

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ
ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ
Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ ΚΑΙ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Κ. ΚΑΠΟΥΛΑΣ

Α.Μ.: ΜΘ/09018

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ-ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	11
Διαχείριση Κρίσεων	11
1.1 Περιεχόμενο της έννοιας «διαχείριση κρίσεων»	11
1.2 Ανάλυση του όρου «διαχείριση κρίσεων».....	14
1.3 Είδη Κρίσεων.....	17
1.4 Μέσα επιτυχίας της διαχείρισης κρίσεων	20
1.5 Κίνητρα δημιουργίας κρίσεων	25
1.6 Αρχές διαχείρισης των κρίσεων.....	28
1.7 Στρατηγικές χειρισμού κρίσεων.....	30
1.8 Πυρηνική διαχείριση κρίσεων	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	41
Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών	41
2.1 Η χαμένη διάσταση της παγκόσμιας πολιτικής,η διάσταση της πληροφορίας.....	41
2.2 Έννοια και διακρίσεις πληροφόρησης.....	43
2.3 Ο κύκλος,ανάλυση και αξιολόγηση της πληροφόρησης	47
2.4 Βελτιστοποίηση του ρόλου της πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων	48
2.5 Συμβολή της πληροφόρησης σε επιτυχημένη διαχείριση κρίσεων.....	51
2.6 Αίτια αποτυχίας της πληροφόρησης.....	55
2.7 Διανοητικές παθογένειες της ανάλυσης πληροφοριών	58
2.8 Αντίληψη και ο ρόλος της πληροφόρησης	60
2.9 Ψυχολογία και πληροφόρηση	62
2.10 Σχέση πληροφόρησης και δημιουργίας πολιτικής.....	63
2.11 Διαδικασία εκτίμησης.....	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	68
Η Κρίση του Βερολίνου.....	68
3.1 Η κρίση του Βερολίνου 1961.....	68
3.2 Επιχείρηση «ROSE».....	71
3.3 Αίτια κατασκευής του Τείχους	74
3.4 Ο ρόλος των Υπηρεσιών πληροφοριών	77
3.5 Διαχείριση της κρίσης.....	85

3.6 Η κρίση των πυραύλων της Κούβας και η σχέση της με τη κρίση του Βερολίνου.	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	99
4.1 Η Κρίση των Πυραύλων της Κούβας 1962	99
4.2 Κίνητρα για τη Σοβιετική ανάπτυξη των πυραύλων και η συμφωνία ΕΣΣΔ-Κούβας.....	100
4.3 Στρατιωτικά μέτρα κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας.....	103
4.4 Η επικοινωνία κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	107
4.5 Παραλείψεις και λάθη στη διαχείριση της κρίσης.....	109
4.6 Διαχείριση της κρίσης και η επίλυση της: Νίκη ή ήττα;.....	112
4.7 «Missile gap» 1956-1961.....	119
4.8 Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών στη κρίση της Κούβας.....	122
4.9 Οι πηγές πληροφόρησης στη Κρίση της Κούβας	126
4.10 Ο ρόλος της πληροφόρησης στη Κρίση της Κούβας.....	129
4.11 Αξιολόγηση της πληροφόρησης	132
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	138
5.1 Παράγοντες που επηρέασαν την πληροφόρηση στις δύο κρίσεις.....	138
5.2 Συμπεράσματα από τις δύο κρίσεις	139
5.3 Προτάσεις βελτίωσης της πληροφόρησης	143
5.4 Διανοητικές και Γραφειοκρατικές Βελτιώσεις	151
5.5 Εν Κατακλείδι.....	153
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	156
ΕΛΛΗΝΙΚΗ:	156
ΞΕΝΗ:.....	156
ΑΡΘΡΑ:	159
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	161
Μέλη ExComm.....	161
Ο πολεμικός εξοπλισμός στη Κούβα	162
Πυραμίδα Humint	163
Techint	164
Σχεδιάγραμμα των Αμερικανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών	165
Φωτογραφικό υλικό	166

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Στη μνήμη της αγαπημένης μου γιαγιάς

If i point a pistol at you like this in order to attack you,the pistol is an offensive weapon. But if i am to keep you from shooting me it is defensive,no?»¹

Nikita Khrushchev

«Μια δημοφιλής κυβέρνηση,χωρίς πληροφορίες ή μέσα αναζήτησης τους,δεν είναι τίποτε άλλο από μια φάρσα ή τραγωδία ή ίσως και τα δυο. Η γνώση θα κυβερνά πάντα την άγνοια και οι άνθρωποι που τους κυβερνούν πρέπει να εξοπλίζονται με την ισχύ της γνώσης.»²

j. Madison

4.8.1822

¹ Για το χωρίο δεξ Lebow,Ned Richard and Stein,Gross Janite,“We all Lost the Cold War”,(Princeton University Press1994),σελ 94

² Για το χωρίο δεξ Λυμπέρης,Χρήστος,“Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”,(Αθήνα 1997,Εκδόσεις Ποιότητα,τρίτη έκδοση),σελ 31

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική θα ασχοληθεί με τον ρόλο των Υπηρεσιών Πληροφοριών στην διαχείριση των κρίσεων του Βερολίνου και της Κούβας. Κατά τη γνώμη μου, η ανάλυση των δύο αυτών κρίσεων είναι απολύτως αναγκαία για να διασαφηνισθεί ο κρίσιμος ρόλος που διαδραμάτισε η πληροφόρηση καθώς και να καταδειχθεί πως οι κυβερνήσεις λειτουργούν στη διαχείριση κρίσεων. Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι αυτή της σύγκρισης μεταξύ των δύο αυτών κρίσεων, του Βερολίνου και της Κούβας.

Υπάρχει ένας σύνδεσμος μεταξύ της κρίσης του Βερολίνου και της κρίσης των πυραύλων της Κούβας. Στις δύο αυτές κρίσεις συμμετέχουν και λαμβάνουν αποφάσεις κατά κύριο λόγο τα ίδια πρόσωπα, ο Πρόεδρος Kennedy από τις ΗΠΑ και ο Πρόεδρος Khrushchev από την ΕΣΣΔ. Ταυτόχρονα, υπάρχουν πολλές απόψεις που υποστηρίζουν πως η μία κρίση είναι συνέχεια της άλλης ή αλλιώς, η διαχείριση της κρίσης της Κούβας αποσκοπεί στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος στο Βερολίνο. Το Βερολίνο άλλωστε όπως και η Κούβα αποτελούν ένα κύκλο ανασφάλειας και κλιμάκωσης ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι δύο αυτές κρίσεις αποτέλεσαν το σημείο καμπής των Αμερικανο-Σοβιετικών σχέσεων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Όλες οι κρίσεις μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ αφορούσαν τρίτες περιοχές και όχι εδαφικές διεκδικήσεις στις επικράτειες τους. Συνεπώς, οι κρίσεις αυτές σχετίζονται με το εύρος και την αξιοπιστία των δεσμεύσεων τους.

Βερολίνο και Κούβα είχαν απομονωθεί από τις υπερδυνάμεις-προστάτες τους στον πυρήνα της ζώνης ασφάλειας του αντιπάλου και της αναγνωρισμένης εδαφικής σφαίρας ενδιαφέροντος. Καμία από τις δύο αυτές χώρες δεν ήταν προστατευμένη στρατιωτικά από τις συμβατικές δυνάμεις του προστάτη τους. Και οι δύο ήταν μικρές εδαφικές επικράτειες περισσότερο συμβολικής και όχι ουσιαστικής σημασίας για τους συμμάχους τους. Επίσης, και οι δύο αντιμετωπίζονταν ως σοβαροί παράγοντες αστάθειας που υπονομεύουν την διεθνή σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή τους αλλά ταυτόχρονα αποτελούσαν νόμιμες οντότητες. ΗΠΑ και ΕΣΣΔ ανέπτυξαν πυρηνικούς πυραύλους ενδιάμεσης εμβέλειας ώστε να στηρίξουν το πολιτικό «status quo» και να αντιμετωπιστούν πρόχειρα οι προφανείς κίνδυνοι στην ολοκληρωτική πυρηνική ισορροπία ισχύος. Οι ΗΠΑ υποχώρησαν ελάχιστα από τις πρώτες απαιτήσεις σε αντίθεση με την Μόσχα. Προχώρησαν σε υποχωρήσεις αποδεχόμενοι την κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου, προσφέροντας την υπόσχεση της μη-εισβολής στην Κούβα και ανταλλάσσοντας τους πυραύλους jupiters στην Τουρκία για τους πυραύλους στην Κούβα. Από την άλλη, η ΕΣΣΔ έδρασε στην Κούβα το 1962 μόνο όταν αντιλήφθηκε το «missile-gap» υπέρ των ΗΠΑ.

Η κρίση του Βερολίνου ξεκινά στις πολεμικές συζητήσεις για το μέλλον της Γερμανίας. Η κρίση του 1961 δεν ήταν η πρώτη κρίση που συνέβη ανάμεσα σε ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Είχε προηγηθεί η κρίση του 1959³ ενώ αρκετά συχνά υπήρχαν γεγονότα που ανέβαζαν την ένταση και τις αψιμαχίες ανάμεσα στα δύο αντίπαλα στρατόπεδα. Το Τείχος δεν ήταν το κύριο σημείο της κρίσης του Βερολίνου. Η ουσιαστική πρόκληση που αντιμετώπιζε η Ουάσιγκτον ήταν η προοπτική της απορρόφησης του Δυτικού Βερολίνου από το καθεστώς της Ανατολικής Γερμανίας. Η Γερμανία υπήρξε πυρήνας ανησυχιών στην Ευρώπη για περισσότερο από ένα αιώνα. Η ιστορία της, το μέγεθος και η τοποθεσία της σήμαινε ότι για να υπάρχει ασφάλεια στην Ευρώπη έπρεπε να υπάρξουν κάποιες μορφές διακανονισμοί που θα επέτρεπαν τη βιωσιμότητα του Γερμανικού κράτους χωρίς να «διαδίδει αστάθεια»⁴. Συνεπώς υπήρχε η «ανάγκη να συμπεριληφθεί και να αποτραπεί η ανανεωμένη Γερμανική επιθετικότητα». Το πρόβλημα δεν ήταν τι όρους θα επέβαλλαν οι Δυτικοί στην Γερμανία αλλά στο «πώς»⁵ αυτοί θα καταλάμβαναν τη χώρα.

Στο πλαίσιο αυτό η Γερμανία χωρίστηκε μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο αρχικά σε τέσσερις τομείς, τον Αμερικανικό, τον Βρετανικό, τον Γαλλικό και τον Σοβιετικό ενώ αργότερα σε δύο καθώς οι τρεις Δυτικοί Τομείς συγχωνεύτηκαν για να σχηματίσουν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Σοβιετική πλευρά δημιούργησε την Ανατολική Γερμανία⁶ του Walter Ulbricht⁷. Η «δυτική» Γερμανία ήταν φιλελεύθερη καπιταλιστική ενώ η άλλη σοσιαλιστική. Μεταξύ τους υπήρχε ανταγωνισμός ο οποίος ήταν ιδιαίτερα αισθητός στο Βερολίνο όπου τα δύο αυτά συστήματα διακυβέρνησης λειτουργούσαν πολύ κοντά το ένα με το άλλο. Η Δυτική Γερμανία καθοδηγήθηκε από τη δημιουργία της μέχρι το 1963 από το καγκελάριο Konrad Adenauer και στηρίχθηκε στους συμμάχους της και ειδικά στις ΗΠΑ⁸.

Το Βερολίνο έθετε περισσότερα προβλήματα στον Kennedy από την κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962⁹. Η Κούβα ήταν σαν ένα παιχνίδι σκάκι αποτελούμενο από δύο παίκτες που συγκεντρώνονταν κυρίως ο ένας στον άλλον. Το Βερολίνο όμως ήταν ένα «ομαδικό παιχνίδι» αποτελούμενο από αρκετούς παίκτες, είχε διαφορετικά επίπεδα εξέλιξης,

³ Gearson, P.S John and Schake Kori, "The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances", (palgrave macmillan Ltd 2002), σελ 125

⁴ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances", σελ 2

⁵ Ibid., σελ 15

⁶ Ibid., σελ 5

⁷ Ο Walter Ulbricht είχε μεγάλη επιρροή στη Σοβιετική Deutschlandpolitik η οποία μεγάλωσε σημαντικά μεταξύ του θανάτου του Στάλιν το 1953 και της δημιουργίας του Τείχους του Βερολίνου το 1961. Ibid., σελ 48

⁸ Ειδικά στο πλαίσιο της πυρηνικής αποτροπής της ΕΣΣΔ όπως θα δούμε στο κεφάλαιο του Βερολίνου.

⁹ Smyser, W. R., "Kennedy and the Berlin Wall, A Hell of a Lot Better than a War", (Rowman & Littlefield Publishers, inc), σελ 1

πολλαπλά συμφέροντα δρώντων και συγκρουόμενες φιλοδοξίες. Επιπλέον, το Βερολίνο διήρκεσε περισσότερο από τη κρίση της Κούβας η οποία κράτησε 13 ημέρες. Απαιτούσε συχνή εντατική προσοχή για 33 μήνες. Η κρίση του Βερολίνου ήταν το αποκορύφωμα μιας μακροχρόνιας συζήτησης μεταξύ Ανατολικό-Γερμανών και Σοβιετικών μέσα στην Ανατολική Γερμανία, την ΕΣΣΔ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας για το αν τελικά το πρόβλημα του Δυτικού Βερολίνου μπορεί να επιλυθεί ξεχωριστά από και πριν μια Γερμανική Συνθήκη ειρήνης. Οι Σοβιετικοί έπρεπε να λάβουν υπόψη τους τις προτιμήσεις της Ανατολικής Γερμανίας ενώ οι ΗΠΑ είχαν να αντιμετωπίσουν συμφέροντα και ανησυχίες περισσότερων χωρών όπως των Δυτικό-Γερμανών, Βρετανών και Γάλλων. Αποκορύφωμα της κρίσης του Βερολίνου είναι η κατασκευή του Τείχους.

Από την άλλη πλευρά, η κρίση των πυραύλων της Κούβας φωτίζει τη δυναμική του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων και τους τρόπους με τους οποίους αντικρουόμενα ενδιαφέροντα, αμοιβαίες ανασφάλειες και στρατηγικές απειλών προκαλούν συγκρούσεις που ενέχουν απειλές πολέμου. Η κρίση αυτή είναι σημαντική και για την επιρροή που είχε στην επακόλουθη Αμερικανική σκέψη για την Εθνική Ασφάλεια¹⁰, δημιουργήθηκε η πεποίθηση ότι η αποφασιστικότητα αποθαρρύνει την επιθετικότητα ενώ ο συμβιβασμός την προσκαλεί. Στην περίπτωση των ΗΠΑ, τα γεγονότα που συνέβησαν στον Κόλπο των Χοίρων, η υποχωρητικότητα στη Σύνοδο Κορυφής της Βιέννης και το Τείχος του Βερολίνου έπεισαν τον Khrushchev για την αδυναμία του Kennedy.

Η κρίση της Κούβας μπορεί να αναλυθεί και να γίνει αντιληπτή με δύο τρόπους¹¹, αν κάποιος εστιάζει στη σημασία των πυραύλων για την Κούβα ή στη σημασία τους για την Ευρώπη. Ως προς την Κούβα οι Σοβιετικοί χρησιμοποίησαν «εκτεταμένη αποτροπή» επειδή ο σύμμαχος τους δεν μπορούσε να προστατευθεί με συμβατικές ικανότητες. Η Κούβα ήταν άλλωστε ευάλωτη όπως ακριβώς και το Δυτικό Βερολίνο. Ως προς την Ευρώπη, η κρίση ήταν μια σοβιετική προσπάθεια να αλλάξει η πυρηνική ισορροπία ισχύος ώστε σε μια νέα σύγκρουση για το Βερολίνο η Μόσχα να είχε δυνατότητα αξιόπιστης αποτροπής ενάντια στις Αμερικανικές απειλές κλιμάκωσης. Στη πρώτη περίπτωση υπάρχει ένας διαγωνισμός αξιοπιστίας μεταξύ πιθανής σοβιετικής πυρηνικής πρώτης χρήσης και Αμερικανικής αντεπιθετικής πυρηνικής αποτροπής. Στη δεύτερη εκδοχή οι πλευρές αντιστρέφονται. Από τη στιγμή που υπάρχει «σχετική συγκρισιμότητα» στα ενδιαφέροντα των δύο πλευρών και στις συμβατικές στρατιωτικές επιλογές στη Κούβα, οι διαφορές στην αποφασιστικότητα αποδίδονται στην «ασυμμετρία πυρηνικής ισχύος». Ο Khrushchev πίστευε ότι η ισότητα στις

¹⁰ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 5

¹¹ Betts, K. Richard, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 109

στρατηγικές δυνάμεις συνεπάγεται και «ισότητα στα πολιτικά δικαιώματα»¹².

Η θεμελιώδης διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η Κούβα ήταν στην αναγνωρισμένη Αμερικανική σφαίρα επιρροής και ήταν πιο ζωτική για τις ΗΠΑ απ' ό τι το Βερολίνο για τη Μόσχα. Συνεπώς, η αμερικανική αποφασιστικότητα ήταν πιο ισχυρή και στις δύο περιπτώσεις. Αν η ανισορροπία των συμβατικών δυνάμεων στη Καραϊβική ήταν αποφασιστική για το αποτέλεσμα στη Κούβα, τότε δεν υπάρχει καλή εξήγηση γιατί οι Σοβιετικοί δεν αντιμετώπισαν τη συμβατική ανισορροπία στο Βερολίνο με ένα ναυτικό αποκλεισμό όπου εκεί ήταν αντεστραμμένη υπέρ τους. Ο λόγος φυσικά είναι η ανισορροπία στην πυρηνική ισχύ. Η Σοβιετική πυραυλική ανάπτυξη στη Κούβα αύξησε τη σοβιετική επίγεια πυραυλική ικανότητα κατά 40% και μείωσε την βιωσιμότητα των Αμερικανικών όπλων κατά 30%.

Στις κρίσεις αυτές σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών. Στα κεφάλαια που ακολουθούν αναλύονται το αντικείμενο, η συμβολή, οι παθογένειες τους, τρόποι αναβάθμισης και βελτιστοποίησης τους σε περιόδους κρίσεων. Κύριοι λόγοι έρευνας¹³ της συμβολής της πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων είναι οι εξής. Πρώτον, οι διεθνείς κρίσεις ενέχουν μεγάλο βαθμό επικινδυνότητας. Εξαιτίας της πολιτικής και οικονομικής αλληλεξάρτησης επηρεάζουν ολόκληρο το σύστημα. Δεύτερον, πολλά κράτη κατέχουν στρατηγικά οπλικά συστήματα ενώ ταυτόχρονα υπάρχει απειλή πυρηνικής καταστροφής. Επομένως χρειάζεται καλύτερη πληροφόρηση ώστε να υπάρξουν πολιτικές λύσεις στις συγκρούσεις και να αποφευχθούν οι στρατιωτικές λύσεις. Αυτή αφορά τους τρόπους και τα μέσα χειρισμού των κρίσεων και απαιτεί διορατικότητα και αποδείξεις των διαστάσεων και της δυναμικής των διεθνών κρίσεων.

Τρίτον, οι διεθνείς κρίσεις σχετίζονται με την τωρινή διαδικασία της αποτροπής και την έννοια της ειρηνικής συνύπαρξης. Άρα η χρήση του πολέμου ως εργαλείο ακολούθησης της σύγκρουσης δεν είναι πλέον χρήσιμη στρατηγική. Τέταρτον, υπάρχει σαφώς προτίμηση της μη βίαιης συμπεριφοράς των κρίσεων από τη πραγματική χρήση βίας, κάτι που έχει αποκτήσει άλλωστε κανονιστική σημασία. Πέμπτον, μεγάλο ενδιαφέρον έχει ο υποτομέας της Διπλωματίας των κρίσεων. Δημιουργείται η ανάγκη και η απαίτηση για περισσότερη και καλύτερη γνώση των διεθνών κρίσεων καθώς και της διαχείρισής τους. Έκτον, στις δύο κρίσεις που αντιμετώπισαν οι ΗΠΑ στη Κούβα και στο Βερολίνο αποδεικνύεται όπως θα δούμε, ότι «το στρατιωτικό δόγμα δίνει έμφαση στην μεθοδική λήψη απόφασης με

¹² Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 110

¹³ Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 1

συγκεκριμένες εισαγωγές πληροφόρησης». Όμως, η πληροφόρηση είναι τμήμα της στρατιωτικής ισχύς η οποία δείχνει τις δυνατότητες ενός κράτους στη διαχείριση κρίσεων. Γίνεται αντιληπτή η διασύνδεση μεταξύ πληροφόρησης και διαχείρισης κρίσεων.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Διαχείριση Κρίσεων

1.1 Περιεχόμενο της έννοιας «διαχείριση κρίσεων»

Σύμφωνα με τον Charles Hermann¹⁴ η κρίση είναι «μια κατάσταση που: α) απειλεί υψηλής προτεραιότητας στόχους για τη μονάδα της λήψης αποφάσεων β) περιορίζει την ποσότητα του χρόνου που είναι διαθέσιμη για απάντηση πριν η απόφαση αλλάξει γ) τα μέλη της μονάδας λήψης αποφάσεων αιφνιδιάζονται από το περιστατικό αυτό». Ταυτόχρονα ο Charles Hermann τονίζει ότι «ο ορισμός της κρίσης περιλαμβάνει το στοιχείο της αλλαγής και αποτελέσματος επανάστασης στη δομή¹⁵». Σύμφωνα με τον Glenn H. Snyder¹⁶ η διεθνής κρίση μπορεί να οριστεί «ως μια κατάσταση σοβαρής διαμάχης μεταξύ εχθρικών κυβερνήσεων που δημιουργείται από τη προσπάθεια της μιας πλευράς να αλλάξει το status quo το οποίο υπερασπίζεται από την άλλη, αυξάνοντας την αντίληψη σημαντικής πιθανότητας πολέμου αλλά όχι πραγματικού πολέμου». Μια διεθνής κρίση μπορεί να οριστεί και ως μια δομική αλλαγή του διεθνούς συστήματος που χαρακτηρίζεται από δύο ξεχωριστές, αναγκαίες και συλλογικά επαρκείς συνθήκες, πρώτον προκαλείται η δομή του παρόντος συστήματος και δεύτερον υπάρχει υψηλή πιθανότητα στρατιωτικών εχθροπραξιών¹⁷.

Σύμφωνα με τον Oral R. Young¹⁸ «κρίση είναι μια κατάσταση πίεσης των διεθνών σχέσεων με συνέπειες μακράς εμβέλειας που προκαλούνται από αποσταθεροποιητικό φαινόμενο μικρής διάρκειας». Σύμφωνα με άλλους ορισμούς η κρίση είναι «τα μέσα εκμάθησης προσαρμογής μετά από μια αρχική αποτυχία κατάλληλης απάντησης¹⁹» ή μια αλλαγή μέσω βίας στην πολιτική ισχύ από τη θέληση ενός άλλου παράγοντα σε νομιμοποιημένη πολιτική, εξαιτίας αποτυχίας στο λήψη αποφάσεων. Γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν πολλοί ορισμοί της έννοιας «κρίση». Η κατηγοριοποίηση τους μπορεί να επιτευχθεί με βάση τη κρίσιμη καμπή, τη λήψη απόφασης, τη συμπεριφορά, τη στρατηγική

¹⁴ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 101

¹⁵ Ibid., σελ 114

¹⁶ Ibid., σελ 110

¹⁷ Λυμπέρης, "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων", σελ 47

¹⁸ Ibid., σελ 115

¹⁹ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 110

ανάλυση και τη συστηματική άποψη.

Είναι χρήσιμο να αντιληφτούμε τη κρίση ως μια μεταβατική ζώνη (transition zone) μεταξύ πολέμου και ειρήνης η οποία φέρει τα πιο σημαντικά και ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά μιας κρίσης. Οι φάσεις μιας κρίσης είναι τρεις, περίοδος προ της κρίσης, περίοδος ενεργού κρίσης και περίοδος μετά την κρίση. Τα χαρακτηριστικά που αποτελούν ενδείξεις σοβαρότητας μιας διεθνούς κρίσης και δρουν ως καταλύτες στις αλλαγές του συστήματος είναι ο αριθμός των δρώντων, η ανομοιογένεια μεταξύ τους, το πλήθος των διαφορών, ο γεωστρατηγικός παράγοντας, ο τρόπος εμπλοκής και το επίπεδο βίας μεταξύ των αντιπάλων.

Συνέπειες μιας κρίσης, η οποία είναι ένα αντικειμενικό γεγονός, είναι η αλλαγή των μεταβλητών από τις οποίες αποτελείται το δεδομένο σύστημα. Αυτές αξιολογούνται με βάση τις αλλαγές στην κατανομή ισχύος που μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή του συστήματος στην αλλαγή του αριθμού των δρώντων, στη δημιουργία νέων συμμαχιών ή συρρίκνωση των υπαρχουσών, και σε αλλαγή στους κανόνες συμπεριφοράς²⁰.

Κάθε κρίση λειτουργεί και ως δοκιμή σταθερότητας του συστήματος. Εάν χωρίσουμε την κρίση σε μικρότερα διαχειρίσιμα τμήματα μπορούμε να εντοπίσουμε πιο σταθερές επιλογές. Εξάλλου, ο ορισμός των υποσυνόλων βοηθά να οριστούν και οι επιμέρους στόχοι. «Χειρισμός κρίσης» είναι το σύνολο των μέτρων τα οποία προσανατολίζονται στο περιορισμό της σύγκρουσης, των προκλήσεων και της κλιμάκωσης²¹. Είναι μια διπλωματική προσπάθεια η οποία μπορεί να υποστηριχτεί και με στρατιωτικά μέσα. Αφορά όλη τη διαδικασία με την οποία οι αντίπαλοι προσβλέπουν να συμφιλιώσουν τους ανταγωνιστικούς τους στόχους. Σύμφωνα με τον Ole Holsti²² πρωτεύον έργο του χειρισμού κρίσης είναι να διαμνηθούν από την κάθε πλευρά τα συμφέροντα και οι απαιτήσεις της όσο γίνεται πιο καθαρά προκειμένου να αποκλειστούν λανθασμένοι υπολογισμοί και από τις δυο πλευρές.

Σε μια διεθνή κρίση, η αντιπαράθεση μπορεί να τερματιστεί όταν η μία τουλάχιστον πλευρά υποχωρήσει και δεχθεί να ζημιωθούν τα συμφέροντα της. Αυτό όμως αποτελεί και το βασικό παράδοξο του χειρισμού κρίσεων²³. Για να μετατραπεί η σύγκρουση συμφερόντων σε κρίση απαιτείται μια υπολογισμένη πολιτική απόφαση. Όταν όμως υπάρχει υποχώρηση ενός δρώντα ο οποίος δέχεται απώλειες, αυτό αποτελεί παράδοξο.

Όταν ξεσπά μια διεθνής κρίση, κεντρικός στόχος ενός πολιτικού ηγέτη που διευθύνει τους χειρισμούς είναι να προωθήσει τους αντικειμενικούς σκοπούς και τα συμφέροντα της

²⁰ Ibid.,σελ 111

²¹ Λυμπέρης, «Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων»,σελ 128

²² Ibid.,σελ 128

²³ Ibid.,σελ 129

χώρας του ενώ ταυτόχρονα πρέπει να αποφύγει ενέργειες που θα πυροδοτήσουν κλιμάκωση της κρίσης. Στο σημείο αυτό δημιουργείται ένα «δίλημμα πολιτικής χειρισμού της κρίσης» εξαιτίας της ανάγκης προστασίας συμφερόντων από τη μια πλευρά και την αποφυγή κλιμάκωσης από την άλλη²⁴. Το δίλημμα αυτό αντιμετωπίζεται με τη σχεδίαση και υλοποίηση πολιτικό-στρατιωτικής στρατηγικής προσαρμοσμένη στην περίπτωση που αντιμετωπίζεται. Μια διεθνή κρίση ορίζεται με 3 επιχειρησιακά κριτήρια²⁵.

Πρώτον, οι δημιουργοί πολιτικής αντιλαμβάνονται ότι η δράση ή η απειλούμενη δράση ενός άλλου διεθνούς δρώντος φθείρει τα συγκεκριμένα εθνικά συμφέροντα, τη διαπραγματευτική φήμη της χώρας ή την ικανότητα του να διατηρήσει την υπάρχουσα ισχύ του. Δεύτερον, οι δημιουργοί πολιτικής αντιλαμβάνονται ότι οι πράξεις που σχεδιάζουν για να αντιμετωπίσουν τη απειλή θα αυξήσουν σημαντικά την προοπτική ενός πολέμου (risk of war). Το δεύτερο αυτό στοιχείο του ρίσκου είναι βασικό διακριτό χαρακτηριστικό της κρίσης. Σημαίνει ένταση και άγχος που είναι και τα χαρακτηριστικά της κρίσης.²⁶ Τρίτον, οι δημιουργοί πολιτικής, αντιλαμβάνονται ότι δρουν κάτω από χρονικούς περιορισμούς και πίεση που απορρέει από αυτούς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαταράσσεται η φύση της διαμόρφωσης αποφάσεων, εφόσον η κρίση δημιουργεί υψηλό ρίσκο και μικρό χρόνο καθοδήγησης. Τα δύο αυτά στοιχεία δημιουργούν το άγχος.

Στόχος της διαχείρισης κρίσεων είναι η τακτοποίηση μιας κρίσης δηλαδή η επίλυση της. Η «κρίση» είναι το status quo μιας αυτόνομης ιδέας που χρησιμοποιείται για να εξηγήσει αποφάσεις και συμπεριφορές, συνθήκες λήψης αποφάσεων, συνθήκες συμπεριφοράς καθώς και προβλήματα αποφάσεων²⁷. Επιπλέον η κρίση είναι υποκατηγορία των διαδικασιών αλληλεπίδρασης και μια στρατηγική επιλογή κριτηρίων. Σημαντική είναι η πολιτική συνεισφορά στη κρίση στους τομείς της διαμόρφωσης προσανατολισμού σταθεροποίησης ή αλλαγής του τρόπου αντίληψης των πραγμάτων και εγκυρότητας των υποθέσεων.

Συμπερασματικά οι στόχοι της διαχείρισης κρίσεων είναι η αποφυγή του πολέμου μέσω του περιορισμού και του ελέγχου των δυνάμεων που οδηγούν προς την κλιμάκωση και το ξέσπασμα βίας, η εκτόνωση της κρίσης η οποία μπορεί να επιτευχθεί λύνοντας την σύγκρουση που υπόβοσκε στη κρίση και η δημιουργία και ανάπτυξη των θεσμών και ενός

²⁴ Ibid.,σελ 129

²⁵ Lebow, Ned Richard, "Between Peace and War. The Nature of International Crisis," (The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London),σελ 10

²⁶ Στη κρίση των πυραύλων της Κούβας υπήρχε μεγάλη ένταση μεταξύ της ανάγκης προστασίας ζωτικών ενδιαφερόντων και της ανάγκης να αποφευχθεί ο πόλεμος. Αυτό δημιούργησε μεγάλη ψυχολογική πίεση που χαρακτήρισε τις επόμενες ημέρες.

²⁷ Frei, "International Crises and Crisis Management",σελ 112

δικτύου ασφαλείας ποικίλων ειδών που είναι κατάλληλο για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων.

1.2 Ανάλυση του όρου «διαχείριση κρίσεων»

Μια περίπτωση κρίσης επικρατεί όταν μια διεθνή σύγκρουση φτάνει σ' ένα επίπεδο εχθροπραξιών στο οποίο οι διαμορφωτές αποφάσεων πιστεύουν ότι η χρήση μεγάλης κλίμακας βίας φαίνεται ότι επίκειται ή τουλάχιστον είναι πολύ πιθανή ή έχει ήδη συμβεί²⁸. Κεντρικό δίλημμα της διαχείρισης κρίσεων είναι η συγκέντρωση στον έλεγχο και η αποκέντρωση στην απάντηση, η ύπαρξη εναλλακτικού σχεδίου και οι υπάρχοντες θεσμοί. «Διαχείριση» είναι η έμφαση που δίνεται στα μέτρα που λαμβάνονται ώστε να απομονωθεί και να μετριασθεί η κρίση²⁹. Μια κρίση μπορεί να θεωρηθεί ότι διαχειρίστηκε αν η ένταση της έχει μέχρι τώρα μειωθεί και οι μεγάλες ένοπλες διαμάχες μπορούν λογικά να ελεγχθούν.

Τα τρία επίπεδα³⁰ της διαχείρισης κρίσεων είναι η στρατηγική προκαταρκτική εργασία, ο εναλλακτικός σχεδιασμός και το επιχειρησιακό πλαίσιο. Η πιο επιτυχημένη διαχείριση κρίσεων είναι η μεσαία ή μακροπρόθεσμη πολιτική που αποτρέπει το ξέσπασμα της κρίσης. Αυτό αποτελεί όμως μόνο το πρώτο βήμα. Απαιτείται συνεχή παρατήρηση του διεθνούς πολιτικού, στρατιωτικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος³¹. Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής πρέπει να εξετάζονται υπό το φως των αλλαγών που συμβαίνουν σ' αυτούς τους τομείς ενώ οι μακροπρόθεσμες στρατηγικές επιλογές καθορίζουν τα τεχνικά μέτρα που λαμβάνονται κατά τη περίοδο της κρίσης. Οι πολιτικές προτεραιότητες καθορίζουν και κυβερνούν ποια στρατιωτική πράξη λαμβάνεται σε μια κρίση, ενώ το στρατηγικό επίπεδο προσδιορίζεται από τον εναλλακτικό σχεδιασμό. Εξετάζονται όλες οι επιλογές και επιλέγεται η καλύτερη. Με βάση αυτή, σχεδιάζονται επιχειρησιακά σχέδια για την εφαρμογή αυτών των απαντήσεων. Μελετώνται προβλήματα επικοινωνίας, συνεργασίας και λογισμικού. Αναπτύσσονται σενάρια τα οποία ελέγχονται σε προσομοιώσεις. Οι ασκήσεις προσομοίωσης αποκαλύπτουν τα αδύναμα σημεία του μηχανισμού διαχείρισης³².

Η επιτυχία της διαχείρισης κρίσεων εξαρτάται από τον διοικητικό και επιχειρησιακό

²⁸ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 5

²⁹ Ibid., σελ 8

³⁰ Ibid., σελ 8

³¹ Ibid., σελ 10

³² Γι αυτό το λόγο όπως θα δούμε παρακάτω, απαιτείται συγκέντρωση πληροφοριών για τον εχθρό και αξιολόγηση τους για μια πιθανή μελλοντική σύγκρουση επειδή τα κανάλια επικοινωνίας υπερφορτώνονται όσο ο αριθμός των μηνυμάτων που αυξάνονται.

μηχανισμό. Οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται γρήγορα από το υψηλό επίπεδο ιεραρχίας των λήψεων αποφάσεων. Αυτό απαιτεί συνεργασία μεταξύ των ποικίλων υπηρεσιών και τμημάτων οι οποίοι έχουν λόγο σε μια διαχείριση κρίσης. Η επιτυχία στη διαχείριση μιας κρίσης συνίσταται στην συνειδητοποίηση των εμπλεκόμενων μερών ότι δεν θα καταφέρουν τους μέγιστους πολιτικούς στόχους τους. Στο σημείο αυτό πρέπει να διασαφηνιστεί ότι η πολιτική ηγεσία πρέπει να έχει τον έλεγχο του στρατιωτικού εργαλείου ενώ ο καθορισμός των στόχων δεν πρέπει να εναπόκειται στους διαμορφωτές αποφάσεων μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

Η σύγχρονη διαχείριση κρίσεων περιλαμβάνει τη μεταφορά εσκεμμένων πληροφοριών στον εχθρό³³. Για παράδειγμα ο συναγερμός των δυνάμεων ή η μετακίνηση στρατευμάτων συνιστούν προειδοποιήσεις προς τον εχθρό για την ετοιμότητα του αντιπάλου να αναλάβει δράση. Όμως ελοχεύει πάντα ο κίνδυνος παρερμηνείας λόγω διαφορών στο υπόβαθρο κουλτούρας³⁴. Γι αυτό το λόγο πρέπει να δημιουργηθεί μια «γλώσσα κρίσεως» και επικοινωνίας» («crisis language and communication»)³⁵. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι πληροφορίες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την παροχή γνώσεων που αφορούν τους παράγοντες του διεθνούς συστήματος όχι μόνο στις περιόδους υψηλής έντασης αλλά πριν και μετά.

Στοιχεία αποτελεσματικής διαχείρισης κρίσης είναι η προσωπικότητα, η εμπειρία, το ταλέντο και οι ικανότητες των άμεσα εμπλεκόμενων στη κρίση ατόμων. Υπάρχουν οχτώ συνθήκες που διευκολύνουν την ειρηνική διαχείριση κρίσης³⁶. Πρωταρχικός στόχος είναι η ύπαρξη «καναλιών επικοινωνιών» μεταξύ των εχθρών³⁷. Είναι πολύ σημαντικό, τα μέρη που εμπλέκονται σε μια κρίση να επικοινωνούν έγκαιρα μεταξύ τους επειδή μειώνεται η πιθανότητα παρανόησης και δημιουργείται ανάγκη δράσης πριν η κατάσταση χειροτερέψει. Επιπλέον, η πρόσβαση και η εμπειρία με μηχανισμούς επίλυσης συγκρούσεων είναι απαραίτητη. Μεγάλος αριθμός διαμορφωτών πολιτικής αισθάνονται ότι έχουν χάσει τον έλεγχο των γεγονότων ενώ πολλές φορές απαιτούνται κ διακανονισμοί με τρίτα μέρη, διεθνούς οργανισμούς και διμερείς διαδικασίες. Αναγκαία είναι η ύπαρξη αμοιβαίας αναγνώρισης αποτελεσμάτων, (non zero sum). Αυτό σημαίνει ότι όλα τα μέρη σε μια κρίση

³³ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 17

³⁴ Για τους λόγους αυτούς κρίνεται αναγκαίο να δημιουργηθεί μια socialcultural intelligence καθώς και μια SIGINT intelligence ώστε κατά την διάρκεια της κρίσης να υπάρχει η δυνατότητα ερμηνείας των μηνυμάτων, δεξ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 17

³⁵ Frei, "International Crises and Crisis Management", σελ 18

³⁶ Ibid., σελ 30

³⁷ Στη κρίση της Κούβας όπως θα δούμε παρακάτω, υπήρχε άμεση επικοινωνία Khrushchev-Kennedy μέσω γραμμάτων, Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 50

αναγνωρίζουν ότι υπάρχουν κάποια αποτελέσματα που είναι ανεπιθύμητα για όλα τα μέρη. Η αμοιβαία πεποίθηση του ορθολογισμού του εχθρού είναι εκ των ουκ άνευ. Η υπόθεση ότι ο εχθρός τελεί ορθολογικό υπολογισμό οδηγεί στο σχεδιασμό επικοινωνιών, ώστε να επηρεαστεί ο υπολογισμός κόστους/οφέλους, μεταφοράς δέσμευσης ή δημιουργία εναλλακτικής πρότασης.

Επιπρόσθετα, πρέπει να υπάρχουν εκτιμήσεις σχετικά με την υπολογισθείσα αλληλεξάρτηση των μερών σε άλλα θέματα³⁸. Αυτό μειώνει την τάση των μερών να μεταφράζουν την τωρινή κατάσταση ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος ενώ λειτουργεί και ως περιορισμός σε περίπτωση που υπάρχουν οφέλη σε άλλα θέματα. Απαραίτητη, είναι η ύπαρξη μη στρατιωτικών εργαλείων σε μια κρίση. Άλλα μέσα επίτευξης των στόχων μπορεί να είναι οι διπλωματικές ικανότητες και τα οικονομικά μοντέλα επιρροής. Αν κάποιο μέρος δεν τα διαθέτει, τότε πείθεται ότι η επιλογή του είναι μεταξύ συνθηκολόγησης και προσφυγής στη βία. Σημαντικό είναι εξάλλου να υπάρχει ισότητα στη χρήση στρατιωτικών πηγών³⁹. Αν κάποιο μέρος είναι κατώτερο σε όρους χρήσης διαθέσιμων στρατιωτικών πηγών τότε υπάρχει στρατιωτική ασυμμετρία και έχει κίνητρα εύρεσης μη-βίαιης επίλυσης της κρίσης. Οι προσπάθειες για επιτυχημένη διαχείριση κρίσης έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες όταν υπάρχει ισότητα σε όρους ικανότητας δυνάμεων, δηλαδή εκείνων που μπορούν να εφαρμοστούν σε μια κρίση.

Τέλος πολύ σημαντικό είναι η μη πρόσβαση σε πυρηνικά όπλα⁴⁰. Αυτό μπορεί να αφορά δικιά του στρατιωτική ικανότητα ή βοήθεια από σύμμαχο. Επιπλέον, η δημιουργία «χρυσών γεφυρών» («golden bridges») πίσω από τον εχθρό είναι σημαντικό για να διευκολυνθεί η υποχώρησή του. Ένα άλλο κρίσιμο σημείο είναι η εύρεση της θέσης των διαμορφωτών αποφάσεων καθώς και της εκτίμησης του βαθμού αποδοχής ήττας που το άλλο μέρος είναι πρόθυμο να αποδεχτεί σ' ένα θέμα⁴¹. Επιπλέον, στην σύγχρονη εποχή, οι τοπικές κρίσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται με τοπικούς όρους⁴². Αυτό όμως είναι αντίθετο με την έννοια της μαζικής και άμεσης αντεπίθεσης σε χρόνο και μέρος δικιάς μας επιλογής γιατί από τον τοπικό πόλεμο μπορεί να προκύψει κεντρικός πόλεμος. Εξυπακούεται ότι πρέπει να υπάρχει ουσιαστική ισότητα σε συμβατικές, στρατηγικές και πυρηνικές δυνάμεις. Τέλος πρέπει να υπάρχει ένας περιορισμός στη γλώσσα της επικοινωνίας ώστε καταστεί εφικτή η επικοινωνία και να διατηρηθούν χαμηλά οι τόνοι της αντιπαράθεσης ενώ τα εναλλακτικά

³⁸ Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 33

³⁹ Ibid., σελ 33

⁴⁰ Ibid., σελ 34

⁴¹ Ο Khrushchev όπως θα δούμε παρακάτω υπολόγισε λάθος αυτή τη θέση. Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 53

⁴² Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 55

σχέδια δεν πρέπει να δείχνουν τον τρόπο διαχείρισης της κρίσης αλλά να αποτελούν πολιτικές επιλογές⁴³.

Συνοπτικά, αντικείμενα ανάλυσης του χειρισμού μιας κρίσης αποτελούν τα κίνητρα αποφυγής του πολέμου στη διάρκεια μιας κρίσης, τα συμφέροντα, οι απειλές και οι ευκαιρίες. Επιπλέον, πρέπει να ερευνώνται οι ευκαιρίες για επικοινωνιακή διαχείριση, ποιές αξιοποιήθηκαν και ποιές όχι. Κρίσιμο σημείο αποτελεί το επίπεδο γνώσης και εμπειριών των μελών της ομάδας χειρισμού κρίσεων, ο βαθμός συνεργασίας και συντονισμού των εμπλεκόμενων φορέων και προσώπων. Θα πρέπει να μελετηθεί επίσης η ποιότητα των επικοινωνιών, η επάρκεια, η αξιοπιστία και η ταχύτητα τους. Παράλληλα πρέπει να αναλύεται η ετοιμότητα του συστήματος χειρισμού κρίσεων, τα μέσα και οι ευκολίες υποστήριξης του έργου της ομάδας χειρισμού κρίσεων. Τέλος, η συμβολή των ΜΜΕ, οι κανόνες εμπλοκής και ο ρόλος των πληροφοριών αποτελούν επιμέρους παράγοντες της ανάλυσης

1.3 Είδη Κρίσεων

«There cannot be a crisis next week. My schedule is already full⁴⁴»

Henry Kissinger

Η δομή των διεθνών κρίσεων είναι οργανική. Είναι το αποτέλεσμα της «σταδιακής ανάπτυξης»⁴⁵. Αν μια κρίση οδηγήσει σε πόλεμο, αυτό είναι το αποτέλεσμα των αποφάσεων που έγιναν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ο σκοπός της κρίσης δεν είναι να εξαναγκάσει μια συμφιλίωση αλλά να παρέχει το «casus belli» για τον πόλεμο⁴⁶. Υπάρχουν αρκετά είδη κρίσεων τα οποία θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Στη πρώτη κατηγορία ανήκουν οι «κρίσεις εχθρότητας» (hostility crises)⁴⁷. Αυτές περιστρέφονται γύρω από τις προσπάθειες της πολιτικής ελίτ να κινητοποιήσει το κράτος και τον πληθυσμό για τη χρήση βίας. Για να συμβεί όμως το γεγονός αυτό, πρέπει να υπάρξει δικαιολόγηση της εχθρότητας γιατί ο ηγέτης του έθνους πρέπει να λάβει την πρωτοβουλία για πόλεμο πριν η κρίση ξεκινήσει. Ταυτόχρονα πρέπει εμφανίσει τον εχθρό ως υπεύθυνο για

⁴³ Ibid.,σελ 56

⁴⁴ Για το χωρίο δεξ Kwu Chong Guan, “Role of Intelligence in International Crisis Management”, (S. Rajaratnam School of International Studies Singapore, 23 July 2012),σελ 1

⁴⁵ Lebow, “Between Peace and War”,σελ 23

⁴⁶ Ibid.,σελ 23

⁴⁷ Ibid.,σελ 24

τον πόλεμο. Στο πλαίσιο αυτό κινητοποιεί υποστήριξη για την χώρα του στο εσωτερικό και εξωτερικό ενώ προσπαθεί να διακόψει την υποστήριξη για τον εχθρό. Οι τακτικές που ακολουθεί είναι οι ακόλουθες. Εκμετάλευση μιας πρόκλησης για διέγερση της δημόσιας γνώμης,δημιουργία μη αποδεκτών απαιτήσεων για τον εχθρό ως απάντηση στη πρόκληση, νομιμοποίηση των απαιτήσεων με αναφορά σε γενικές αποδεκτές διεθνές αρχές,δημόσια άρνηση ή υποβάθμιση των αληθινών στόχων σε μια σύγκρουση, συσχέτιση της άρνησης των απαιτήσεων ως «casus belli».

Στη δεύτερη κατηγορία εντοπίζουμε τις «προεγκατεστημένες κρίσεις» (Spinoff Crises)⁴⁸. Αυτές είναι δευτερογενείς συγκρούσεις που προκύπτουν από τις προετοιμασίες ενός έθνους για ή την επιδίωξη μιας πρωταρχικής σύγκρουσης. Αυτές είναι συνέπειες πολέμων στις οποίες ο παρακινητής είναι ή αναμένει να είναι συμμετέχων. Αναπτύσσονται όταν τα έθνη σχεδιάζουν να βελτιώσουν τα ενδιαφέροντα του παρακινητή σε πρωταρχικές συγκρούσεις, προκαλούν όμως συγκρούσεις με τρίτα μέρη. Αυτές οι κρίσεις διαφέρουν από τις άλλες γιατί κανένα μέρος δεν επιθυμεί σύγκρουση. Δύο κύρια χαρακτηριστικά αυτού του είδους κρίσης είναι η αποφασιστικότητα των ηγετών να βελτιώσουν ή να προστατέψουν τα συμφέροντα τους και το γεγονός ότι και οι δύο πλευρές επιζητούν την επίλυση της κρίσης μέσω της διπλωματικής οδού. Η πιθανότητα για την δημιουργία μιας τέτοιας κρίσης επηρεάζεται από της δημόσιες συμπεριφορές προς την πρωταρχική σύγκρουση.

Στη τρίτη κατηγορία βρίσκουμε τις κρίσεις «ακροσφαλής πολιτικής» (Brinkmanship Crises)⁴⁹. Η πολιτική αυτή σχετίζεται με μια πολιτική χειραγώγησης των μοιρασμένων ρίσκων του πολέμου ώστε να επιδιωχθεί μια σχετική έλλειψη αποφασιστικότητας ή αδυναμίας του εχθρού. Είναι η τέχνη του ηθελημένου εξαναγκασμού των κρίσεων προς τον γκρεμό των εχθροπραξιών ώστε να αναγκαστεί ο αντίπαλος για υποχώρηση. Οι ηγέτες θεωρούν ότι τα ρίσκα είναι υπολογίσιμα και έχουν την προσδοκία απόκτησης σημαντικής ανταμοιβής. Οι κρίσεις αυτές αναπτύσσονται όταν ένα κράτος σκοπίμως προκαλεί μια σημαντική δέσμευση ενός άλλου κράτους ώστε να επιτευχθεί συμμόρφωση του εχθρού και οπισθοχώρηση του από τη δέσμευση που έχει αναλάβει. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η προσδοκία του παρακινητή ότι ο εχθρός θα υποχωρήσει από τη δέσμευση του και δεν θα πολεμήσει. Ο προκαλών τη κρίση αυτή δεν σκοπεύει να ξεκινήσει ένα πόλεμο αλλά στοχεύει να πετύχει συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Άμεσος στόχος του είναι να προκληθεί επιτυχώς μια σημαντική δέσμευση του εχθρού και να οδηγήσει σε ταπείνωση και άρνηση της. Συνεπώς,ο εξαναγκασμός οδηγεί σε ανταλλαγή συμφερόντων. Η δημιουργία ενός

⁴⁸ Ibid.,σελ 41

⁴⁹ Συνώνυμα της λέξης είναι blackmail,coercion,δες ibid.,σελ 57

ρίσκου, κυρίως ενός «μοιρασμένου ρίσκου» (shared risk) είναι μια τεχνική του καταναγκασμού⁵⁰. Στις κρίσεις, οι ΗΠΑ έχουν δύο σκοπούς, την αποτροπή του πολέμου και την αποτροπή των πολιτικών ηττών⁵¹.

Άλλα είδη κρίσεων είναι οι «καινοτόμες καταστάσεις» με κύρια χαρακτηριστικά την υψηλή απειλή τον αιφνιδιασμό και τον εκτεταμένο χρόνο αντίδρασης⁵². Επιπλέον, υπάρχουν οι «αδρανείς καταστάσεις» που χαρακτηρίζονται από χαμηλή απειλή, αιφνιδιασμό και εκτεταμένο χρόνο, οι «περιστασιακές καταστάσεις» με χαμηλή απειλή, αιφνιδιασμό και μικρό χρόνο αντίδρασης, οι «αυτοπαθείς καταστάσεις» με υψηλή απειλή, μικρό χρόνο, προσμονή, οι «προμελετημένες καταστάσεις» με υψηλή απειλή, εκτεταμένος χρόνος, προσμονή, οι «περιστάσεις ρουτίνας» με χαμηλή απειλή, εκτεταμένο χρόνο προσμονής και οι «διοικητικές καταστάσεις» με χαμηλή απειλή, λίγο χρόνο, προσμονή.

Μια ακόμη κατηγοριοποίηση των ειδών κρίσεων είναι ο διαχωρισμός τους σε δομικές και ψυχολογικές⁵³. Οι δομικές αφορούν το συστημικό είδος των σχέσεων, τις συνθήκες λήψης αποφάσεων και την αντίληψη. Αυτές ερμηνεύονται διαφορετικά από δρώντες με διαφορετικό περιεχόμενο κουλτούρας. Η απειλή σχετίζεται με το σύνολο των κανόνων μετάφρασης που χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό της απειλής. Γίνεται αντιληπτό ότι δεν πρέπει να υπάρχει ένα στάσιμο περιβάλλον. Υπάρχουν 2 περιοχές μελέτης. Η πρώτη περιοχή περιλαμβάνει τις αρχές κρίσεων, αιτίες, ανάπτυξη και συνέπειες, ενώ στη δεύτερη περιοχή εντάσσονται η αντίληψη κρίσεων, ο συστηματικός έλεγχος, η διαχείριση και ο έλεγχος της κρίσης⁵⁴.

Επιπρόσθετες κατηγορίες κρίσεων είναι η «Overbad crisis»⁵⁵. Αυτή είναι μια κατάσταση στην οποία πολλές απαιτήσεις τοποθετούνται σε ένα δεδομένο σύστημα σε σύντομο χρόνο που οδηγεί είτε σε ολοκληρωτική κατάρρευση είτε σε σοβαρό βραχυκύκλωμα. Η «Starvation crisis» η οποία δημιουργείται από ανεπαρκή εισφορά εισαγωγών, η «Steering crisis» που αφεύεται σε αποτυχίες αρνητικών ανταποκρίσεων ή μηχανισμών με αποτέλεσμα τη δημιουργία αυτής της κρίσης και την απώλεια ικανοτήτων για επιλογή κατάλληλης απάντησης σε περιπτώσεις που απαιτούνται αποφάσεις⁵⁶. Τέλος, «κρίσεις προσαρμοστικότητας» συμβαίνουν όταν αλλαγές σε απόψεις του διεθνούς συστήματος δεν συνοδεύονται από αντίστοιχες αλλαγές σε άλλες απόψεις του συστήματος.

⁵⁰ Betts, K. Richard, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 1

⁵¹ Ibid., σελ 1

⁵² Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management", σελ 102

⁵³ Ibid., σελ 114

⁵⁴ Ibid., σελ 114

⁵⁵ Ibid., σελ 104

⁵⁶ Ibid., σελ 105

1.4 Μέσα επιτυχίας της διαχείρισης κρίσεων

Η διαχείριση κρίσεων επιτυγχάνεται μέσω στρατηγικών αποτροπής και καταναγκαστικής διπλωματίας. Η αποτροπή (deterrence) σημαίνει να πειστεί ένας αντίπαλος να παραιτηθεί από την πραγματοποίηση των σχεδίων του⁵⁷. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι η έλλειψη άσκησης βίας. Το κλειδί της έννοιας της αποτροπής είναι η αξιοπιστία (credibility) της απειλής που εκτοξεύεται. Μια απειλή πρέπει να είναι τεχνικά και ψυχολογικά αξιόπιστη προκειμένου να πεισθεί ο αντίπαλος να απόσχει των προθέσεων του. Είναι τεχνικά αξιόπιστη όταν εκείνος που τη χρησιμοποιεί έχει την τεχνολογική ικανότητα να την πραγματοποιήσει και ψυχολογικά αξιόπιστη όταν αναφέρεται σε σενάριο ή μια κατάσταση που να δικαιολογείται η προσφυγή σε πυρηνικά όπλα. Μια τρίτη προϋπόθεση είναι ο απειλούμενος να έχει πειστεί ότι η απειλή είναι πραγματοποιήσιμη, ότι ο αντίπαλος σκοπεύει να πραγματοποιήσει την απειλή του.

Για να αποφευχθεί μια κρίση χρειάζεται αποτροπή⁵⁸. Οι δεσμεύσεις πρέπει να είναι ρητές και αξιόπιστες. Αξιοπιστία είναι η αντίληψη ενός δημιουργού πολιτικής για τις προθέσεις ενός άλλου δρώντα. Ενέχει τρία στοιχεία, επιχειρησιακή ικανότητα να επιφέρει πλήγμα, κόστος το οποίο πρέπει να είναι μεγάλο και πρόθεση. Όλα τα παραπάνω είναι απαραίτητα για να πεισθεί ο αντίπαλος ότι θα τιμωρηθεί αν δράσει. Για να πετύχει μια αποτροπή πρέπει να καθορισθεί η δέσμευση, να υπάρξει επικοινωνιακή ενημέρωση της σε πιθανούς εχθρούς, να αναπτυχθούν τα μέσα υπεράσπισης της ή τιμωρίας των εχθρών που τη προκαλούν καθώς και επίδειξη της αποφασιστικότητας εκπλήρωσης των πράξεων. Προυποθέτει ένα βαθμό ορθολογικότητας από τη πλευρά του εχθρού ως προς τα κέρδη και απώλειες που προκύπτουν από τη πρόκληση της δέσμευσης. Η αντίληψη της αποφασιστικότητας αποτελείται από τη διαπραγματευτική φήμη⁵⁹ που βασίζεται στην τελευταία απόδοση και στη προφανή πρόθεση με αναφορά στη δέσμευση. Είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα μιας ευρύτερης πολύπλευρης επιρροής. Είναι μια πολιτική που εξοργίζει τον αντίπαλο ο οποίος επιθυμεί να αλλάξει το status quo υπέρ του. Οι συνέπειες αυτής της εξόργισης δεν είναι εύκολα προβλέψιμες ούτε καλοήθες. Προσφέρεται απλά περισσότερος χρόνος για την εξάλειψη των αιτιών που δημιούργησαν την διαμάχη ώστε να

⁵⁷ Ήφαιστος, Παναγιώτης και Πλατιάς Αθανάσιος, "Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική", (Εκδόσεις Παπαζήση 1992), σελ 66-70

⁵⁸ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, "Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα", (Εκδόσεις Ποιότητα), σελ 23

⁵⁹ Lebow, Ned Richard, "Coercion Cooperation and Ethics in International Relations", (Taylor & Francis Group, LLC, 2007), σελ 227

διατηρηθεί η ειρήνη. Άλλωστε, τα μεγάλα γεγονότα έχουν μεγάλες αιτίες, υπάρχει δηλαδή γραμμική σκέψη (linear thinking)⁶⁰.

Η απειλή μπορεί να λαμβάνει τη μορφή τελεσίγραφου, ενός δηλαδή ανέκκλητου εγγράφου το οποίο περιέχει διατυπώσεις τελειωτικών όρων⁶¹. Μέσα από το τελεσίγραφο απευθύνεται η απειλή προς τον αντίπαλο η οποία μπορεί να περιοριστεί σε οικονομικά, στρατιωτικά, διπλωματικά, ψυχολογικά μέτρα ή σ'ένα συνδυασμό αυτών. Υπάρχουν αρκετοί τύποι απειλών, με τους πιο αντιπροσωπευτικούς να είναι, οι απειλές μη βίαιης διακοπής διαπραγματεύσεων⁶². Το τελεσίγραφο αυτό αποκτά αξία τελευταίας προσφοράς. Η μικρότερη πίεση που μπορεί να ασκηθεί με ένα τελεσίγραφο είναι η διακοπή των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων. Επιπλέον, υπάρχουν οι απειλές μη βίαιης διακοπής υπάρχουσών συμφωνιών⁶³. Η απειλή αυτή ανήκει σε υψηλότερη κλίμακα απειλών και αφορά τη διακοπή μιας επίσημης συμφωνίας που βρίσκεται εν ισχύ. Ταυτόχρονα υπάρχουν οι απειλές με επίδειξη δύναμης⁶⁴. Στόχος εδώ είναι η ενίσχυση της αξιοπιστίας και της ισχύος της απαίτησης με ταυτόχρονη αποδυνάμωση των αμφιβολιών της άλλης πλευράς. Το κέρδος είναι η ενίσχυση της αποφασιστικότητας της άλλης πλευράς.

Σε μια άλλη κατηγορία εντοπίζουμε τις απειλές αναγκαστικής ρύθμισης δια της βίας πριν από περιορισμένη προσβολή⁶⁵. Τα μέτρα αυτά ισοδυναμούν με μέτρα λίγο πριν τον πόλεμο. Στόχος είναι ο εκφοβισμός του αντίπαλου, η πτώση του ηθικού του ώστε να επηρεαστεί η συμπεριφορά του. Παράλληλα, υπάρχουν οι απειλές για περιορισμένη ένοπλη προσβολή ή κατοχή. Η χώρα όμως που προβαίνει σε μια τέτοια απειλή αντιμετωπίζει τον κίνδυνο ο αντίπαλος να θεωρήσει το τελεσίγραφο ως αιτία πολέμου ακόμη και αν αυτό δεν αποτελούσε πρόθεση του απειλούντος. Σε μια άλλη κατηγορία υπάγονται οι απειλές πολέμου. Όταν ο αντίπαλος προβαίνει σε μια τέτοια απειλή, αυτό δεν σημαίνει αυτόματα και έναρξη πολέμου. Προσφέρεται απλά μια τελευταία ευκαιρία στον αντίπαλο για ειρηνική επίλυση της διαφοράς. Το τελεσίγραφο που περιλαμβάνει την απειλή πολέμου πρέπει να προσδιορίζει επακριβώς το χρόνο λήξης.

Ο δεύτερος τρόπος άσκησης διαχείριση κρίσης είναι η καταναγκαστική διπλωματία. Καταναγκασμός σημαίνει ότι ο αντίπαλος τελεί μια πράξη που διαφορετικά δεν θα έκανε⁶⁶.

⁶⁰ Stein, C. Janice, "Crisis Management: Looking Back to Look Forward", Political Psychology, Vol. 29, No. 4, (2008 Published by Blackwell Publishing, Inc), σελ 560

⁶¹ Λυμπέρης, "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων", σελ 201

⁶² Ibid., σελ 202

⁶³ Ibid., σελ 203

⁶⁴ Ibid., σελ 203

⁶⁵ Ibid., σελ 203

⁶⁶ Μια περίπτωση εξαναγκασμού αποτελεί και η διπλωματία κανονιοφόρων. Αυτή αποβλέπει στην αλλαγή της πολιτικής της χώρας που πιέζεται είτε την προσαρμογή της συμπεριφοράς της σύμφωνα με τις απαιτήσεις που

Σ' αυτό συμβάλλουν οι αξιόπιστες απειλές και η σταθερή αποφασιστικότητα του αντιπάλου. Η στρατηγική εξαναγκασμού ανήκει στη κατηγορία των αμυντικών στρατηγικών διαχείρισης κρίσεων στις οποίες η μια πλευρά θέλει να αλλάξει το status quo και η άλλη αμύνεται με ενέργειες εξαναγκασμού προκειμένου να τερματισθεί η πρόκληση ή ακόμη και να αντιστραφεί υπέρ του αμυνόμενου. Είναι το σύνολο των προσπαθειών που καταβάλλονται για να πεισθεί ο αντίπαλος να τερματίσει μια ενέργεια του στη περίοδο κρίσης. Πρόκειται για μια διπλωματική στρατηγική που συνοδεύεται από την απειλή χρήσης βίας. Όμως ο εξαναγκασμός δεν πετυχαίνει πάντα. Οι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν μια στρατηγική εξαναγκασμού σε αποτυχία είναι οι εξής⁶⁷. Να θεωρηθεί το τελεσίγραφο απάτη (μπλόφα), να αποφασίσει ο αντίπαλος τον πόλεμο γιατί πιστεύει πως τον συμφέρει αν και έχει λάβει υπόψη του το τελεσίγραφο, να απορρίψει ο αντίπαλος το τελεσίγραφο γιατί το θεωρεί ταπεινωτικό και έχει συνέπειες στην εσωτερική πολιτική κατάσταση του αντιπάλου, να μην αποδεχτεί ή να απορρίψει το τελεσίγραφο αλλά να επιχειρήσει να προβεί σε πολιτικές εκτόνωσης των επιπτώσεων της κρίσης.

Αντίθετα, οι παράμετροι επιτυχίας του εξαναγκασμού είναι η έλλειψη παρανοήσεων, οι ορθολογικοί υπολογισμοί για τις προθέσεις και δυνατότητες του αντιπάλου, ο φόβος τιμωρίας σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, ο συνδυασμός απειλής με ικανοποίηση, η ισχυρή αρνητική εικόνα για τον αντίπαλο, τα ισχυρά κίνητρα της πλευράς που εφαρμόζει τον εξαναγκασμό.

Ομοίως, οι συνθήκες που ευνοούν την κλιμάκωση, ποιοτική και ποσοτική κλιμάκωση, του εξαναγκασμού είναι η ελπίδα ότι η διαμάχη θα κερδηθεί. Με την αύξηση της πίεσης επιδιώκεται η αύξηση του κόστους και των ζημιών και στους δύο αντιμαχόμενους ενώ δηλώνεται και η αποφασιστικότητα της πλευράς που αυξάνει την πίεση. Κρίσιμη καμπή αποτελεί η επιμονή των δύο αντιπάλων να μην προβούν σε παραχωρήσεις παρά το υψηλό κόστος της αντιπαράθεσης. Επιπλέον, αλλαγές στα κίνητρα μπορεί να εμφανίσουν την κλιμάκωση ως καλύτερη επιλογή όπως και αλλαγές στις προσδοκίες της κάθε πλευράς που αφορούν την πιθανότητα επικράτησης ή ειρηνικής επίλυσης της διαφοράς. Τέλος, οι αναστολές για χρήση πίεσης μειώνονται καθώς άρχισε ο εξαναγκασμός.

Παράλληλα, οι συνθήκες που ευνοούν την αποκλιμάκωση του εξαναγκασμού είναι το υψηλό κόστος αντιπαράθεσης, η αναποτελεσματικότητα των μεθόδων που εφαρμόστηκαν, το κόστος περαιτέρω κλιμάκωσης, η προσδοκία ικανοποιητικής λύσης μέσω διαπραγματεύσεων,

της επιβάλλονται. Η απειλή τιμωρίας παίρνει τη μορφή είτε απειλής χρήσης είτε χρήσης περιορισμένης ναυτικής ισχύος, δες *ibid.*, σελ 199

⁶⁷ Λυμπέρης, "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων", σελ 204

οι αλλαγές πολιτικής των κυβερνήσεων και η χαμηλή προσδοκία επικράτησης στην κρίση.

Όπως αναφέρθηκε με τη στρατηγική αυτή ζητάμε από τον αντίπαλο να δώσει κάτι που έχει αξία χωρίς να προβάλλει αντίσταση. Η πλευρά που δέχεται τον εξαναγκασμό έχει τρεις επιλογές αντίδρασης, να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις ή να μην συμμορφωθεί και να μην ανταποδώσει με δική της πίεση ή να μη συμμορφωθεί και να ανταποδώσει με δική της πίεση. Οι στρατηγικές εξαναγκασμού κινούνται σε δύο άξονες, τους υπολογισμούς του θύματος για αντίσταση στον εξαναγκασμό και τις ζημιές που υφίστανται ή θα αντιμετωπίσει μελλοντικά. Ο συνδυασμός των στοιχείων αυτών μας δίνει τρεις στρατηγικές.

Στη πρώτη κατηγορία ανήκει η στρατηγική τιμωρίας⁶⁸. Με τη στρατηγική αυτή επιδιώκεται η αύξηση του κοινωνικού κόστους της αντίστασης στην πίεση (ανθρώπινα θύματα, υποδομή της χώρας) ώστε να γίνει μεγαλύτερο από το κόστος εδαφικών συμφερόντων και να οδηγηθεί ο αντίπαλος σε υποχωρήσεις. Η δεύτερη στρατηγική είναι η στρατηγική παραδεκτού κινδύνου⁶⁹. Οι επιχειρήσεις εξαναγκασμού κλιμακώνονται σε πυκνότητα και χώρο αυξάνοντας την πιθανότητα ανθρώπινων θυμάτων ενώ υπάρχει εξάρτηση της συμπεριφοράς του αντιπάλου με τη συμμόρφωση στις απαιτήσεις του. Τέλος υπάρχει η στρατηγική της άρνησης⁷⁰. Αυτή αποβλέπει στο να αποκλείσει από τη στρατηγική του αντιπάλου να επιτύχει τους εδαφικούς αντικειμενικούς σκοπούς του επιβάλλοντας υποχωρήσεις προκειμένου να αποφύγει ανώφελη δαπάνη πόρων.

Μετά το πέρας μια κρίσης οι δύο αντίπαλοι προβαίνουν σε αξιολόγηση της διαχείρισης της κρίσης και του αποτελέσματος της. Αυτή δύναται να γίνει με βάση⁷¹ τις προηγούμενες προκαταλήψεις αντίληψης, την εμπειρία της κρίσης και τον περιοριστικό τρόπο αντιμετώπισης της. Ένας άλλος παράγοντας είναι η διαχείριση της κοινής γνώμης κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της κρίσης, ο ισολογισμός καθαρών κερδών και απωλειών οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την επικράτεια, υλικές ανταλλαγές, μελλοντικές στρατιωτικές και διπλωματικές δεσμεύσεις καθώς και συνέπειες στο «status quo» των συμμετεχόντων κρατών. Στη περίπτωση που το αποτέλεσμα δείχνει απόλυτα ή σχετικά κέρδη, η ισορροπία κερδών και απωλειών τους τοποθετεί σε πλεονεκτική ή μειονεκτική θέση σε σχέση με τον αντίπαλο. Τα πλεονεκτήματα μεταφράζονται σε περαιτέρω εκμετάλλευση του μειονεκτικού κράτους. Σημαντικό κριτήριο είναι και τυχόν αλλαγές στη σχετική θέση

⁶⁸ Λυμπέρης, “Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”, σελ 216

⁶⁹ Ibid., σελ 216

⁷⁰ Ibid., σελ 216

⁷¹ Johnson, D. Dominic and Tiernty, Dominic, “Essence of Victory, Winning and Losing International Crises”, σελ 350

ασφάλειας εντοπισμός της σχέσης μεταξύ των αλλαγών ασφάλειας και των στόχων των συμμετεχόντων.

Υπάρχουν όμως αρκετές παθολογίες που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια ανάλυσης μιας κρίσης οι οποίες επηρεάζουν και ωθούν τους δημιουργούς πολιτικής σε λάθος αποφάσεις. Αυτές είναι πολύ σημαντικές και θα πρέπει να αποφεύγονται προκειμένου να υπάρξει επιτυχία στη διαχείριση μιας κρίσης. Εδώ συγκαταλέγεται η υπερεκτίμηση της τελευταίας επίδοσης ενάντια στην τωρινή πραγματικότητα, η υπερεμπιστοσύνη σε πολιτικές στις οποίες οι λήπτες αποφάσεων έχουν δεσμευτεί, η μη ευαισθητοποίηση σε κρίσιμη πληροφόρηση που αφορά τις πολιτικές αυτές. Επιπλέον όταν οι δημιουργοί πολιτικής αντιλαμβάνονται την αναγκαιότητα της επίτευξης των στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής προδιαθέτουν τους εαυτούς τους και βλέπουν αυτούς τους στόχους ως εφικτούς.

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η επιρροή ιστορικών και προσωπικών εμπειριών. Αυτό είναι ένας κρίσιμος παραγόντας που επιδρά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ένα ακόμη υπαρκτό ενδεχόμενο είναι η σοβαρή πιθανότητα υψηλής σύγκρουσης απόφασης όταν αντιμετωπίζονται δύο συγκρουόμενες απειλές ενώ πολλές φορές δημιουργείται εσφαλμένα η αντίληψη και η πεποίθηση ότι δεν υπάρχει καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης της απειλής από την τωρινή μειονεκτική πολιτική. Πολύ σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι η παράλυση ή η ελαττωματική καθοδήγηση προκύπτει όταν η άμυνα αντιμετωπίζει το άγχος και καταρρέει. Το άγχος αυξάνεται όταν υπάρχει μείωση της άμυνας και των μηχανισμών αντιμετώπισης των απειλών. Τότε δημιουργούνται σύνδρομα αντιδράσεων άγχους. Οι μηχανισμοί άμυνας καταρρέουν όταν ο δημιουργός πολιτικής αναπόφευκτα αντιμετωπίζει την πραγματικότητα που έχει μέχρι τώρα καταπιέσει⁷². Μια τέτοια κατάσταση είναι πιθανόν να αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια του πιο οξύ σταδίου διεθνών κρίσεων όταν η απόφαση για ειρήνη ή πόλεμο βρίσκεται σε ισορροπία. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε λάθος συμπεριφορά ή παράλυση. Τέλος, πρέπει να εντοπίζεται πρόωρα το φαινόμενο του «Wishful thinking» (ευσεβής πόθοι)⁷³. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι βλέπουν ότι θέλουν να δουν. Αυτή η «άρνηση απειλής» λειτουργεί ως άμυνα ενάντια στο άγχος. Όμως αυτό ενέχει πολλούς κινδύνους γιατί συνιστά έμμεσα μια «άρνηση απάντησης σε κίνδυνο».⁷⁴

⁷² Lebow, "Between Peace and War, σελ 147

⁷³ Ibid., σελ 153

⁷⁴ Μια λύση είναι να θεσπιστούν «αισθητήρες καταπίεσης της ανθρώπινης προσωπικότητας»

1.5 Κίνητρα δημιουργίας κρίσεων

Κατά τη διάρκεια μιας κρίσης ένας στόχος μπορεί να αντικαταστήσει άλλον⁷⁵. Η πρόκληση μιας σημαντικής δέσμευσης αναπόφευκτα πυροδοτεί μια κρίση επειδή το κόστος της απεμπλοκής του έθνους που έχει δεσμευτεί είναι κατ' ορισμού υψηλό. Τα κόστη μπορεί να είναι εδαφικά,οικονομικά,στρατιωτικά. Ταυτόχρονα,η απεμπλοκή αποδυναμώνει την διαπραγματευτική φήμη του έθνους ενώ η εμφάνιση αδυναμιών μπροστά στην αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών μπορεί να απειλήσει σοβαρά την εσωτερική πολιτική εξουσία.

Δύο συνθήκες οδηγούν στην εμφάνιση τέτοιου είδους κρίσεων. Πρώτον,η ύπαρξη εσωτερικής και διεθνής απειλής που η επιτυχής πρόκληση της δέσμευσης ενός εχθρού έχει δυνατότητες υπερνίκησης της και δεύτερον η αντίληψη από τους δημιουργούς πολιτικής ότι ο εχθρός είναι πιθανόν να υποχωρήσει από τη δέσμευση όταν προκληθεί. Αξίζει να τονισθεί ότι η πιο σημαντική εξωτερική απειλή είναι η προσδοκία από τους δημιουργούς πολιτικής μια επικείμενης δραματικής μετατόπισης της ισορροπίας ισχύος υπέρ του εχθρού⁷⁶.

Το δεύτερο κίνητρο προέρχεται από την αδυναμία του πολιτικού συστήματος του προκαλούντα την κρίση. Επιπλέον ο ενδο-εσωτερικός ανταγωνισμός των ελίτ για ισχύ αποτελεί το τρίτο κίνητρο. Μια γραφειοκρατική υπομονάδα ή πολιτικός συνασπισμός μπορεί να προκαλέσει μια σύγκρουση με ξένη δύναμη με τη προσδοκία ότι θα βελτιώσει την εσωτερική επιρροή ή θα υπονομεύσει αυτές του εχθρού⁷⁷. Υπάρχουν πέντε πολιτικό-στρατιωτικές αξιολογήσεις που επηρεάζουν τις κρίσεις αυτές. Αυτές είναι ο αριθμός των στρατιωτικών επιλογών που αντιλαμβάνονται ότι είναι διαθέσιμες,οι στρατηγικές συνέπειες του στρατιωτικού περιορισμού,οι συμπεριφορές προς τον πόλεμο,ο βαθμός στρατιωτικής εμπιστοσύνης,το αντιληπτό του αναπόφευκτου της σύγκρουσης και η ύπαρξη εναλλακτικών στρατιωτικών σχεδίων⁷⁸.

Ο πόλεμος είναι πιο πιθανός σε κρίσεις που χαρακτηρίζονται από ασταθή πολεμική ισορροπία. Αυτή είναι μια κατάσταση στην οποία η πλευρά που χτυπά πρώτη αποκομίζει σημαντικά αποφασιστικά πλεονεκτήματα. Συνεπώς,ασκείται πίεση για προληπτικό χτύπημα

⁷⁵Η Σοβιετική αποτυχία στη Κούβα να αποδυναμώσει την Αμερικανική δέσμευση να διατηρήσει επιθετικούς πυραύλους έξω από τη Κούβα οδήγησε τον Khrushchev να προτείνει μια ανταλλαγή:θα απομάκρυνε τους πυραύλους από τη Κούβα αν ο Kennedy απομάκρυνε τους δικούς του από τη Τουρκία.

⁷⁶ Όπως θα δούμε παρακάτω,οι Σοβιετικοί τοποθέτησαν τους πυραύλους στη Κούβα για να επανορθώσουν τη στρατηγική ισορροπία εξαιτίας των μικρών αριθμών βομβαρδιστικών και μεγάλου βεληνεκούς MRBM και IRBM που κατείχε. Είχε απολέσει δηλαδή η ΕΣΣΔ την ικανότητα αντεπιθετικού πλήγματος

⁷⁷ Για παράδειγμα η κρίση των πυραύλων της Κούβας εξυπηρετούσε πολλά κίνητρα για λύση σε πολλά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι ομάδες μέσα στη Σοβιετική ιεραρχία όπως στρατηγικοί στόχοι,ενδυνάμωση της θέσης του Khrushchev,ισχυροποίηση του ανατολικού Βερολίνου.

⁷⁸ Lebow,“Between Peace and War”,σελ 232

⁷⁹. Ο κίνδυνος που είναι έμφυτος σε μια τέτοια περίπτωση, είναι ότι η προσδοκία του πολέμου μπορεί να πυροδοτήσει πράξεις που να τη κάνουν αυτοεκπληρούμενη. Μέτρα που θεωρούνται αμυντικά μπορεί να γίνουν αντιληπτά ως επιθετικά και να προκαλέσουν απάντηση η οποία να χειροτερέψει το άγχος που προκάλεσε την αρχική πράξη. Επιπλέον κρίσεις σχετικές με το κόστος και το αποτέλεσμα του πολέμου είναι πιθανόν να επηρεάζουν την πολιτική που ασκείται σε μια κρίση. Όταν οι ηγέτες έχουν προσδοκίες άνετης νίκης είναι πρόθυμοι να λάβουν μεγαλύτερα ρίσκα επειδή η προοπτική του πολέμου ασκεί λιγότερη περιοριστική επιρροή σ' αυτούς. Μπορεί επίσης να συμπεράνουν ότι η πιθανότητα του πολέμου είναι χαμηλή επειδή αναμένουν οι αντίπαλοι τους να υποχωρήσουν από ένα διαγωνισμό εξοπλισμού παρά να αντιμετωπίσουν σίγουρη ήττα.

Όταν ο πόλεμος θεωρείται αναπόφευκτος, υπάρχει δηλαδή μία προσδοκία αυτοεκπλήρωσης, οι δημιουργοί πολιτικής δεν έχουν κίνητρο για αποφυγή του πολέμου⁸⁰. Συνεπώς θα ασχοληθούν μόνο με το χρονικό προσδιορισμό του πολέμου. Αντίθετα αν θεωρούν ότι μπορεί να αποφευχθεί τότε είναι πιθανόν να ερευνήσουν τρόπους αποτροπής μια συγκεκριμένης κρίσης. Παράλληλα, όταν ο πόλεμος θεωρείται αναπόφευκτος, είναι και πιο πιθανός ειδικά αν στη παρούσα φάση θεωρείται και στρατιωτικά επωφελής ή αν αναμένεται το πλεονέκτημα της χώρας να εξαφανιστεί στο μέλλον.

Κρίση μπορεί να ξεσπάσει κατά τη διάρκεια στρατιωτικής ασυμμετρίας στη κούρσα εξοπλισμών. Υπάρχουν τρία στάδια, το αρχικό στάδιο στρατιωτικής ασυμμετρίας, το ενδιάμεσο στάδιο στο οποίο το κενό αρχίζει και κλίνει και το τελικό στάδιο σκληρής ισότητας⁸¹. Στο δεύτερο στάδιο αν συνυπάρχει η αντίληψη της «κυρίαρχης δύναμης», ότι ο εχθρός σκοπεύει να εκμεταλλευτεί την κατάσταση για να προκαλέσει το πολιτικό status quo, οι ηγέτες αναπτύσσουν τότε μεγαλύτερο άγχος και προσδοκία πολέμου.

Αυτό που έχει μεγάλη σημασία είναι η αντίληψη του προκαλούντα ότι υπάρχει «ευπαθή δέσμευση»⁸². Στις κρίσεις, τα έθνη πρέπει να επιδεικνύουν προθυμία για πόλεμο ώστε τελικά να καταστεί εφικτό να αποτραπεί ο πόλεμος. Αυτό είναι και το «παράξενο αξίωμα της κρίσης»⁸³. Οι πράξεις πρέπει να σχεδιάζονται ώστε να μεταφέρουν προθυμία για ρίσκο πολέμου. Αυτό όμως μπορεί να κάνει τον πόλεμο πιο πιθανό μέσω της «απώλειας ελέγχου» στην πολιτική. Είναι αδήριτη ανάγκη να υπάρξει ένα σημείο ισορροπίας μεταξύ της ανάγκης εγκαθίδρυσης αξιοπιστίας στα μάτια του εχθρού και της ανάγκης διατήρησης

⁷⁹ Ibid.,σελ 248

⁸⁰ Ibid.,σελ 249

⁸¹ Ibid.,σελ 254

⁸² Η πληροφόρηση είναι πολύτιμη για τους δημιουργούς πολιτικής πριν την κρίση ώστε να εξακριβωθεί αν είναι εφικτό να αναμένεται η υποχώρηση του εχθρού,δες Lebow, "Between Peace and War"σελ 97

⁸³ Ibid.,σελ 264

ελέγχου σε αποφάσεις που επηρεάζουν τον πόλεμο και την ειρήνη. Πράξεις που ενισχύουν την αξιοπιστία είναι η κλιμάκωση και κινητοποίηση της κοινής γνώμης, η αποστολή τελεσιγράφου στον αντίπαλο. Ας μην ξεχνάμε ότι η κρίση είναι ένας διαγωνισμός ρίσκου. Η πλευρά που επιδεικνύει μεγαλύτερη προθυμία για ρίσκο πολέμου κερδίζει σημαντικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα ενώ το πολιτικό-στρατιωτικό πλαίσιο σηματοδοτεί το μέγεθος της ανάληψης ρίσκου.

Η πιθανότητα του πολέμου στα προαναφερόμενα είδη κρίσεων, εξαρτάται από τις επιθυμίες του προκαλούντα την κρίση να χρησιμοποιήσει την κρίση ως όχημα πρόκλησης πολέμου. Συνεπώς το αποτέλεσμα της κρίσης ως προς την δικαιολόγηση της εχθρότητας είναι η επιθυμία του προκαλούντα να προκαλέσει πόλεμο, ως προς τις δευτερογενείς κρίσεις τα ενδιαφέροντα που είναι σε κίνδυνο αντιλαμβάνονται ως ασυμφιλίωτα ενώ στις κρίσεις ακροσφαλής πολιτικής, ο παρακινητής υποτιμά συχνά την αποφασιστικότητα του εχθρού. Χρειάζεται χρόνο για να αναγνωρίσει τον λάθος υπολογισμό του.

Έμφαση πρέπει να δίνεται στις περιόδους πριν την κρίση για να γίνεται κατανοητό τι ώθησε τον προκαλούντα να επιδιώξει στόχους και πολιτικές που ήταν βέβαιο ότι θα τον τοποθετούσαν σε πορεία σύγκρουσης μ' ένα τρίτο μέρος. Η διαχείριση της κρίσης είναι σημαντική για να αντιληφτούμε αν επιλύθηκε η κρίση ή όχι. Στη κρίση οι πολιτικοί ηγέτες αντιμετωπίζουν μια τεράστια ένταση εισερχομένων και συχνά απειλητικών μηνυμάτων σ' ένα περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από σοβαρό περιορισμό χρόνου⁸⁴. Η ανταπόκριση των δημιουργών πολιτικής μέσα στο επιχειρησιακό περιβάλλον είναι ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της απόδοσης της κρίσης. Τέλος, οι στρατηγικές που ακολουθούν οι δρώντες σε μια κρίση βεβαιώνουν τις προσδοκίες της συμπεριφοράς τους ενώ η μάθηση κατά τη διάρκεια μιας κρίσης εμποδίζεται από τους ίδιους παράγοντες που προκάλεσαν την εσφαλμένη κρίση του προκαλούντα ως προς την αποφασιστικότητα του εχθρού⁸⁵.

⁸⁴ Lebow, "Between Peace and War", σελ 270

⁸⁵ Ibid., σελ 272

1.6 Αρχές διαχείρισης των κρίσεων

Σύμφωνα με τον Henry Kissinger «η διαχείριση μιας ισορροπίας ισχύος είναι μια μόνιμη προσπάθεια που έχει προβλέψιμο τέλος⁸⁶». Προσπαθούμε πολλές φορές μάταια να χρησιμοποιήσουμε αυτή την ιδέα της μόνιμης διαχείρισης της κρίσης ενώ αυτό αποτελεί το βασικό πρόβλημα. Πως να εφαρμοστεί ένας μηχανισμός ο οποίος θα διαβεβαιώσει ότι η διαχείριση και η εκ των προτέρων πρόβλεψη κρίσεων ελέγχεται σε μια μόνιμη βάση.

Για μια κυβέρνηση η λέξη «κρίση» έχει αρνητικό υπονοούμενο. Συνήθως εύχονται μία κρίση να μην είχε συμβεί αλλά εφόσον συνέβη, είναι αναγκαίο να κυριαρχηθεί και να συγκρατηθεί (γι αυτό προέκυψε και ο όρος crisis management). Με τον όρο αρχές⁸⁷ (υπάρχει και η μεταβλητή της συμπεριφοράς του αντίπαλου) εννοούμε τις απαιτήσεις οι οποίες αν ικανοποιηθούν είναι πιθανό να διευκολύνουν την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών στη διάρκεια μιας κρίσης χωρίς να υπάρξει κλιμάκωση.

Στο πλαίσιο αυτό κατά τη διάρκεια μιας κρίσης πρέπει να υπάρχει πολιτικός έλεγχος στην εφαρμογή της πολιτικής⁸⁸. Οι στρατιωτικές ενέργειες υποστηρίζουν πολιτικούς στόχους και σηματοδοτούν προς τον αντίπαλο προθέσεις και προετοιμασία προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση ενώ μπορούν να κλιμακώσουν ή να αποκλιμακώσουν μια κατάσταση. Επιπλέον, η σκόπιμη μείωση του ρυθμού στρατιωτικών κινήσεων είναι απαραίτητη προκειμένου να δοθεί χρόνος για διπλωματικές ενέργειες, εκτίμηση της κατάστασης και λήψη αποφάσεων⁸⁹. Αναγκαίος είναι επίσης, ο συντονισμός των διπλωματικών και στρατιωτικών ενεργειών ως αναπόσπαστο τμήμα μιας συνολικής στρατηγικής που δείχνει επιθυμία για τακτοποίηση της κρίσης με διαπραγματεύσεις και όχι με στρατιωτικά μέσα. Όμως, ο συντονισμός δυσχεραίνεται από την αύξηση του αριθμού των εμπλεκόμενων μερών γι αυτό πρέπει να δοθεί βάρος στην επικοινωνία και την συνεκπαίδευση τους.

Η αποφυγή κάθε κίνησης και απειλής που δίνει στον αντίπαλο την εντύπωση ότι επίκειται προληπτική επίθεση, είναι εκ των ουκ άνευ γιατί αυτό μπορεί να προκαλέσει προληπτική επίθεση εις βάρος μας. Επίσης, πρέπει να επιλέγονται οι διπλωματικές και στρατιωτικές ενέργειες που είναι συνεπείς με τον στόχο της διαπραγμάτευσης για έξοδο από τη κρίση. Αυτές θα πρέπει να δίνουν στον αντίπαλο δυνατότητα εξόδου από τη κρίση (χρυσή

⁸⁶ Cogan, G. Charles, "Intelligence and Crisis Management: The Importance of the pre-crisis, Intelligence and National Security, Vol 9, No 4, (October, 1994), σελ 634

⁸⁷ Λυμπέρης, "Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων", σελ 131

⁸⁸ Ibid., σελ 132

⁸⁹ Όπως θα δούμε στο κεφάλαιο της Κούβας, ο Kennedy έδωσε χρόνο στον Khrushchev παρά τις αντίθετες εισηγήσεις των συμβούλων του.

γέφυρα) η οποία θα είναι συμβατή με τα δικά του συμφέροντα. Απαραίτητο είναι επίσης η διασταύρωση των πληροφοριών στις οποίες βασίζονται οι αποφάσεις και η διατήρηση της γραμμής επικοινωνίας με τον αντίπαλο. Τέλος, η άμβλυση των διαφορών κουλτούρας μεταξύ στρατιωτικών και πολιτικών είναι επιτακτική ανάγκη γιατί πολλές φορές δημιουργείται παρανόηση μεταξύ των πολιτικών εντολών και των στρατιωτικών κινήσεων. Οι στρατιωτικές κινήσεις πρέπει να δείχνουν προθέσεις και αναλογικότητα.

Επιπρόσθετα, για να υπάρξει πετυχημένη διαχείριση κρίσεων πρέπει να υπάρχουν οι κατάλληλες πολιτικές συνθήκες διαχείρισης της κρίσης. Αυτές είναι η ύπαρξη ανοιχτού περιβάλλοντος λήψεων αποφάσεων, η συνεκτική πολιτική ελίτ, η ύπαρξη σοβαρής δέσμευσης από τους δημιουργούς πολιτικής για αποφυγή του πολέμου. Επιπλέον, η επιτυχημένη διαχείριση κρίσης είναι λειτουργία κουλτούρας, οργανωτικής και προσωπικής συμπεριφοράς. Αυτά όμως προϋπάρχουν πριν την κρίση.

Πρέπει να υπάρξει πρόβλεψη και πολιτικός σχεδιασμός ενόψει σαφών μηνυμάτων για τις κινήσεις του αντιπάλου καθώς και χρονικός συσχετισμός των πολιτικών χειρισμών με τις στρατιωτικές εξελίξεις σε τοπικό και στρατηγικό επίπεδο. Ο ορθολογισμός των πολιτικών αποφάσεων σε συνάρτηση με τον τοπικό και στρατηγικό συσχετισμό δυνάμεων είναι απαραίτητος. Στο πλαίσιο αυτό έχουν δημιουργηθεί πρότυπα για υποβοήθηση στη λήψη απόφασης, επιλογής και εφαρμογής μιας στρατηγικής σε περιόδους κρίσεων⁹⁰.

Στη πρώτη κατηγορία υπάγεται το αφηρημένο πρότυπο. Είναι η αφετηρία για να διαμορφωθεί η στρατηγική αντιμετώπισης μιας κρίσης και καθορίζει τις κρίσιμες μεταβλητές της στρατηγικής και τον συλλογισμό που συνδέεται με την επιτυχημένη εφαρμογή της. Παρέχει επίσης το γενικό πλαίσιο προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι γενικές απαιτήσεις σχεδιασμού και εφαρμογής μιας στρατηγικής και λαμβάνει υπόψη ότι ο αντίπαλος είναι ορθολογικός δρών.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκει το πρότυπο γνώσης των συνθηκών που ευνοούν μια στρατηγική. Εδώ, επιδιώκεται μέσα από συστηματική εμπειρική έρευνα των κρίσεων του παρελθόντος ο εντοπισμός όλων εκείνων των μεταβλητών που όταν υπήρχαν ευνοήθηκε η επιτυχία μιας στρατηγικής ή όταν έλειπαν ακολούθησε αποτυχία

Στη τρίτη κατηγορία κυρίαρχο είναι το πρότυπο συμπεριφοράς του αντιπάλου. Στο χειρισμό κρίσεων είναι απαραίτητη η ορθή εικόνα του αντιπάλου. Η κάθε πλευρά πρέπει να βλέπει τα γεγονότα και τη συμπεριφορά του αντιπάλου από την οπτική γωνία εκείνου. Εσφαλμένες εικόνες για τον αντίπαλο οδηγούν σε λανθασμένες αντιλήψεις και

⁹⁰ Λυμπέρης, “Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”, σελ 69

υπολογισμούς και συνεπώς σε σφάλματα πολιτικής και στρατηγικής. Το κλειδί στην υπόθεση σχηματισμού ολοκληρωμένης εικόνας τους αντιπάλου, είναι οι πληροφορίες, οι οποίες θα αναλυθούν αργότερα⁹¹.

Στη τέταρτη κατηγορία υπάρχει το πρότυπο διαδοχικών προσεγγίσεων. Στη διάρκεια μιας διεθνούς κρίσης υπάρχουν τρεις μεταβλητές που επηρεάζουν την εξέλιξη της. Αυτές είναι οι δύο αντίπαλοι και το περιβάλλον. Στη συγκεκριμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων υπάρχουν τέσσερα στάδια, παρουσίαση του προβλήματος, προσδιορισμός των διαδικασιών παραγωγής εναλλακτικών επιλογών, διαμόρφωση των εναλλακτικών επιλογών και επιλογή της καταλληλότερης ενώ το τελευταίο στάδιο είναι ο προσδιορισμός της διαδικασίας τροποποίησης και προσαρμογής του προβλήματος

Τέλος υπάρχει το πρότυπο του δράματος στο χειρισμό κρίσης. Εδώ επιτυγχάνεται η σύνδεση της λογικής με το συναίσθημα τα οποία συνυπάρχουν και αλληλοδιαχέονται στο χειρισμό της κρίσης. Πρέπει να εντοπισθεί το αμοιβαίο συμφέρον με προβολή λογικών επιχειρημάτων για την επιτυχή διαχείριση της κρίσης.

1.7 Στρατηγικές χειρισμού κρίσεων

Εδώ ο όρος «στρατηγική» δανείζεται τη σημασία του από τη θεωρία παιγνίων⁹². Σημαίνει ότι η καλύτερη ενέργεια κάθε δρώντα εξαρτάται από το τι ο άλλος δρών πράττει. Με την στρατηγική που εφαρμόζουμε επιδιώκουμε να φέρουμε τον αντίπαλο στο σημείο να προβεί σε μια ενέργεια την οποία διαφορετικά δεν θα τελούσε. Σκοπός είναι να επηρεάσουμε την απόφαση του αντιπάλου προς ιδίων όφελος. Οι στρατηγικές που θα επιλέξουν οι δύο αντίπαλοι θα επηρεάσουν και το είδος της διαπραγμάτευσης μεταξύ τους. Οι στρατηγικές χειρισμού κρίσεων διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, στις επιθετικές στρατηγικές με τις οποίες επιδιώκεται αλλαγή του status quo εις βάρος του αντιπάλου και στις αμυντικές στρατηγικές μέσα από τις οποίες επιχειρείται η παρεμπόδιση της εξέλιξης εις βάρος μας και η αντιστροφή της.

Οι επιθετικές στρατηγικές χειρισμού κρίσεων διακρίνονται στις ακόλουθες.

⁹¹ ο Kennedy είχε ορθή εικόνα για τον Khrushchev και αυτό τον βοήθησε να εφαρμόσει με επιτυχία τη διπλωματία εξαναγκασμού όπως θα δούμε αργότερα.

⁹² Λυμπέρης, “Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”, σελ 137

Στρατηγική εκβιασμού⁹³. Συνίσταται στο να προβάλλονται απαιτήσεις προς ικανοποίηση από τον αντίπαλο οι οποίες συνοδεύονται από απειλές τιμωρίας σε περίπτωση μη ικανοποίησής τους. Τη στρατηγική αυτή επιλέγουν συνήθως χώρες με επεκτατικά σχέδια που θέλουν να ανατρέψουν το «status quo». Η πλευρά που εκβιάζει έχει το πλεονέκτημα απόφασης του επόμενου βήματος της ανάλογα με την αντίδραση του εκβιαζόμενου η οποία θα είναι τιμωρία ή άρση της πίεσης που του ασκείται. Υπάρχει όμως ο κίνδυνος δυναμικής αντίδρασης του αντιπάλου και κλιμάκωσης της κρίσης, ενώ δεν πρέπει να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο πρώτης επίθεσης από τον πιεζόμενο. Την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής αυτής επηρεάζουν οι εξής παράγοντες, η αξιοπιστία της απειλής, η νομιμότητα και η ορθολογικότητα της απαίτησης, η σπουδαιότητα που δίνει η κάθε πλευρά στη συγκεκριμένη διαφορά που έχει προκύψει. Τέλος μπορεί να υπάρχει απροθυμία της αμυνόμενης πλευράς για υποχωρήσεις υπό το φόβο ζημιάς για το κύρος της χώρας διεθνώς. Βέβαια, ο αντίπαλος μπορεί να μην υποχωρήσει είτε για λόγους εσωτερικής πολιτικής και πολιτικού κόστους για την κυβέρνηση και προσωπικά για τον ηγέτη είτε επειδή πιστεύει ότι ο απειλών μπορεί να παρερμηνεύσει τη στάση του και να επανέλθει με νέες απαιτήσεις.

Στρατηγική περιορισμένης και αναστρέψιμης διείσδυσης⁹⁴. Στη στρατηγική αυτή αναλαμβάνεται περιορισμένου χαρακτήρα αναστρέψιμη ενέργεια από το ένα μέρος με την οποία επιχειρείται μικρή αλλαγή του status quo. Η περιορισμένη αυτή ενέργεια έχει τον χαρακτήρα «πυλόνου». Σκοπός είναι να δοκιμασθεί ο αντίπαλος για τη θέση που θα πάρει, αν θα αμυνθεί ή θα υποχωρήσει. Αν και στις προθέσεις του προκαλούντα είναι να μην υπάρξει κλιμάκωση, παρόλα αυτά ο κίνδυνος διατηρείται λόγω λανθασμένων υπολογισμών και παρανοήσεων. Συνεπώς, ο αμυνόμενος μπορεί να προχωρήσει σε στρατιωτική ενέργεια για να υπερασπισθεί το «status quo». Αλλά και στη περίπτωση καθυστέρησης επίδειξης άμυνας, ο αντίπαλος μπορεί να προβεί σε ακόμη μεγαλύτερη διείσδυση γιατί η ενέργεια του αμυνόμενου μπορεί να ερμηνευθεί ως πρόθεση μη-άμυνας.

Στρατηγική ελεγχόμενης πίεσης⁹⁵. Εδώ επιδιώκεται φανερά η αλλαγή του status quo εις βάρος του αντιπάλου έστω και αν αυτός έχει δηλώσει ότι θα το υπερασπισθεί. Η πλευρά που επιδιώκει την αλλαγή ξεκινά με μικρά βήματα τη πίεση και προσδοκά τη μη αντίδραση της αντίπαλης πλευράς είτε γιατί θεωρεί ότι δεν έχει τις δυνατότητες είτε γιατί διστάζει να προβάλει αντίσταση. Οι πιθανότητες επιτυχίας συνδέονται άμεσα με την ισορροπία ισχύος.

⁹³ Ibid.,σελ 138

⁹⁴ Ibid.,σελ 139

⁹⁵ Ibid.,σελ 140

Μορφές εφαρμογής αυτής της στρατηγικής είναι και ο ναυτικός αποκλεισμός⁹⁶. Ο αμυνόμενος πρέπει να χαράξει μια γραμμή πέρα της οποίας δεν θα υποχωρήσει γιατί σε διαφορετική περίπτωση θα υπονομεύσει τη θέση του.

Στρατηγική των τετελεσμένων (fait accompli)⁹⁷. Επιδιώκεται με γρήγορες και αποφασιστικές ενέργειες η επίτευξη τετελεσμένων εις βάρος του αντιπάλου. Στη περίπτωση που ο αντίπαλος δεν δεσμεύεται για την υπεράσπιση του status quo τότε οι συνθήκες είναι ακόμη πιο ευνοϊκές. Στη στρατηγική αυτή καταφεύγει ο επιτιθέμενος όταν έχει δοκιμάσει ανεπιτυχώς τις προηγούμενες επιθετικές στρατηγικές. Ο κίνδυνος σ' αυτή τη στρατηγική είναι ο αντίπαλος να αντιδράσει δυναμικά μετά τα τετελεσμένα είτε με στρατηγική αντιπερισπασμού είτε με απευθείας σύγκρουση οπότε δεν αποκλείεται να αντιστρέψει την κατάσταση εις βάρος του αρχικά επιτιθέμενου. Χρειάζεται πολύ καλή πληροφόρηση για έγκαιρη προειδοποίηση των σχεδίων του αντιπάλου.

Στρατηγική φθοράς⁹⁸. Αφορά κυρίως τις ασθενέστερες δυνάμεις οι οποίες δεν δέχονται το υπάρχον «status quo» που επιβάλλει η ισχυρή δύναμη. Αν και υπάρχει ασυμμετρία ισχύος η μικρή χώρα επιλέγει τη στρατηγική αυτή επειδή δεν διαθέτει τη στρατιωτική ισχύ για κατά μέτωπον σύγκρουση (ανταρτοπόλεμος).

Οι Αμυντικές στρατηγικές χειρισμού κρίσεων διακρίνονται σε :

Στρατηγική περιορισμένης κλιμάκωσης⁹⁹. Αυτή συνιστά απάντηση σε επιθετική στρατηγική του αντιπάλου ο οποίος επιδιώκει να φέρει σε μειονεκτική θέση τον αμυνόμενο. Αυτός αντιδρώντας προσπαθεί να αλλάξει υπέρ του τους κανόνες της αντιπαράθεσης.

Στρατηγική οφθαλμός αντί οφθαλμού¹⁰⁰. Ο αμυνόμενος μπορεί να επιλέξει την πολιτική της υπολογισμένης ανταπόδοσης σε κάθε πρόκληση του αντιπάλου σε συνδυασμό με δήλωση πρόθεσης ότι είναι πρόθυμος να συζητήσει τις απαιτήσεις του αντιπάλου. Οι αντιδράσεις του αμυνόμενου τηρούνται στο ίδιο επίπεδο με τις ενέργειες που τελεί ο αντίπαλος. Σε περίπτωση που αυτές δεν αποδώσουν μπορεί να υπάρξει περαιτέρω αναβάθμιση τους. Αν η στρατηγική αυτή δεν αποδώσει, ο αμυνόμενος μπορεί να εφαρμόσει την διπλωματία εξαναγκασμού.

Στρατηγική δοκιμής δυνατοτήτων¹⁰¹. Εδώ ο αμυνόμενος ελπίζει ότι χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες του μπορεί να προβληματίσει τον αντίπαλο, ο οποίος ετοιμάζεται να προχωρήσει σε κλιμάκωση, ή να τον αναγκάσει να παραιτηθεί των αξιώσεων του για αλλαγή

⁹⁶ Όπως συνέβη και στη Κούβα κατά τη διάρκεια της κρίσης των πυραύλων .

⁹⁷ Λυμπέρης, “Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”, σελ 140

⁹⁸ Λυμπέρης, “Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων”, σελ 140

⁹⁹ Ibid., σελ 141

¹⁰⁰ Ibid., σελ 141

¹⁰¹ Ibid., σελ 141

του status quo¹⁰².

Στρατηγική χάραξης γραμμής¹⁰³. Με τη στρατηγική αυτή ο αμυνόμενος επιχειρεί να διαμηνύσει στην άλλη πλευρά ότι αν περάσει μια συγκεκριμένη γραμμή (επίπεδο πρόκλησης) τότε θα ακολουθήσει εκ μέρους του δυναμική απάντηση. Η αδυναμία της στρατηγικής αυτής είναι ότι ο αντίπαλος ουσιαστικά γνωρίζει σε τι δεν πρόκειται να αντιδράσει ο αμυνόμενος εφόσον υπάρχει μια γραμμή διαχωρισμού των συμφερόντων του, σε αυτά που προστατεύει με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος και στα άλλα που τα προστατεύει με μη στρατιωτικές ενέργειες. Μπορεί να υπάρξει αλλαγή της διαχωριστικής γραμμής αλλά αυτό μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση.

Υπάρχει επίσης η στρατηγική διαμίνησης δεσμεύσεων και αποφασιστικότητας προκειμένου να αποφευχθούν λανθασμένοι υπολογισμοί από τον αντίπαλο¹⁰⁴. Μια τέτοια στρατηγική ενισχύει την αξιοπιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής του αμυνόμενου. Σκοπός είναι ο έλεγχος αξιοπιστίας της προειδοποίησης και ο τρόπος αντίδρασης στις προθέσεις του αντιπάλου. Αυξάνεται η ετοιμότητα των ενόπλων δυνάμεων ενώ αναζητούνται συνεχώς νέες πληροφορίες. Υπάρχει όμως κίνδυνος κλιμάκωσης και περιορισμού των περιθωρίων συμφωνίας μέσω διαπραγμάτευσης.

Στρατηγική εξοικονόμησης χρόνου¹⁰⁵. Ο παράγοντας του χρόνου στη διαχείριση κρίσεων είναι πειστικός και σημαντικός. Αν ο αμυνόμενος έχει ανάγκη χρόνου είτε για διαπραγματεύσεις είτε γιατί έχει κενά προετοιμασίας είτε γιατί υπάρχει ανισορροπία ισχύος υπέρ του αντιπάλου τότε μπορεί να επιλέξει τη στρατηγική αυτή.

Αξίζει να σημειωθεί πως η διπλωματία εξαναγκασμού είναι από μόνη της μια από τις αμυντικές στρατηγικές διαχείρισης των κρίσεων στις οποίες η μια πλευρά θέλει να αλλάξει το «status quo» και η άλλη αμύνεται με ενέργειες εξαναγκασμού προκειμένου να διακοπεί η πρόκληση ή και να αντιστραφεί υπέρ του αμυνομένου¹⁰⁶.

Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να διακρίνουμε τις εξής επιλογές. Η σταθερή θέση επιλέγεται από τον ηγέτη¹⁰⁷ όταν θεωρεί την στρατηγική εξαναγκασμού ικανοποιητική, αν στο παρελθόν ο αντίπαλος υποχώρησε από τη θέση του, αν έχει διαπιστώσει πως ο αντίπαλος είναι τρωτός στον εξαναγκασμό ή στο φόβο πολέμου, αν ο αντίπαλος προέβη σε μονομερείς υποχωρήσεις στην τωρινή διαφορά αποδεικνύοντας έλλειψη αποφασιστικότητας ή αν ο αντίπαλος δεν ανταποκρίθηκε στο παρελθόν σε υποχωρήσεις και δεν υπάρχει ανάλογη

¹⁰² Μια τακτική είναι η διατύπωση απειλών και η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων σε στρατηγικές θέσεις

¹⁰³ Ibid.,σελ 142

¹⁰⁴ Ibid.,σελ 142

¹⁰⁵ Ibid.,σελ 143

¹⁰⁶ Ibid.,σελ 199

¹⁰⁷ Ibid.,σελ 210

ένδειξη ότι θα το κάνει τώρα. Επιπλέον, αν ο αντίπαλος έχει επιθετικές βλέψεις, υπάρχει έντονη εχθρότητα μεταξύ των δύο αντιπάλων και δυσκολία επιβεβαίωσης της πρόθεσης για συνεργασία από τον αντίπαλο, τότε η σταθερή θέση αποτελεί πρωτεύων επιλογή.

Από την άλλη πλευρά οι λόγοι που ευνοούν την προσφυγή σε συμβιβασμό¹⁰⁸ επικρατούν όταν η συμφωνία έχει μεγάλη αξία, υπάρχει μεγάλο κόστος σε περίπτωση μη συμβιβασμού, αναμένεται θετική ανταπόκριση από τον αντίπαλο ή ο συμβιβασμός ενέχει μεγάλη εσωτερική αξία.

Επιπρόσθετα, οι συνθήκες που ευνοούν επιλογή σταθερής στάσης και αναμονής¹⁰⁹ είναι ή περίπτωση η παρούσα κατάσταση να μην είναι αρνητική, η αξία των απαιτήσεων μας και η εσωτερική αξία της σταθερής στάσης να είναι υψηλή.

Τέλος, οι συνθήκες που ευνοούν τη χρήση εξαναγκασμού¹¹⁰ επικρατούν όταν η μη επίτευξη συμφωνίας κοστίζει, η αξία της μη σύγκρουσης είναι υψηλή. Επιπλέον, σε περιπτώσεις που αναμένονται υποχωρήσεις από τον αντίπαλο και επικράτηση στα θέματα της διαφορά ή όταν η εσωτερική αξία του εξαναγκασμού είναι μεγάλη τότε αυτός επιλέγεται.

1.8 Πυρηνική διαχείριση κρίσεων

«Thank you for giving me the instrument of my policy»¹¹¹

General De Gaulle to French Air Force officers

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία¹¹², τα κράτη που υπάρχουν μέσα σ' ένα άναρχο διεθνές σύστημα, βασίζονται στην αυτοβοήθεια¹¹³ για να προστατέψουν την εθνική τους ασφάλεια και κυριαρχία. Εξαιτίας της μεγάλης καταστροφικής δύναμης των πυρηνικών όπλων, κάθε κράτος που θέλει να συντηρήσει την εθνική του ασφάλεια πρέπει να ισορροπεί ενάντια σε οποιοδήποτε αντίπαλο που αναπτύσσει πυρηνικά αποκτώντας και το ίδιο πρόσβαση σε μια πυρηνική αποτροπή. Η αρχή της αποτροπής έγκειται στο γεγονός πως δίνοντας στον εχθρό ένα παράθυρο στο μέλλον, μία άποψη του τι θα υπέφερε αν προκαλούσε πόλεμο, θα τον απέτρεπε από το να πειράξει τη μοίρα. Ο στόχος της αποτροπής είναι να διατηρεί την πρακτική του πολέμου εντελώς θεωρητική. Οι κρίσεις είναι «twilight regions»

¹⁰⁸ Ibid., σελ 210

¹⁰⁹ Ibid., σελ 210

¹¹⁰ Ibid., σελ 210

¹¹¹ Gearson and Schake, «The Berlin Wall Crisis», σελ 73

¹¹² Keohane, O. Robert, Book Review: The Origins of Alliances by Stephen M. Walt, Alliances, Threats and the Uses of Neorealism, International Security, vol. 13, No 1. (Summer, 1988) σελ 170

¹¹³ Adelphi Papers, «The Spread of Nuclear Weapons, Deterrence in a Bipolar World», 1 September 198, σελ 4

μεταξύ ειρήνης και πολέμου¹¹⁴. Η μεγάλη επανάσταση που έχει συντελεστεί με τα πυρηνικά ενθαρρύνει την «αντικατάσταση των κρίσεων για τους πολέμους». Η κρίση είναι μια αληθινή δοκιμασία της αποτροπής αν αυτή δεν αποτύχει, τότε οι κρίσεις είναι η μόνη σφαίρα αληθινής πρακτικής που μετράει .

Επομένως, τα ισχυρά κράτη κάνουν ότι μπορούν ακολουθώντας μια μορφή «εσωτερικής εξισορρόπησης», υιοθετώντας μια δαπανηρή αλλά αυτάρκη πολιτική της ανάπτυξης των δικών της πυρηνικών όπλων¹¹⁵. Τα αδύναμα κράτη όμως, μπορούν να γίνουν μέλη μιας συμμαχίας η οποία θα έχει μια πυρηνική δύναμη χρησιμοποιώντας μια υπόσχεση πυρηνικής ανταπόδοσης από το σύμμαχο αυτό ως μέσο «εκτεταμένης αποτροπής». Στο σημείο αυτό υπάρχει έμφυτο το ζήτημα αξιοπιστίας των εγγυήσεων της «εκτεταμένης αποτροπής» εφόσον η πυρηνική δύναμη θα υπολογίζει και θα φοβάται αντίποινα αν απαντήσει σε επίθεση εναντίον του συμμάχου του.

Υπάρχουν τρεις σχολές σκέψεις για τη κρίση και τη πολιτική χρησιμότητα¹¹⁶. Η πρώτη πιστεύει ότι η συμβατική ισορροπία είναι αποφασιστική, η δεύτερη θεωρεί ότι τα πυρηνικά έχουν μεγάλη σημασία γιατί το ρίσκο του πυρηνικού πολέμου επηρεάζει την πολιτική συμπεριφορά. «Υπαρξιακή αποτροπή» σημαίνει ότι η απλή ύπαρξη πυρηνικών δυνάμεων δείχνει ότι αυτό που πράττουμε ή λέγεται ενέχει ένα αμείωτο ρίσκο ότι μια ένοπλη διαμάχη θα κλιμακωθεί σε πυρηνικό πόλεμο αλλά και ο φόβος κλιμάκωσης δημιουργεί πολιτικούς υπολογισμούς. Συνεπώς τα κράτη που αντιμετωπίζουν ένα ρίσκο είναι πιο προσεκτικά και συνετά. Τρίτον, το ρίσκο δεν είναι μια αναπόφευκτη πραγματικότητα της ζωής. Το επίπεδο ρίσκου μπορεί να χειραγωγηθεί σκόπιμα και συνειδητά. Η διεθνής πολιτική είναι ένας διαγωνισμός στη λήψη ρίσκου («competition in risk-taking») που δεν χαρακτηρίζεται από δοκιμασία ισχύος αλλά από δοκιμασία θάρρους.

Σύμφωνα με αυτό, όταν υπάρχει η απειλή του ολοκληρωτικού πολέμου, οι αντίπαλοι προβαίνουν σε ελιγμούς σε υψηλό επίπεδο βίας το οποίο επηρεάζεται από την επιθυμία του κάθε μέρους να πάρει ρίσκα. Το κράτος που έχει τις δυνατότητες μπορεί να επιβληθεί στο υπάρχον επίπεδο βίας χωρίς να χρειαστεί να κλιμακώσει σε ανώτερο επίπεδο. Άρα, υπάρχει εγγενής έλλειψη αξιοπιστίας. Η ικανότητα αύξησης του επιπέδου ρίσκου δεν σημαίνει και στρατιωτική ανωτερότητα.

Τα πυρηνικά όπλα χρησιμεύουν είτε ως εργαλείο αποτροπής σε δυνατές συμβατικές στρατιωτικές απειλές είτε ως καταναγκαστικό εργαλείο για αλλαγές στο status quo. Το

¹¹⁴ Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 2

¹¹⁵ Sagan, D. Scott, "Why do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb", International Security, vol. 21, No 3. (Winter, 1996-1997), σελ 57

¹¹⁶ Jones, Sean M. Lynn et al, "Nuclear Diplomacy and Crisis Management, (Εκδόσεις MIT Press, 1990), σελ 260

αποτέλεσμα της ικανότητας των υπερδυνάμεων ενός δεύτερου πλήγματος σημαίνει ότι βασίζονται στην αποτροπή και όχι στην άμυνα. Όμως η κατοχή πυρηνικών όπλων δημιουργεί το «παράδοξο της σταθερότητας και αστάθειας». Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση γενικευμένου πολέμου υπάρχει σταθερότητα αλλά σε περίπτωση χαμηλότερου επιπέδου βίας υπάρχει αστάθεια. Αυτό συμβαίνει γιατί ένας πόλεμος που δεν μπορεί να ελεγχθεί μπορεί να οδηγήσει σε αμοιβαία καταστροφή. Η πυρηνική αποτροπή ενισχύεται όταν ο ηγέτης εμφανίζεται αμετακίνητος στις θέσεις του και όταν εμφανίζεται απρόβλεπτος ή ανίκανος να συγκρατήσει τις δυνάμεις του.

Επιπλέον, το κόστος αυξάνεται αν χρειαστεί ο ένας από τους δύο εμπλεκόμενους να υποχωρήσει¹¹⁷. Στην προσπάθεια αποφυγής υποχώρησης, υπάρχει δυνατότητα πυρηνικού συναγερμού. Αυτή όταν συμβαίνει μεταξύ δύο υπερδυνάμεων υπηρετεί δύο σκοπούς, ένα στρατιωτικό και ένα πολιτικό. Ο πρώτος, αποσκοπεί στο να βελτιώσει την ετοιμότητα της χώρας για πόλεμο, εφόσον προετοιμάζει τη μελλοντική χρήση των πυρηνικών δυνάμεων ενώ δεύτερος σκοπός στοχεύει στη βελτίωση της αποτροπής. Οι πυρηνικοί συναγερμοί¹¹⁸ χρησιμοποιούνται ως σήμα¹¹⁹ επίλυσης σε μια κρίση και δείχνουν το βαθμό σοβαρότητας που μια κυβέρνηση δείχνει στα βήματα που γίνονται σε μια κρίση. Οι δύο αυτοί σκοποί είναι συμπληρωματικοί. Στη πράξη πρέπει να δοθεί προσοχή σε δύο περιπτώσεις. Οι δράσεις που γίνονται για καθαρά στρατιωτικούς σκοπούς μπορεί να έρχονται σε αντίθεση ή να υπερβαίνουν το «πολιτικό σήμα» ενώ και οι πολιτικοί περιορισμοί που τίθενται στις επιχειρησιακές προετοιμασίες που λαμβάνουν χώρα σε μια κρίση, μπορούν κάτω υπό κάποιες προϋποθέσεις, να μειώσουν την ετοιμότητα των δυνάμεων ή να οδηγήσουν εκτός ελέγχου καταστάσεις αυξάνοντας την πιθανότητα τραγικών ατυχημάτων ή αθέλητης κλιμάκωσης. Για το λόγο αυτό επιβάλλεται να υπάρξει βελτιωμένος έλεγχος στη διαδικασία συναγερμού ώστε να υπάρξει καλύτερη διαχείριση της κρίσης.

Στις ΗΠΑ, η διαδικασία με την οποία οι Αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις τίθενται σε συναγερμό ονομάζεται Defense Condition System¹²⁰. Υπάρχουν πέντε επίπεδα σταδίων συναγερμών (DEFCONS). Δυστυχώς δεν μπορούμε να γνωρίζουμε επακριβώς το βαθμό ακρίβειας προετοιμασίας που γίνεται σε κάθε επίπεδο για τρεις λόγους.

Πρώτον, το σύνολο των στρατιωτικών προετοιμασιών που αποτελούν το καθένα από αυτά τα DEFCON ποικίλει μεταξύ διαφορετικών ενοποιημένων και διευκρινισμένων

¹¹⁷ Πρόκειται για τη «λογικότητα του παραλόγου»

¹¹⁸ Sagan, D. Scott, "Nuclear Alerts and Crisis Management", International Security, vol. 9, No 4, (Spring, 1985), σελ 99

¹¹⁹ Οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν εμφανή «πυρηνικά σημάδια» για να αποτρέψουν τη συμβατική Σοβιετική δράση π.χ. DEFCON 2

¹²⁰ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management", σελ 100

εντολών στο Αμερικανικό στρατιωτικό σύστημα διοίκησης. Αυτό συμβαίνει επειδή οι διοικητές αντιμετωπίζουν συχνά διαφορετικές απειλές, σχεδιάζουν διαφορετικές αποστολές και διατηρούν διαφορετικά συστήματα όπλων.

Δεύτερον, οι διαβαθμίσεις του συστήματος έχουν τροποποιηθεί μέσα στο χρόνο καθώς νέα οπλικά συστήματα έχουν αναπτυχθεί, νέες στρατηγικές απειλές έχουν προκύψει και νέες επικοινωνιακές δυνατότητες έχουν δημιουργηθεί.

Τρίτον, οι λεπτομέρειες του συστήματος DEFCON είναι απόρρητες. Σε γενικό επίπεδο οι Αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις είναι στο χαμηλότερο επίπεδο σε καιρό ειρήνης το DEFCON 5. Η στρατηγική αεροπορική διοίκηση (SAC) είναι στο DEFCON 4 ενώ οι στρατιωτικές δυνάμεις που είναι κοντά σε περιοχές ένοπλης σύγκρουσης είναι σε υψηλότερο επίπεδο συναγερμού. Τα επίπεδα DEFCON δημιουργήθηκαν το Νοέμβριο του 1959 από τους αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων για να υπαγορεύσουν μια ομοιόμορφη στάση ετοιμότητας σε διάφορες Αμερικανικές διοικήσεις¹²¹. Οι συναγερμοί DEFCON είναι στρατιωτικές πράξεις που προορίζονταν ως «πολιτικό σήμα» για την ΕΣΣΔ την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Πρέπει να γίνονται αθόρυβα και να μην κοινοποιούνται στο κοινό γιατί μπορεί να υπάρξει δημόσια σύγκρουση.

Η Αμερικανική Στρατηγική Ανάλυση εστίαζε σε δύο λειτουργίες των πυρηνικών απειλών. Η πρώτη αφορούσε την αποτροπή μιας εχθρικής πυρηνικής επίθεσης μέσω της υπόσχεσης καταστρεπτικής αντεπίθεσης ενός δεύτερου χτυπήματος¹²². Αυτή είναι ευρέως γνωστή και ως βασική ή τύπος ένα αποτροπής. Η δεύτερη λειτουργία είχε ως στόχο την αποτροπή επίθεσης από σοβιετικές συμβατικές δυνάμεις εναντίων της Δυτικής Ευρώπης μέσω της απειλής αντεπίθεσης με χρήση πυρηνικών όπλων στη περίπτωση που οι συμβατικές δυνάμεις του NATO αποτύγχαναν. Αυτή η λειτουργία είναι γνωστή και ως «εκτεταμένη αποτροπή» ή τύπος δύο αποτροπής¹²³.

Όμως, υπήρχε έλλειμμα αξιοπιστίας στη στρατηγική των ΗΠΑ. Στη περίπτωση που αντιμετώπιζαν ένα συμβατικό πόλεμο από την πλευρά της ΕΣΣΔ η μόνη εφικτή λύση αντίστασης ήταν η προσφυγή σε πυρηνικά αντίποινα. Είναι όμως αυτή αξιόπιστη απειλή; Στη περίπτωση της κρίση του Βερολίνου το 1961, όπως θα δούμε και παρακάτω, είχε τεθεί σε

¹²¹ «η ετοιμότητα στα λόγια θέλει μετάφραση σ' ένα στρατιωτικό σχέδιο δράσης», ibid σελ 101

¹²² Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 76

¹²³ Η τελευταία απαιτεί προθυμία έναρξης πυρηνικής επίθεσης που όμως δεν υπήρχε στο Βερολίνο. Οι κρίσεις του Βερολίνου ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία αλλά όχι αυστηρά μέσα σ' αυτό το πλαίσιο. Αν και συνδεόταν άμεσα με την ασφάλεια του NATO υπήρχαν σοβιετικές απειλές ενάντια της πόλης μόνο και όχι ενάντια στη Δυτική Ευρώπη ως σύνολο. Το Δυτικό Βερολίνο δεν καλυπτόταν επίσημα από την συμμαχία αλλά από τις κατοχικές δυνάμεις ΗΠΑ-Μεγάλη Βρετανία-Γαλλία. δεξ Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 80

εφαρμογή από τις ΗΠΑ «το δόγμα της μαζικής ανταπόδοσης». Όμως η αλλαγή της ισορροπίας ισχύος το είχε καταστήσει αρκετά επικίνδυνο στη περίπτωση εμπλοκής σ' ένα πυρηνικό εκβιασμό,εφόσον το ρίσκο για την ασφάλεια της χώρας θα ήταν αρκετά μεγάλο. Αν η Μόσχα κατάφερνε να αποτρέψει ένα Αμερικανικό πρώτο χτύπημα,τότε οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να προβούν σε μια τέτοια πράξη. Ο Khrushchev πίστευε ότι οι απειλές των ΗΠΑ στο Βερολίνο δεν ήταν αξιόπιστες διότι έθεταν σε κίνδυνο και τους 2.200.000 κατοίκους τους Δυτικού Βερολίνου. Ενώ η βασική θέση ήταν ότι οι ΗΠΑ προτιμούσαν ένα πυρηνικό πόλεμο παρά μια υποχώρηση από το «status quo»,ο Kennedy δεχόταν εισηγήσεις για δημιουργία εναλλακτικών σχεδίων¹²⁴.

Εξαιτίας της αδυναμίας εφαρμογής του δόγματος που οι ΗΠΑ είχαν μέχρι εκείνη τη στιγμή,ο McNamara εξήγγειλε ένα νέο δόγμα αυτό της «ελεγχόμενης απάντησης αντεπίθεσης¹²⁵». Σύμφωνα με τον Robert McNamara ο μόνος λόγος ύπαρξης στρατηγικών¹²⁶ πυρηνικών δυνάμεων είναι να αποτρέπουν τη χρήση στρατηγικών δυνάμεων από τη πλευρά του αντιπάλου. Όταν το κόστος της προσπάθειας απόκτησης «υπερβολικών κερδών» σημαίνει και μια αυξημένη πιθανότητα ολοκληρωτικής καταστροφής τότε η μετριοπάθεια και η αυτοσυγκράτηση έχουν νόημα και επικρατούν.Τα πυρηνικά όπλα τότε θα διατηρήσουν την «πυρηνική ειρήνη» αλλά μπορεί ταυτόχρονα να διευκολύνουν τη χρήση χαμηλότερου επιπέδου βίας. Γι αυτό και οι ΗΠΑ έπρεπε να δημιουργήσουν «περιορισμένες πυρηνικές επιλογές». Η ύπαρξη μεγάλων πυρηνικών αποθεμάτων επηρεάζει την πολιτική των υπερδυνάμεων σε τρεις κατευθύνσεις¹²⁷. Πρώτον,η καταστροφή ενός ολοκληρωτικού πολέμου είναι αφάνταστη μεγάλη. Δεύτερον,κανένα μέρος ή τρίτα μέρη δεν μπορούν να αποφύγουν την καταστροφή. Αυτό που είναι σημαντικό για τα πυρηνικά όπλα δεν είναι η «ποσότητα θανάτων» αλλά οι «αμοιβαίοι θάνατοι». Τρίτον,η καταστροφή μέσω πυρηνικών όπλων μπορεί να συμβεί εξαιρετικά γρήγορα μέσα σε λίγες ώρες.

Το δόγμα της «ελεγχόμενης απάντησης» αναφέρεται στην ανάπτυξη ποικίλων επιλογών για περιορισμό της κλίμακας πυρηνικών επιθέσεων και συμπεριλαμβάνει συγκεκριμένους στόχους. Η κρίση του Βερολίνου,ήταν η πρώτη σοβαρή άσκηση και εφαρμογή της λογικής της «ευέλικτης απάντησης¹²⁸» υπό την καθοδήγηση του Paul Nitze¹²⁹.

¹²⁴ Δημιούργησε μια ειδική διαμεσολαβητική δύναμη κρούσης εξαιτίας της έλλειψης αποφασιστικών συμβατικών επιλογών.

¹²⁵ Betts,“ Nuclear Blackmail and Nuclear Balance”,σελ 77

¹²⁶ Στρατηγικά όπλα»:περιγράφονται εκείνα τα οποία μπορούν να κρίνουν αποφασιστικά ή να καθορίσουν την έκβαση ενός πολέμου,όπως πύραυλοι μεγάλου βεληνεκούς,βομβαρδιστικά

¹²⁷ Jervis,Robert,“The Political Effects of Nuclear Weapons”,International Security,vol. 13,No2 (Autumn 1988) σελ 83

¹²⁸ Paterson,G.Thomas,“Kennedy’s Quest For Victory,American Foreign Policy 1961-1963”,New York,(Oxford University Press 1989),σελ2 4

Ήταν ο πρώτος που άρθρωσε μια λογική για διακριτές και σταδιακές πυρηνικές επιλογές. Η «ευέλικτη απάντηση» του Βερολίνου περιελάμβανε περίπλοκες επιλογές για την χρήση βίας ξεκινώντας από μικρής κλίμακας συμβατικές επιλογές και φτάνοντας μέχρι μεγάλης κλίμακας¹³⁰. Η ελπίδα ήταν να επιτραπεί στη Δύση να αντιπαρατεθεί με τις περιορισμένες σοβιετικές στρατιωτικές πιέσεις στο Δυτικό Βερολίνο χωρίς όμως να ξεκινήσει άμεσα μεγάλη κλίμακας πόλεμος.

«Πρέπει να προσαρμόσουμε τη δύναμη μας στους σκοπούς για τους οποίους θα αναγκαζόμασταν να αγωνιστούμε. Όσο πιο ασήμαντος είναι ο στόχος του εχθρού, τόσο πιο μικρή πρέπει να είναι και η τιμωρία του». Με αυτό τον τρόπο, εισήχθη η ιδέα της «ευέλικτης στρατηγικής» που θα μπορεί να προσαρμόζεται στο επίπεδο του κινδύνου. Τεχνολογικά η στρατηγική αυτή κατέστη δυνατή με την κατασκευή τακτικών πυρηνικών όπλων (ΤΠΟ). Αυτά αποτελούν τον κρίκο ανάμεσα στα κλασικά συμβατικά όπλα και τα στρατηγικά πυρηνικά όπλα. Η ιδέα αυτή μιας πυρηνικής ανταπόδοσης προσαρμοσμένη στο επίπεδο και την έκταση της επίθεσης δημιουργεί μια σειρά από ενδιάμεσες βαθμίδες ανάμεσα στα κλασικά και πυρηνικά όπλα¹³¹. Η προσέγγιση αυτή εξαφανίζει το τεράστιο χάσμα που χωρίζει τις δύο κατηγορίες όπλων, χάσμα που αποτελεί ψυχολογικά το μεγάλο εμπόδιο για τη χρήση πυρηνικών. Με την εισαγωγή ενδιάμεσων όπλων το πέρασμα από το ένα σκαλοπάτι στο άλλο μπορεί να γίνει πιο εύκολα και κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι η κλιμάκωση θα σταματήσει χωρίς να εξελιχθεί σε γενικό πυρηνικό πόλεμο. Η στρατηγική αυτή ονομάστηκε κλιμακωτή ή ευέλικτη ανταπόδοση (flexible response). Ο Kennedy υιοθέτησε τη στρατηγική αυτή η οποία συνεπαγόταν ευελιξία στην επιλογή των μέσων σύγκρουσης, δηλαδή πολλαπλότητα στρατιωτικών επιλογών¹³², όχι όμως και περιορισμό του αριθμού και της αποδοτικότητας τους.

Η πυρηνική αποτροπή κρίνεται πιο αποτελεσματική επειδή η προοπτική ενός πυρηνικού πολέμου είναι τρομακτική. Η κλιμάκωση χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα καθώς κανένα από τα μέρη δεν γνωρίζει ποια πράξη θα πυροδοτήσει τον πόλεμο. Οι σχέσεις των κρατών σε μια πυρηνική διαμάχη χαρακτηρίζεται από ένα «διαγωνισμό ρίσκου». Τα πυρηνικά όπλα έχουν αυξήσει το αποτέλεσμα από το «κατώτατο όριο πρόκλησης» αυξάνοντας τον αριθμό των πράξεων που ανήκουν στην «καταναγκαστική διαπραγμάτευση».

¹²⁹ Betts, K. Richard, "A Nuclear Golden Age? The Balance Before Parity", *International Security*, vol. 11, No 3, (Winter, 1986-1987), σελ 18

¹³⁰ Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 78

¹³¹ Βαληνάκης, Γ. Γιάννης και Μπότσιου Ε. Κωνσταντίνα, "Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή", (Εκδόσεις Παρατηρητής), σελ 145

¹³² Brodie, Bernard, "The Development of Nuclear Strategy", *International Security*, vol. 2, No 4, (Spring, 1978), σελ 78

Οι πυρηνικοί εχθροί συμπεριφέρονται πιο προσεχτικά εξαιτίας του φόβου του πολέμου. Ο πυρηνικός αυτός φόβος παρακινεί την προσοχή στη μια πλευρά και ταυτόχρονα η σκέψη ότι ο αντίπαλος είναι επίσης προσεκτικός δείχνει ότι θα ανεχτεί ένα σημαντικό ποσό πίεσης και πρόκλησης πριν καταφύγει σε πράξεις που ρισκάρουν τον πυρηνικό πόλεμο. Ο φανερός κίνδυνος εδώ είναι η μια πλευρά ή η άλλη να είναι πεπεισμένη ότι το βήμα που πρόκειται να κάνει είναι αποδεκτό από τον εχθρό και ίσως πιθανό να τον εξαναγκάσει να παραδοθεί. Συνεπώς θα σπρώξει τη σύγκρουση πέρα από το δρόμο της επιστροφής. Άρα μπορεί να προκύψει λανθασμένος υπολογισμός.

Σύμφωνα με τον Richard Barnett, αν παρόλο τη συμμαχική χρήση ουσιαστικής μη-πυρηνικής ισχύος οι Σοβιετικοί συνέχιζαν να προκαλούν τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ και της Δύσης, τότε οι Σύμμαχοι θα χρησιμοποιούσαν πυρηνικά όπλα ξεκινώντας με μία από τις επόμενες επιλογές δράσης. Επιλεκτικές πυρηνικές επιθέσεις για τον πρωταρχικό σκοπό της επίδειξης θέλησης χρήσης πυρηνικών όπλων, περιορισμένη τακτική χρήση πυρηνικών όπλων για να επιτευχτεί επιπλέον σημαντικό τακτικό πλεονέκτημα όπως διατήρηση της ενότητας της δέσμευσης των συμμαχικών δυνάμεων ή να επεκταθεί η πίεση προς το στόχο, γενικός πυρηνικός πόλεμος.

Κατά τη διάρκεια των δύο κρίσεων που θα αναλυθούν στα επόμενα κεφάλαια τα πυρηνικά διαδραμάτισαν το σημαντικότερο ρόλο. Η ΕΣΣΔ είχε δείξει από νωρίς με την εκτόξευση των δορυφόρων σπούτνικ ότι βελτιώνεται τεχνολογικά δίνοντας έμφαση στη κατοχή πυρηνικών όπλων. Συγκεκριμένα, Η ΕΣΣΔ με την εκτόξευση των πρώτων Σπούτνικ¹³³ έδειξε ότι κατείχε διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους με μεγάλη ισχύ προώθησης, μπορούσε να πλήξει στόχους σε ολόκληρο τον κόσμο, κατείχε συστήματα πλοήγησης που της επέτρεπαν να προβαίνει σε χτυπήματα μεγάλης ακρίβειας, τα συστήματα της είχαν υψηλό βαθμό αξιοπιστίας ενώ απέδειξε ότι διέθετε πυραύλους σε μεγάλη ποσότητα¹³⁴. Αυτό έδειχνε ταυτόχρονα ότι ήταν πιο δυνατή και επιστημονικά πιο προχωρημένη από τις ΗΠΑ ενώ σήμανε και το τέλος του δόγματος των μαζικών αντιποίνων («massive retaliation»).

¹³³ Η ΕΣΣΔ ακολούθησε τη «Διπλωματία των πυραύλων» η οποία ορίζεται ως: η πολιτική μεταχείριση των επιστημονικών, στρατιωτικών τεχνολογικών επιτευγμάτων από τις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ με στόχο να αποδείξουν την τεχνολογική τους δεινότητα και υπεροχή. δεσ Κουσκουβέλης, Ι. Ηλίας, «Θεωρία Διεθνών Σχέσεων, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο», (Αθήνα 2000, Εκδόσεις Ποιότητα), σελ 117

¹³⁴ Κουσκουβέλης, «Θεωρία Διεθνών Σχέσεων, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο», σελ 123

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών

2.1 Η χαμένη διάσταση της παγκόσμιας πολιτικής, η διάσταση της πληροφορίας.

«η γνώση δημιουργείται για να υπηρετεί σκοπούς¹³⁵»

Η πληροφόρηση είναι ένας ευδιάκριτος υποτομέας ιστορίας και πολιτικών επιστημών¹³⁶. Σύμφωνα με τον John Foster Dulles¹³⁷ η «συμβουλή του να ξέρεις τον εχθρό σου» έχει πάντα χρησιμότητα. Αν δεν γνωρίζουμε ποιος μας φέρεται εχθρικά, αν δεν ξέρουμε τι άνθρωπος είναι και πως λειτουργεί το μυαλό του, τότε δεν μπορούμε να υπερασπιστούμε τον εαυτό μας. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι χτίζουμε άμυνες ενάντια σ' ένα φανταστικό εχθρό ενώ εκθέτουμε τους εαυτούς μας στην πραγματική απειλή. Σύμφωνα με τον Louis Halle¹³⁸ «στο βαθμό που η εικόνα ενός κράτους για τον εξωτερικό κόσμο είναι λάθος, πραγματικά και φιλοσοφικά, κανένας τεχνικός αν και ικανός δεν μπορεί να δημιουργήσει πολιτική που βασίζεται σε ήχο». Συνεπώς γίνεται αντιληπτό ότι το να «ψάχνουμε» μέσα στο μυαλό του εχθρού είναι το *sine qua non* στοιχείο της πληροφόρησης και της ανάλυσης της απειλής. Ιστορικά, τέσσερις¹³⁹ μόνο ηγέτες των ΗΠΑ έχουν κάνει αποτελεσματική χρήση των υπηρεσιών πληροφοριών: Wahington, Eisenhower, Kennedy και Bush ο πρεσβύτερος.

Η πληροφόρηση διαφέρει από άλλες κυβερνητικές λειτουργίες για δύο λόγους¹⁴⁰: πρώτον οτιδήποτε συμβαίνει αποτελεί μυστικό. Η πληροφόρηση υπάρχει επειδή οι κυβερνήσεις προσπαθούν να κρύψουν πληροφορίες από άλλες κυβερνήσεις οι οποίες στη συνέχεια ψάχνουν να ανακαλύψουν τις κρυμμένες πληροφορίες με μέσα τα οποία να παραμείνουν μυστικά. Δεύτερον, αυτή η ίδια μυστικότητα μπορεί να αποτελέσει πηγή πανικού στους πολίτες ειδικά σε μια δημοκρατική χώρα.

Η πληροφορία είναι ένα μήνυμα προστιθέμενο στην υπάρχουσα γνώση με

¹³⁵ Για το χωρίο δεξ Scott, Len and Hughes, R. Gerald, "Intelligence, Crises and Security: Lessons from History?", *Intelligence and National Security*, Vol 21 No 5 October 2006 σελ 659

¹³⁶ Ibid σελ 653

¹³⁷ Ibid σελ 653

¹³⁸ Ibid σελ 653

¹³⁹ Scott, and Hughes, "Intelligence, Crises and Security", σελ 654

¹⁴⁰ Lowenthal, M. Mark, "Intelligence From Secret to Policy", fourth edition, (CQ Press, 2009), σελ 16

περιεχόμενο στρατηγικού επιχειρησιακού ή τακτικού ενδιαφέροντος. Ένα μέσο με το οποίο ασκείται ανταγωνιστική γνώση και αξιοποιούνται οι επιχειρήσεις παραπληροφόρησης είναι τα ΜΜΕ. Μέσω αυτών επιτυγχάνεται η απομόνωση και δαιμονοποίηση του αντίπαλου ηγέτη, η πόλωση, η υπερβολική μεγέθυνση ζητημάτων και η μεταπροπαγάνδα δηλαδή η αποδυνάμωση της αντίπαλης προπαγάνδας. Η κατοχή της πληροφορίας εξυπηρετεί την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού. Ένα άλλο μέσο είναι ο ψυχολογικός πόλεμος με τον οποίο επιχειρείται η χρησιμοποίηση των πληροφοριών εναντίον της ανθρώπινης σκέψης με σκοπό να πετύχουμε τον επηρεασμό της.

Η πληροφόρηση κατά κύριο λόγο εστιάζει στον δημόσιο έλεγχο και την πολιτική ανησυχία. Είναι ένα συστατικό που βρίσκεται αλλά και καλύπτει θεμελιώδες αποτυχίες της πολιτικής ηγεσίας και του τομέα χάραξης πολιτικής ενώ ταυτόχρονα είναι και απαραίτητο στοιχείο της ασφάλειας του κράτους. Η μεγάλη συνειδητοποίηση των απειλών και των κρίσεων έχουν αυξήσει την κατανόηση της σημασίας της πληροφόρησης.

Η κρίση καλύπτει διεθνείς και εσωτερικές κρίσεις στις οποίες εμπλέκεται η πληροφόρηση. Η ασφάλεια περιλαμβάνει την εσωτερική και εξωτερική, στρατιωτική και κοινωνική. Η πληροφόρηση σημαίνει κατάκτηση πληροφοριών με μυστικά μέσα, διαδικασία της εκτίμησης, δραστηριότητες μυστικών υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένου και της μυστικής παρέμβασης στις σχέσεις των άλλων κρατών.

Κάθε χώρα έχει ανάγκη ενός δόγματος πληροφοριών ώστε να επιτευχτεί διεύθυνση σε πληροφορίες και βέλτιστη ανάπτυξη των αναγκαίων μέσων. Απώτερος σκοπός είναι η απόκτηση της κατάλληλης υπολογιστικής ικανότητας ώστε η οργάνωση και η διαδικασία μετατροπής των δεδομένων σε πληροφορίες, των πληροφοριών σε εκτιμήσεις και των εκτιμήσεων σε αποφάσεις να είναι πιο αξιόπιστη και να λειτουργούν ως επιτάχυνση στον υπολογισμό της στρατιωτικής ισχύος του αντιπάλου. Οι εθνικοί διαμορφωτές αποφάσεων απαιτούν πληροφόρηση η οποία θα τους προειδοποιεί σε καθημερινή βάση για πιθανά επικίνδυνα γεγονότα και θα τους επιτραπεί να διαχειριστούν κρίσεις όταν αυτές συμβαίνουν. Η ύπαρξη μιας κρίσης δείχνει ότι υπάρχει αποτυχία της πληροφόρησης.

Μια πολιτική απόφαση στη διάρκεια διαχείρισης της κρίσης προϋποθέτει εκτίμηση για τις δυνατότητες και τις προθέσεις του αντιπάλου. Η εκτίμηση αυτή θα βασισθεί στις πληροφορίες και τις γνώσεις μαζί με τις εμπειρίες εκείνων που διαχειρίζονται τη κρίση. Θα πρέπει όλοι να αντιληφτούν ότι οι πληροφορίες είναι ισχύς στα χέρια της ομάδας διαχείρισης κρίσεων η οποία οφείλει να τις αξιοποιεί αποτελεσματικά.

Τα κενά στη διαχείριση προκύπτουν κυρίως στις μέρες που μεσολαβούν από μια εθνική εκλογή και τις πρώτες μέρες στο γραφείο του νέου πρωθυπουργού. Αυτό συμβαίνει

γιατί ο νεοεκλεγείς είναι απασχολημένος με τους «διακανονισμούς μετάβασης» και τα μέλη και στελέχη της κυβέρνησης είναι ακόμη επηρεασμένοι από την προεκλογική ρητορική και τις ιδεολογικές προτιμήσεις παρά τις αντικειμενικές αξιολογήσεις και ανάγκες.

2.2 Έννοια και διακρίσεις πληροφόρησης

Η πληροφόρηση σύμφωνα με τον Clausewitz ορίζεται ως «οποιοδήποτε είδος πληροφορίας για τον εχθρό και τη χώρα του το οποίο εξυπηρετεί τη βάση των σχεδίων μας και των επιχειρήσεων μας»¹⁴¹.

Ο όρος «πληροφόρηση» αναφέρεται στις πληροφορίες που ικανοποιούν τις δηλωμένες ή κατανοητές ανάγκες των φορέων χάραξης πολιτικής και έχουν συλλεχθεί, επεξεργασθεί, περιορισθεί, αναλυθεί ώστε να ικανοποιούν αυτές τις ανάγκες. Είναι ένα υποσύνολο μιας ευρύτερης κατηγορίας πληροφοριών. Η λέξη «πληροφόρηση» αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με την Εθνική Ασφάλεια όπως Άμυνα, Εξωτερική Πολιτική, Εσωτερική Ασφάλεια (homeland). Στις Η.Π.Α. είναι γνωστή ως «National Intelligence». Υπάρχουν πολλά και σημαντικά είδη «πληροφόρησης» που παρέχουν σημαντικές εισροές στους αναλυτές από πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντολογικούς τομείς αλλά και από την υγεία και κουλτούρα.

Υπάρχει ο όρος «intelligence» ως προϊόν αυτών των διαδικασιών δηλαδή ως αναλύσεις και επιχειρήσεις. Η «intelligence»¹⁴² ως οργάνωση είναι οι μονάδες που εκπληρώνουν τις ποικίλες λειτουργίες της. Η λέξη «κοινότητα» είναι κατάλληλη για να περιγράψει την Αμερικανική «intelligence». Ο όρος αυτός περιλαμβάνει οργανισμούς και γραφεία των οποίων η εργασία σχετίζεται και συνδυάζεται αλλά υπηρετούν διαφορετικούς πελάτες και απασχολούνται κάτω από ποικίλες γραπτές εξουσίες και ελέγχου. Διαδικασία «intelligence» είναι τα βήματα ή στάδια στην πληροφόρηση από τους δημιουργούς πολιτικής που αντιλαμβάνονται την ανάγκη πληροφόρησης έως στη παράδοση στη κοινότητα ενός αναλυτικού προϊόντος πληροφόρησης. Υπάρχουν οι εξής κατηγορίες «intelligence»:

«strategic intelligence»¹⁴³: Αυτή παρέχει μακροπρόθεσμες προβλέψεις για το μέλλον σχετικά με ικανότητες, προθέσεις και απειλές για το έθνος και τα εθνικά συμφέροντα.

¹⁴¹ Rosello, M. Victor, «Clausewitz's contempt for intelligence», (Spring 1991), σελ 106

¹⁴² Lowenthal, «Intelligence From Secret to Policy», σελ 26

¹⁴³ Russel, L. Richard, «Sharpening Strategic Intelligence», (Cambridge University Press, 2007), σελ 22

Χρησιμοποιεί πληροφορίες που υπόκεινται σε ανάλυση και αποτελούν αντικείμενο των δημιουργών πολιτικής για τον καθορισμό των στόχων της Υψηλής Στρατηγικής, εξασφαλίζοντας ότι η στρατιωτική ισχύς ασκείται για σκοπούς επίτευξης εθνικών συμφερόντων. Συνεισφέρει στις διαδικασίες, προϊόντα και οργανώσεις που χρησιμοποιούνται από ανώτερους αξιωματούχους για να δημιουργήσουν και να εφαρμόσουν εθνική εξωτερική πολιτική καθώς και αμυντική πολιτική. Παρέχει προειδοποίηση άμεσων απειλών σε ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα ασφάλειας και αξιολογεί μακροπρόθεσμες τάσεις ενδιαφέροντος στους ανώτερους κυβερνητικούς αξιωματούχους. Έχει μεγάλη πολιτική σπουδαιότητα γιατί μπορεί να διαμορφώσει τη πορεία και το χειρισμό της πολιτικής. Στόχος είναι η «Στρατηγική αναλυτική Προειδοποίηση». Επιπλέον παρέχει υψηλού επιπέδου έλεγχο πληροφοριών και προυπολογισμού. Το επίπεδο ελέγχου δεν εξισώνεται απαραίτητα με το επίπεδο της πληροφόρησης που παράγεται. Η συλλογή στρατηγικών πληροφοριών μπορεί να επιφορτισθεί ώστε να παραχθεί «τακτική πληροφόρηση».

Αντίθετα η «tactical intelligence¹⁴⁴» είναι υπό εξουσιοδοτημένο έλεγχο και χρησιμοποιείται για να παραχθεί πληροφόρηση στο επίπεδο της διοίκησης. Συνδέεται με τη βραχυπρόθεσμη χρήση. Χρησιμοποιείται κυρίως για την «τακτική υποστήριξη» των διπλωματικών διαπραγματεύσεων ενώ έχει ένα τοπικό υποστρατηγικό έλεγχο.

Αξίζει να τονισθεί ότι όλοι οι προηγούμενοι όροι πρέπει να είναι ευδιάκριτοι από τον όρο «combat information»¹⁴⁵. Ο όρος αυτός δεν περιέχει πληροφόρηση αλλά αφορά τον επιχειρησιακό έλεγχο, εφαρμόζεται άμεσα στη μάχη ή για επιχειρησιακή προειδοποίηση ενώ παρέχει διαθέσιμα δεδομένα για ενσωμάτωση στην ανάλυση της πληροφόρησης.

Τον όρο «intelligence» πρέπει να τον διακρίνουμε από τον όρο «information». Ο τελευταίος σημαίνει οτιδήποτε μπορεί να είναι γνωστό ανεξάρτητα του πώς έχει ανακαλυφθεί. Είναι το μη αξιολογημένο υλικό της κάθε περιγραφής συμπεριλαμβανομένου ότι προέρχεται από παρατηρήσεις, επικοινωνίες, αναφορές, φήμες, εικόνες και άλλες πηγές από τις οποίες παράγεται η «intelligence». Αυτή μπορεί από μόνη της να είναι σωστή ή λάθος, ακριβή ή ανακριβή, επιβεβαιωμένη ή ανεπιβεβαιώτη, συναφή ή άσχετη, θετική ή αρνητική. Όλη η «intelligence» είναι «information» ενώ όλη η «information» δεν είναι «intelligence».

Σύμφωνα με τον Sherman Kent η «Intelligence» πρέπει να αποτελείται από 3 ουσιαστικά στοιχεία: το αναλυτικό υπόβαθρο, την περιγραφική τωρινή πληροφορία και την ουσιαστική αξιολογική αναλυτική διαδικασία αξιολόγησης και συμπεράσματος. Εν κατακλείδι,

¹⁴⁴ Herman, Michael, "Intelligence Power In Peace And War", (Cambridge University Press 1996), σελ 23

¹⁴⁵ Ibid σελ 24

η «Intelligence» είναι ο τύπος οργάνωσης που παράγει¹⁴⁶ τη γνώση, «ένα είδος γνώσης» και τη δραστηριότητα που ακολουθείται από τον οργανισμό πληροφοριών.

Υπάρχουν 4 κύριοι λόγοι ύπαρξης της πληροφόρησης¹⁴⁷. Κύριος στόχος είναι η αποφυγή στρατηγικών αιφνιδιασμών. Σκοπός είναι η διατήρηση των ιχνών από απειλές, δυνάμεις, γεγονότα και αναπτύξεις που είναι ικανές να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη του έθνους. Επιπλέον παρέχει μακροπρόθεσμη ειδίκευση. Μπορεί να συγκριθεί με τη μόνιμη γραφειοκρατία δεδομένου ότι όλοι οι ανώτεροι φορείς χάραξης πολιτικής είναι παροδικοί. Υπάρχει μεγαλύτερη σταθερότητα στις Υπηρεσίες Πληροφοριών ειδικά σε υψηλόβαθμες θέσεις. Ταυτόχρονα υποστηρίζει την δημιουργία πολιτικής. Οι δημιουργοί πολιτικής έχουν μια διαρκή ανάγκη για προσαρμοσμένη ημερήσια πληροφόρηση που θα παρέχει το υπόβαθρο, το πλαίσιο, τις πληροφορίες, τη προειδοποίηση και αξιολόγηση των ρίσκων, των οφελών και πιθανών εκβάσεων. Οι ανάγκες αυτές ικανοποιούνται από την κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών. Τέλος συμβάλλει στη διατήρηση της μυστικότητας των πληροφοριών, αναγκών και μεθόδων. Η μυστικότητα εξάλλου είναι το στοιχείο που κάνει την πληροφόρηση μοναδική.

Παράλληλα, οι δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών διακρίνονται σε: Συγκαλυμμένη δράση. Αυτή υπάρχει γιατί οι δημιουργοί πολιτικής χρειάζονται μια τρίτη επιλογή. Τοποθετείται ανάμεσα σε δύο άλλες επιλογές, να μην πράξουν τίποτα σε περιπτώσεις που απειλούνται ζωτικά συμφέροντα και να στείλουν στρατιωτικές δυνάμεις με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν «πολιτικές επιπλοκές». Στη περίπτωση αυτή, υπάρχουν 2 ειδών ρίσκα, το ρίσκο της έκθεσης και το ρίσκο της αποτυχίας της επιχείρησης. Οι κύριες δραστηριότητες είναι η προπαγάνδα. Αυτή είναι αρχαία πολιτική τέχνη διάδοσης πληροφοριών που έχουν δημιουργηθεί με συγκεκριμένο πολιτικό αποτέλεσμα. Χρησιμοποιείται για την υποστήριξη ατόμων, φιλικών ομάδων ή την υπονόμευση αντιπάλων. Δημιουργεί λανθασμένες φήμες πολιτικής και οικονομικής αναταραχής. Επιπλέον έχει μεγάλη χρησιμότητα στη πολιτική δραστηριότητα. Αυτή είναι ένα βήμα πάνω από τη προπαγάνδα αν και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ταυτόχρονα. Επιτρέπει σε μια επιχείρηση των υπηρεσιών πληροφοριών να παρέμβει άμεσα στη πολιτική διαδικασία του στοχοποιημένου έθνους. Τέλος, μια άλλη δραστηριότητα των υπηρεσιών πληροφοριών είναι οι παραστρατιωτικές οργανώσεις. Αυτές αφορούν μεγάλες ένοπλες ομάδες κατάλληλα εξοπλισμένες και εκπαιδευμένες.

Επιπλέον, οι υπηρεσίες πληροφοριών επιφορτίζονται με επιχειρήσεις

¹⁴⁶ Ibid, σελ 13

¹⁴⁷ Lowenthal, "Intelligence From Secret to Policy", σελ 40

αντικατασκοπίας. Αυτές μπορεί να είναι επιχειρησιακές και αναλυτικές. Στόχος είναι η συλλογή πληροφοριών για τις αντίστοιχες ικανότητες συλλογής πληροφοριών του αντιπάλου. Διακρίνονται σε αμυντική και επιθετική. Αμυντική είναι η ανατροπή των προσπαθειών διείσδυσης του εχθρού. Η επιθετική επιτυγχάνεται μέσω της στρατολόγησης διπλών πρακτόρων ή μέσω της διοχέτευσης λάθος πληροφοριών που ο αντίπαλος τις αναφέρει στην υπηρεσία του. Στόχοι αποτελούν: οι δυνατότητες και αδυναμίες συλλογής πληροφοριών από ανθρώπους¹⁴⁸ του αντιπάλου, οι κύριες περιοχές ενδιαφέροντος των υπηρεσιών πληροφοριών, οι πιθανές συμμαχίες για απόκτηση intelligence, οι ξαφνικές αλλαγές στις επιχειρήσεις HUMINT του αντιπάλου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε ότι το σύστημα ταξινόμησης¹⁴⁹ πληροφοριών διαβαθμίζεται σε εμπιστευτικό, μυστικό και άκρως μυστικό. Στη πρώτη περίπτωση η μη εξουσιοδοτημένη αποκάλυψη προκαλεί ζημιά στην εθνική ασφάλεια. Αντίθετα η αξιολόγηση μιας πληροφορίας ως μυστική ή άκρως μυστική σημαίνει ότι η αποκάλυψη προκαλεί ζημιά στην εθνική ασφάλεια και αντίστοιχα η αποκάλυψη προκαλεί υπερβολική σοβαρή ζημιά στην εθνική ασφάλεια.

Ποια είναι όμως τα στοιχεία που συντελούν ώστε μια υπηρεσία πληροφοριών να θεωρείται αξιόπιστη και αποτελεσματική;¹⁵⁰ Υπάρχουν πολλές προϋποθέσεις εκ των οποίων οι πιο σημαντικές είναι η έγκαιρη μεταφορά πληροφόρησης στον δημιουργό πολιτικής ώστε να μην αναμένει για την συλλογή της. Ταυτόχρονα η καλή πληροφόρηση πρέπει να είναι προσαρμοσμένη. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εστιάζει σε συγκεκριμένες ανάγκες πληροφόρησης του δημιουργού πολιτικής σε όποιο εύρος και βάθος απαιτείται χωρίς να απολέσει την αντικειμενικότητα ή να προβαίνει σε πολιτικοποίηση της. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο είναι ο χαρακτηρισμός μιας καλής πληροφόρησης ως εύπεπτη. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχει μια μορφή και ένα μήκος που να επιτρέπει στους δημιουργούς πολιτικής να μαθαίνουν ότι πρέπει να γνωρίζουν όσο το δυνατόν πιο εύκολα, δηλαδή οποιοδήποτε και να είναι το μήνυμα ο δημιουργός πολιτικής πρέπει να το αντιλαμβάνεται με ελάχιστη προσπάθεια. Επιπρόσθετα πρέπει να είναι ξεκάθαρη όσο αφορά τα γνωστά και άγνωστα, τι έχει ξεκαθαρίσει η ανάλυση όπως και το βαθμό εμπιστοσύνης του υλικού. Ο βαθμός αυτός είναι πολύ σημαντικός γιατί ο δημιουργός πολιτικής έχει αίσθηση της σχετικής σταθερότητας-αποφασιστικότητας και βαθμό του ρίσκου. Τέλος θα πρέπει οι υπηρεσίες πληροφοριών να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότερα. Αυτή η παραγωγή γνώσης θα

¹⁴⁸Ο όρος είναι γνωστός και ως HUMAN INTELLIGENCE ή αλλιώς HUMINT.

¹⁴⁹ Ransom, J. Clark, "Intelligence and National Security, A Reference Handbook", (Contemporary Military, Strategic, and Security Issues, Praeger Security International, Westport, Connecticut London, 2007), σελ 30

¹⁵⁰ Lowenthal, "Intelligence From Secret to Policy", σελ 130

πρέπει να έχει θετικό αντίκτυπο και να παράγει θετικά αποτελέσματα στη πολιτική ενώ θα πρέπει οι δημιουργοί πολιτικής να την αποδέχονται.

2.3 Ο κύκλος, ανάλυση και αξιολόγηση της πληροφόρησης¹⁵¹

Η παραδοσιακή έννοια ενός κύκλου πληροφόρησης έχει την εξής ακολουθία ¹⁵². Οι δημιουργοί πολιτικής αποφασίζουν πρώτα ποια πληροφορία χρειάζονται και οι διαχειριστές των υπηρεσιών πληροφοριών μεταφράζουν αυτές τις ανάγκες σε απαιτήσεις για συλλογή (αναγνώριση απαιτήσεων). Έπειτα, ανατίθεται η ευθύνη συλλογής και έρευνας των απαιτούμενων δεδομένων. Η συλλογή παράγει πληροφορία, «information», και όχι «intelligence». Στο επόμενο στάδιο οι αξιωματούχοι προχωρούν σε συλλογή και αναφορά των ακατέργαστων δεδομένων (επεξεργασία και εκμετάλλευση). Στο επόμενο βήμα, οι αναλυτές αξιολογούν τα δεδομένα στο πλαίσιο άλλων πληροφοριών και της δικιάς τους ευρύτερης ειδικότητας (ανάλυση και παραγωγή). Η παραγωγή μετατρέπει την ανάλυση σε ολοκληρωτικές αναφορές (διάδοση) και τα προϊόντα διανέμονται στους καταναλωτές. Αυτοί με τη σειρά τους προβαίνουν σε πολιτική απόφαση και επιστρατεύουν και άλλο γύρο απαιτήσεων με στόχο την εποικοδομητική κριτική.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η σχέση μεταξύ πληροφόρησης και πολιτικής είναι αμοιβαία και διαδοχική εφόσον η γνώση για να γίνει δύναμη πρέπει να ληφθεί και να αφομοιωθεί από τους δημιουργούς πολιτικής. Παράλληλα, η τελειοποίηση της παραγωγής πληροφόρησης δεν οδηγεί απαραίτητα στην τελειοποίηση της κατανάλωσης¹⁵³. Ο κύκλος αυτός ενέχει έμφυτα εμπόδια όπως ιεραρχία, συγκεντρωτισμός, ειδικευση.

Κατά τη διάρκεια του κύκλου της πληροφόρησης πρέπει ταυτόχρονα να λαμβάνει χώρα η ανάλυση και αξιολόγηση των πληροφοριών¹⁵⁴. Αυτό τελείται με την ακόλουθη διαδικασία. Επιτυγχάνεται πρώτον η συγκέντρωση της καταγραφής των εισερχόμενων πληροφοριών και εκτιμάται η αξιοπιστία των πηγών και των πληροφοριών. Η ανάλυση συντελείται μέσω της αναγνώρισης σημαντικών γεγονότων και σύγκρισης τους με υπάρχουσα γεγονότα με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων. Σ' ένα δεύτερο στάδιο γίνεται

¹⁵¹ Betts, K Richard, "Enemies of Intelligence. Knowledge and Power in American National Security",

¹⁵² Herman, "Intelligence Power In Peace And War, σελ 283

¹⁵³ Π.χ. κάνοντας το σύστημα προειδοποίησης πιο ευαίσθητο, μειώνεται ο κίνδυνος αιφνιδιασμού αλλά αυξάνεται ο αριθμός των λανθασμένων συναγεμμένων.

¹⁵⁴ Ibid, σελ 290

ενοποίηση όλων των πληροφοριών που αναλύονται σ' ένα σχέδιο ή μια εικόνα και τέλος, οι ιθύνοντες προβαίνουν σε ερμηνεία – απόφαση του «τι» σημαίνει με όρους του «τι» είναι πιθανό να συμβεί στο μέλλον.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η ποικιλία των θεμάτων αντιστοιχεί στην ποικιλία των πηγών. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχουν 3 γενικές τάξεις, το τωρινό δημοσιογραφικό που εξηγεί τη βραχυπρόθεσμη πρόγνωση, τι έγινε πρόσφατα και τι συμβαίνει τώρα, το βασικό-περιγραφικό το οποίο εστιάζει στα σχετικά σταθερά γεγονότα μιας κατάστασης και το υποθετικό-αξιολογικό το οποίο σχετίζεται με το μέλλον και την εκτίμηση του «τι» η πληροφόρηση σημαίνει πραγματικά για τους χρήστες και προορίζεται κυρίως για χρήση από τους διαμορφωτές αποφάσεων.

2.4 Βελτιστοποίηση του ρόλου της πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων

Το πρόβλημα που προκύπτει είναι η ανεπάρκεια πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων. Δεν υπάρχει μόνο έλλειψη πληροφόρησης από τη στιγμή που είναι ενδημικό πρόβλημα αλλά και έλλειψη παρουσίας ανθρώπων της πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων ειδικά στη περίοδο που ξεσπά μια κρίση και μετά. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχουν διακρίσεις διαστάσεων. Από τη μια πλευρά υπάρχει η διάσταση της πληροφόρησης και από την άλλη υπάρχει η πολιτική ή κυβερνητική διάσταση¹⁵⁵.

Για να αντιμετωπιστεί επιτυχώς μια κρίση πρέπει να παρθούν ορισμένα μέτρα προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της ανταπόκρισης και της συνακόλουθης μείωσης των γραφειοκρατικών εμποδίων που συνυπάρχουν μέσα σε μια κυβερνητική δομή. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να δημιουργηθούν δομές μέσα στη κοινότητα πληροφοριών οι οποίες θα αντιμετωπίζουν τις κρίσεις και οι οποίοι θα λειτουργούν ως «μηχανισμοί προειδοποίησης¹⁵⁶» Παράλληλα, πρέπει να δημιουργηθεί δομή σε πολιτικό επίπεδο που να αντιμετωπίζει τις κρίσεις όπως η «Deputies Committee» η οποία λειτουργεί μέσα στη δομή του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας (National Security Council). Σε περιπτώσεις απόκλισης του προγραμματισμού, ευθύνεται η γραφειοκρατική διάσταση η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Οι δραστηριότητες προγραμματισμού για κρίσεις ή απρόοπτα πρέπει να είναι υπό τον έλεγχο του Υπουργείου Άμυνας χωριστά από άλλες υπηρεσίες ή το Υπουργείο Εξωτερικών. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δύο αυτά υπουργεία που

¹⁵⁵ Cogan, "Intelligence and Crisis Management, σελ 635

¹⁵⁶ Ibid, σελ 636

επικεντρώνονται σε διαφορετικές αντιλήψεις ενώ υπάρχει γενικά ένα είδος συστημικής διαταραχής στη διαδικασία εξωτερικής πολιτικής.

Υπάρχει έλλειψη ενοποίησης μεταξύ του κόσμου της πληροφόρησης και του κόσμου της εξωτερικής πολιτικής. Πρέπει να πραγματοποιηθούν μελέτες προκειμένου να έρθουν πιο κοντά οι δύο αυτές κουλτούρες και να βοηθηθούν ώστε να κατανοήσουν η μία την άλλη. Αναμφισβήτητα, ο μηχανισμός των υπηρεσιών πληροφοριών λειτουργεί καλύτερα εφόσον ξεσπάσει η κρίση. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να αναμορφωθεί το σύστημα προειδοποίησης και να αποτελέσει συμπλήρωμα σ' αυτό που ονομάζεται «σύστημα τωρινής πληροφόρησης» (system of current intelligence). Συνοδευτική προς μια τέτοια προσπάθεια είναι η καλύτερη ενοποίηση της «πολιτικής πληροφόρησης¹⁵⁷» (civilian intelligence) με την «στρατιωτική πληροφόρηση». Σκοπός είναι να υπάρξει γρήγορη μεταφορά πληροφόρησης από τις «εθνικές πηγές» στο κατάλληλο τακτικό πεδίο ώστε να σχηματίσουν έγκαιρα μορφή.

Κομβικό σημείο αποτελεί και η δημιουργία τμήματος «διαχείρισης απειλών» και όχι «διαχείρισης κρίσεων» ώστε να υπάρξει προειδοποίηση και εξουδετέρωση απειλών. Η δημιουργία τμήματος που θα αντιμετωπίζει «χαμηλής πιθανότητας/υψηλού αντίκτυπου καταστάσεις», αυτές δηλαδή που έχουν μικρή πιθανότητα να συμβούν αλλά σοβαρές επιπτώσεις κρίνεται εκ των ουκ άνευ. Σκοπός είναι να αντιμετωπιστεί η βιασύνη και να υποστηριχτεί η μελλοντική ανάγκη για δράση. Η λειτουργία αυτή διαφέρει ριζικά από την ενημέρωση που προσφέρουν οι παραδοσιακοί αναλυτές και για τον λόγο αυτό μπορεί να προκύψουν διάφορες ενστάσεις και αντιπαραθέσεις με τους «αναλυτές προειδοποίησης».

Επιπλέον πρέπει να εφαρμόζεται η μέθοδος της «ενσωματωμένης διαφωνίας». Οι αξιωματούχοι προειδοποίησης είναι περισσότερο προσανατολισμένοι προς τις δυσκολίες και προς τα μέσα απόκρουσης κινδύνων ενώ παράλληλα έχουν και μια οπτική γωνία που συχνά διαφέρει από εκείνη των περιφερειακών αναλυτών. Η διαφορά αυτή μπορεί να ελαχιστοποιηθεί μέσω της επίτευξης συνεκτικότητας με την παρουσία των αξιωματούχων προειδοποίησης σε ομάδες πληροφόρησης. Ένα ακόμη κεντρικό σημείο είναι η δημιουργία θεσμικού οργάνου πρόγνωσης μέσο-μακροπρόθεσμων κρίσεων το οποίο μπορεί να συμβάλει στην έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση για μελλοντικές κρίσεις.

Είναι γεγονός πως υπάρχει αδήρητη ανάγκη για «προκαταβολικό προγραμματισμό» (advance anticipatory planning) ώστε να υπάρξει προγραμματισμός των ενεργειών που θα συμβούν πριν εκδηλωθεί η κρίση. Η ενέργεια αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της

¹⁵⁷ Ibid,σελ 637

σύγκλισης μιας συντονιστικής επιτροπής («contingency coordinating committee»¹⁵⁸) στην οποία θα συμμετέχουν όλοι οι εκπρόσωποι των υπηρεσιών πληροφοριών. Κύρια αποστολή της θα είναι ο «πειθαρχημένος και εναλλακτικός σχεδιασμός για απρόοπτα συμβάντα». Απώτερος στόχος είναι να αποφευχθούν απροσεξίες που συμβαίνουν όταν υπάρχει έκτακτος προγραμματισμός και να δημιουργηθεί πολιτικό-στρατιωτικός προγραμματισμός με τη συμβολή των υπηρεσιών πληροφοριών. Ταυτόχρονα η δημιουργία μιας «ομάδας αντανάκλασης¹⁵⁹» (reflection group) είναι σημαντική για να εντοπίζει προβλήματα και δυσλειτουργίες που μπορεί να συμβούν κάποια στιγμή στο μέλλον ή προβλημάτων που θα μπορούσαν να προκύψουν μέσα σε κρίσεις. Τέλος η βέλτιστη ενοποίηση της κοινότητας πληροφοριών με τους δημιουργούς πολιτικής μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της δημιουργίας ενός Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας (National Security Council) που θα διαθέτει δικό του σώμα αναλυτών και δημοσιονομική εξουσία. Σ' αυτή τη νέα υπηρεσία πρέπει να ενταχθούν και επιχειρησιακά στελέχη που δρουν εκτός επικράτειας και έχουν πλήρη εικόνα του κόσμου και των απειλών.

Το 1946 οι ΗΠΑ εγκαθίδρυσαν μια κεντροποιημένη πολιτική οργάνωση των πληροφοριών, τη CIA και της έδωσαν εικονικό μονοπώλιο πρόσβασης στα υψηλά σώματα λήψης αποφάσεων. Από τότε ο χώρος μεταξύ δημιουργών πολιτικής και ανθρώπων των υπηρεσιών πληροφοριών είναι ένας χώρος διαμάχης σ' ένα «γραφειοκρατικό πόλεμο» το αποτέλεσμα του οποίου διαμορφώνει το ρόλο των υπηρεσιών πληροφοριών στη διαχείριση κρίσεων.

Οι ΗΠΑ έχουν οχτώ διαφορετικές υπηρεσίες πληροφοριών που παρέχουν πληροφόρηση στην εξωτερική πολιτική, διπλωματία και στις στρατιωτικές οργανώσεις. Βέβαια, οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν πρέπει απλά να παρέχουν πληροφορίες στους ανώτερους αξιωματούχους της δημιουργίας πολιτικής (policy making) αλλά και να συνθέτουν τις πληροφορίες ώστε να παρέχουν συνοχή και διάρκεια. Στις ΗΠΑ, η κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών και η γραφειοκρατία της εξωτερικής πολιτικής είναι οι μόνες πηγές «θεσμικής μνήμης¹⁶⁰» για τη διαχείριση κρίσεων. Τέτοιες πηγές δεν υπάρχουν στο επίπεδο της δημιουργίας πολιτικής.

Αν κατά τη διάρκεια μιας πυρηνικής διαχείρισης κρίσης, τα πυρηνικά όπλα

¹⁵⁸ ο πρόεδρος Kennedy είχε το Κόλλο των Χοίρων επειδή υιοθέτησε ένα σχέδιο από την προηγούμενη διοίκηση το οποίο δεν είχε επαρκώς μελετηθεί από το Πεντάγωνο. Εκείνοι που χειρίστηκαν την επιχείρηση την σχεδίασαν όπως την επιχείρησε η Γουατεμάλα επτά χρόνια νωρίτερα επειδή είχε πετύχει. Δες Ibid, σελ 646

¹⁵⁹ Cogan, "Intelligence and Crisis Management", σελ 648

¹⁶⁰ George, L. Alexander, "Problems of Crisis Management", (Westview Press), σελ 396

συνδυαστούν με όπλα που ανήκουν στην κατηγορία της μαλακής ισχύος (soft power) όπως οι πληροφορίες, το προϊόν και των δύο θα είναι ένα εντελώς απρόβλεπτο υβρίδιο. Στη διάρκεια μιας κρίσης οι πληροφορίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ενημερώνουν κυβερνήσεις, υπεύθυνους δημιουργίας πολιτικής, στρατιωτικές υπηρεσίες. Όμως σε μια κρίση είναι δυνατόν να υπάρξει πόλεμος πληροφοριών στο πεδίο της μάχης (information warfare)¹⁶¹. Αυτή ορίζεται ως οι δραστηριότητες από ένα κράτος ή μη κρατικό δρώντα για την εκμετάλλευση του περιεχομένου ή της διαδικασίας της πληροφορίας προς όφελος του σε καιρό ειρήνης, κρίση ή πόλεμο και την άρνηση σε πιθανούς ή πραγματικούς εχθρούς της ικανότητας εκμετάλλευσης των ιδίων μέσων.

Η στόχευση των υπηρεσιών πληροφοριών θα πρέπει να αφορά το πρώτο επίπεδο ανάλυσης και συγκεκριμένα ποιος επηρεάζεται από τις πληροφορίες, σε τυχόν προβλήματα επικοινωνιών και ροής δεδομένων προς τους δημιουργούς πολιτικής. Αυτό επηρεάζει την πρόβλεψη για τη διαχείριση της κρίσης και βοηθά να υπάρχει ξεκάθαρο πεδίο δράσης εφόσον ελαχιστοποιείται η «ομίχλη της κρίσης» (fog of crisis). Επιπλέον πρέπει οι υπηρεσίες πληροφοριών να αποσαφηνίζουν αν τα πυρηνικά όπλα είναι υπό πολιτικές διαταγές ή όχι.

2.5 Συμβολή της πληροφόρησης σε επιτυχημένη διαχείριση κρίσεων

Το πρώτο απαιτούμενο για πετυχημένη διαχείριση κρίσεων είναι η διαφάνεια στις επικοινωνίες¹⁶². Αυτή επιτυγχάνεται μέσω μιας ξεκάθαρης σηματοδότησης (signaling) και μη διαστρεβλωμένης επικοινωνίας¹⁶³. Η σηματοδότηση αναφέρεται στις απαιτήσεις και τις εκτιμήσεις της κατάστασης που η κάθε πλευρά έχει και πρέπει να τις επικοινωνήσει στον αντίπαλο. Ένας επαρκής αριθμός σωστά σταλμένων και εισερχομένων σημάτων είναι προϋπόθεση για την αποτελεσματική μεταφορά των στόχων του εχθρού και των σκοπών από τη μια πλευρά στην άλλη. Αν τα σήματα αυτά είναι φτωχά και υπάρχει λάθος κατανόηση τα βήματα από τον αποστολέα ή τον παραλήπτη μπορεί να οδηγήσουν σε αθέλητες συνέπειες συμπεριλαμβανομένου και της λάθος κλιμάκωσης.

Η διαφάνεια των επικοινωνιών περιλαμβάνει υψηλή πίστη στις επικοινωνίες μεταξύ των εχθρών και εντός των δομών των διαμορφωτών αποφάσεων της κάθε πλευράς. Η υψηλή

¹⁶¹ Cimbala, J. Stephen, "Nuclear Crisis Management and Cyberwar. Phising for Trouble?" (Strategic Studies Quarterly, Spring 2011), σελ 117

¹⁶² Cimbala, "Nuclear Crisis Management and Cyberwar.", σελ 121

¹⁶³ George, "Problems of Crisis Management", σελ 398

πίστη μπορεί να διαταραχθεί απ' οτιδήποτε μπορεί να παρέμβει φυσικά-μηχανικά-συμπεριφορικά με ακριβή μετάδοση. Οι επικοινωνίες διαταράσσονται επίσης από τις διαφορές στην κουλτούρα. Αυτές εμποδίζουν την ακριβή κατανόηση των μηνυμάτων που μοιράζονται τα κράτη μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Keith Payne¹⁶⁴ «δυστυχώς οι προσδοκίες της συμπεριφοράς του εχθρού συχνά είναι μη ικανοποιητικές όχι επειδή οι αντίπαλοι είναι αναγκαστικά μη ορθολογικοί αλλά επειδή δεν καταλαβαίνουμε τους ατομικούς στόχους, αξίες,αποφασιστικότητα,δεσμεύσεις στο πεδίο της εμπλοκής και για αυτό αιφνιδιαζόμαστε όταν η παράλογη συμπεριφορά τους διαφέρει από τις προσδοκίες μας.

Το δεύτερο¹⁶⁵ απαιτούμενο είναι η μείωση της πίεσης του χρόνου στους δημιουργούς πολιτικής και τους διοικητές ώστε να μην υπάρχουν προκλητικά μέτρα που να οδηγήσουν σε κλιμάκωση εξαιτίας λανθασμένων εκτιμήσεων ότι δεν υπάρχει περιθώριο χρόνου. Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι ότι η κάθε πλευρά πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρει στην άλλη μια ασφαλή διέξοδο από μια δυσάρεστη κατάσταση που έχει κλιμακωθεί πέρα από τις αρχικές προσδοκίες¹⁶⁶. Για να επιτευχτεί όμως αυτό πρέπει να υπάρχει ακριβής πληροφόρηση σχετικά με τις ανταμοιβές που θα έκαναν τον αντίπαλο να υποχωρήσει.

Το τέταρτο χαρακτηριστικό είναι η ξεκάθαρη αντίληψη των προθέσεων του αντιπάλου και των στρατιωτικών ικανοτήτων του¹⁶⁷. Η έννοια της αντίληψης είναι δύσκολη κατά τη διάρκεια μιας κρίσης επειδή στο κέντρο μιας ανταγωνιστικής σχέσης και ενός έντονου απειλητικού περιβάλλοντος οι προθέσεις και οι ικανότητες μπορούν να τροποποιηθούν. Οι προθέσεις αλλάζουν κατά τη διάρκεια μιας κρίσης αν οι δημιουργοί πολιτικής γίνουν πιο αισιόδοξοι ή απαισιόδοξοι σχετικά με τα κέρδη και τις απώλειες που μπορούν να αποκομίσουν. Οι ικανότητες αλλάζουν εξαιτίας διαχείρισης των στρατιωτικών συναγερμών και της ανάπτυξης των στρατιωτικών δυνάμεων. Το υψηλό επίπεδο στρατιωτικής ετοιμότητας έχει ως στόχο τη σηματοδότηση ετοιμότητας για το χειρότερο σενάριο,αν η άλλη πλευρά επιτεθεί ενώ επιδυνκνύει τη σταθερότητα των σκοπών παρά την εχθρική παθητικότητα.

Το άγχος,η πίεση του χρόνου και οι στρατιωτικές απειλές δημιουργούν περιπλοκές στις οργανώσεις ασφάλειας οι οποίες λαμβάνουν αποφάσεις υπό την προοπτική των στενών καθορισμένων γραφειοκρατικών ενδιαφερόντων. Τέλος απαιτείται πλήρη και έγκαιρη γνώση των υπαρχόντων διαταγών. Σύγχρονο και αξιόπιστο σύστημα C⁴I το οποίο θα συμβάλει στην

¹⁶⁴ Cimbala,“Nuclear Crisis Management and Cyberwar.”,σελ 121

¹⁶⁵ Ibid.,σελ 121

¹⁶⁶ ο Kennedy ήταν σε θέση να προσφέρει στην ΕΣΣΔ αποχή από οποιαδήποτε μελλοντική στρατιωτική δραστηριότητα στη Κούβα ενώ ιδιωτικά συμφώνησε να αποσύρει τους πυραύλους jupiters από την Τουρκία,δες ibid.,σελ 122

¹⁶⁷ Δες ibid.,σελ 122

αποφυγή μη σχεδιασμένων πράξεων.¹⁶⁸

Αξίζει να τονισθεί η μεγάλη συνεισφορά της στρατηγικής πληροφόρησης στην έγκαιρη προειδοποίηση των διπλωματικών κρίσεων, στις φάσεις κλιμάκωσης της καθώς και στην επίλυση τους. Ενώ η διαχείριση κρίσεων αφορά τη διατήρηση του ελέγχου στα γεγονότα ώστε να αποφευχθεί ο πόλεμος, η πληροφόρηση παρέχει τη δυνατότητα στους δημιουργούς πολιτικής πρόγνωσης των γεγονότων που οδηγούν σε πόλεμο¹⁶⁹. Η στρατηγική πληροφόρηση πρέπει να συνδέει το αίτιο και το αποτέλεσμα των κρίσεων και να υποστηρίζει το αργό σύστημα σκέψης του δημιουργού πολιτικής. Έργο της είναι η έγκαιρη αποκάλυψη των προθέσεων, δυνατοτήτων και κινήσεων του αντίπαλου. Ο ρόλος της αφορά τα ακόλουθα πεδία (crisis responsibilities). Πληροφόρηση πριν την κρίση¹⁷⁰ (pre crisis information and assessment) για τις πράξεις εχθρών και φίλων. Στις ΗΠΑ είναι γενική και συμπεριλαμβάνεται στα NIEs και SNIes¹⁷¹. Αυτά διαμορφώνουν τη βάση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας του Λευκού Οίκου. Το πρώτο στάδιο μιας κρίσης είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για τις υπηρεσίες πληροφοριών. Η αβεβαιότητα και η αμφισημία κυριαρχούν, υπάρχει ανεπάρκεια πραγματικής πληροφορίας και οι εικασίες είναι ανεξέλεγκτες.

Ο δημιουργός πολιτικής πρέπει να εμμερώνεται για την επικείμενη κατάρρευση της ομαλότητας και την πιθανότητα έναρξης κρίσης ή αιφνιδιαστικής επίθεσης¹⁷². Πρέπει να του παρέχεται συνεχή ροή εκτιμήσεων και αξιολογήσεων των προθέσεων του αντιπάλου ώστε να υπάρξει προετοιμασία για ανταποδοτικές απαντήσεις στις αλλαγές περιβάλλοντος. Ο ρόλος των εκτιμήσεων και αξιολογήσεων είναι να παρέχουν πλεονέκτημα στην διαπραγμάτευση για την διευθέτηση της κρίσης. Επιπλέον, με την πληροφόρηση καταπολεμάται η παραπλάνηση που εφαρμόζει ο αντίπαλος ώστε να μην υπάρξει αιφνιδιαστική επίθεση¹⁷³. Πρέπει να αναγνωρίζει τότε οι φυσιολογικές διπλωματικές σχέσεις διακόπτονται και τα γεγονότα ωθούνται σε μια μη αναμενόμενη και αιφνιδιαστική τροπή δημιουργώντας προϋποθέσεις ύπαρξης κρίσης η οποία και θα πρέπει να διαχειριστεί.

Επιπρόσθετα, η τακτική προειδοποίηση προβαίνει σε εκτίμηση-προειδοποίηση επιθέσεως ή για σοβαρές δυσμενείς αναπτύξεις ή ευκαιρίες εξωτερικής πολιτικής και ενημερώνει για την κατάσταση της χώρας μας. Μετά το πέρας της κρίσης αξιολογείται ο

¹⁶⁸ λάθος κατανόησης και μη επικοινωνίας στη κρίση της Κούβας το U-2 που βγήκε εκτός πορείας και μπήκε στον Σοβιετικό εναέριο χώρο. Γιατί η προγραμματισμένη αποστολή του U-2 δεν ακυρώθηκε; Γραφειοκρατικά αίτια και μη-επικοινωνία στην αλυσίδα της διοίκησης των policy makers απέτυχαν να εκτιμήσουν το ρίσκο μιας «φυσιολογικής επιτήρησης» στις υπάρχουσες συνθήκες, δεξ *ibid.*, σελ 126

¹⁶⁹ Kwu Chong Guan, "Role of Intelligence in International Crisis Management", σελ 2

¹⁷⁰ Scott, and Hughes, "Intelligence, Crises and Security", σελ 667

¹⁷¹ National Intelligence Estimate, Special National Intelligence Estimate.

¹⁷² Kwu Chong Guan, "Role of Intelligence in International Crisis Management", σελ 2

¹⁷³ *Ibid* σελ 4

τομέας των υπηρεσιών πληροφοριών που σχετίζεται με τη πολιτική που ασκήθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης¹⁷⁴ (post crises evaluation). Ταυτόχρονα παρέχεται ενημέρωση που αφορά σημαντικές αλλαγές που συντελούνται στο στρατόπεδο του αντιπάλου αλλά και βοηθά στη κατανόηση της αντίληψης του κώδικα συμπεριφοράς του δρώντος. Υπάρχει σαφή σχέση μεταξύ συμπεριφοράς, πληροφοριών και αντιλήψεων για τη διαχείριση της κρίσης. Αυτό συμβαίνει γιατί η εισροή νέων πληροφοριών οδηγεί σε αλλαγή του κώδικα συμπεριφοράς ενός ατόμου του οποίου η αντίληψη διαχείριση κρίσης στηρίζεται στην εικόνα που έχει.

Ταυτόχρονα η εκπόνηση εκτιμήσεων αφορούν τον τρόπο που μια πυρηνική δύναμη θα συμπεριφερθεί κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, τα δυνατά και αδύνατα σημεία του συστήματος Διοίκησης και Ελέγχου, συμπεριλαμβανομένης και της αναγνώρισης χρήσης πυρηνικών όπλων, καθώς και πώς ο αντίπαλος αντιμετωπίζει την θεμελιώδη ανησυχία για ασφάλεια¹⁷⁵. Η πληροφόρηση είναι πολύ σημαντική όταν υπάρχουν ανταγωνιστικές προτεραιότητες και ασυμβίβαστες γραφειοκρατικές συμπεριφορές. Τέτοιου είδους αγκυλώσεις όταν εμφανίζονται κατά τη διάρκεια μιας κρίσης κάνουν τα ατυχήματα πιθανά και ευνοούν λάθος αποφάσεις και μη ορθολογικές συμπεριφορές.

Οι υπηρεσίες πληροφοριών προσφέρουν σημαντική βοήθεια στη προσπάθεια κατανόησης της αξιολογούμενης κλίμακας των εναλλακτικών λύσεων του πολέμου. Αναλαμβάνουν την διεύθυνση αποστολών που έχουν ως στόχο την «εύρεση της αλήθειας» (fact finding mission)¹⁷⁶. Στόχος είναι να γνωρίζουμε τις αρχικές πεποιθήσεις και όχι να γνωρίζουμε σε τι στοιχεία εκτέθηκε έτσι ώστε να γίνονται καλύτερες προβλέψεις. Αν αυτό δεν είναι εφικτό τότε το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι πώς ένα κράτος μπορεί να μεταφράσει τη συμπεριφορά του άλλου γνωρίζοντας τις προδιαθέσεις του και όχι να γνωρίζει τι πραγματικά έκανε το τελευταίο.

Εν κατακλείδι, το βασικό στοιχείο της κρίσης είναι η έλλειψη προγνωσιμότητας. Γι αυτό χρειάζεται πληροφόρηση. Ο ρόλος της είναι πολύ σημαντικός γιατί διασφαλίζει την σταθερότητα της ισορροπίας ισχύος στις σχέσεις των ανταγωνιστών και παρέχει παραδοσιακή υποστήριξη κατά τη διάρκεια της κρίσης.

¹⁷⁴ Scott, and Hughes, "Intelligence, Crises and Security", σελ 667

¹⁷⁵ Feaver, D. Peter, "Command and Control in Emerging Nuclear Nations", International Security, vol. 17, No 3. (Winter, 1992-1993) σελ 161

¹⁷⁶ Jervis, Robert, "Deterrence and Perception", International Security, vol. 7, No 3. (Winter, 1982-1983), σελ 28

2.6 Αίτια αποτυχίας της πληροφόρησης

«Η αποτυχία υπολογίζεται ως ένα βήμα
στο δρόμο για την επιτυχία¹⁷⁷».

Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν σε «intelligence failure». Οι «εχθροί της πληροφόρησης» διακρίνονται στις εξής κατηγορίες¹⁷⁸. Στη πρώτη κατηγορία ανήκουν οι «εξωτερικοί εχθροί»(outside enemies). Οι κύριο ξένοι εχθροί ενός έθνους είναι πραγματικοί και πιθανοί όπως εχθρικές κυβερνήσεις. Στη δεύτερη κατηγορία τοποθετούνται οι «αθώοι εχθροί» (innocent enemies). Είναι αυτοί που απειλούν την πληροφόρηση ακούσια. Αναφέρεται σε κριτές που είναι απογοητευμένοι από τις επιδόσεις της όπως μεμονωμένοι επαγγελματίες. Κανένας από αυτούς δεν είναι εχθρός με την κανονική έννοια του όρου επειδή δεν βλάπτουν εκούσια τα συμφέροντα του έθνους που υπηρετούν. Τέλος, υπάρχουν και οι «έμφυτοι εχθροί». Αυτοί προκύπτουν από τις ανθρώπινες συνθήκες και την δυναμική της ίδιας της λειτουργίας της πληροφόρησης όπως πνευματικοί περιορισμοί και υπερβολική γνώση. Η κύρια κατηγορία την οποία θα αναλύσουμε είναι η δεύτερη και η τρίτη.

Οι αποτυχίες στην επικοινωνία είναι συχνές αιτίες της κατάρρευσης της σχέσης πληροφόρησης και διαχείρισης κρίσεων. Ακόμη και αν μια βασική και αξιόπιστη πληροφόρηση είναι διαθέσιμη, συχνά δεν λαμβάνεται από τους διαμορφωτές απόφασης με έγκαιρο και χωρίς διαστρέβλωση τρόπο. Η επικοινωνία είναι το στοιχείο που ενώνει τους δημιουργούς πολιτικής και τις κοινότητες πληροφοριών. Γι αυτό το λόγο χρειάζεται «διπλής κατεύθυνσης» επικοινωνία μεταξύ των παρόχων πληροφόρησης και των διαμορφωτών απόφασης. Σκοπός είναι η κατανόηση των συνθηκών της κρίσης ώστε να υπάρξει καθοδήγηση επιτυχών επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων. Η επικοινωνία μεταξύ τους λαμβάνει χώρα επίσημα και ανεπίσημα. Αυτή διαμορφώνεται από το περιβάλλον στο οποίο συμβαίνει, δηλαδή οι αξιωματούχοι των υπηρεσιών πληροφοριών επικοινωνούν πιο ολοκληρωτικά και ανοιχτά με τους διαμορφωτές απόφασης των οποίων οι πολιτικές ευνοούν, παρά με αυτούς των οποίων οι πολιτικές δεν υποστηρίζονται.

Επιπλέον, εξαιτίας της ύπαρξης «επικοινωνιακών φραγμών», υπάρχουν μη εξουσιοδοτημένες απελευθερώσεις ταξινομημένης πληροφόρησης (διαρροές) όταν οι

¹⁷⁷ Για το χωρίο δεξ Laquer, Walter, "The Uses and Limits of Intelligence", (London Transaction Publishers, 1995), σελ 130

¹⁷⁸ Betts K. Richard, "Enemies of Intelligence, Knowledge and Power in American National Security", (Columbia University Press New York, 2007), σελ 18

δημιουργοί πολιτικής και οι αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών διαφωνούν. Πολύ σημαντικά είναι και τα ανεπίσημα κανάλια επικοινωνίας ειδικά σε περιόδους κρίσεων. Υπάρχει μια ποικιλία εμποδίων που επηρεάζουν την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ αξιωματούχων των υπηρεσιών πληροφοριών και των διαμορφωτών αποφάσεων όπως η εκτεταμένη τμηματοποίηση. Αυτή συμβαίνει όταν οι πληροφορίες ταξινομούνται σε στενές κατηγορίες συχνά στη βάση των πηγών συλλογής. Μόνο αξιωματούχοι των υπηρεσιών πληροφοριών που έχουν εξουσιοδότηση για ένα συγκεκριμένο τμήμα μπορούν να λάβουν τις πληροφορίες. Αυτό προστατεύει από τη μια πλευρά ευαίσθητες πηγές πληροφόρησης αλλά δημιουργεί συγχώνως και προβλήματα επικοινωνίας εξαιτίας διαφορετικών προσβάσεων σε ειδικές ευαίσθητες ταξινομημένες πληροφορίες μεταξύ δημιουργών πολιτικής και κοινότητας πληροφοριών. Συνεπώς, η ανάγκη για μυστικότητα είναι εχθρός της καλής επικοινωνίας. Γι αυτό το λόγο χρειάζεται τεχνολογία πληροφόρησης για να βελτιωθεί η επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών ομάδων και οργανισμών κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Πρέπει φυσικά να υπάρχει «θετική κλίση» για τη χρησιμοποίησή της.¹⁷⁹

Κατά τη διάρκεια μιας κρίσης εμφανίζονται και δυσλειτουργίες που αφορούν τον τομέα των πληροφοριών. Αυτές μπορεί να είναι έλλειψη συντονισμού των απαιτήσεων, υπερβολική χρήση υψηλής διαβάθμισης, ανταγωνισμός υπηρεσιών, πολιτικά εμπόδια, οικονομικές δυσκολίες και πίεση χρόνου με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σωστή αξιολόγηση. Επιπλέον, αν στις υπηρεσίες πληροφοριών κυριαρχεί η διάθεση για «συναίνεση» τότε θα γίνει επιλογή της εναλλακτικής που θα αποσπάσει τη μεγαλύτερη συμφωνία και υποστήριξη.

Η τοποθέτηση μιας «μη κρίσης» ή «πιθανής κρίσης» ψηλά στη λίστα των προτεραιοτήτων των υπηρεσιών πληροφοριών, επηρεάζει τη συλλογή και ανάλυση των πληροφοριών για τη σχετική χώρα ή περιοχή. Σ' αυτό συμβάλουν και οι οικονομικοί περιορισμοί που έχει μια υπηρεσία πληροφοριών. Για να υπάρξει συλλογή στοιχείων και πληροφοριών για ένα συγκεκριμένο θέμα ή χώρα, οι δημιουργοί πολιτικής πρέπει να μεταδώσουν πρώτα μια ανάγκη προτεραιότητας γνώσης¹⁸⁰ («a need to know») σε μια υπηρεσία πληροφοριών. Υπάρχουν άλλωστε πολλοί αξιωματούχοι επιφορτισμένοι με ευθύνες λήψης αποφάσεων που συχνά είναι ανταγωνιστές σε γεωγραφικά και λειτουργικά ενδιαφέροντα¹⁸¹. Συνεπώς ο καθένας επιζητεί άμεση πληροφόρηση. Επιπλέον, πριν τη κρίση είναι δύσκολο να διοχετευτεί και να δικαιολογηθεί μεγάλος αριθμός πηγών πληροφόρησης με αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η συλλογή επαρκούς πληροφόρησης για τη συγκεκριμένη

¹⁷⁹ χρήση IBIS (issue based information system)

¹⁸⁰ George, "Problems of Crisis Management", σελ 400

¹⁸¹ Ibid σελ 40

περιοχή.

Μόλις όμως προκύπτει η κρίση, τότε τοποθετείται στη κορυφή των προτεραιοτήτων. Πρόβλημα υπάρχει και στην περίπτωση που μια κρίση «ηρεμεί» και για πολιτικούς ή οικονομικούς λόγους είναι δύσκολο να δικαιολογηθεί η διοχέτευση των πηγών της πληροφόρησης στη συγκεκριμένη χώρα ή περιοχή¹⁸². Τέλος, ανταγωνισμός μεταξύ των υπηρεσιών πληροφοριών μπορεί να συμβεί και στο εσωτερικό τους εις βάρος της υγιούς πληροφόρησης. Ένα ακόμη πρόβλημα είναι ότι υπάρχουν λίγα αναλυτικά εργαλεία για υψηλού επιπέδου άτομα.

Ένας ακόμη παράγοντας είναι η δημιουργία adhoc διαδικασιών στις κρίσεις και ομάδων εργασιών (task force). Αυτές ακολουθούν ξεχωριστούς κανόνες και διαδικασίες ενώ μερικές φορές βασίζονται σε διαφορετικές πηγές πληροφόρησης. Αυτό μπορεί να προσφέρει ποικιλία γνώμων και επιλογών αλλά δημιουργεί διπλασιασμό των προσπαθειών, βραδύτητα και καθυστέρηση στη λήψη αποφάσεων με αποτέλεσμα την αποτροπή αντικειμενικής εκτίμησης πληροφοριών.

Τα κεντρικοποιημένα¹⁸³ κέντρα κρίσεων αποδυναμώνουν την αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων. Ένα μόνο κέντρο κυριαρχείται από την υπηρεσία ή το τμήμα στο οποίο βρίσκεται και τείνει να βασίζεται στην δικιά του πληροφόρηση. Στη περίπτωση που οι πολιτικοί ηγέτες δεχτούν τα σενάρια χειρότερης περίπτωσης¹⁸⁴ («worst case scenario») ως βάση πολιτικής, οι πράξεις στις οποίες θα προβούν μπορεί να προκαλέσουν απαντήσεις από τα άλλα κράτη που θα εμφανίζονται να δικαιολογούν την αρχική ζοφερή ανάλυση.

Η κάθε οργάνωση στη γραφειοκρατία έχει διαφορετική οπτική γωνία των πραγμάτων με αποτέλεσμα να προκύπτουν διαφορές εκτιμήσεις (you stand where you sit¹⁸⁵). Υπάρχουν επίσης διαφορές κουλτούρας ειδικά μεταξύ αξιωματούχων πληροφοριών και δημιουργών πολιτικής¹⁸⁶ (σύμπλεγμα πολιτικής). Οι αξιωματούχοι πληροφοριών δεν λαμβάνουν αποφάσεις και γι αυτό η κυριότερη λειτουργία τους είναι η κριτική. Μέσα στην κοινότητα πληροφοριών υπάρχουν δύο ειδών πολιτικοί ανταγωνισμοί, ο ένας είναι για τα μέσα συλλογής πληροφοριών και ο άλλος για τα μέσα παραγωγής πληροφόρησης. Πρέπει να τονίσουμε φυσικά, ότι δεν έχουν «ίση επιρροή» όλες οι υπηρεσίες.

Η αλληλεπίδραση μεταξύ δημιουργών πολιτικής και αξιωματούχων των υπηρεσιών πληροφοριών δεν θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στους αναλυτές. Πολλές φορές υπάρχουν

¹⁸² Στη κρίση της Κούβας πριν την κρίση η εναέρια επιτήρηση είχε εγκαταλειφτεί.

¹⁸³ George, "Problems of Crisis Management", σελ 405

¹⁸⁴ George, "Problems of Crisis Management", σελ 405

¹⁸⁵ Cogan, "Intelligence and Crisis Management, σελ 635

¹⁸⁶ Ibid σελ 636

διαμάχες μεταξύ των κοινοτήτων πληροφοριών λόγω «μη συνεργασίας» με αποτέλεσμα την παραβίαση της ηθικής των υπηρεσιών πληροφοριών. Όταν μια υπηρεσία δίνει πληροφορίες χωρίς να ενημερώνει και να συμβουλευτεί την άλλη υπηρεσία τότε ο αποδέκτης της πληροφορίας μπορεί να λειτουργήσει στη βάση μιας λανθασμένης ανάλυσης. Αυτή η «έλλειψη σεβασμού» μπορεί να έχει ως συνέπεια οι αναλυτές να μην λαμβάνονται υπόψη από τους δημιουργούς πολιτικής.

Μια άλλη παθολογία είναι το «Σύνδρομο του ψεύτικου συναγερμού¹⁸⁷»(cry wolf). Σύμφωνα με την παθολογία αυτή λάθος συναγερμοί που σκοπό έχουν την έγκαιρη προειδοποίηση έχουν ως αποτέλεσμα να απολέσουν την αξιοπιστία τους σε μελλοντικές προειδοποιήσεις. Τέλος, η απόκρυψη και η παραπλάνηση ως τεχνικές απόκρυψης προθέσεων και ικανοτήτων του εχθρού έχουν ως αποτέλεσμα μερικές φορές να δημιουργούν σύγχυση και έλλειψη πληροφοριών για τον αντίπαλο¹⁸⁸. Όμως το πιο σημαντικό ίσως πρόβλημα είναι ένα μειονέκτημα δομικής φύσεως, εφόσον ο αντίπαλος έχει πάντα την πρωτοβουλία των κινήσεων.

2.7 Διανοητικές παθολογίες της ανάλυσης πληροφοριών

Σύμφωνα με τον Robert Jervis είναι αδύνατον να εξηγηθούν οι κρίσιμες αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής χωρίς αναφορά στις πεποιθήσεις των δημιουργών πολιτικής για τον κόσμο και για τα κίνητρα των άλλων δρώντων σ' αυτό¹⁸⁹. Οι πεποιθήσεις δημιουργούν τις εικόνες οι οποίες είναι στερεότυπες μεταφράσεις δραματικών ιστορικών γεγονότων ειδικά των πολέμων και των επαναστάσεων¹⁹⁰. Οι εικόνες έπειτα επηρεάζουν τη συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής με ορθολογική και μη ορθολογική συνέπεια. Η μη ορθολογική συνέπεια επηρεάζει την δεκτικότητα του δημιουργού πολιτικής σε πληροφόρηση που είναι σχετική για μια απόφαση. Η προσδοκία και η πεποίθηση είναι έννοιες αλληλεξαρτώμενες με την αφομοίωση των πληροφοριών. Αυτές διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι δημιουργοί πολιτικής ανταποκρίνονται σε εξωτερικά ερεθίσματα. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αποφευχθούν οι εξής διανοητικές παθολογίες οι οποίες συμβάλλουν στην διαστρέβλωση της αναλυτικής προσπάθειας.

¹⁸⁷ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, "Στρατηγικός Αιφνιδιασμός, Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις", (Αθήνα 2008, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα), σελ 285

¹⁸⁸ Ibid., σελ 287

¹⁸⁹ Lebow, "Between Peace and War" σελ 104

¹⁹⁰ Ibid., σελ 104

«Πρόωρη γνωστική περάτωση» (premature cognitive closure)¹⁹¹. Αυτή συμβαίνει όταν ο δημιουργός πολιτικής είναι πεπεισμένος με τις προσδοκίες του και λαμβάνει μια απόφαση πριν γίνει η συλλογή επαρκούς πληροφόρησης και αξιολόγησης. Αιτία για αυτό το φαινόμενο μπορεί να είναι η «θεσμική αδράνεια».

«Αντιληπτική ικανοποίηση» (perceptual satisficing)¹⁹². Οι υποθέσεις και προσδοκίες γίνονται στη βάση ατελούς πληροφόρησης. Στη διαδικασία επανακαθορισμού της εικόνας υιοθετείται η πρώτη που ταιριάζει. Οι εικόνες αλλάζουν αυξητικά και η επιλογή γίνεται με αναφορά στον έλεγχο της εγκυρότητας των υποθέσεων πάνω στις οποίες βασίζεται η εικόνα.

«Απευαισθητοποίηση» των δημιουργών πολιτικής ως προς την ανάγκη αξιολόγησης ανταλλαγών¹⁹³. Η αποτυχία αναγνώρισης ανταλλαγών δημιουργείται εξαιτίας υπερβολής του συστήματος πεποιθήσεων.

«Αιτιολόγηση μετά την απόφαση» (Post-decisional rationalization)¹⁹⁴. Οι άνθρωποι επιζητούν ισχυρή δικαιολόγηση για την συμπεριφορά τους και επανακαθορίζουν τις πεποιθήσεις τους για να υποστηρίξουν τις πράξεις τους.

«Επιλεκτικότητα»¹⁹⁵. Αυτή έχει τρία στοιχεία, το άγχος ειδικά όταν υπάρχει ρίσκο για σοβαρή απώλεια, η σκέψη του φόβου και η συναισθηματική σκέψη. Η πιο σοβαρή συνέπεια είναι ότι ελαχιστοποιείται η ορθολογική σκέψη. Αν τα ρίσκα είναι πολύ μεγάλα τότε πρέπει να εντοπιστούν άλλοι τρόποι δράσεις. Αν η έρευνα εντοπίσει κάποια εφικτή εναλλακτική λύση τότε θα προτιμηθεί χωρίς ενδοιασμό.

«Αμυντική αποφυγή» (Defensive Avoidance)¹⁹⁶. Χαρακτηρίζεται από προσπάθειες να αποφευχθεί ο φόβος που δημιουργεί την προειδοποίηση. Υπάρχουν 3 είδη: η κωλυσιεργία, η μετατόπιση ευθύνης για την απόφαση και η ενίσχυση. Για να καταπολεμηθεί επιβάλλεται η ανάπτυξη κανόνων ώστε να γίνεται κατανοητό το περίπλοκο και αβέβαιο περιβάλλον. Είναι το τελικό εμπόδιο για την ακριβή αντίληψη και μπορεί να περιπλέξει ή να νικήσει την αποτροπή και είναι συναισθηματικό¹⁹⁷.

Σημαντική επιρροή έχει ο νοητικός δείκτης «ικανοποιητικής αυτάρκειας»¹⁹⁸. Ο δείκτης αυτός μας υποδεικνύει την επιλογή της πρώτης αναγνωρίσιμης εναλλακτικής που

¹⁹¹ Ibid.,σελ 112

¹⁹² Ibid.,σελ 113

¹⁹³ Ibid.,σελ 114

¹⁹⁴ Ibid.,σελ 114

¹⁹⁵ Ibid.,σελ 116

¹⁹⁶ Jervis, "Deterrence and Perception",σελ 29

¹⁹⁷ Η ΕΣΣΔ πριν την κρίση της Κούβας ήταν απασχολημένη με το κόστος που θα πλήρωνε αν δεν προχωρούσε στη κίνηση αυτή. Δεν μπόρεσε να αντιληφτεί ότι οι ΗΠΑ θα επέβαλαν επίπονες επιπλήξεις.

¹⁹⁸ Heuer, J. Richards, JR, "Psychology of Intelligence Analysis", (Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency 1999),σελ 36

φαίνεται αρκετά καλή παρά εξέταση όλων των εναλλακτικών ώστε να αποφασιστεί εκ των υστέρων ποια είναι η καλύτερη.

Η «αυξητική εστίαση¹⁹⁹» σε μια στενή σειρά εναλλακτικών που αντιπροσωπεύουν οριακή αλλαγή χωρίς εξέταση της ανάγκης για δραματική αλλαγή από μια υπάρχουσα θέση.

Μια ακόμη διανοητική παθογένεια είναι η «αιτιολόγηση από αναλογία²⁰⁰». Αυτό σημαίνει επιλογή της εναλλακτικής που εμφανίζεται πιο πιθανή να αποφύγει κάποια προηγούμενα λάθη.

«Υπόθεση που επιβεβαιώνει την προκατάληψη» (hypothesis confirming bias). Τείνουμε να προσέχουμε πληροφορίες εκείνες που συμμορφώνονται με τις προσδοκίες μας και να παραβλέπουμε εκείνες που τις προκαλούν. Πρόκειται για «ενεργές πληροφορίες συμμόρφωσης»

«Θεμελιώδες λάθος απόδοσης». Αυτός ο όρος περιγράφει τη φυσική τάση εξήγησης πράξεων που δεν μας αρέσουν και προέρχονται από ανθρώπους που αντιπαθούμε με όρους των προσωπικοτήτων και των διαθέσεων τους ενώ εξηγούμε πράξεις που αντιπαθούμε των ανθρώπων που συμπαθούμε με όρους περιστασιακών περιορισμών.πχ δεν υπήρχε άλλη επιλογή και εξαναγκαστήκαμε.

«Αρχή της συνέπειας²⁰¹». Η έντονη τάση των ανθρώπων να βλέπουν αυτό που περιμένουν να δούν και να αφομοιώνουν εισερχόμενες πληροφορίες σε προυπάρχουσες εικόνες.

Αποφυγή της «ψυχολογικής αρχής της διαθεσιμότητας²⁰²». Οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και μεταφράζουν πληροφορίες με όρους του τι είναι στο μυαλό τους.

2.8 Αντίληψη και ο ρόλος της πληροφόρησης

Αν ο δρων αποφασίσει πώς να δράσει έξυπνα, τότε το άτομο πρέπει να προβλέψει πώς θα συμπεριφερθεί ο αντίπαλος. Αν θέλει να τον επηρεάσει, χρειάζεται να εκτιμήσει πώς θα αντιδράσει σε εναλλακτικές πολιτικές που θα υιοθετήσει. Η συμπεριφορά οδηγεί σε ανάλογη αντίδραση οπότε πρέπει να αναλύεται. Σε περιπτώσεις διαπραγματεύσεων οι απαιτήσεις και οι υποσχέσεις απαιτούν διορατικότητα ώστε να επιτευχθεί τακτοποίηση των θεμάτων.

¹⁹⁹ Ibid σελ 37

²⁰⁰ Ibid σελ 38

²⁰¹ Jervis, Robert, "Perception and Misperception in International Politics", (Princeton University Press, 1976), σελ 168

²⁰² Ibid σελ 89

Ταυτόχρονα, οι στόχοι και οι πεποιθήσεις επηρεάζουν τις απειλές, συμφωνίες και διαβεβαιώσεις που απαιτούνται.

Για να επιτευχθούν οι ενέργειες αυτές, ο αναλυτής χρειάζεται να αποκτήσει ορθή αντίληψη. Η αντίληψη επηρεάζεται από άμεσες ανησυχίες εφόσον ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται και μεταφράζει ερεθίσματα και βαθιά ριζωμένες προσδοκίες με όρους του «τι» είναι μπροστά στο μυαλό του. Οι αντιλήψεις είναι κρίσεις που οδηγούν σε συμπεράσματα. Πολλές φορές όμως, εμφανίζεται ο αναλυτής να έχει προβεί σε λανθασμένη ανάλυση. Αυτό οφείλεται στους λανθασμένους υπολογισμούς και στις λανθασμένες αντιλήψεις.

Το πιο συχνό λάθος στις ακραίες πολιτικές κρίσεις είναι ότι οι δημιουργοί της συχνά έχουν λάθος αντίληψη για την ευπάθεια των δεσμεύσεων. Αυτό είναι αποτέλεσμα του φαινομένου των «διαστρεβλωτικών αντιλήψεων», κύριο αίτιο πολέμου στη κατηγορία των κρίσεων αυτών²⁰³. Η γνωστική περιοριστική διαστρέβλωση δημιουργεί εμπόδια στην παρουσίαση του προβλήματος καθώς και στην επεξεργασία των πληροφοριών.

Συχνά εμφανίζεται το ενδεχόμενο να υπάρχει διαφορά στη τάση αντίληψης της επιθετικότητας και του αποτελέσματος των απειλών του αντιπάλου. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει διαφορά στις πεποιθήσεις σχετικά με το βαθμό συνεργασίας ανάμεσα στα έθνη και στην ετοιμότητα αντίληψης των σχέσεων ως συγκρουσιακές. Αυτό οδηγεί σ' ένα δίλημμα που συχνά αντιμετωπίζουν οι ηγέτες, οι συγκρούσεις ενδιαφέροντος να αντιμετωπιστούν με σταθερότητα και δυναμισμό ή να αντιμετωπιστεί ο αντίπαλος με δυναμισμό στο πλαίσιο αμοιβαίας ωφέλιμης λύσης;

Ταυτόχρονα, υπάρχουν πολιτικές προκαταλήψεις που διεισδύουν στην ανάλυση με αποτέλεσμα αυτή να διαστρεβλώνεται. Η αντίληψη διαμορφώνεται από τις διαφορές κουλτούρας, την εγωιστική ψυχολογία και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του αναλυτή. Η κουλτούρα με τη σειρά της, διαμορφώνει τις πεποιθήσεις των ελίτ (belief system) και δημιουργεί μια «εθνική εικόνα». Η συμπεριφορά αντανακλά αξίες και στόχους των ανθρώπων.

Γίνεται αντιληπτό ότι οι αναλυτές πρέπει να γνωρίζουν τη δομή του διεθνούς συστήματος, των κινδύνων και των ευκαιριών του καθώς και να αποκτήσουν μία κοινωνική-πολιτιστική πληροφόρηση καθώς και μια πληροφόρηση σχετικά με τις ικανότητες και τις προθέσεις του αντιπάλου ώστε να βελτιώσουν την αντίληψη τους. Οι συμπεριφορές προς τον πόλεμο ποικίλουν από κουλτούρα σε κουλτούρα καθώς και μέσα στις κουλτούρες ανά

²⁰³ Ibid.,σελ 104

το χρόνο.

Υπάρχουν 4 επίπεδα ανάλυσης στα οποία επιδρά η αντίληψη. Αυτή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο επίπεδο της λήψης αποφάσεων,εφόσον οι αντιλήψεις αποτελούν μεταβλητές της. Παράλληλα, επιδρά στο επίπεδο γραφειοκρατίας το οποίο καθορίζει την πολιτική. Ειδικά σε μη συνεκτική πολιτική,οι γραφειοκρατίες είναι πολύ σημαντικές. Η γραφειοκρατική επιλογή πολιτικής καθορίζεται από τη θέση που έχει μέσα στη κυβέρνηση. Τέλος,η αντίληψη επηρεάζει τη κατανόηση της φύσης του κράτους και της εσωτερικής πολιτικής του καθώς και του διεθνές περιβάλλοντος.

Συμπερασματικά, οι λανθασμένες αντιλήψεις αντλούν την προέλευση τους είτε από μεθόδους επεξεργασίας πληροφοριών οι οποίοι θέτοντας κάποιους περιορισμούς στη πληροφόρηση,επιχειρησιακούς-τεχνικούς,δημιουργούν έλλειψη ή παρανόηση πληροφόρησης είτε από την οργανωτική και γραφειοκρατική δυναμική. Η τελευταία μπορεί να παράξει λανθασμένες ή αντικρουόμενες πληροφορίες. Μια κύρια αιτία είναι ο υπερβολικά μεγάλος όγκος πληροφοριών που μια υπηρεσία πληροφοριών ή πολιτική ηγεσία επεξεργάζεται ή η πολιτικοποίηση,η οποία αποκλείει συγκεκριμένες ερμηνείες της πληροφορίας. Αυτή προκύπτει εξαιτίας πολιτικών πιέσεων.

2.9 Ψυχολογία και πληροφόρηση

Η ψυχολογία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Οι πεποιθήσεις και οι διανοητικές εικόνες που έχουν οι αξιωματούχοι των υπηρεσιών πληροφοριών πιέζουν για εναρμόνιση με τις επικρατούσες πολιτικές υποθέσεις. Παράλληλα υπάρχουν απαιτήσεις χρόνου και σπουδαιότητας. Αυτό σε συνδυασμό με την αυξητική τάση των πληροφοριών στη διάρκεια της κρίσης (crisis intelligence) οι οποίες δεν υπάρχουν σε τόσο μεγάλο βαθμό και ένταση σε περιόδους μη κρίσης (non crisis intelligence) δημιουργούν άγχος²⁰⁴. Το άγχος δημιουργεί το σύνδρομο «τωρινών γεγονότων» στο οποίο οι δημιουργοί πολιτικής ενώ σαρώνουν τη ροή των γεγονότων και τις απαιτήσεις,η πληροφόρηση τείνει να εστιάζει στα τελευταία τμήματα πληροφοριών εις βάρος του συνολικού πλαισίου που προέκυψε από τη συστηματική εκτίμηση του σώματος των ενοποιημένων στοιχείων.

Επιπλέον,οι συνθήκες κρίσης βελτιώνουν τη σημασία των ψυχολογικών απαιτήσεων για

²⁰⁴ George, "Problems of Crisis Management",σελ 404

«γνωστική συνέπεια» (cognitive consistency) κατά τη διάρκεια της πληροφόρησης. Υπάρχει η τάση να κάνουμε τις νέες αναπτύξεις εκτιμήσεων να είναι συνεπείς με τις επικρατούσες εικόνες και προσδοκίες καθώς και με επιθυμητά αποτελέσματα.

Ενώ η πληροφόρηση αφορά ικανότητες και προθέσεις, οι εκτιμήσεις μπορεί να αλλάζουν όταν αλλάζει και η προσωπικότητα που επιβλέπει τη διαδικασία ενημέρωσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ισχυροί άντρες να κάνουν τις προτάσεις τους στη βάση του τι πιστεύουν ότι ο Πρόεδρος εύχεται να ακούσει. Η διόρθωση αυτών των προβλημάτων εξαρτάται από τα «στυλ διαχείρισης» ή τις «φτωχές προσωπικές σχέσεις» μεταξύ δημιουργών πολιτικής και αξιωματούχων των υπηρεσιών πληροφοριών. Δεν πρέπει να δίνεται μεγάλη έμφαση στις οργανωτικές υποθέσεις.

Σύμφωνα με την ψυχολογική θεωρία τα ανθρώπινα όντα επεξεργάζονται τις πληροφορίες με 2 τρόπους²⁰⁵. Με ένα τρόπο προσανατολισμένο προς τη θεωρία ή με ένα τρόπο προσανατολισμένο προς τα δεδομένα και στοιχεία. Η πρώτη κατηγορία είναι γνωστή και ως theory-driven²⁰⁶. Επεξεργάζεται μια μέθοδο ερμηνείας δεδομένων στη βάση προηγούμενων πεποιθήσεων ή προηγούμενης γνώσης. Πρόκειται για μια δραστηριότητα από τη κορυφή προς τα κάτω. Είναι ένας παραγωγικός τρόπος αιτιολόγησης που όμως υποστηρίζει τις προηγούμενες πεποιθήσεις μας και επηρεάζει τον τρόπο κατανόησης των διαφορούμενων πληροφοριών. Επιπλέον μπορεί δύο άνθρωποι να παρατηρήσουν ακριβώς την ίδια συμπεριφορά αλλά να την ερμηνεύσουν με διαφορετικούς τρόπους εξαιτίας διαφορετικών πεποιθήσεων. Από την άλλη πλευρά η δεύτερη κατηγορία, «data-driven», είναι μια αντίστροφη επεξεργασία από κάτω προς τα πάνω. Παρακολουθούνται πρώτα τα δεδομένα και μετά αναπτύσσονται οι θεωρίες. Πρόκειται για μια επαγωγική διαδικασία.

2.10 Σχέση πληροφόρησης και δημιουργίας πολιτικής

Ο στόχος του δημιουργού πολιτικής είναι πολιτικός. Οφείλει να λάβει αποφάσεις, να παράξει αποτελέσματα, να δράσει γρήγορα και με εμπιστοσύνη. Αντίθετα ο στόχος του αναλυτή είναι διανοητικός. Πρέπει να παράξει ένα έγγραφο που να μεταβιβάζει την αλήθεια. Το κυρίαρχο πρόβλημα για τους δημιουργούς πολιτικής είναι ότι ποτέ δεν έχουν άφθονο

²⁰⁵ Heuer, "Psychology of Intelligence Analysis, σελ 63

²⁰⁶ Ο Khrushchev μπορεί να ξεκίνησε με την υπόθεση ότι μια σύγκρουση είναι αναπόφευκτη και να ερμήνευσε τον Κόλπο των Χοίρων και την επιχείρηση MongOOSE ως στοιχεία για την πεποίθησή του.

χρόνο να μελετήσουν αυτά που πρέπει με τον τρόπο που θα επιθυμούσαν. Όσο πιο ψηλά είναι κάποιος στην πολιτική ιεραρχία τόσο μεγαλύτερο είναι το εύρος των θεμάτων για τα οποία είναι υπεύθυνος και τόσο μεγαλύτερο είναι και το μερίδιο εργασίας. Για να αποφευχθούν οι μεταξύ τους έριδες και συγκρούσεις οι ανώτεροι υπάλληλοι πρέπει να είναι «διπολιτιστικοί», να κατανοούν τις κλίσεις και τους περιορισμούς των άλλων. Υπάρχουν 3 θεωρητικές προσεγγίσεις που εξετάζουν τη σχέση «παραγωγής πληροφοριών» και της «κατανάλωσης» τους²⁰⁷.

Η πρώτη προσέγγιση είναι η παραδοσιακή συντηρητική άποψη. Οι υποστηρικτές αυτής της προσέγγισης πιστεύουν, ότι η πληροφόρηση πρέπει να απομακρυνθεί από τους δημιουργούς πολιτικής και να μην παρέχει κρίσεις πληροφοριών απλά και μόνο για να ικανοποιήσει τις ιδεολογίες ή τις πολιτικές επιλογές των διαμορφωτών αποφάσεων. Κύρια λειτουργία της πληροφόρησης είναι η «παροχή γνώσης του εξωτερικού κόσμου» στη βάση της οποίας θα πρέπει να εκπονηθεί μια εθνική πολιτική. Όμως το σημαντικότερο πρόβλημα είναι ότι οι δημιουργοί πολιτικής δεν εμπιστεύονται την ποιότητα και χρησιμότητα του προϊόντος των «παραγωγών πληροφόρησης» επειδή οι τελευταίοι δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των αξιολογήσεων τους.

Η πληροφόρηση πρέπει να βρίσκεται κοντά στα «πολιτικά σχέδια» και στις επιχειρήσεις έχοντας την αρμοδιότητα καθοδήγησης²⁰⁸. Αυτός ο «βαθμός εγγύτητας» δεν θα πρέπει να μειώσει την ακεραιότητα και αντικειμενικότητα της κρίσης τους. Ο Sherman Kent πρότεινε την ανάγκη να υπάρξει «εννοιολογική επαναξιολόγηση» σε περιπτώσεις που οι «καταναλωτές πληροφόρησης» μπορούν να ζητήσουν κάτι που οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν μπορούν να παραδώσουν ή πιστεύουν ότι δεν αξίζει την προσπάθεια και είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί. Ο στόχος είναι να προστατευθεί η αντικειμενικότητα και να αποτραπεί μια «απολογητική κατάσταση» προς τους δημιουργούς πολιτικής. Οι παράγοντες που εμποδίζουν μια αποτελεσματική σχέση μεταξύ «παραγωγών και «καταναλωτών πληροφόρησης» είναι οι ακόλουθες.

Οι ισχυρές αφομοιώσεις κατά μήκος κάθετων οργανωτικών γραμμών τείνουν να αυξάνουν την θεσμική αδράνεια. Επιπλέον, οι συνέπειες από τις προφυλάξεις ασφάλειας που λαμβάνονται από τους παραγωγούς και καταναλωτές πληροφόρησης επιδρούν άμεσα. Ο πρώτος κανόνας ασφάλειας είναι να γνωρίζουν το μυστικό όσο το δυνατόν λιγότεροι άνθρωποι. Ταυτόχρονα, οι «καταναλωτές πληροφόρησης» δεν θέλουν να προβαίνουν σε

²⁰⁷ Gustavo, Diaz, "Different Approaches to the Difficult Relationship Between Intelligence and Policy: A Case Study of the Cuban Missile Crisis of 1962 vs. the 2003 War in Iraq", UNISCI / University of Salford, N° 9 (October 2005), σελ. 99

²⁰⁸ Αλλά ούτε και πολύ μακριά. Θα πρέπει να υπάρχει μια μέση κατάσταση δεξ ibid σελ 108

επικίνδυνες πολιτικές βασισμένοι στις αξιολογήσεις εκείνων που δεν έχουν το βάρος της ενεργούς ευθύνης. Αυτή είναι μια κατανοητή απροθυμία εκ μέρους των καταναλωτών οι οποίοι αντιμετωπίζουν την πληροφόρηση ως «εσωτερικό εγκέφαλο».

Συμπερασματικά, η εργασία της πληροφόρησης περιγράφεται σε δύο στάδια: την εξαντλητική εξέταση της κατάστασης για την οποία απαιτούνται πολιτικές και την αντικειμενική-αμερόληπτη εξερεύνηση όλων των εναλλακτικών λύσεων που τα πολιτικά προβλήματα προσφέρουν.

Η δεύτερη προσέγγιση είναι οι μετα-παραδοσιακοί²⁰⁹. Αυτοί υποστηρίζουν ότι η πληροφόρηση δεν είναι το μόνο συστατικό της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Αντίθετα, πρέπει να συνυφανθεί με την διαδικασία δημιουργίας πολιτικής έχοντας έναν «λειτουργικό διαχωρισμό» με στόχο μια πιο αποτελεσματική δημιουργία πολιτικής.

Η τρίτη και τελευταία προσέγγιση είναι οι ακτιβιστές. Τα κεντρικά σημεία των απόψεων τους συνοψίζονται στην ανάπτυξη προσωπικών επαφών με τους «καταναλωτές», στην ύπαρξη καθοδήγησης από του δημιουργούς πολιτικής για να καταστεί εφικτή η «πληροφοριακή εργασία», στη συνεχή ενασχόληση με την πρόβλεψη αιφνιδιασμού στις διεθνείς σχέσεις. Επιπλέον υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να υφίστανται ο παραδοσιακός διαχωρισμός της πληροφόρησης από τις εσωτερικές υποθέσεις γιατί οι αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής μπορεί να βασίζονται σε εσωτερικές υποθέσεις. Τέλος, καταλήγουν υποστηρίζοντας πως η «ανάλυση των πληροφοριών» πρέπει να παρέχει το υπόβαθρο της γενικής κατάστασης (γεγονότα, δηλώσεις) στους δημιουργούς πολιτικής χωρίς προκατάληψη.

2.11 Διαδικασία εκτίμησης

«Estimating is what you do when you do not know»

Sherman Kent

Σύμφωνα με τον Sherman Kent²¹⁰ οι εκτιμήσεις είναι επίσημα έγγραφα των υπηρεσιών πληροφοριών τα οποία ξεκινούν να εξετάζουν ένα θέμα από την άποψη του «τι είναι γνωστό» και σταδιακά κινούνται πέρα από τον κόσμο του γνωστού και μπαίνουν στον

²⁰⁹ Ibid σελ 112

²¹⁰ Freedman, Lawrence, " U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat, Second Edition, (Macmillan Press Ltd, 1986), σελ 41

κόσμο των υποθέσεων/εκτιμήσεων. Οι εκτιμήσεις είναι στην ουσία κρίσεις. Χρησιμοποιούνται από τους αναλυτές για να «γεμίσουν» τα κενά των γνώσεων τους. Πρόκειται για ένα «αναλυτικό άλμα» από το γνωστό στο άγνωστο²¹¹. Αυτός ο κόσμος εκτιμήσεων είναι μια «περιοχή αμφισημίας» και οι διαστάσεις αυτής της περιοχής αμφισημίας καθορίζονται από τη διαθέσιμη «βάση γνώσεων».

Η βάση αυτή αποτελείται από την σχετική πληροφορία που έχουν συλλέξει οι υπηρεσίες πληροφοριών καθώς και την επεξεργασία που έχει υποστεί. Η διαδικασία αξιολόγησης είναι το μέσο με το οποίο η περιοχή της αμφισημίας περιορίζεται με αποτέλεσμα να επέρχεται ένα είδος επίλυσης. Αν όλη η υπάρχουσα αποδεκτή γνώση επιτρέπει πάνω από μια κρίση τότε η διαδικασία πρέπει να περιέχει «μηχανισμούς επιλογής» μεταξύ των ανταγωνιστικών εκτιμήσεων. Η βάση γνώσεων περιορίζει τον αριθμό των πιθανών εκτιμήσεων που μπορεί να συμβούν. Όλες οι εκτιμήσεις είναι απίθανο να έχουν «ισηξιοπιστία». Απλά είναι συνεπείς με τις πραγματικότητες που είναι γνωστές και αποδεκτές.

Όσο η βάση γνώσεων επεκτείνεται και επεξεργάζεται παλιές συμπεριφορές δραστηριοτήτων τόσο γίνεται παρωχημένη ενώ οι καινούριες είναι πιο λογικές και συμβατές με τωρινές καταστάσεις. Αυτό που έχει σημασία είναι η ποιότητα και η ποσότητα της βάσης γνώσεων. Γι αυτό πρέπει να προχωράμε με ένα «σύνολο προσδοκιών» των πιθανών σχεδίων συμπεριφοράς του αντιπάλου. Είναι αναπόφευκτη και απαραίτητη άποψη της εργασίας των αξιωματούχων των υπηρεσιών πληροφοριών γιατί σε διαφορετική περίπτωση η ροή των πληροφοριών θα είναι ανεξέλεγκτη και μη διαχείριση με συνέπεια την παράλυση της διαδικασίας ανάλυσης εξαιτίας της αμφισημίας.

Υπάρχει διάκριση μεταξύ εκτιμήσεων ικανοτήτων και εκτιμήσεων προθέσεων²¹². Αν υπάρχουν πολλές ξεχωριστές ομάδες πληροφοριών με ανεπτυγμένο σετ προσδοκιών θα έχει ως συνέπεια η κάθε μία να αναπτύσσει αισθητά διαφορετικές εκτιμήσεις που θα ξεκινούν από μια μοιρασμένη βάση γνώσεων. Αυτό σταδιακά θα οδηγήσει σε σύγχυση και παραγωγή διλλημάτων. Στο τομέα αυτό να αναφέρουμε ότι οι στρατιωτικές υπηρεσίες πληροφοριών έχουν ένα μεγάλο πλεονέκτημα έναντι των αντίστοιχων πολιτικών. Μεταφράζουν τα στρατιωτικά δεδομένα, δείχνουν επαγγελματική κατανόηση στις στρατιωτικές αναπτύξεις και κατ' επέκταση έχουν καλύτερη κρίση σε τομείς όπως «πιθανή επίδοση μάχης» του

²¹¹ Heuer, J. Richards, JR, "Psychology of Intelligence Analysis", (Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency 1999), σελ 32

²¹² Η κρίση του τι η ΕΣΣΔ θα κατασκευάσει από πλευράς στρατιωτικού εξοπλισμού απαιτεί κάποια κρίση των Σοβιετικών στρατιωτικών στόχων. Απαιτήθηκε δηλαδή η παραγωγή εκτιμήσεων εξαιτίας της απουσίας σταθερών ενδείξεων των Σοβιετικών σχεδίων.

εξοπλισμού του εχθρού, μια δυνατότητα που οι πολιτικές υπηρεσίες πληροφοριών δεν διαθέτουν.

Η ύπαρξη ανεξάρτητων υπηρεσιών δικαιολογείται από την ανάγκη «τακτικής πληροφόρησης» και της διατήρησης των «διαταγών μάχης» (order of battle) του εχθρού. Όμως στη διάρκεια του 1950 η ύπαρξη ξεχωριστών στρατιωτικών υπηρεσιών ήταν ένα μεγάλο εμπόδιο για την παροχή συνεκτικών και συμπεφωνημένων εκτιμήσεων. Από το 1960 και μετά λειτούργησε η «intelligence Advisory Committee», μια ενδουπηρεσία με αντιπροσώπους από το Υπουργείο Άμυνας, τους αρχηγούς των Γενικών Επιτελείων και τις 3 υπηρεσίες πληροφοριών. Το Γραφείο Εθνικών Εκτιμήσεων δημιουργήθηκε το 1950. Η Πολεμική Αεροπορία εστίαζε στην «τακτική πληροφόρηση» που απαιτούσε υψηλή ανάλυση φωτογραφιών ενώ η CIA εστίαζε σε μεγάλης ακτίνας «στρατηγική πληροφόρηση» που απαιτούσε κάμερες που θα κάλυπταν μια μεγάλη περιοχή με μικρή ανάλυση. Έτσι υπήρχαν συχνές διαμάχες στον καθορισμό των στόχων για αναγνώριση καθώς και για τη συχνότητα φωτογράφισης τους.

Ο ρόλος και η σχέση πολιτικών-πολιτικής-πληροφόρησης καθορίζει το ρόλο που οι εκτιμητές μπορούν να διαδραματίσουν στη πολιτική διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η Κρίση του Βερολίνου

3.1 Η κρίση του Βερολίνου 1961

Στη Σύνοδο κορυφής στη Βιέννη, ο Khrushchev παρέδωσε στον Πρόεδρο Kennedy ένα τηλεγράφο για το Βερολίνο ίδιο με αυτό που είχε επιδώσει και στον Πρόεδρο Eisenhower το 1958²¹³. Σύμφωνα με αυτό: «αν η Δύση δεν αναγνώριζε τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας (GDR), η ΕΣΣΔ θα επιτάχυνε την αναγνώριση μονομερώς μέσω της «μεταφοράς των δικαιωμάτων»²¹⁴. Παράλληλα έδινε 6 μήνες μεσοδιάστημα για διαπραγμάτευση της συνθήκης ειρήνης μεταξύ των δύο γερμανικών κρατών και ξεχωριστή μεταξύ SU-GDR αν δεν είχε επιτευχθεί συμφωνία προηγουμένως μεταξύ των δύο Γερμανιών.

Νωρίτερα ο Dean Acheson σε έκθεση του για το Βερολίνο, ανέφερε: «όλα τα σχέδια δράσης είναι επικίνδυνα και δεν έχουν πολλές ελπίδες επιτυχίας. Η απραξία είναι όμως χειρότερη. Αν προκληθεί κρίση πρέπει να επιδείξουμε αποφασιστικότητα και να λάβουμε μια σειρά από επικίνδυνα και τολμηρά μέτρα. Η μόνη λύση για το πρόβλημα του Βερολίνου είναι η ένωση της Γερμανίας». Η αναφορά του Acheson έκλεινε προβλέποντας ότι οι Σοβιετικοί θα προκαλούσαν κρίση στο Βερολίνο ώστε να εκμεταλλευτούν την ανεπάρκεια των ΗΠΑ σε συμβατικές δυνάμεις και να ταπεινώσουν τη νέα Αμερικανική κυβέρνηση. Όμως ο επιθετικός τρόπος και τόνος της προσέγγισης του Acheson είναι φανερό πως ερχόταν σε αντίθεση με τους πολιτικούς στόχους που ο Πρόεδρος Kennedy επιδίωκε στο Βερολίνο. Απώτερος στόχος των ΗΠΑ εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή ήταν ο συμβιβασμός με την ΕΣΣΔ. Από στοιχείο της πολιτικής αυτής αποτελούσε η διαπραγματευτική πολιτική που ακολουθούσαν οι ΗΠΑ σχετικά με τα δικαιώματα πρόσβασης στο Βερολίνο ταυτόχρονα με μια ανάγκη αναγνώρισης της μακροπρόθεσμης διαίρεσης της Γερμανίας ως βάση μιας μελλοντικής συμφωνίας με την ΕΣΣΔ.

Η αναφορά του Acheson δεν υποστηρίχθηκε ούτε από το Υπουργείο Εξωτερικών

²¹³ Η κρίση του Βερολίνου του 1961 όπως και του 1958, είναι παρόμοιες στο περιεχόμενο τους αλλά διαφορετικές στο αποτέλεσμα τους .

²¹⁴ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances", σελ 30

ούτε και από τις υπηρεσίες πληροφοριών και ειδικά από τη CIA. Ο Πρέσβης των ΗΠΑ στη Μόσχα Llewellyn Thompson εξέφρασε ανησυχίες για την υπερεκτίμηση της σημασίας των Σοβιετικών στρατιωτικών ικανοτήτων από τις ΗΠΑ ενώ παράλληλα τη κατηγόρησε ότι έδινε έμφαση σε στρατιωτικές και όχι σε πολιτικές λύσεις ως απάντηση στις Σοβιετικές προκλήσεις. Από τη πλευρά της η CIA περιέγραψε τη Σοβιετική προσέγγιση ως «πολιτική περιορισμένων ρίσκων» στην οποία χρησιμοποιούσαν στρατιωτικές απειλές για να διασφαλίσουν τους πολιτικούς τους στόχους²¹⁵. Η CIA κατέληγε στην εκτίμηση της λέγοντας ότι δεν θα αναλάμβαναν το ρίσκο του πολέμου. Μόνο ο σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, ο Mc George Bundy επιδοκίμασε την αναφορά του Acheson, συμβουλεύοντας τον Πρόεδρο Kennedy «ότι το Βερολίνο δεν είναι μέρος για συμβιβασμούς²¹⁶». Η μετριοπάθεια και προθυμία επίλυσης των προβλημάτων που έχουν ανακύψει μπορεί να αντιμετωπιστούν από την ΕΣΣΔ ως έλλειψη αποφασιστικότητας.

Αντίθετα ο Πρόεδρος Kennedy είχε δηλώσει ότι το ερώτημα δεν σχετίζεται με τη συνθήκη ειρήνης της Ανατολικής Γερμανίας αλλά με προοπτικές που μπορούσαν να επηρεάσουν τον τρόπο πρόσβασης στο Βερολίνο καθώς και τα δικαιώματα των ΗΠΑ εκεί. Παράλληλα σύστησε στον Acheson να προετοιμάσει ένα πρόσθετο σύνολο προτάσεων ώστε οι ΗΠΑ να προσέλθουν σε διαπραγματεύσεις με την ΕΣΣΔ ενώ απεύθυνε διάγγελμα προς τον Αμερικανικό λαό στις 6 Ιουνίου για να τον ενημερώσει σχετικά με τις Αμερικανο-Σοβιετικές σχέσεις και την πιθανότητα κρίσης. Ως απάντηση ο Khrushchev επανέλαβε το τελεσίγραφο δημόσια κάνοντας λόγο για υπογραφή συνθήκης ειρήνης μέχρι το τέλος του 1961.

Ο Πρέσβης Llewellyn Thompson συμβούλευε την κυβέρνηση των ΗΠΑ να απέχει από οποιαδήποτε πράξη διαπραγματεύσεως και να μην λάβει κανένα προκλητικό μέτρο μέχρι το Σεπτέμβριο του 1961, ημερομηνία κατά την οποία θα λάμβαναν χώρα οι Γερμανικές εκλογές. Υπήρχαν σκέψεις ότι θα επικρατούσε ο φόβος στους πολίτες της Γερμανίας και θα δυσκολευόταν η κυβέρνηση Adenauer. Τελικά όμως η κυβέρνηση Kennedy και οι σύμβουλοι του πείστηκαν τελικά από την προσέγγιση του Acheson που συνοψίζοταν στη φράση «μόνο αν νικήσουμε στο διαγωνισμό θέλησης μπορούμε να αλλάξουμε τον Σοβιετικό σκοπό²¹⁷». Αυτό μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μιας δραματικής συγκέντρωσης συμβατικών δυνάμεων οι οποίες θα ενεργοποιούσαν την αξιοπιστία της Αμερικανικής αποτροπής. Το σχέδιο για το Βερολίνο

²¹⁵ Ibid., σελ 31

²¹⁶ Ibid., σελ 31

²¹⁷ Ibid., σελ 32

περιελάμβανε μια «διπλή βαθμίδα» αναβάθμισης βραχυπρόθεσμων μέτρων,μαζί με μια μακροπρόθεσμη συνεχή αύξηση των Αμερικανικών δυνάμεων. Επιπλέον θα υπήρχαν στρατιωτικές προετοιμασίες για αύξηση της ετοιμότητας των συμβατικών και πυρηνικών δυνάμεων,ενεργοποίηση ναυτικών αντιμέτρων ως απάντηση σε πιθανό Σοβιετικό αποκλεισμό του Βερολίνου,αύξηση του βαθμού συναγερμού με κλήση των δυνάμεων της φρουράς και εφεδρείας. Τα σχέδια σε περίπτωση αποκλεισμού του Βερολίνου περιελάμβαναν αντίστοιχους Αμερικανικούς αποκλεισμούς της Βαλτικής,Μαύρης Θάλασσας καθώς και του Σοβιετικού Ειρηνικού ενώ θα λάμβανε χώρα αερογέφυρα για στρατιωτική σύνδεση των συμμάχων με το Βερολίνο. Σε περίπτωση που η αερογέφυρα παρεμποδιζόταν,οι Δυτικές Δυνάμεις θα έπρεπε να εγκαταλείψουν την προσπάθεια αυτή και να επικεντρωθούν για επίγεια χρήση συμβατικής δύναμης.

Όμως,καμία από τις αναφορές του Acheson δεν επεξηγούσε πειστικά γιατί η Αμερικανική θέση είχε απολέσει πλέον την αξιοπιστία της αλλά ούτε και κάποιο στέλεχος της κυβέρνησης Kennedy ή στο γενικότερο κύκλο που λάμβαναν αποφάσεις δεν προκάλεσε τον Acheson να αποδείξει τη θεωρία του. Ο Πρόεδρος Kennedy ήθελε να διαπραγματευτεί το Βερολίνο εκτός της ατζέντας των θεμάτων Ανατολής-Δύσης. Έβλεπε όμως την Δυτική υποστήριξη για μια Γερμανική ένωση ως εμπόδιο για την επιτυχία των διαπραγματεύσεων²¹⁸. Επιπλέον,στην ομάδα λήψης αποφάσεων του Προέδρου Kennedy,ο Acheson αντιμετωπιζόταν με καχυποψία και σκεπτικισμό. Ο σύμβουλος ου Λευκού Οίκου Henry Kissinger καθώς και οι Mc George Bundy,ο στρατηγός Maxwell Taylor και άλλοι,ήταν κατά των πολεμικών προετοιμασιών. Υποστήριζαν πως μια τέτοια προκλητική προσέγγιση θα ενέπλεκε το γόητρο του Khrushchev σε σημείο που δεν θα μπορούσε να οπισθοχωρήσει.

Τελικά στις 19 Ιουλίου,ο Πρόεδρος Kennedy ενέκρινε την προσέγγιση του Acheson αρνούμενος όμως να υπογράψει «δήλωση εθνικής ανάγκης». Ταυτόχρονα ζήτησε από το Κογκρέσο επιπλέον αμυντική χρηματοδότηση για το οικονομικό έτος 1961 ύψους 3,2 δις δολάρια για την αποστολή επιπλέον έξι Αμερικανικών μεραρχιών στην Ευρώπη,μαχητικών αεροσκαφών,ναυτικών πλοίων ενώ αύξησε κατά 50% την ετοιμότητα των στρατηγικών βομβαρδιστικών²¹⁹.

²¹⁸ Kennedy: «είναι προς το συμφέρον μας να πιέσουμε την ένωση από τη στιγμή που έχει μικρή απήχηση»,δες Gearson and Schake,“The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances”,σελ 33

²¹⁹ Ibid.,σελ 34

3.2 Επιχείρηση «ROSE»

Οι στόχοι του Khrushchev στη διάρκεια δημιουργίας της κρίσης όπως και οι στόχοι του όπως αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης δεν ήταν συνεπείς. Οι προτεραιότητες του άλλαζαν καθώς αισθανόταν διαφορετικές ευκαιρίες όπως κατάρρευση του GDR, διαμάχη με τη Δύση, επίλυση των προβλημάτων, άσκηση πίεσης στη Δύση. Εκλάμβανε το Δυτικό Βερολίνο και τους δρόμους πρόσβασης ως μέσο απειλής και πίεσης της Δύσης. Υπό την πίεση της κρίσης, οι διαφορετικοί στόχοι, προτεραιότητες και στρατηγικές των Ανατολικό-Γερμανών και των Σοβιετικών ηγετών ήταν διακριτές. Οι διαφορετικές τους θέσεις ως υπερδύναμη και τοπική δύναμη οδήγησαν τον Khrushchev και Ulbricht να έχουν διαφορετικές πολιτικές προτιμήσεις. Ως αρχηγός υπερδύναμης, ο Khrushchev είχε να αντιμετωπίσει παγκόσμιες ανησυχίες και ευρύτερα θέματα πολέμου και ειρήνης μεταξύ Ανατολής και Δύσης ενώ οι στόχοι του Ulbricht ήταν πιο στενά οριοθετημένοι και εστίαζαν στη διατήρηση της δύναμης του GDR και της ύπαρξης του ως κράτος²²⁰.

Στα τέλη Ιουνίου με αρχές Ιουλίου ο Ulbricht προσκάλεσε τους Pervukhin και Kvitinsky στο σπίτι του και τους είπε να μεταφέρουν στον Khrushchev ότι αν η τωρινή κατάσταση των ανοιχτών συνόρων παραμείνει ανοιχτή, η κατάρρευση είναι αναπόφευκτη και αρνείται όλη την ευθύνη για ότι μπορούσε να συμβεί²²¹. Αργότερα ενημερώνεται ο Ulbricht ότι ο Khrushchev είχε συμφωνήσει να κλείσει το σύνορο και ότι έπρεπε να ξεκινήσει τις προετοιμασίες με μεγάλη μυστικότητα. Η επιχείρηση έπρεπε να εκτελεστεί πολύ γρήγορα ώστε να επιτευχθεί αιφνιδιασμός απέναντι στη Δύση. Ταυτόχρονα ο Ulbricht ανέλαβε τη δέσμευση ότι θα αντιμετώπιζε με τις δικές του δυνάμεις οποιοδήποτε οικονομικό ή θέμα ασφάλειας προέκυπτε²²². Επίσης έλαβε σαφείς οδηγίες να χρησιμοποιήσει πρώτα το αγκαθωτό καλώδιο, να προσέξει τις αντιδράσεις, να μην εισχωρήσει στο έδαφος του Δυτικού Βερολίνου ώστε να μην προκαλέσει τη Δύση και να μην αναμένει συνθήκη ειρήνης.

Μέχρι της 24 Ιουλίου είχαν μαζέψει αρκετό αγκαθωτό καλώδιο για να μπλοκάρουν 54 χιλιόμετρα των συνόρων με το υλικό για άλλα 92 χιλιόμετρα να αποθηκεύεται σε μυστικά

²²⁰ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 103

²²¹ Hope, M. Harrison, "Ulbricht And The Concrete Rose: New Archival Evidence On The Dynamics Of Soviet-East German Relations And The Berlin Crisis, 1958-61", Woodrow Wilson International Center For Scholars, Working Paper No. 5, Washington, D.C., (May 1993), σελ 10

²²² Το Τοίχος ήταν εξ ολοκλήρου Ανατολικό-Γερμανικό σχέδιο. Dr Steury, P. Donald, CIA, intelligence and action in Berlin Crisis, 1961

μέρη²²³,σε συγκεκριμένα υπό κατασκευή μέρη και σε αστυνομικές και στρατιωτικές βάσεις σε ολόκληρη την Ανατολική Γερμανία. Ο Khrushchev και ο Ulbricht αποφάσισαν να σφραγίσουν τα σύνορα νωρίς το πρωί της 13^{ης} Αυγούστου ημέρα Κυριακή γιατί θα υπήρχε λίγη κίνηση και λίγοι εργάτες να πηγαινοέρχονται.

Την 1^η Αυγούστου η αστυνομία των συνόρων σε συνεργασία με το Υπουργείο μεταφορών ξεκίνησαν να τοποθετούν τα υλικά που ήταν αναγκαία για την αρχική φάση της επιχείρησης «Rose»²²⁴. Συγκεκριμένα,18.200 τόνοι σκυροδέματος,150 τόνοι αγκαθωτού καλωδίου,5 τόνοι καλωδίου για συνδέσεις και 2 τόνοι πρώτης ύλης²²⁵. Αξίζει να διατυπωθεί η εύλογη απορία πώς οι υπηρεσίες πληροφοριών δεν είχαν αντιληφτεί τόσες μεγάλες ποσότητες κατασκευαστικού υλικού εφόσον μόνο το αγκαθωτό καλώδιο που απαιτούνταν για την επιχείρηση ξεπερνούσε τους 300 τόνους. Σε συνεδρίαση της Ανατολικο-Γερμανικής εκτελεστικής επιτροπής για τα κομμουνιστικά κόμματα (Politburo) στις 7 Αυγούστου,ο Ulbricht έδωσε αναφορά στη Μόσχα σχετικά με τη πορεία του σχεδίου ανέγερσης του Τείχους και ανέφερε ότι «η έναρξη των σχεδιασμένων μέτρων για τον έλεγχο θα λάβουν χώρα νύχτα από Σάββατο σε Κυριακή στις 12-13 Αυγούστου στη βάση ενός ψηφίσματος του Συμβουλίου Υπουργών²²⁶. Στις 11 Αυγούστου ενημερώθηκαν οι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι της Stazi ότι «θα ληφθούν μέτρα ενάντια σε πτήσεις και θα εστιαστούν σ' ένα κύκλο γύρω από το Βερολίνο. Δεδομένου ότι στις επόμενες ημέρες θα παρθούν αποφασιστικά μέτρα, πρέπει να εμποδιστεί οποιαδήποτε εχθρική δραστηριότητα»,κατέληγε η εντολή. Η όλη επιχείρηση είχε τη κωδική ονομασία «Rose». Η τελική συνάντηση μεταξύ των αξιωματούχων και των ηγετών της Ανατολικής Γερμανίας έλαβε χώρα 24 ώρες πριν την αναγγελία της επιχείρησης. Διευθυντής της επιχείρησης ήταν ο Erich Honecker²²⁷ ο οποίος συντόνιζε τις δραστηριότητες από το Αρχηγείο της Αστυνομίας. Στις 12 Αυγούστου,4 π.μ. ο Ulbricht υπέγραψε τις διαταγές για να κλειστούν τα σύνορα και τα μεσάνυχτα της ίδιας ημέρας δόθηκε το έναυσμα και η επιχείρηση ξεκίνησε.

Η ελεύθερη μετακίνηση άρχισε να περιορίζεται σταδιακά. Αρχικά 13 σημεία παρέμειναν ανοικτά ενώ αργότερα συρρικνώθηκαν σε 7²²⁸. Ο Ulbricht πίστευε πως η σταδιακή πραγματοποίηση των μέτρων προβλημάτιζε τον αντίπαλο και τον δυσκόλευε στη προσπάθεια προσανατολισμού όσο αφορά την έκταση των μέτρων ενώ διευκόλυνε την ΕΣΣΔ

²²³ Kennedy and the Berlin Wall,W.R.Smyser

²²⁴ Hope,M. Harrison,“Ulbricht And The Concrete Rose”,σελ 57

²²⁵ Taylor, Frederick,“The Berlin Wall.A Word Divided 1961-1989”,σελ 147

²²⁶ Gearson and Schake,“The Berlin Wall Crisis”,σελ 113

²²⁷ Smyser,W. R.,“Kennedy and the Berlin Wall,σελ 82

²²⁸Gearson and Schake,“The Berlin Wall Crisis”,σελ 113

στον εντοπισμό των αδύνατων σημείων των Δυτικών Συμμάχων²²⁹. Μετά το πέρας της επιχείρησης ο Ulbricht παραδέχτηκε πως «ο αντίπαλος πήρε λιγότερα αντίμετρα απ' όσα ανέμεινα»²³⁰.

Ταυτόχρονα είχαν εκτελεσθεί κάποιες κινήσεις αντιπερισπασμού και παραπλάνησης από τους Ανατολικό-γερμανούς. Συγκεκριμένα 400 φορτηγά διασκορπίστηκαν σκόπιμα και πήραν μακρινές διαδρομές έτσι ώστε κανείς να μην αντιληφτεί ότι θα κατευθύνονταν τελικά προς το Βερολίνο ενώ τμήματα εργασίας και αστυνομικές μονάδες ήταν σε απόσταση ασφαλείας από τα τομεακά σύνορα μέχρι την τελευταία στιγμή ώστε να μην γίνουν αντιληπτά²³¹.

Στις 8 το πρωί ξεκίνησε η επιχείρηση με 100 τανκς και 120 ΤΟΜΠ. 3150 στρατιώτες του 8^{ου} μηχανικού τάγματος πυροβολικού που είχαν βάση στο Schwerin κινητοποιήθηκαν προς την πρωτεύουσα ενώ 4.200 στρατιώτες της 1^{ης} μηχανοκίνητης μεραρχίας με 140 τανκς και 200 ΤΟΜΠ ξεκίνησαν από το Potsdam για να καλύψουν το εξωτερικό δαχτυλίδι γύρω από το Δυτικό Βερολίνο. Όλες οι μονάδες στο Ανατολικό Βερολίνο τέθηκαν σε συναγερμό επιπέδου 2 και η 1^η ταξιαρχία της Αστυνομίας τέθηκε σε ετοιμότητα όπως και η Διοίκηση Ασφάλειας του Βερολίνου. Αυτοί προορίζονταν να σφραγίσουν την κυκλοφορία πεζών και οχημάτων σε όλες τις οδούς που παρείχαν πρόσβαση σε Δυτικού Τομείς σε συνολικά 68 από 81 διασταυρούμενα σημεία. Συνολικά, 193 οδοί, 12 υπόγειοι και επίγειοι σιδηροδρομικές γραμμές τρένου θα μπλοκαρίζονταν στα τομεακά σύνορα. Χρειάστηκαν 12 ώρες για να μαθευτεί ότι ήταν ολοκληρωτικό κλείσιμο των εσωτερικών τομεακών συνόρων²³².

Στις 13 Αυγούστου, η Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας σφράγισε τα σύνορα του Ανατολικού Βερολίνου προχωρώντας στην κατασκευή ενός τοίχους στις 19 Αυγούστου. Το Τείχος είχε ύψος 6-8 πόδια και εμπόδιζε μια θέα κατά μήκος του κέντρου της πόλης ενώ ήταν σημαντικό και από ψυχολογικής άποψης. Με το Τείχος αυτό, το καθεστώς θωρακίστηκε και η κρίση μειώθηκε από εκείνη τη στιγμή και μετά. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ απάντησε αποφεύγοντας οποιαδήποτε πράξη που μπορούσε να προκαλέσει τους Ανατολικό-Γερμανούς υιοθετώντας τη θέση ότι οι Δυτικό-Γερμανοί έπρεπε να διαπραγματευτούν με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας θέματα σχετικά με τη πρόσβαση στο Βερολίνο ενώ εξέταζε και την επίσημη αναγνώριση της ως μέσο εξουδετέρωσης της κρίσης. Χαρακτηριστικό είναι ότι η πρώτη Αμερικανική διαμαρτυρία για την κατασκευή του Τείχους ξεκίνησε τέσσερις ημέρες

²²⁹ Hope, M. Harrison, "Ulbricht And The Concrete Rose", σελ 58

²³⁰ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 113

²³¹ Taylor, "The Berlin Wall", σελ 157

²³² Freedman, Lawrence, "Kennedy's Wars: Berlin, Cuba, Laos and Vietnam", (New York Oxford University Press 2000) σελ 75

αργότερα ενώ στις 14 Αυγούστου η κυβέρνηση Kennedy ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με τους Σοβιετικούς για το καθεστώς του Βερολίνου.

3.3 Αίτια κατασκευής του Τείχους

Τι ώθησε όμως τους Khrushchev και Ulbricht στην κατασκευή του τείχους; Οι λόγοι συνοψίζονται σε 3 κατηγορίες, στους οικονομικούς, στρατιωτικούς και πολιτικούς

Στο οικονομικό επίπεδο, υπήρχε μια μόνιμη οδός διαφυγής για τους κατοίκους του GDR από τη στιγμή που τα σύνορα μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας είχαν κλείσει το 1952. Η ροή αυτή των προσφύγων²³³ αποτελούσε μια οικονομική²³⁴ απειλή για το GDR. Συγκεκριμένα, υπήρχαν 50.000 Ανατολικό-Βερολινέζοι που εργαζόταν στο Δυτικό Βερολίνο αλλά διαβιούσαν στην Ανατολική Γερμανία εξαιτίας του χαμηλού κόστους διαβίωσης. Όμως συνέβαλλαν με αυτό τον τρόπο στην οικονομία του Δυτικού Βερολίνου. Μια άλλη οικονομική διαρροή συνιστούσε το γεγονός ότι οι Δυτικοί Βερολινέζοι αγόραζαν αγαθά και υπηρεσίες σε πολύ φτηνές τιμές από το Ανατολικό Βερολίνο μειώνοντας με τον τρόπο αυτό, τον αντίστοιχο αριθμό αγαθών και υπηρεσιών που ήταν διαθέσιμα για τους λίγους πλούσιους κάτοικους του Ανατολικού Βερολίνου. Ταυτόχρονα, η απροθυμία των Ανατολικό-Ευρωπαίων να συνδράμουν οικονομικά το GDR σε περίπτωση που αντιμετώπιζε εμπάργκο από τη Δυτική Γερμανία πίεζε την ΕΣΣΔ ώστε να λάβει μέτρα προστασίας του GDR.

Το Δυτικό Βερολίνο είχε μετατραπεί σε βάση κατασκοπείας²³⁵ και ανατροπής του Ανατολικού Βερολίνου και κατ' επέκταση της Ανατολικής Γερμανίας²³⁶. Στο τελεσίγραφο της 27^{ης} Νοεμβρίου, ο Khrushchev είχε υπογραμμίσει ότι η Δυτική χρήση του Δυτικού Βερολίνου το είχε μετατρέψει σε βάση «ανατρεπτικών δραστηριοτήτων» ενάντια στην Ανατολική Γερμανία και άλλων χωρών του Σοβιετικού μπλόκ. Συνεπώς, η «ουσία της συμμαχικής συμφωνίας για το Βερολίνο είχε εξαφανιστεί»²³⁷. Οι δυτικές υπηρεσίες

²³³ Το 1959 υπήρχαν 120.230 πρόσφυγες ενώ το 1960 ο αριθμός τους αυξήθηκε σε 182.278.

²³⁴ Ο Ulbricht σε ομιλία του στις 4 Αυγούστου, κατέστησε σαφές όπως και σε γράμμα που είχε στείλει στον Khrushchev ότι ο κύριος λόγος δημιουργίας του Τείχους ήταν οικονομικός, και συγκεκριμένα η απώλεια εξειδικευμένων εργατών στο Δυτικό Βερολίνο και τη Δυτική Γερμανία.

²³⁵ Η θέση του Δυτικού Βερολίνου το ενοούσε ως «κέντρο κατασκοπείας». Είχε γίνει κέντρο δράσεως για τις Αμερικανικές και Δυτικό-Γερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών που στόχο είχαν την στρατολόγηση Ανατολικό Γερμανών, την υποκλοπή των Σοβιετικών και Ανατολικό-Γερμανικών επικοινωνιών καθώς και την εκπομπή ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών μεταδόσεων από το Δυτικό Βερολίνο.

²³⁶ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 99

²³⁷ Ibid., σελ 115

πληροφοριών είχαν υιοθετήσει μια «στρατηγική υποκίνησης αποστασίας»²³⁸ με σκοπό την απόκτηση επιστημονικής πληροφόρησης και την παρακώλυση της αντίστοιχης επιστημονικής ανάπτυξης του εχθρού. Ήταν ένας τρόπος ώστε να προπορεύονται στην κούρσα των εξοπλισμών. Πρόκειται για πληροφόρηση σχετικά με τον τωρινό και μελλοντικό εξοπλισμό ενός αντιπάλου και κυρίως για μια «επιστημονική και τεχνική»²³⁹ πληροφόρηση. Αυτή αφορούσε ερευνητικά προγράμματα, επιστημονικές ιδέες και ικανότητες. Όλα αυτά σχετίζονται με την ικανότητα διεξαγωγής πολέμου. Τα μέσα άντλησης των πληροφοριών είναι το στρατιωτικό και τεχνικό σύμπλεγμα μιας χώρας δηλαδή τα ερευνητικά ιδρύματα, εργαστήρια και εργοστάσια. Επιπλέον, οι δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών λάμβαναν «επιστημονική πληροφόρηση διαταγών μάχης» (scientific order of battle intelligence)²⁴⁰. Αυτή είναι οι πληροφορίες για το επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό καθώς και τους θεσμούς που αποτελούν το στρατιωτικό και γενικά το βιομηχανικό σύμπλεγμα μιας χώρας. Οι επιστήμονες, μηχανικοί, τεχνικοί, βοηθοί εργαστηρίων είναι πολύ σημαντικοί και αποτελούν στόχους για τη συλλογή πληροφοριών.

Παράλληλα, οι πρόσφυγες είχαν συγκριτικά πλεονεκτήματα ως κατάσκοποι²⁴¹. Ήξεραν τη γλώσσα της χώρας-στόχος και είχαν φίλους που θα μπορούσαν να τους βρουν ασφαλή καταφύγιο σε ώρα ανάγκης. Η κύρια μέριμνα τους ήταν να παρέχουν έγκαιρη προειδοποίηση της Σοβιετικής επιθετικής στρατιωτικής δραστηριότητας και να χρησιμοποιηθούν οι συνδέσεις της ΟΔΓ με την ΕΣΣΔ για να διαπεράσουν την τελευταία, επειδή εκεί λαμβάνονταν οι σημαντικές πολιτικές αποφάσεις. Επιπλέον, παρείχαν πληροφορίες σχετικά με την τοποθεσία και λειτουργία των βιομηχανικών και στρατιωτικών εγκαταστάσεων καθώς και για την ισχύ και τον εξοπλισμό των ενόπλων δυνάμεων. Σε περίπτωση που δεν ήταν σίγουροι για κάποια πληροφορία, τότε απευθύνονταν σε φίλο ή συγγενή που διαβιούσε ακόμη εκεί για επιβεβαίωση και περαιτέρω πληροφόρηση.

Παράλληλα γινόταν προσπάθειες για «πολιτική πληροφόρηση»²⁴² με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις προθέσεις του κόμματος και τις σχέσεις του με το Σοβιετικό Κομμουνιστικό Κόμμα ενώ παράλληλα λάμβανε χώρα και μια «οικονομική

²³⁸ Η επιχείρηση «Matchbox» και «Overcast» ήταν συστηματικές προσπάθειες αποστασίας επιστημόνων από την ΕΣΣΔ για να καθυστερήσει η ανάπτυξη της πολεμικής της βιομηχανίας, δες Maddrell, Paul, «Spying On Science, Western Intelligence in Divided Germany 1945-1961», (Oxford University Press Inc., New York, 2006), σελ 185

²³⁹ Αφορούσε οπλικά συστήματα που είτε υπάρχουν ήδη είτε βρίσκονται στο στάδιο σχεδιασμού και παραγωγής
ibid., σελ 169

²⁴⁰ Ibid., σελ 70

²⁴¹ Ibid., σελ 55

²⁴² Ibid., σελ 146

πληροφόρηση²⁴³» με σκοπό να εξακριβωθεί αν τα οικονομικά σχέδια του κόμματος σημείωναν επιτυχία. Τέλος υπήρχε και ένα «ψυχολογικό επίπεδο πληροφόρησης» με την παρεμβολή των δυτικών ΜΜΕ στις σοβιετικές περιοχές και τους ανατολικό-γερμανούς.

Σ' ένα τρίτο επίπεδο, υπήρχαν θέματα προσωπικού και εθνικού γοήτρου²⁴⁴. Ο Khrushchev ήθελε να συμπεριληφθεί στη Σύνοδο Κορυφής με τους ηγέτες των Δυτικών Δυνάμεων και τις ΗΠΑ. Με αυτό τον τρόπο ήθελε να αναγκάσει τη Δύση να προσέλθει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για τη Γερμανία και το Βερολίνο ώστε να αποσπούσε τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη. Επιπλέον, ήθελε να αποδείξει σε εσωτερικές και εξωτερικές δυνάμεις, όπως η Κίνα, ότι δεν ήταν αδύναμος, δεν κατεύναζε τη Δύση με ειρηνική συνύπαρξη αλλά ασκούσε πραγματική πίεση στη Δύση²⁴⁵.

Θεμελιώδες στόχος του, ήταν να παράξει διαφωνία ανάμεσα στις Δυτικές Δυνάμεις απαιτώντας ένα διαφορετικό status για το Βερολίνο και να κεφαλαιοποιήσει αυτή την έλλειψη ενότητας για να εκδιώξει τις Δυτικές Δυνάμεις από το Βερολίνο²⁴⁶. Παράλληλα, η αποτυχία του Kennedy στο Κόλπο των Χοίρων είχε ενισχύσει την πεποίθηση του Khrushchev ότι ο Πρόεδρος των ΗΠΑ δεν μπορούσε να χειριστεί μια τέτοια περίπτωση²⁴⁷. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στη Σύνοδο Κορυφής της Βιέννης ο Khrushchev να προσέλθει στην Αυστρία, σίγουρος ότι αντιμετωπίζει ένα «αδύναμο Πρόεδρο». ²⁴⁸ Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως και ο Ulbricht χρησιμοποιούσε τη στενή σχέση Ανατολικής Γερμανίας-Κίνας²⁴⁹ για να πιέζει τον Khrushchev²⁵⁰ και να ενδώσει στην κατασκευή του τείχους.

Χαρακτηριστικό είναι πως ο Khrushchev σε συνεδρίαση του Συμφώνου Της Βαρσοβίας στις 3-5 Αυγούστου αποκάλυψε πως «ο εχθρός είχε αποδειχθεί λιγότερο σκληρός απ' όσο νομίζαμε». Το γεγονός αυτό αύξησε την αυτοπεποίθηση του Khrushchev σχετικά με το εγχείρημα. Διάλεξε την πόλη αυτή, το Βερολίνο, ως το καλύτερο σημείο ώστε

²⁴³ Ibid., σελ 109

²⁴⁴ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 100

²⁴⁵ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 100

²⁴⁶ Mahan, R. Eric, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", Office of the Historian Department of State Washington, (D.C., Palgrave Macmillan), σελ 49

²⁴⁷ Hope, M. Harrison, "Ulbricht And The Concrete Rose", σελ 39

²⁴⁸ Mahan, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", σελ 50

²⁴⁹ Στις 18 Ιανουαρίου 1961, μια Ανατολικό-Γερμανική αντιπροσωπεία πήγε στο Πεκίνο για ένα μήνα με επικεφαλής το μέλος Hermann Matern. Εκεί συζητήθηκαν οικονομικά και πολιτικά θέματα και ανακοινώθηκε η πλήρη πολιτική στήριξη του GDR για το Δυτικό Βερολίνο. δεξ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 108

²⁵⁰ Ο Ulbricht και ο κινέζος αρχηγός Mao Zedong πίστευαν ότι ο Khrushchev δεν ήταν πολύ σκληρός με τη Δύση και δεν βοηθούσε επαρκώς ώστε να εκδιωχθούν οι Δυτικές δυνάμεις από το Δυτικό Βερολίνο και τη Δυτική Γερμανία και τη Taiwan αλλά έδειχνε «περιττή ανεκτικότητα». δεξ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 102

να «σπάσει» το «δαχτυλίδι συγκράτησης» το οποίο αποτελούσε στρατηγική επιλογή των ΗΠΑ²⁵¹ για τον περιορισμό της ΕΣΣΔ²⁵².

3.4 Ο ρόλος των Υπηρεσιών πληροφοριών

Πρωτεύοντα ρόλο στη κρίση αυτή διαδραμάτισαν οι Υπηρεσίες πληροφοριών. Πριν προχωρήσουμε σε αξιολόγηση του έργου τους, πρέπει να εντοπίσουμε και να εκτιμήσουμε το βαθμό υποστήριξης που παρείχαν στους δημιουργούς πολιτικής καθώς και των διαμορφωτών αποφάσεων. Κρίνεται επιτυχημένη ή αποτυχημένη η προσφορά τους; Προειδοποίησαν έγκαιρα τα κέντρα λήψης αποφάσεων στις ΗΠΑ και τους Δυτικούς συμμάχους ή όχι; Μπορούσε να αποφευχθεί η δημιουργία του Τείχους μέσω μιας έγκαιρης ενημέρωσης και αποτροπής των Σοβιετικών σχεδίων ή όχι; Στα ερωτήματα αυτά θα πρέπει να δοθεί μια πειστική εξήγηση εφόσον εντοπίσουμε τα στοιχεία εκείνα που οδήγησαν στην δημιουργία του Τείχους και σε συνδυασμό με τις ικανότητες της ΕΣΣΔ προσεγγίσουμε το βαθμό «αντίληψης» που κυριαρχούσε στις προσδοκίες των αναλυτών των υπηρεσιών πληροφοριών σχετικά με τις μελλοντικές ενέργειες αντίδρασης της ΕΣΣΔ και των Ανατολικό-Γερμανών.

Συγκεκριμένα, η κρίση του Βερολίνου επηρέαζε την οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της Δυτικής Γερμανίας ενώ ταυτόχρονα απειλούσε τον κυβερνητικό συνασπισμό της. Το ενδεχόμενο ενός νέου πολέμου ήταν ορατό και αυτό είχε άμεση επιρροή στις σχέσεις της Δυτικής Γερμανίας με τους Συμμάχους, στις σχέσεις μεταξύ των Συμμάχων όπως και στη σχέση Δυτικής Γερμανίας και NATO. Παράλληλα, το Βερολίνο ήταν σύμβολο της Δυτικής ευημερίας και ελευθερίας. Οποιαδήποτε κρίση θα είχε άμεσο αντίκτυπο στην απόφαση απόκτησης πυρηνικών όπλων από τη Δυτική Γερμανία. Η Bundestag (Ομοσπονδιακή Βουλή) είχε ψηφίσει το Μάρτιο την έγκριση πυρηνικών όπλων για το γερμανικό στρατό²⁵³. Όμως, το Βερολίνο θα επηρέαζε άμεσα και τον Πρόεδρο Kennedy μετά τις αποτυχίες σε Κόλπο των

²⁵¹ Smyser, W.R, “Kennedy and the Berlin Wall”, σελ xiii

²⁵² Πλατιάς, Αθανάσιος, “Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θοκυδίδη”, Πέμπτη έκδοση, (Εστία, Αθήνα 2009), σελ 196

²⁵³ Το 1958 η Δυτική Γερμανία ήταν έτοιμη να λάβει πυρηνικά όπλα ως μέρος των συμφωνιών του NATO. Οι ΗΠΑ είχαν προσφέρει IRBM στους συμμάχους του NATO στη σύνοδο του Δεκεμβρίου 1957 και τον Απρίλιο του 1958 το NATO είχε εγκρίνει το σχέδιο MC-70 για αποθήκευση τακτικών πυρηνικών όπλων σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Γερμανίας, δεξ Gearson and Schake, “The Berlin Wall Crisis”, σελ 128

Χοίρων και Λάος και θα επαναπροσδιόριζε ευρύτερα το θέμα της Ασφάλειας. Τέλος, δεν είχε γίνει αντιληπτό πως πραγματικός στόχος του Khrushchev ήταν μια Σύνοδος Κορυφής.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, το Βερολίνο ήταν στο επίκεντρο των υπηρεσιών πληροφοριών, τόσο των ΗΠΑ και των Δυτικών Συμμάχων τους όσο και της ΕΣΣΔ. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του Βερολίνου υπήρχαν πολλές ενδείξεις και στοιχεία που έδειχναν ότι η ΕΣΣΔ προετοιμάζεται να πραγματοποιήσει μια αιφνιδιαστική κίνηση προκειμένου να διασώσει την Ανατολική Γερμανία. Ας δούμε όμως αναλυτικά τις αναφορές που είχαν στη διάθεση τους οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ.

Τον Νοέμβριο του 1957, το γραφείο της τωρινής CIA, η OCI (Office of Current Intelligence) είχε προειδοποιήσει ότι οι Σοβιετικοί μπορεί να σφραγίσουν το σύνορο του τομέα μεταξύ Ανατολικού και Δυτικού Βερολίνου ως μέσο άσκησης πίεσης στη Δύση²⁵⁴. Άλλη μια προειδοποίηση απέστειλε στις 28 Μαΐου 1959 ενώ μια N.I.E. που εκδόθηκε αργότερα επισήμανε ότι : «Μετά την αναγγελία του Khrushchev το Νοέμβριο, οι Σοβιετικοί επεδίωκαν μια Σύνοδο Κορυφής σε χρόνο και μέρος της αρεσκείας τους κάτω από περιστάσεις στις οποίες να έχουν ελπίδες διαχωρισμού της Δυτικής Συμμαχίας»²⁵⁵. Η επόμενη S.N.I.E. 2 μήνες αργότερα ανέφερε ότι «οι Σοβιετικοί πιστεύουν ότι τα πλεονεκτήματα τους σε πυρηνικά όπλα είχαν βελτιώσει την διαπραγματευτική τους θέση. Αν οι Δυτικές δυνάμεις δεν αναγνώριζαν την de facto θέση της ΕΣΣΔ στη Κεντρική Ευρώπη, τότε ένας ακόμη αποκλεισμός του Βερολίνου ήταν πιθανός. Οι Σοβιετικοί θα απέφευγαν μια στρατιωτική σύγκρουση».

Αργότερα, μια ακόμη εκτίμηση από τη U.S.I.B. (U.S. Intelligence Board) επαναλάμβανε τις ίδιες εκτιμήσεις με κεντρικό σημείο αναφοράς την Σοβιετική αποφασιστικότητα για επίλυση του ζητήματος του Βερολίνου το 1961²⁵⁶. Παράλληλα, ο Δυτικό-Γερμανός εκδότης Axel Springer είχε ενημερώσει τον πρεσβευτή Walter Dowling στα τέλη Ιουλίου ότι είχε γίνει γνώστης πληροφοριών για σχέδια από τον Ulbricht ο οποίος σκόπευε να δημιουργήσει μια «τέλεια κουρτίνα» κατά μήκος του κέντρου του Βερολίνου²⁵⁷. Στις 10 Αυγούστου ένας στρατιωτικός αξιωματούχος ο Konev²⁵⁸ ανέφερε στους Δυτικούς συνάδελφους του στο Σοβιετικό στρατιωτικό αρχηγείο που είχε την έδρα του κοντά στο Βερολίνο την εξής φράση «το όνομα μου είναι Konev, μπορεί να με έχετε ακούσει, πρέπει να ηρεμήσετε γιατί αυτό που θα συμβεί στο κοντινό μέλλον δεν θα επηρεάσει τα δικαιώματα

²⁵⁴ Dr Steury, "Intelligence and Action in the Berlin Crisis", 1961, σελ 3

²⁵⁵ Ibid., σελ 3

²⁵⁶ Ibid., σελ 8

²⁵⁷ Smyser, W. R., "Kennedy and the Berlin Wall, σελ 96

²⁵⁸ Ibid., σελ 99

σας».

Η CIA είχε προειδοποιήσει ότι ο Ulbricht θα προσπαθούσε να σταματήσει τη ροή προσφύγων αλλά κανείς δεν ανέμενε αυτό να γίνει τόσο σύντομα ενώ και οι Δυτικό-Γερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών είχαν ενημερώσει την Παρασκευή 11 Αυγούστου ότι δεν ανέμεναν συγκεκριμένες εξελίξεις εκείνο το Σαββατοκύριακο. Στις 4 Αυγούστου υπήρξε άλλη μια αναφορά από αξιωματούχο του Υπουργείου Υγείας του GDR που ανέφερε ότι το Δυτικό Βερολίνο πρόκειται να σφραγιστεί.²⁵⁹ Επιπλέον,στις 6 Αυγούστου μια πηγή της CIA,ένας γιατρός,ανέφερε ότι «δραστικά μέτρα» σχεδιάζονταν για το επόμενο Σαββατοκύριακο που σκοπό είχαν το κλείσιμο του Δυτικού Βερολίνου²⁶⁰. Επίσης,μια ακόμη πηγή είχε παραδώσει στις Γαλλικές υπηρεσίες πληροφοριών λεπτομέρειες της συζήτησης που είχε με έναν ασθενή ο οποίος κατείχε υψηλή θέση στο SED και είχε υποστηρίξει ότι «σκόπευαν να δημιουργούσαν εμπόδια μέσα στο Βερολίνο»²⁶¹.

Ο Georgi Bolshakov ανήκε στη στρατιωτική υπηρεσία πληροφοριών που κατασκόπευε την ΕΣΣΔ²⁶². Είχε αναφέρει στον Robert Kennedy ότι στην ΕΣΣΔ υπήρχαν σοβαρές διαφωνίες για το Βερολίνο και ο Khrushchev θα υπέγραφε ξεχωριστή συνθήκη ειρήνης με το GDR με ότι συνέπεια ακολουθούσε για το Δυτικό Βερολίνο,σε περίπτωση που οι ΗΠΑ δεν συμφωνούσαν στην υπογραφή συνθήκης ειρήνης για ολόκληρη την Γερμανία. Το μήνυμα του Bolshakov ήταν η μόνη καθαρή προειδοποίηση που είχε λάβει ο ίδιος ο Kennedy προσωπικά και αφορούσε άμεσα τη στάση που θα ακολουθούσε ο Khrushchev στη Σύνοδο Κορυφής για το Βερολίνο. Επιπλέον υπήρξε μια δεύτερη πληροφορία από τον Bolshakov που ανέφερε ότι ο Σοβιετικός πρέσβης στην Ουάσιγκτον Mikhail Menshikov είχε τονίσει στον Khrushchev ότι ο Kennedy θα υποχωρούσε²⁶³. Μια ακόμη προειδοποίηση είχε αποσταλεί από τον Thompson στις 16 Μαρτίου 1961. Αυτή ανέφερε ότι «εξαιτίας της απουσίας διαπραγματεύσεων ο Khrushchev θα υπογράψει ξεχωριστή συνθήκη ειρήνης με την Ανατολική Γερμανία και θα επιδεινώσει μια κρίση στο Βερολίνο αυτό το χρόνο. Πρέπει να αναμένουμε από τους Ανατολικό-Γερμανούς να σφραγίσουν το σύνορο του τομέα προκειμένου να σταματήσουν αυτό που θεωρούν ως ανυπόφορη συνέχεια της ροής προσφύγων μέσω του Βερολίνου»²⁶⁴.

Στη συνάντηση του Συμφώνου της Βαρσοβίας ο Ulbricht διακήρυξε ότι «το πρόβλημα των προσφύγων γινόταν τόσο μεγάλο που οι συνοριακοί έλεγχοι έπρεπε να

²⁵⁹ Taylor,“The Berlin Wall”,σελ 152

²⁶⁰ Ibid.,σελ 154

²⁶¹ Ibid.,σελ 153

²⁶² Smyser,“Kennedy and the Berlin Wall,σελ 142

²⁶³ Ibid.,σελ 29

²⁶⁴ Hope,M. Harrison,“Ulbricht And The Concrete Rose”,σελ 41

ενισχυθούν και να συμπληρωθούν από ένα αγκαθωτό καλώδιο»²⁶⁵. Το σχέδιο του Ulbricht για τη δημιουργία «Τείχους» είχε δημιουργηθεί το 1950 από την επιτροπή του SED και ήταν ήδη γνωστό στους Αμερικανούς και τους Δυτικό-Γερμανούς πράκτορες των υπηρεσιών πληροφοριών ως «επιχείρηση Κινέζικος Τείχος»²⁶⁶. Το σχέδιο αυτό είχε παραμείνει ως εναλλακτική σκέψη και η Δύση είχε αποκτήσει ένα αντίγραφο του τον Ιούλιο του 1958. Προέβλεπε τη σταδιακή αντικατάσταση του φράκτη με αγκαθωτό καλώδιο από ένα συμπαγή τοίχο και περιφράγματα²⁶⁷. Λεπτομέρειες του σχεδίου θα αποκαλυφτούν από τον Curtis Cate ο οποίος υποστήριξε ότι τα αρχικά σχέδια της δημιουργίας «Τοίχου» αποκαλούνταν «Geheime verschlussache» δηλαδή «μυστικό θέμα σφράγισης»²⁶⁸. Είχε αναπτυχθεί το 1952 από τον τότε αρχηγό της Stasi, Wilhelm Zaisser. Σκοπός ήταν η προετοιμασία της ΕΣΣΔ για αντεπίθεση απέναντι στον αναμενόμενο μετασχηματισμό της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας²⁶⁹. Το κλείσιμο του συνόρου του τομέα του Βερολίνου, με εξαίρεση μερικά σημεία ελέγχου, για αρκετές εβδομάδες στις 17 Ιουνίου 1973 όταν έλαβε χώρα η Ανατολικό-Γερμανική εξέγερση ήταν αναμφισβήτητα ένας σημαντικός πρόδρομος για το σχέδιο που εφαρμόστηκε στις 13 Αυγούστου 1961.

Η Annamarie Doher της Frankfurter Rundschau σε συνέντευξη τύπου είχε ρωτήσει τον Ulbricht²⁷⁰: «ο σχηματισμός μιας ελεύθερης πόλης κατά τη γνώμη σας σημαίνει ότι το σύνορο του τομέα θα δημιουργηθεί στη Πύλη του Βρανδεμβούργου; Ο Ulbricht απάντησε: «κατανοώ από την ερώτησή σας ότι υπάρχουν άτομα στην Δυτική Γερμανία που επιθυμούν να κινητοποιήσουμε εμείς τους εργατές οικοδομών της ΟΔΓ ώστε να χτιστεί ένας Τοίχος. Δεν ξέρω αν υπάρχει καμιά τέτοια πρόθεση αλλά δεν πιστεύω ότι υπάρχει κανείς που να έχει τη πρόθεση δημιουργίας ενός Τοίχου.»

Το γεγονός όμως, ότι ο Τοίχος δημιουργήθηκε 2 μήνες αργότερα δημιουργεί υποψίες σχετικά με τη διατύπωση αυτή του Ulbricht. Δημιουργούνται οι υπόνοιες ότι ο Ulbricht μπορεί να είχε διατυπώσει την αλήθεια, δηλαδή να μην γνώριζε ότι υπήρχαν σχέδια δημιουργίας τοίχου. Δεύτερον, υπάρχει περίπτωση ο Ulbricht να ήταν νευρικός και να αποδέσμευσε πληροφορίες. Τρίτον, ο Ulbricht έκανε το σχόλιο για τον Τοίχο γνωρίζοντας ότι αυτό θα προκαλούσε πανικό στο GDR και θα αύξανε τον αριθμό των προσφύγων οπότε θα αναγκαζόταν κατόπιν ο Khrushchev να συμφωνήσει με το κλείσιμο των συνόρων και να επισπεύσει την υπογραφή χωριστής συνθήκης ειρήνης. Η τρίτη εκδοχή είναι και η

²⁶⁵ Ibid.,σελ 40

²⁶⁶ Ibid.,σελ 40

²⁶⁷ Ibid.,σελ 40

²⁶⁸ Ibid.,σελ 40

²⁶⁹ Ibid.,σελ 40

²⁷⁰ Ibid.,σελ 45

επικρατέστερη εξαιτίας του γεγονότος ότι ο αριθμός των προσφύγων αυξήθηκε κατακόρυφα και αυτό αποτυπώθηκε στον Ανατολικό-Γερμανικό τύπο. Άλλωστε αυτό το επιχείρημα είναι σύμφωνο με τη προσωπικότητα και την προηγούμενη συμπεριφορά του Ulbricht. Από την άλλη πλευρά, πρέπει να παραδετούμε ότι τα σχόλια του Ulbricht ενείχαν το ρίσκο απώλειας του αιφνιδιασμού απέναντι στη Δύση, αλλά αποφάσισε να αναλάβει το ρίσκο γιατί πίστευε ότι άξιζε. Με την αναφορά όμως αυτή οι κοινότητες πληροφοριών έπρεπε να είχαν κινητοποιηθεί. Σημειώνεται ότι υπάρχει δήλωση αργότερα του Khrushchev με την οποία τονίζει ότι «εμείς οι Σοβιετικοί δεν συλλάβαμε στα όνειρα μας τη δημιουργία ενός τοίχου διαμέσου του Βερολίνου²⁷¹». Υπάρχει η περίπτωση ο Ulbricht να χρησιμοποίησε το ίδιο επιχείρημα με τον Khrushchev ώστε να δείξει την «πλήρη ομοφωνία» των θέσεων μεταξύ GDR-ΕΣΣΔ στο Γερμανικό ζήτημα.

Αργότερα, σε ομιλία του ο Kennedy στις 25 Ιουλίου τόνισε το εξής, «εφόσον οι κομμουνιστές προετοιμάζονται να παραβιάσουν μονομερώς τα δικαιώματά μας στο Δυτικό Βερολίνο και τις δεσμεύσεις που έχουμε αναλάβει απέναντι στους κατοίκους του, πρέπει να προετοιμαστούμε να υπερασπίσουμε τα δικαιώματά μας και τις δεσμεύσεις μας. Θα είμαστε έτοιμοι για διάλογο αν κρίνουμε ότι αυτό θα βοηθήσει. Αλλά θα πρέπει να αντισταθούμε με βία αν χρησιμοποιηθεί βία εναντίον μας. Όλοι μαζί πρέπει να υπερασπίσουμε την ελευθερία και ειρήνη γιατί διαφορετικό ο καθένας μόνος του είναι καταδικασμένος να αποτύχει»²⁷². Είναι πολύ σημαντικό να παρατηρήσουμε στο σημείο αυτό ότι ο Kennedy στην ομιλία του χρησιμοποίησε τη φράση «Δυτικό Βερολίνο». Αυτό σήμαινε ότι οι ΗΠΑ δεν δεσμεύονταν στη διατήρηση του status quo ολόκληρου του Βερολίνου, ως επικράτεια των τεσσάρων ισχυρών δυνάμεων ενώ ταυτόχρονα, μεταβιβαζόταν με αυτό τον τρόπο ένα μήνυμα στην Ανατολή ότι οι ΗΠΑ θα πολεμήσουν μόνο αν υπάρξει προσπάθεια περιορισμού των δικαιωμάτων στο Δυτικό Βερολίνο ή προσπάθεια κατοχής του.

Υπήρχε αναφορά ότι ο Oleg Penkovsky είχε αποκτήσει τις πληροφορίες σχετικά με το Τοίχος 4 μέρες πριν αλλά δεν μπορούσε να επικοινωνήσει με τους Δυτικούς ώστε να τους προειδοποιήσει έγκαιρα²⁷³. Ακόμη όμως και οι ίδιοι οι Αμερικανοί πολιτικοί όπως ο William Fulbright που ήταν μέλος του Δημοκρατικού κόμματος ανέφερε²⁷⁴: «Δεν κατανοώ γιατί οι Ανατολικό-Γερμανοί δεν είχαν κλείσει τα σύνορά τους ενώ είχαν ένα τέλειο δικαίωμα για να το πράξουν». Αυτό πρακτικά συνιστούσε μια «πρόσκληση» για την ΕΣΣΔ. Ο Acheson είχε αναφέρει: «είναι πιθανό η ΕΣΣΔ να κινηθεί προς μια κρίση στο Βερολίνο αυτό το χρόνο».

²⁷¹ Ibid., σελ 46

²⁷² Taylor, Frederick, "The Berlin Wall. A Word Divided 1961-1989", σελ 146

²⁷³ Dr Steury, "Intelligence and Action in the Berlin Crisis", σελ 11

²⁷⁴ Taylor, "The Berlin Wall", σελ 145

Είναι πιθανό ο Khrushchev να θελήσει να δοκιμάσει το νέο Πρόεδρο και το Βερολίνο φαινόταν το πιο ιδανικό σημείο για να το κάνει. Με τη άποψη αυτή συμφωνούσε και ο Thompson. Πρόκειται για μια εκδοχή της «ψυχολογικής πληροφόρησης».

Στις 28 Μαρτίου στη συνάντηση του Συμφώνου της Βαρσοβίας που έλαβε χώρα στη Μόσχα,ο Ulbricht ανέφερε ότι «το Βερολίνο είναι μια τεράστια τρύπα στη μέση της Δημοκρατίας μας που έπρεπε να σφραγιστεί²⁷⁵». Ήθελε να κλείσει τα σύνορα του τομέα που περνούσε από το μέσο του Βερολίνου. Το υπονοούμενο του Ulbricht είχε τους εξής στόχους²⁷⁶,να επηρεάσει την Ανατολική Γερμανία,να υπονομεύσει την εμπιστοσύνη στο εσωτερικό των Δυτικών συμμάχων,να υπενθυμίσει την ευπάθεια της θέσης των Δυτικών και να αποδυναμώσει το ηθικό των Δυτικό-Γερμανών.

Αντίστοιχα,το Αρχηγείο των Συμμάχων λάμβανε πληροφορίες για ύπαρξη φορτίων με τσιμέντο και αγκαθωτό συρματοπλέγμα στον Ανατολικό τομέα αλλά δεν σήμανε συναγερμό γιατί αυτά ήταν νόμιμα δομικά υλικά²⁷⁷. Υπήρχε προειδοποίηση μόνο από τις δυτικογερμανικές υπηρεσίες πληροφοριών ότι κάποια μέρα θα λαμβάνονταν μέτρα για να εξουδετερωθεί η έξοδος των προσφύγων αλλά δεν είχαν αναφέρει συγκεκριμένες ημερομηνίες. Παράλληλα,η «στρατιωτική πληροφόρηση» βάση των μετακινήσεων και την ισχύ των Σοβιετικών δυνάμεων έδειχνε ότι ένας αποκλεισμός ήταν πιθανός.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Kennedy είχε για κρεμινολόγους τον Charles Bohlen, George Kennan,Foy Kohler ο οποίος ήταν βοηθός ΥΠ.ΕΞ. για την Ευρώπη με καριέρα στις Σοβιετικές σχέσεις,τον Liewellyn Thompson Αμερικανό πρέσβη στην ΕΣΣΔ, και τον Averell Harriman²⁷⁸ ο οποίος γνώριζε τον Joseph Stalin²⁷⁹. Από τους συμβούλους αυτούς λάμβανε συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο σκέψης και δράσης των Σοβιετικών. Με άλλα λόγια ο Πρόεδρος Kennedy είχε αποκτήσει ένα πολύ καλό υπόβαθρο κοινωνικό-πολιτιστικής πληροφόρησης.(Social-Cultural intelligence).

Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία,ο Kennedy και οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν αποκτήσει πρόσβαση σε ποικίλα στοιχεία και ενδείξεις που διαμόρφωναν μια «αντίληψη» η οποία έδειχνε επικείμενη ενέργεια των Σοβιετικών. Όπως είδαμε,υπήρχε πλήθος αιτιών που «έσπρωχναν» τον Khrushchev προς μια τέτοια ενέργεια. Οι αυξανόμενες εντάσεις είχαν ως αποτέλεσμα αυξανόμενη ροή προσφύγων ενώ η οικονομική κρίση συνέβαλε στην αυξανόμενη πίεση στον Khrushchev. Όλα αυτά αποτελούσαν παράγοντες δημιουργίας

²⁷⁵ Smyser,“Kennedy and the Berlin Wall,σελ 54

²⁷⁶ Taylor,“The Berlin Wall”,σελ 133

²⁷⁷ Gearson and Schake,“The Berlin Wall Crisis”,σελ 139

²⁷⁸ Ο Khrushchev του είχε εκμυστηρευτεί ότι οι Σοβιετικοί ήθελαν να λήξουν τον Ψυχρό Πόλεμο αλλά έπρεπε να λυθεί πρώτα το θέμα του Βερολίνου μέσω διαπραγματεύσεων. Smyser,“Kennedy and the Berlin Wall,σελ 58

²⁷⁹ Smyser,“Kennedy and the Berlin Wall,σελ 44

πολιτικής αστάθειας και υποχρέωναν την ΕΣΣΔ αργά ή γρήγορα να δράσει. Είναι γεγονός πως δεν μπορούσε να γίνει ασφαλή πρόβλεψη σχετικά με την ημερομηνία που θα λάμβανε χώρα αυτή η πρωτοβουλία. Όμως το γεγονός ότι είχαν γίνει αντιληπτές οι προθέσεις και οι συμβατικές ικανότητες ήταν εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή υπέρ των Σοβιετικών μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως οι υπηρεσίες πληροφοριών έπρεπε να αναμένουν μια τέτοια ενέργεια. Υπάρχει η άποψη, οι αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών να εξέλαβαν το τελεσίγραφο που απεύθυνε ο Khrushchev ως μετριοπάθεια παρά ως επείγουσα απειλή. Κατά τη γνώμη μου, αυτό δεν μπορεί να ευσταθεί για τους λόγους και τις αιτίες που ανέφερα παραπάνω. Υπήρχαν και πληροφορίες με την πιο σημαντική να είναι η αναφορά περί πρόθεσης δημιουργίας. Άλλωστε το οδοντωτό καλώδιο δεν ήταν έκπληξη. Οι αναλυτές ανέμεναν την δημιουργία ενός είδους «κινέζικου τείχους» πιθανότατα στο σύνορο Ανατολικής Γερμανίας και Ανατολικού Βερολίνου²⁸⁰.

Συγκεκριμένα, στις 6 Ιανουαρίου ο Khrushchev είχε επιβεβαιώσει τις προθέσεις του για υπογραφή ξεχωριστής συνθήκης ειρήνης με την Ανατολική Γερμανία. Τον επόμενο μήνα το Κρεμλίνο έστειλε υπόμνημα στη Δυτική Γερμανική κυβέρνηση απειλώντας με ξεχωριστή συνθήκη με το Pankow, τρίτη κοινότητα του Βερολίνου και προδιαγράφοντας με άλλους τρόπους το περιεχόμενο της επικοινωνίας που ο Kennedy θα χειριστεί λίγους μήνες αργότερα²⁸¹. Στις 3 Μαρτίου δημοσιεύτηκε αυτό το υπόμνημα. Απώτερος στόχος ήταν η «διανοητική πολιορκία» των ΗΠΑ²⁸².

Τον Ιανουάριο ο Khrushchev ανέφερε στον Πρέσβη Thompson ότι το γόητρο του είχε εμπλακεί στο Βερολίνο και περίμενε πολύ καιρό για να κάνει την κίνηση του ενώ τον Απρίλιο διπλασίασε τους υπαινιγμούς στον Walter Lippman²⁸³. Αυτοί αφορούσαν φόβους ότι η Βόνη θα αποκτούσε πυρηνικά όπλα. Ταυτόχρονα, υπήρχε περιορισμός της αποτρεπτικής στρατηγικής ασυμμετρίας σε γεωγραφικό και ιστορικό υπόβαθρο. Αυτός ήταν ένας παράγοντας που δεν είχε ληφθεί καθόλου υπόψη, όπως και το γεγονός ότι η κρίση του 1958-1959 δεν είχε λήξει ποτέ. Αντίθετα, διεξαγόταν σε χαμηλό επίπεδο.

Ένας ακόμη παράγοντας ήταν ότι η αποτυχία του δόγματος της «μαζικής ανταπόδοσης» δεν είχε αντιληφτεί έγκαιρα από τις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα, ο Khrushchev πίστευε ότι η παραπλάνηση με το missile-gap²⁸⁴ είχε λειτουργήσει και ένοιωθε πλέον έτοιμος να κάνει την κίνηση του. Αυτό ενισχυόταν από το γεγονός ότι στην Κεντρική Ευρώπη οι

²⁸⁰ Paterson, Thomas, "Kennedy's Quest for Victory, American Foreign Policy 1961-1963", σελ 42

²⁸¹ Ibid., σελ 345

²⁸² Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 27

²⁸³ Ibid., σελ 346

²⁸⁴ Για το missile-gap γίνεται εκτεταμένη αναφορά στην επόμενη ενότητα.

ΗΠΑ ήταν κατώτερες σε συμβατική στρατιωτική ισχύ. Ο Kennedy είχε διαπιστώσει ότι είχε λίγες επιλογές σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης στην Γερμανία και αλλού, ή θα αποδεχόταν την ήττα ή θα χρησιμοποιούσε πυρηνικά όπλα. Ακόμη και το NATO δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει το Σύμφωνο της Βαρσοβίας στην Κεντρική Ευρώπη.

Ο Khrushchev είχε προσπαθήσει να πείσει τη Δύση στη κρίση του 1958-1959 ότι η απειλή στην καταφυγή πυρηνικών όπλων σε μια κλιμακούμενη κρίση στο Βερολίνο δεν ήταν πλέον αξιόπιστη απειλή για αυτόν. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι μέχρι τον Οκτώβριο το Κρεμλίνο πίστευε ότι η Δύση θα γνώριζε ότι η Σοβιετική στρατηγική ανωτερότητα ήταν μια μπλόφα. Έτσι ο Khrushchev θα υποχρεωνόταν να αποσύρει την πρόκληση για αποτροπή στο Βερολίνο.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στη κρίση του Βερολίνου δεν υπήρχε «αποτυχία των υπηρεσιών πληροφοριών» αλλά «αποτυχία των δημιουργών πολιτικής». Ανώτεροι αξιωματούχοι των ΗΠΑ δέχτηκαν το τείχος με ανακούφιση και θετικό τρόπο.²⁸⁵ Ο ίδιος ο Kennedy αισθάνθηκε σοκ αλλά δέχτηκε²⁸⁶ το Τείχος γιατί ήλπιζε ότι θα οδηγούσε σε τακτοποίηση του θέματος του Βερολίνου.

Η Αμερικανική πληροφόρηση προέβη σε λάθος αξιολογήσεις των διαθέσιμων ενδείξεων ότι η Σοβιετική πράξη θα συνέβαινε αρκετά αργότερα. Συγκεκριμένα ο λόγος του Khrushchev, ο τόνος και η φρασεολογία που είχε χρησιμοποιήσει, η παύση των φορτηγών πάνω στο Autobahn, αποτελούσαν μια στρατηγική δοκιμασία από τους Σοβιετικούς που είχε ως σκοπό την διερεύνηση της Δυτικής αντίδρασης. Οι ΗΠΑ είχαν αποκτήσει υψηλή εμπιστοσύνη στην ΕΣΣΔ σχετικά με τις προσδοκίες τους μετά από δύο χρόνια διαπραγματεύσεων. Οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ ανέλυσαν και αξιολόγησαν λάθος τα διαθέσιμα στοιχεία και γεγονότα. Υπήρχε δυνατότητα στρατηγικής προειδοποίησης πριν ξεσπάσει η κρίση²⁸⁷.

Όλα τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρχε σωστή ανάλυση και αξιολόγηση του signaling²⁸⁸. Από τη κρίση αυτή συνάγεται ότι κρίνεται επιτακτική η

²⁸⁵ Ο Foy Kohler ανέφερε «οι Ανατολικό-Γερμανοί μας έκαναν χάρη. Οι κομμουνιστές θα νοιώθουν ντροπή, τώρα όλος ο κόσμος θα βλέπει το Βερολίνο. Το Τείχος έδωσε έμφαση στη ματαιότητα και θα αγνοηθεί η ύπαρξη του GDR.», δες Paterson, "Kennedy's Quest for Victory", σελ 42

²⁸⁶ η αντίδραση του Προέδρου Kennedy ο οποίος μόλις έμαθε τα νέα σχετικά με την κατασκευή του Τοίχους ήταν «πάω για ναυσιπλοΐα», δες Paterson, "Kennedy's Quest for Victory", σελ 42

²⁸⁷ George, L. Alexander, and Smoke, Richard, "Deterrence in American Foreign Policy, Theory and Practice", σελ 342

²⁸⁸ ο Kennedy ως απάντηση στο τελεσίγραφο του Khrushchev για το Βερολίνο έστειλε επιπλέον επίγειες και εναέριες δυνάμεις στη Γερμανία και ενίσχυσε την Αμερικανική φρουρά στο Βερολίνο. Οι ενισχύσεις σχεδιάστηκαν ώστε να «επικοινωνούν» τη θέληση της κυβέρνησης για αντίσταση σε οποιαδήποτε προσπάθεια καταπάτησης των δικαιωμάτων ή των δυτικών δρόμων πρόσβασης στο Δυτικό Βερολίνο. δες Lebow, Ned

βελτίωση και η συνδρομή της πληροφόρησης ως προς τα εξής σημεία²⁸⁹. Διαπίστωση αν ο αμυνόμενος και ο επιτιθέμενος συμφωνούν με τους αντίστοιχους ρόλους που τους αποδίδονται, αξιολόγηση της στρατιωτικής ισορροπίας και οι επιπτώσεις της στην αντίστοιχη αποφασιστικότητα των αντιπάλων, κατανόηση των αντίστοιχων ενδιαφερόντων των αντιπάλων, διαμόρφωση της εκτίμησης που έχουν οι αντίπαλοι για το ρίσκο πολέμου, αξιολόγηση του ρίσκου πολέμου από τη πλευρά των αντιπάλων σε συνδυασμό με πρωτοβουλίες κλιμάκωσης των δύο, πληροφορίες για στόχους, αξίες, φόβους και προτιμήσεις του αντιπάλου. Τέλος, σχετικά με τον ρόλο της πληροφόρησης χρειαζόταν να διερευνηθεί αν το κομμουνιστικό σύστημα ήταν πιο καινοτόμο και τεχνολογικά ανώτερο από το καπιταλιστικό ώστε να εντοπισθεί αν μπορούσε να δοθεί επαρκή στρατιωτική ώθηση στην ΕΣΣΔ η οποία θα επηρέαζε το «ρυθμό» μιας κρίσης. Αυτό είναι πολύ σημαντικό γιατί οι ΗΠΑ ανέμεναν την αντίδραση της ΕΣΣΔ αλλά δεν μπορούσαν να τη προσδιορίσουν χρονικά.

3.5 Διαχείριση της κρίσης

Η κρίση του Βερολίνου ανήκει στην κατηγορία των spinoff crises. Πρόκειται για μια από τις δευτερογενείς συγκρούσεις μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ. Ήταν απόρροια ενός μεγάλου πολέμου στον οποίο η ΕΣΣΔ ήθελε να βελτιώσει την θέση και τα συμφέροντα της. Κανείς από τους εμπλεκόμενους δεν επιθυμούσε τον πόλεμο και αυτό αποδείχτηκε από την τελική έκβαση της. Πρωταρχικός σκοπός των εμπλεκόμενων μερών ήταν η διαπραγμάτευση, όταν αυτή όμως δεν κατέστη δυνατή εξαιτίας των ραγδαίων εξελίξεων που επιδείνωσαν τη κατάσταση ασφαλείας της Ανατολικής Γερμανίας καθώς και των διαφωνιών που είχαν προκύψει μεταξύ των Δυτικών συμμάχων, τότε η ΕΣΣΔ αποφάσισε να δράσει μονομερώς.

Όταν κατέστη φανερό στους αξιωματούχους της ΕΣΣΔ και προσωπικά στον Khrushchev ότι η πιθανότητα διαπραγμάτευσης ήταν μηδαμινή, τότε πήρε την απόφαση σε συνδυασμό με τον Ulbricht να εφαρμόσουν το εναλλακτικό τους σχέδιο. Αυτό προέβλεπε μια

Richard and Stein Gross Janite, "Deterrence and the Cold War," *Political Science Quarterly*, Vol. 110, No. 2, (Summer, 1995), σελ 162

²⁸⁹ Lebow, "Coercion Cooperation and Ethics in International Relations", σελ 228

«στρατηγική των τετελεσμένων»(fait accompli). Η ΕΣΣΔ και η Ανατολική Γερμανία προχώρησαν από κοινού σε γρήγορες και αποφασιστικές κινήσεις προκειμένου να φέρουν προ τετελεσμένου γεγονότος τις ΗΠΑ. Είχαν ανιχνεύσει εκ των προτέρων έλλειμμα αποφασιστικότητας εκ μέρους του Kennedy για την υπεράσπιση του status quo ολόκληρου του Βερολίνου.

Δυστυχώς η κυβέρνηση Kennedy δεν αντιλήφθηκε έγκαιρα την κρίση του 1961. Όταν αυτή προέκυψε,αντιμετώπιστηκε κυρίως ως μια Σοβιετική πίεση στο Βερολίνο που αποσκοπούσε στη μείωση της Αμερικανικής ισχύος. Στο πλαίσιο αυτό,οι ΗΠΑ ξεκίνησαν μια σειρά από αμυντικές προπαρασκευές και δημόσια ρητορική που επιδείνωσε την αστάθεια του ανατολικογερμανικού καθεστώτος και αύξησαν την τις αμερικανοσοβιετικές πιέσεις. Η συγκρουσιακή προσέγγιση τελικά εγκαταλείφτηκε τον Αύγουστο του 1961 με την κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου.

Ο Kennedy ήθελε να αποφύγει δύο υπαρκτά ενδεχόμενα στο Βερολίνο,τον λάθος υπολογισμό και τη κλιμάκωση²⁹⁰. Στο πλαίσιο αυτό οι ΗΠΑ εφάρμοσαν μια τριπλή στρατηγική που αποτελούνταν από Α)τη στρατηγική χάραξης της γραμμής,επιχειρώντας να διαμηνύσουν στην ΕΣΣΔ ότι αν περάσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο πρόκλησης τότε θα ακολουθούσε δυναμική απάντηση. Όπως σε όλες τις περιπτώσεις εφαρμογής αυτής της στρατηγικής,έτσι και σε αυτή τη περίπτωση η ΕΣΣΔ επωφελήθηκε γιατί πληροφορήθηκε τη γραμμή διαχωρισμού των συμφερόντων των ΗΠΑ,σε αυτά που προστατεύει με τη χρήση στρατιωτικής ισχύος και στα άλλα που τα προστατεύει με μη στρατιωτικές ενέργειες. Β)Στρατηγική διαμίνυσης δεσμεύσεων και αποφασιστικότητας προκειμένου να αποφευχθούν λανθασμένοι υπολογισμοί από τον αντίπαλο. Μια τέτοια στρατηγική είχε σκοπό να ενισχύσει την αξιοπιστία της αποτρεπτικής στρατηγικής των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Σκοπός ήταν ο έλεγχος αξιοπιστίας της προειδοποίησης και ο τρόπος αντίδρασης στις προθέσεις του αντιπάλου. Άλλωστε με το τελεσίγραφο ο Πρόεδρος Kennedy αναμείχθηκε προσωπικά. Γ)απώτερος σκοπός όμως ήταν η εφαρμογή μιας στρατηγικής εξοικονόμησης χρόνου. Ο Kennedy πίστευε ότι η ισορροπία ισχύος ήταν υπέρ της ΕΣΣΔ στην Ευρώπη. Οι ΗΠΑ και οι Δυτικοί σύμμαχοι δεν μπορούσαν τη δεδομένη χρονική στιγμή να προβούν σε πολεμική εμπλοκή εξαιτίας της Σοβιετικής συμβατικής ανωτερότητας.

Σύμφωνα με τους παραπάνω λόγους,ο Kennedy αποφάσισε να χειραγωγήσει το ρίσκο που ενείχε η κρίση αυτή και ενημέρωσε τον Khrushchev για τις προθέσεις των ΗΠΑ. Αν η ΕΣΣΔ λάμβανε προσεκτικά και μετρημένα βήματα δεν υπήρχε ρίσκο και άρα προϋπόθεση

²⁹⁰ Smyser, "Kennedy and the Berlin Wall,σελ 30

λάθους υπολογισμού και θα κατέληγαν σε διαπραγματεύσεις. Πίστευε πως η καλύτερη λύση για το πρόβλημα του Βερολίνου ήταν να προσπαθήσει να πείσει τον Khrushchev ότι μπορούσε να λάβει αυτό που επιθυμούσε μέσω διαπραγματεύσεων. Όμως το πρόβλημα που υπήρχε, ήταν ότι δεν μπορούσε να συμφωνηθεί τι ακριβώς θα του «έδιναν», υπήρχε μια πολιτική ασυμφωνία με τους συμμάχους. Είχε θέσει τρεις στόχους που σε περίπτωση παραβίασης τους θα οι ΗΠΑ θα αναγκάζονταν να παρέμβουν ακόμη και με ρίσκο πολέμου²⁹¹. Σύμφωνα με αυτούς, οι ΗΠΑ έπρεπε να προστατέψουν τη συμμαχική παρουσία και τα συμμαχικά και Αμερικανικά στρατεύματα στο Δυτικό Βερολίνο, τη συμμαχική επίγεια και εναέρια πρόσβαση στο Δυτικό Βερολίνο, την ελευθερία, τη βιωσιμότητα και επαφή του Δυτικού Βερολίνου με τη Δύση.

Όμως ο Kennedy δεν γνώριζε ότι το Τείχος συνιστούσε παραβίαση των Δυτικών δικαιωμάτων περί ανεμπόδιστης και ελεύθερης κίνησης μεταξύ των τομέων κατοχής στο Βερολίνο. Το δέχτηκε όμως γιατί δεν παραβίαζε ζωτικά Αμερικανικά συμφέροντα και επιπλέον δεν μπορούσε να προβεί σε δυναμικές ενέργειες γιατί δεν υπήρχε το κατάλληλο νομικό υπόβαθρο για δράση όσο τα Ανατολικό-Γερμανικά στρατεύματα έμεναν στη δικιά τους πλευρά των συνόρων και όσο οι Δυτικές Συνθήκες Δικαιωμάτων παρέμεναν σεβαστές

Ο Ulbricht δεν προχώρησε απευθείας στην δημιουργία του Τείχους. Σε πρώτη φάση δημιούργησε το αγκαθωτό συρματοπλέγμα και όταν συμπέρανε ότι οι δυτικές δυνάμεις δεν θα αντιδρούσαν στη κατασκευή αυτή προχώρησε στη δημιουργία του την Τετάρτη 16 Αυγούστου. Είναι φανερό ότι ακολούθησε μια τακτική «try and see». Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το Τείχος του Βερολίνου εκτελέστηκε σε δύο φάσεις²⁹², η πρώτη πριν την ανέγερση του Τείχους και η δεύτερη μετά την ανέγερση του Τείχους.

Η Δύση είχε 4 μέρες αντίδρασης από την μετατροπή του αγκαθωτού συρματοπλέγματος μέχρι την τοποθέτηση τσιμεντένιων ογκόλιθων και δεν έπραξε τίποτα. Εξαιτίας της μη αντίδρασης των Δυτικών ο Ulbricht ξεκίνησε τότε να χτίζει ένα «στερεό εμπόδιο» σύμφωνα και με τις διαταγές του Khrushchev. Αυτό δείχνει ότι οι ΗΠΑ αλλά και οι Σοβιετικοί δίστασαν πριν ανέβουν επίπεδο στο επίπεδο κλιμάκωσης εξαιτίας του γεγονότος ότι το ρίσκο λειτουργεί με δύο τρόπους²⁹³.

Σε επίπεδο στρατηγικής προκαταρκτικής εργασίας, οι ΗΠΑ και οι Δυτικοί σύμμαχοι είχαν προετοιμάσει ένα ολοκληρωμένο πλάνο που συνδύαζε τα εναλλακτικά σχέδια και τις

²⁹¹ Ibid., σελ 86

²⁹² Smyser, “Kennedy and the Berlin Wall, σελ 167

²⁹³ Η κλιμάκωση είναι σταδιακή απώλεια ελέγχου και από τους δύο αντιπάλους

διαθέσιμες συμβατικές ικανότητες. Το σχέδιο αυτό ήταν γνωστό ως «poodle blanket»²⁹⁴. Περιείχε 4 φάσεις σταδιακών απαντήσεων. Η κάθε φάση αντιστοιχούσε σε μια πρόκληση στο Βερολίνο. Αφορούσε τρόπους αντίδρασης σχετικά με ενδεχόμενο αποκλεισμό στη πρόσβαση. Αυτοί κυμαίνονταν από διπλωματική πίεση,οικονομικό αποκλεισμό,ναυτικό αποκλεισμό,και κινητοποίηση του NATO με συμβατικά στρατιωτικά μέτρα. Αν όλα αυτά αποτύγχαναν,τότε θα γινόταν χρήση πυρηνικών όπλων.

Παράλληλα είχε δημιουργηθεί η οργάνωση LIVE OAK επιχειρησιακός προϊστάμενος της οποίας ήταν ο Στρατηγός Lauris Norstad Ανώτατος Συμμαχικός Διοικητής Ευρώπης (SACEUR)²⁹⁵. Ο Norstad κατεύθυνε το προσωπικό ώστε να συγκεντρώσει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για ενδεχόμενες στρατιωτικές κινήσεις στο Βερολίνο και ήταν υπεύθυνος για τον σχεδιασμό προπαρασκευαστικών μέτρων που έπρεπε να ληφθούν σε μια πραγματική κρίση πρόσβασης. Απαιτούνταν όμως η έγκριση όλων των δυνάμεων που συμμετείχαν. Μετά τη λήξη του πρώτου τελεσίγραφου το 1959 υπήρχαν οι απόψεις ότι η οργάνωση έπρεπε να διαλυθεί. Ο Στρατηγός Norstad αποφάσισε όμως να τη διατηρήσει ώστε να μην χαθεί η ομάδα εξειδικευμένης γνώσης που είχε δημιουργηθεί. Παρόλα αυτά,τη μείωσε σε μέγεθος και εξάλειψε όλες τις θέσεις ανώτερων υπαλλήλων²⁹⁶. Όμως κάτω από τις νέες απειλές που έλαβαν χώρα στις 3 Ιουνίου 1961 με την αποστολή τελεσίγραφου,οι τριμερείς κυβερνήσεις μετά από πρόταση του Στρατηγού Norstad ενέκριναν πρόταση του για διεύρυνση σε προσωπικό ώστε να καταστεί η οργάνωση ισχυρή σε περίπτωση διεξαγωγής επιχειρήσεων. Αργότερα στις αρχές Αυγούστου η οργάνωση αυτή έγινε τετραμερής με την προσθήκη ενός Γερμανού αξιωματούχου ως συνδέσμου τη στιγμή που όλο το σύστημα διαχείρισης κρίσεων μετατρεπόταν σε τετραμερή μέσω της προσθήκης του FRG στην αρχική τριμερή ομάδα²⁹⁷.

Ταυτόχρονα,η ξαφνική κλιμάκωση της έντασης στο Βερολίνο ανάγκασε τον Πρόεδρο Kennedy να στραφεί στον πρώην Υπουργό Εξωτερικών Dean Acheson²⁹⁸. Ο Acheson εγκατέστησε μια δύναμη κρούσης η οποία στις 28 Ιουνίου πρότεινε μια ουσιαστική αναβάθμιση των Αμερικανικών συμβατικών δυνάμεων στην Ευρώπη και την ανάπτυξη σχεδίων για τη διατήρηση της πρόσβασης στο Βερολίνο. Επίσης,ενίσχυσε τις ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις στην Ευρώπη και αύξησε τα επίπεδα επάνδρωσης και εξοπλισμού των στρατιωτικών μονάδων που στάθμευαν εκεί.

²⁹⁴ Mahan, “Kennedy, De Gaulle and Western Europe”,σελ 64

²⁹⁵ Gearson and Schake, “The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances”,σελ 178

²⁹⁶ Υπάρχει σύνδεση με το μοντέλο κυβερνητικής γραφειοκρατίας,δες Graham,Allison and Zelikow,Philip,“ Η κρίση της Κούβας,η ουσία της απόφασης(Αθήνα 2006,εκδόσεις Παπαζήση),σελ 390

²⁹⁷ Gearson and Schake, “The Berlin Wall Crisis perspectives on Cold War Alliances”,σελ 180

²⁹⁸ Smyser, “Kennedy and the Berlin Wall,σελ 60

Ενώ στις 13 Αυγούστου ο Norstad ήταν έτοιμος για επέμβαση και ζητούσε ενισχύσεις 38.000 ανδρών, υπήρξε καθυστέρηση στην αντίδραση. Αυτή ήταν κυρίως «πράξη πολιτική» και δεν συνέβη λόγω κάποιας αποτυχίας στις επικοινωνίες. Ο Πρόεδρος Kennedy αποφάσισε να στείλει μόνο μια ομάδα μάχης ώστε να ενισχυθεί η φρουρά του Βερολίνου και να υποστηρίξει το ηθικό του πληθυσμού του Δυτικού Βερολίνου. Έλαβε δηλαδή μια καθαρή πολιτική απόφαση αφού στρατιωτικά δεν έφερνε καμία αλλαγή. Επιπρόσθετα, δημιούργησε τα «εναλλακτικά σχέδια Βερολίνου»²⁹⁹ γνωστά και ως BERCONS³⁰⁰. Αυτά υποδιαιρέθηκαν σε BERCON ALPHA τα οποία θα κάλυπταν τις εναέριες επιχειρήσεις και σε BERCON BRAVO τα οποία αφορούσαν επίγειες επιχειρήσεις.

Ο Norstad ήθελε με αυτό το τρόπο να προσφέρει στην πολιτική ηγεσία ένα ευρύ φάσμα πολιτικών επιλογών. Ήταν ο αρχιτέκτονας της νέας στρατηγικής που θα υιοθετηθεί αργότερα από το NATO γνωστό και ως «ευέλικτη ανταπόδοση». Πίστευε πως είναι καλύτερο να υπάρχει μια ευρύτητα επιλογών οι οποίες να είναι διαθέσιμες την κατάλληλη στιγμή ώστε οι πολιτικοί να έχουν δυνατότητα επιλογής. Άλλωστε «τα σχέδια είναι πολιτικά σημάδια, όχι καθαρές στρατιωτικές επιχειρήσεις³⁰¹». Το 1961 πρότεινε πριν οι σύμμαχοι καταφύγουν στη χρήση βίας να προσπαθήσουν να αναγκάσουν τους Σοβιετικούς να διαπραγματευτούν αναγγέλλοντας ότι οι 3 ηγέτες θα μεταβούν στο Βερολίνο για μια επείγον Σύνοδο Κορυφής με τον Khrushchev.

Επιπρόσθετα, ο Kennedy έλαβε επιπλέον μέτρα διαχείρισης της κρίσης. Συγκεκριμένα, βελτίωσε τη γραφειοκρατική διαδικασία λήψης απόφασης και ένωσε τη δύναμη κρούσης του Βερολίνου με το Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας. Ως Πρόεδρο διόρισε τον Martin Hillenbrand έναν ευρωπαϊστή, υπεύθυνο για το συντονισμό απόψεων και πληροφοριών από τον Λευκό Οίκο, Υπουργείο Εξωτερικών και το Πεντάγωνο³⁰². Ο Kennedy βασίστηκε επίσης σε μια διατμηματική συντονιστική ομάδα που διευθυνόταν από τον Acheson. Αν και ο εναλλακτικός σχεδιασμός της κυβέρνησης Kennedy είχε προχωρήσει σε δύο επίπεδα εντούτοις η ομάδα καθοδήγησης του Acheson εξουσίαζε τη διαδικασία δημιουργίας πολιτικής κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 1961. Αυτό γινόταν όμως με ένα τρόπο που απομόνωνε τον Πρόεδρο Kennedy και τους άλλους συμβούλους. Η ομάδα αυτή προχώρησε σε αξιολόγηση των κινήτρων του Khrushchev, υπολόγισε τη στρατηγική

²⁹⁹ Σκοπός να υπάρχει το «ισοδύναμο τετελεσμένο» δηλαδή απαντούσε με αρκετή δύναμη ώστε να αντιμετωπίσει την Σοβιετική πρόκληση χωρίς να αυξήσει το μέγεθος της έντασης, Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 189

³⁰⁰ Για τα επίπεδα BERCON δεξ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 189

³⁰¹ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 194

³⁰² Mahan, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", σελ 52

σημασία του Βερολίνου και υπαγόρευσε τις πιθανές απαντήσεις³⁰³. Η ομάδα δεν πίστευε ότι ο Σοβιετικός ηγέτης μπλόφαρε ενώ αναγνώρισαν ότι είχαν αρχίσει να του ασκούνται ποικίλες πιέσεις εξαιτίας της ροής των προσφύγων και της σινο-σοβιετικής διαμάχης.

Ο Kennedy στέλνοντας επιπλέον Αμερικανικά στρατευμάτα στο Βερολίνο, δημιούργησε μια δύναμη αποτροπής γνωστή και ως στρατηγική «tripwire». Η στρατηγική αυτή έχει μεγάλη σημασία γιατί δήλωνε ότι οποιαδήποτε επίθεση στο Δυτικό Βερολίνο θα είχε ως συνέπεια την άμεση εμπλοκή των ΗΠΑ. Το Βερολίνο απεικονίζει δύο κοινά χαρακτηριστικά. Η πρώτη είναι ότι αν οι δεσμεύσεις είναι λάθος καθορισμένες και αμφίβολες ή αν αφήνουμε ένα παραθυράκι εξόδου για τους εαυτούς μας, ο αντίπαλος θα περιμένει από μας να μπούμε στο πειρασμό της εξόδου³⁰⁴. Η δέσμευση στο Δυτικό Τομέα του Βερολίνου ήταν αξιόπιστη επειδή ήταν αναπόφευκτη. Αντίθετα, η δέσμευση για την ακεραιότητα του Βερολίνου ήταν αδύναμη και αμφίβολη³⁰⁵. Όταν το Τείχος ανέβηκε, η Δύση ερμήνευσε την υποχρέωση της όχι ως υποχρέωση ισχυρής αντίθεσης. Δεύτερον, το Βερολίνο δείχνει ότι όταν μια δέσμευση ορίζεται με μεγάλη ακρίβεια είναι συχνά αβέβαιο του «τι» δεσμευόμαστε να κάνουμε³⁰⁶. Υπάρχει δυναμική και αβεβαιότητα στην αλληλουχία των γεγονότων με αποτέλεσμα οι σκέψεις και τα σχέδια για δράση να τροποποιούνται. Επιβάλλεται δηλαδή μια καλύτερη επικοινωνία της πρόθεσης για να υπάρχει βελτίωση της διαδικασίας.

Η ΕΣΣΔ δεν προσπάθησε να διασφαλίσει αλλαγές ευθέως στο status quo του Βερολίνου με τη χρήση στρατηγικών απειλών. Ανέπτυξε κυρίως τις απειλές αυτές για την αύξηση του αποτελέσματος των «μη στρατηγικών εργαλείων πίεσης» που η ΕΣΣΔ μπορούσε να αντέξει και για να περιορίσει την ελευθερία δράσης της Δύσης προς την ΕΣΣΔ³⁰⁷.

Η κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου στα μέσα Αυγούστου σηματοδοτούσε την έναρξη μιας φάσης στη κρίση που χαρακτηρίζεται από έντονη πίεση. Αν και απάλυνε την κρίση επειδή έλυσε το πρόβλημα της εξόδου των πληθυσμών που αποτελούσε ένα από τα προβλήματα της Ανατολικής Γερμανίας, οι Αμερικανοί δημιουργοί πολιτικής ανησυχούσαν μήπως ήταν η πρώτη φάση σε μια αλληλουχία ακολουθιών που θα οδηγούσε σε ισχυρή ανάληψη δράσης ενάντια στη δυτική παρουσία της πόλης.

Η αποτυχία διαχείρισης της κρίσης του Βερολίνου οφείλεται σ'ένα μεγάλο ποσοστό στο γεγονός ότι οι Αμερικανοί ηγέτες μετέφεραν λανθασμένα σήματα (signalling) για την

³⁰³ Ibid.,σελ 47

³⁰⁴ Schelling,C. Thomas,“Arms and Influence”,(Yale University Press,1966),σελ 20

³⁰⁵ Ibid.,σελ 22

³⁰⁶ Ibid.,σελ 23

³⁰⁷ George,L. Alexander,and Smoke,Richard,“Deterrence in American Foreign Policy,Theory and Practise”,σελ 5

αξιοπιστία της θέλησης τους να προβούν σε πυρηνικό πόλεμο³⁰⁸. Αυτό συνέβαινε για αρκετούς λόγους³⁰⁹. Πρώτον, οι ανώτεροι αξιωματούχοι δεν το πίστευαν και δεν δεσμεύονταν σε μια τέτοια επιλογή³¹⁰. Ενώ επιθυμούσαν να πείσουν τους Σοβιετικούς για το Αμερικανικό πλεονέκτημα, δεν ήθελαν να προκαλέσουν πανικό ή ένα σοβιετικό πρόγραμμα ICBM πιο νωρίς απ' ό,τι αναμενόταν³¹¹. Τρίτον, αν η Αμερικανική πίστη σε πυρηνικό πρώτο χτύπημα είχε τηλεγραφηθεί επίμονα στη Μόσχα, θα γινόταν πιο εφικτή από τη στιγμή που οι σοβιετικοί θα λάμβαναν μέτρα για να αποτρέψουν μια επιχείρηση αιφνιδιασμού. Τέλος, μια ξεκάθαρη ένδειξη στρατηγικής πρώτου χτυπήματος θα ήταν προκλητική όχι μόνο στη Μόσχα αλλά και στη Δύση.

Ως φυσικό επακόλουθο της μη προειδοποίησης από τις Υπηρεσίες πληροφοριών η Δύση αιφνιδιάστηκε και πέτυχε ο Khrushchev τον αντικειμενικό του σκοπό. Η αποτροπή απέτυχε γιατί οι Σοβιετικοί σχεδίασαν και ενεργοποίησαν γύρω από την αποτρεπτική πολιτική μια χαμηλού επιπέδου πολιτικό-διπλωματική επιλογή³¹² όπως το 1958, προβαίνοντας ταυτόχρονα σε καταναγκαστικές κινήσεις στο Βερολίνο. Σ' αυτό συντέλεσε και η κατεπείγουσα εντολή του Kennedy για ανάπτυξη συμβατικής ισχύος σε μια έντονη προσπάθεια να αυξήσει τον αριθμό των βημάτων προς την κλιμάκωση. Όμως, αυτή η προσπάθεια ξανά-απόκτησης ισχύος έγινε αντιληπτή από το Κρεμλίνο ως «παραδοχή αδυναμίας». Γι αυτό το λόγο η ΕΣΣΔ προχώρησε σε αιφνιδιαστική κίνηση πριν ενισχυθούν οι Αμερικανικές συμβατικές και στρατηγικές δυνάμεις.

Το Τείχος το οποίο δημιουργήθηκε στο έδαφος του Ανατολικού Βερολίνου ήταν μια αμυντική κίνηση με τακτικούς και στρατηγικούς όρους³¹³. Ενώ η Δύση στρατηγικά, νομικά και ηθικά ήταν αμυνόμενη δύναμη, τακτικά έπρεπε να επιτεθεί. Με το Τείχος λύθηκε το πρόβλημα της ροής προσφύγων και η ΕΣΣΔ σημείωσε μια πολιτικό-διπλωματική νίκη. Η μη αντίδραση στη δημιουργία του Τείχους οδήγησε δέκα ημέρες αργότερα στην παράδοση μηνύματος στις ΗΠΑ στο οποίο η ΕΣΣΔ απειλούσε τα συμμαχικά εναέρια δικαιώματα στους αεροδιαδρόμους μεταξύ Βερολίνου και Δυτικής Γερμανίας. Γίνεται κατανοητό ότι οι Σοβιετικοί είχαν ξεκινήσει να εφαρμόζουν μια «πολιτική παρενόχλησης»³¹⁴.

³⁰⁸ Betts, "Nuclear Blackmail and Nuclear Balance", σελ 79

³⁰⁹ Ibid., σελ 80

³¹⁰ Είναι σαφές πως η μαζική ανταπόδοση δεν μπορούσε να εφαρμοστεί στις περιπτώσεις της τοπικής εξεργέσεως και της πολιτικής επιδείνωσης.

³¹¹ Ταυτόχρονα ο Kennedy αντιμετώπισε προβλήματα στην εφαρμογή του δόγματος της αντεπίθεσης εξαιτίας της συνεχιζόμενης αβεβαιότητας που αφορούσε τον αριθμό των Σοβιετικών διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων

³¹² George, and Smoke "Deterrence in American Foreign Policy, Theory and Practise", σελ 398

³¹³ Ibid., σελ 399

³¹⁴ Ibid., σελ 401

Χαρακτηριστικό είναι ότι στις 30 Αυγούστου, η ΕΣΣΔ προχώρησε στην επανέναρξη της ατμοσφαιρικής δοκιμασίας των πυρηνικών όπλων κατά παράβαση της υπόσχεσης που είχε δώσει ο Khrushchev προς τον Kennedy στη Βιέννη ότι δεν προέβaine σε μια τέτοια ενέργεια.

Τόσο στο Βερολίνο όσο και στη περίπτωση της Κούβας, που θα αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο, υπήρξε επιτυχία της αποτροπής (deterrence success) η οποία ορίζεται ως μια κατάσταση που ένα κράτος θέλει να προσφύγει στη βία και προετοιμάζεται γι αυτό αλλά τελικά απέχει εξαιτίας της στρατιωτικής ικανότητας και επίδειξης αποφασιστικότητας του αντιπάλου. Και στις δύο προαναφερόμενες περιπτώσεις δεν χρησιμοποιήθηκε βία, ειδικά στη περίπτωση του Βερολίνου για την κατάκτηση της πόλης. Υπάρχει όμως μια διαφορά που δημιουργήθηκε και περιστρέφεται γύρω από την έννοια την αποτροπής. Αυτή έχει διττή σημασία³¹⁵. Πρώτον, η αποτροπή εμφανίζεται ως στρατηγική διαχείρισης της σύγκρουσης και είναι η συνειδητή προσπάθεια των ηγετών να χειραγωγήσουν το ρίσκο του πολέμου ώστε να επηρεαστεί η συμπεριφορά του αντιπάλου. Δεύτερον, αποτροπή ως έκφραση υπάρχουσών σχέσεων ισχύος. Στη τελευταία περίπτωση ονομάζεται ως γενική αποτροπή. Χρειάζεται μια αρχική περίοδος καταναγκαστικής διπλωματίας για την επίδειξη αποφασιστικότητας η οποία όμως πρέπει να ασκηθεί προσεκτικά για να αποφευχθεί ο κίνδυνος κλιμάκωσης. Αργότερα μπορεί να υπάρξουν παραχωρήσεις χωρίς το μέρος που τις κάνει να φανεί αδύναμο. Επειδή η αποτροπή εντείνει την σύγκρουση ενθαρρύνοντας τους ηγέτες να μεταφράζουν κάθε αμφίβολη πράξη ως πρόκληση που απαιτεί απάντηση πρέπει να υπάρχει και μια «στρατηγική διαβεβαίωσης»³¹⁶. Αυτή επιτυγχάνεται μέσω μιας αμοιβαιότητας γνωστή και ως «tit for tat»³¹⁷. Όταν υπάρχει θέμα ασφάλειας, η αμοιβαία συμπεριφορά αντιλαμβάνεται ως εναλλακτικό σχέδιο, μια διαδοχική και διάχυτη ανταλλαγή μεταξύ αλληλοεξαρτώμενων αντιπάλων.

Ο ρόλος της αμοιβαιότητας είναι σταθεροποιητικός. Επιτυγχάνεται διαπραγμάτευση με σταθερές και δίκαιες αμοιβαίες στρατηγικές ενώ ταυτόχρονα υπάρχει και ένα στάδιο εκμάθησης του αντιπάλου μέσω της συνεργατικής αμοιβαίας στρατηγικής. Όμως η διαβεβαίωση επιτυγχάνεται μόνο μέσω του αυτοπεριορισμού. Αυτό συμβαίνει γιατί στόχος είναι η μείωση των ρίσκων που συνεπάγεται η αποτροπή επειδή χρησιμοποιείται η γλώσσα της διαβεβαίωσης και όχι της απειλής. Η διαβεβαίωση επιτυγχάνεται μέσω «κανόνων ανταγωνισμού». Οι αρχές αυτές μειώνουν την πιθανότητα ατυχήματος ή πολέμου από

³¹⁵ Lebow, Ned Richard, "Coercion Cooperation and Ethics in International Relations", (Taylor & Francis Group, LLC, 2007), σελ 153

³¹⁶ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 346

³¹⁷ Lebow, "Coercion Cooperation and Ethics in International Relations", σελ 155

λανθασμένο υπολογισμό. Η αποτροπή και ο εξαναγκασμός είναι στρατηγικές της καταναγκαστικής διαπραγμάτευσης. Στοιχεία αυτής είναι η διαπραγματευτική φήμη, η στρατιωτική ισορροπία, τα ενδιαφέροντα των αντιπάλων καθώς και ο ρόλος τους. Οι παράγοντες αυτοί συμβάλλουν στην αποφασιστικότητα ενός κράτους και αν υπάρχουν οδηγούν σε διαπραγματευτικό πλεονέκτημα. Αυτή επιτυγχάνεται μέσω απειλής για στρατιωτική δράση και μέσω απειλής για απώλεια ελέγχου.

Συγκεκριμένα, το στρατιωτικό πλεονέκτημα, τα ενδιαφέροντα και ο ρόλος του αμυνόμενου παρέχουν το θεμέλιο λίθο της αποφασιστικότητας. Ένα κράτος που το status quo του βρίσκεται σε κίνδυνο και δεν προκαλεί, επικοινωνεί την αποφασιστικότητά του πιο εύκολα και αποτελεσματικά από τον αντίπαλο. Επιπλέον, η αξιοπιστία των απειλών καθορίζεται από την ισορροπία αποφασιστικότητας. Το διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στη κρίση προέρχεται τόσο από την αξιοπιστία των απειλών για χρήση βίας όσο και από το ρίσκο ανάληψης πολέμου μέσω της απώλειας ελέγχου. Οι δύο αυτές απειλές είναι ενισχυτικές. Αν αυτές οι απειλές εφαρμοστούν με επιδεξιότητα, το αποτέλεσμα της κρίσης θα αντανάκλα τις «δομικές ασυμμετρίες» που είναι έμφυτες στο περιεχόμενο της διαπραγμάτευσης. Η μεταμόρφωση των διαπραγματευτικών ασυμμετριών σε όρους αξιόπιστων απειλών, αποφασιστικότητας και ευνοϊκών αποτελεσμάτων γίνεται με συμπεριφοριστικές υποθέσεις. Αυτές αφορούν το πώς οι πρωταγωνιστές κατανοούν και μεταφράζουν το νόημα των ασυμμετριών, την αξιολόγηση των ρίσκων και την ανταπόκριση στις απειλές του αντιπάλου.

Η μη-αντίδραση των Δυτικών έδωσε λάθος μηνύματα στην ΕΣΣΔ σχετικά με την ετοιμότητα των ΗΠΑ και την αποφασιστικότητά τους να υπερασπιστούν τα δυτικά δικαιώματα. Επιπλέον η αποτυχία του Kennedy να αντιδράσει γρήγορα στο Τείχος, ενθάρρυνε τον Khrushchev να στείλει πυραύλους στη Κούβα ένα χρόνο αργότερα³¹⁸. Ήταν πεπεισμένος ότι ο Πρόεδρος Kennedy υπέφερε από «ενδημική αδυναμία» και δεν θα αντιδρούσε γρήγορα ή και καθόλου. Υπήρχε δηλαδή «απώλεια σεβασμού» της ΕΣΣΔ προς τις ΗΠΑ.

Το Τείχος πρόσφερε απλά προστασία στην ΕΣΣΔ και όχι λύση στα αιτήματά της. Κανείς δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι η Μόσχα «κέρδισε» στην αποτροπή απόκτησης πυρηνικών όπλων από τη πλευρά της Δυτικής Γερμανίας. Μερικοί πιστεύουν ότι αυτό

³¹⁸ Ο Edward R. Murrow, ένας βετεράνος του ραδιοφώνου και ρεπόρτερ της τηλεόρασης τον οποίο ο Kennedy θαύμαζε βαθιά και είχε διορίσει διευθυντή της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (U.S.I.A.), ήταν στο Βερολίνο στις 13 Αυγούστου και όταν έμαθε τα νέα για την ανέγερση εμποδίων πήγε ο ίδιος να δει τι συμβαίνει στο Ανατολικό Βερολίνο. Όταν επέστρεψε έστειλε τηλεγράφημα στον Kennedy προειδοποιώντας τον ότι οι ΗΠΑ αντιμετωπίζουν μια πολιτική και διπλωματική καταστροφή προβλέποντας «κρίση εμπιστοσύνης» στη σχέση μεταξύ των Δυτικών συμμάχων. Δες Smyser, "Kennedy and the Berlin Wall", σελ 115

ακριβώς αφορούσε η κρίση, «αυτόνομα πυρηνικά γερμανικά όπλα³¹⁹». Δεδομένου της έλλειψης πίστης του Kennedy σε μια Αμερικανική πυρηνική επιλογή οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι ο Khrushchev πίστευε ότι υπήρχε «ισορροπία συμφερόντων» με τις ΗΠΑ. Η ιδέα μιας δύναμης που υπερασπίζεται το έδαφος της, ενέχει μεγαλύτερη αξιοπιστία και αποφασιστικότητα από κάποια άλλη που απειλεί να το καταλάβει με τη χρήση βίας. Αυτό όμως που αναμφισβήτητα πέτυχαν οι ΗΠΑ ήταν η ακύρωση των σχεδίων του Khrushchev για το Βερολίνο και αυτά αφορούσαν την επίτευξη σταθερότητας, νομιμοποίησης της Ανατολικής Γερμανίας και ενσωμάτωσης του Βερολίνου στο κομμουνιστικό σύστημα³²⁰:

Η Αμερικανική αποτυχία να ακολουθήσει σκληρή προσέγγιση όταν το Τείχος κατασκευάστηκε δημιούργησε σοβαρά ερωτηματικά στους συμμάχους σχετικά με τη πρακτική της κυβέρνησης Kennedy, της νέας στρατιωτικής στρατηγικής αλλά και τέθηκε θέμα αξιοπιστίας των ΗΠΑ. Ο τρόπος που η κυβέρνηση Kennedy προσέγγισε τη κρίση είχε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση των σχέσεων ΗΠΑ-ΕΣΣΔ αλλά και μεταξύ των Δυτικών Συμμάχων.

Απώτερος σκοπός του Kennedy ήταν η αποτροπή σύγκρουσης. Στο πλαίσιο αυτό χρησιμοποίησε διπλωματικά μέσα παραχώρησης και γι αυτό η στρατιωτική κλιμάκωση εγκαταλείφθηκε. Πίστευε πως η κρίση του Τείχους του Βερολίνου ήταν ικανή να πείσει τον Kennedy³²¹ για την ανάγκη επίλυσης του προβλήματος του Βερολίνου και συνειδητοποίησε την αντίθεση των Ευρωπαίων συμμάχων για διπλωματική επίλυση του θέματος.

Στη κρίση του 1961, η κυβέρνηση Kennedy υποχώρησε από τους πολιτικούς στόχους που καθοδηγούσαν τη σχέση ΗΠΑ-ΕΣΣΔ για το Βερολίνο και άρχισε να λειτουργεί υπό καθεστώς πιέσεων και απειλών. Η προσέγγιση του Acheson είχε καταρρεύσει και οι προσπάθειες των ΗΠΑ στράφηκαν προς την αποτροπή σύγκρουσης με την ΕΣΣΔ. Το σχέδιο του McNamara για ενίσχυση των μη πυρηνικών δυνατοτήτων που θα εξυπηρετούσαν την διεύρυνση των επιλογών απάντησης, δεν υλοποιήθηκε στη διάρκεια της κρίσης του Βερολίνου ενώ και η «επεκταθείσα ακτίνα συμβατικών στρατιωτικών επιλογών δεν μεταφράστηκε σε επεκταθείσα σειρά πολιτικών επιλογών³²²».

Αν και η στρατιωτική στρατηγική της κυβέρνησης Kennedy είχε σχεδιασθεί ώστε να

³¹⁹ Hope, M. Harrison, "Ulbricht And The Concrete Rose", σελ 43

³²⁰ Freedman, Lawrence, "Kennedy's Wars", σελ 59

³²¹ Στις 21 Αυγούστου ο Πρόεδρος Kennedy γράφει στον Υπουργό Εξωτερικών Rusk: «δεν πιστεύω ότι μπορεί να επιτευχθεί ικανοποιητική πρόοδος από την τετραμερή συζήτηση των μεγάλων Δυνάμεων. Πρέπει να εργαστούμε για μια ισχυρή Αμερικανική θέση και να καταστήσουμε σαφές ότι δεν θα δεχτούμε veto από καμία άλλη χώρα. Πρέπει να δείξουμε στους συμμάχους μας, ότι αυτό θα κάνουμε και ή θα έρθουν μαζί μας ή θα μείνουν πίσω.», δεξ Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 36

³²² Gearson and Schake, "The Berlin Wall Crisis", σελ 38

επιτρέπει τη χρήση ισχύος χωρίς να υπάρξει «τοπική κλιμάκωση της διαμάχης» εντούτοις οι επιλογές δεν έλυσαν το υπάρχον πρόβλημα. Η κρίση αυτή δείχνει ότι η εμβέλεια των πολιτικών επιλογών εξαρτάται εν μέρει από τις στρατιωτικές δυνατότητες της χώρας οι οποίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από ένα επίπεδο επάρκειας όσο αφορά τις αντεπιθετικές δυνάμεις αλλά και από τη φύση της πολιτικής διαμάχης³²³. Αυτή δίνει αφορμή για τη χρήση βίας ενώ είναι απαραίτητο ο ηγέτης να είναι πρόθυμος να λάβει ρίσκα προκειμένου να πετύχει τους αντικειμενικούς πολιτικούς στόχους του. Αυτό συνέβη επειδή η κυβέρνηση Kennedy ανησυχούσε κυρίως για την αποτροπή πολέμου μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ και στο πλαίσιο αυτό αποκήρυξε τα veto των συμμάχων στη διπλωματική και στρατιωτική στρατηγική. Απώτερος σκοπός ήταν να δοθεί χρόνος στις ΗΠΑ για ένα ευρύτερο περιθώριο αντιμετώπισης της Σοβιετικής απειλής. Αυτή η προσέγγιση πέτυχε την αποτροπή ένοπλης σύγκρουσης αλλά δημιούργησε ζητήματα αξιοπιστίας στη Δυτική συμμαχία. Τα υπόλοιπα μέλη του NATO κατηγορούσαν τον Kennedy ότι δεν αντιλήφθηκε «τα λεπτό πολιτικό πλαίσιο West-West με το οποίο έπρεπε να διευθετηθεί η κρίση του Βερολίνου³²⁴.

Συμπερασματικά, οι προσπάθειες ενίσχυσης της αποτροπής ήταν αντιπαραγωγικές εφόσον την έκαναν πιο αδύναμη στη Σοβιετική αντίληψη³²⁵. Αντί να λειτουργήσει περιοριστικά λειτούργησε ενισχυτικά ως προς την αντίληψη και τη θέση της ΕΣΣΔ, ειδικά στη περίπτωση που ο Khrushchev ήταν πρόθυμος να αναλάβει υψηλό ρίσκο για να εκπληρώσει τους ζωτικούς του στόχους στο Βερολίνο. Ο Khrushchev δεν συνέχισε την κρίση γιατί οι πρωταρχικοί στόχοι του επιτεύχθηκαν και το ρίσκο σε περίπτωση συνέχισης της κρίσης δεν θα ωφελούσε την ΕΣΣΔ.

3.6 Η κρίση των πυραύλων της Κούβας και η σχέση της με τη κρίση του Βερολίνου.

Για τις ΗΠΑ, η κρίση των πυραύλων της Κούβας ήταν μια διπλή κρίση Κούβας-Βερολίνου, μια γεωπολιτική αντιπαράθεση ισχύος³²⁶. Υπήρχαν άλλωστε πολλοί στη Δύση που πίστευαν πως τα κριτήρια του Khrushchev για την εγκατάσταση πυρηνικών πυραύλων

³²³ Ibid., σελ 38

³²⁴ Ibid., σελ 39

³²⁵ George and Smoke, "Deterrence in American Foreign Policy", σελ 399

³²⁶ Mahan, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", σελ 128

στη Κούβα σχετίζονται με το θέμα του Βερολίνου. Για το λόγο αυτό χαρακτηρίζεται ως μια «αμοιβαία κατάσταση ομήρων» μεταξύ Κούβας και Βερολίνου. Υπάρχει όμως και η περίπτωση ο Khrushchev να μην επεδίωκε τη σύνδεση αυτή, αλλά η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι τα συμβάντα στη Καραϊβική μπορούσαν να επηρεάσουν το Βερολίνο και το αντίθετο δημιουργούσε πολλά ερωτηματικά σχετικά με τα κίνητρα της ΕΣΣΔ³²⁷.

Πριν την αποκάλυψη της εγκατάστασης των πυραύλων στη Κούβα, οι σύμβουλοι του Kennedy ανέμεναν μια Σοβιετική πρωτοβουλία ενάντια στο Βερολίνο. Στο ίδιο μοτίβο και τρόπο σκέψης, ο Kennedy μελετούσε τις λεπτομέρειες μιας παρατεταμένης κρίσης στο Βερολίνο³²⁸. Πρώτος ο Rusk είχε δηλώσει ότι δεν υπάρχει μια «οργανική γραμμή» που να ένωνε Κούβα και Βερολίνο, όμως ήταν πιθανό ο Khrushchev να επιχειρούσε να κεφαλαιοποιήσει τη Δυτική απομόνωση στο Βερολίνο και να προκαλέσει μια παράλληλη κρίση ενθαρρύνοντας τον Castro να επιτεθεί στην Αμερικανική βάση στο Γκουαντάναμο. Αργότερα ο νέος πρόεδρος στη Γαλλία Charles Bohlen θα συμφωνήσει ότι ο συγχρονισμός και η μυστική φύση της Σοβιετικής ανάπτυξης των πυραύλων λειτουργούσε ως μοχλός πίεσης για την εκδίωξη των δυτικών συμμάχων από το Βερολίνο³²⁹. Σκοπός του ήταν η διαπραγμάτευση όταν οι πύραυλοι θα ήταν επιχειρησιακά έτοιμοι ή θα τους παρουσίαζε ως *fait accompli*. Ο Kennedy ανησυχούσε για το status στο Βερολίνο όσο αυτό εντασσόταν σταδιακά στη κρίση της Κούβας. Γι αυτό το λόγο εγκαθίδρυσε μια «υποομάδα³³⁰» της Εκτελεστικής Επιτροπής (ExComm) ώστε να χειριστεί το Γερμανικό πρόβλημα. Τη διεύθυνε ο Paul Nitze και είχε επίσης ως μέλη τους Thompson, Hillenbrand και τον Στρατηγό David Gray του JCS.

Γεωγραφικά και πολιτικά, η κρίση της Κούβας έδειχνε ότι η Μόσχα κατεύθυνε τις ενέργειες της προς τις ΗΠΑ. Οι συνέπειες μιας σύγκρουσης ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις θα επηρέαζε όχι μόνο το Βερολίνο αλλά και όλο τον κόσμο. Υπό αυτή την έννοια οι δύο κρίσεις σχετίζονταν. Η κρίση του Βερολίνου ήταν η πιο παρατεταμένη και στην ουσία πιο θεμελιώδες αλλά όχι στη «χρονολογική πυκνότητα» ή την έκταση της «επίσημης προσοχής» που δόθηκε στη κρίση της Κούβας. Η κρίση στη Καραϊβική δεν έληξε την κρίση στο Βερολίνο αλλά τερμάτισε τη Σοβιετική τακτική της «αντιμετώπισης με σοκ» των ΗΠΑ.

Ο Khrushchev άφησε μια σειρά από στοιχεία που δείχνουν ότι το Βερολίνο ήταν

³²⁷ Ibid., σελ 130

³²⁸ Γι αυτό το λόγο είχε εγκαταστήσει ένα κρυφό σύστημα παρακολούθησης στο Λευκό Οίκο το σαββατοκύριακο της 28^{ης} Ιουλίου 1962 ώστε να παρακολουθεί τις συναντήσεις του και τις τηλεφωνικές συζητήσεις για το Βερολίνο. Δες Mahan, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", σελ 121

³²⁹ Ibid., σελ 130

³³⁰ Ibid., σελ 135

βασικός στόχος της τοποθέτησης πυραύλων στη Κούβα³³¹. Τα στοιχεία αυτά ήταν τα ακόλουθα. Η κατηγορηματική δήλωση του Gromyko τον Οκτώβρη στον Kennedy ότι ο Khrushchev θα ερχόταν στις ΗΠΑ μετά τις Αμερικανικές εκλογές του Νοεμβρίου και θα τακτοποιούσε το ζήτημα του Βερολίνου³³². Το αναλυτικό γράμμα του Ιουλίου³³³ του Khrushchev στον Kennedy με το οποίο του πρότεινε την αντικατάσταση των Αμερικανικών στρατευμάτων με αστυνομικές δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών. Ίσως ήταν ένα από τα βήματα που σχεδίαζε να επαναλάβει κ ενώπιον των Ηνωμένων Εθνών το Νοέμβριο. Επιπλέον, η απειλητική πρόβλεψη του Khrushchev³³⁴ στον Γερμανό Πρέσβη όπως και η προειδοποίηση του στον Udall ότι «θα βάλλουμε τον Kennedy σε μια κατάσταση που θα αναγκαστεί να λυθεί το πρόβλημα του Βερολίνου».

Μια ιδιωτική παρατήρηση που έκανε ο Gromyko στον Walter Ulbricht κατά τη διάρκεια της επιστροφής από την Ουάσιγκτον τον Οκτώβρη ότι οι «Σοβιετικοί προετοιμάζονταν να αλλάξουν το status του Δυτικού Βερολίνου και να κινηθούν προς ένα καθεστώς πρόσβασης που θα σεβόταν την κυριαρχία του GDR». Παράλληλα, μια δημόσια ομιλία του Gromyko³³⁵ κατά τη διάρκεια επίσκεψης στο Ανατολικό Βερολίνο στην οποία απαιτούσε να εγκαταλείψουν οι Αμερικανικές δυνάμεις το Βερολίνο. Αυτό συνέβη όταν ο Kennedy είχε ήδη ανακαλύψει τους πυραύλους. Προφανώς ο Gromyko δεν είχε συνειδητοποιήσει ότι ο Khrushchev ήταν αυτός που θα υποχωρούσε και γι αυτό το λόγο υποστήριζε τη θέση αυτή με τέτοιο σθεναρό και ασυμβίβαστο τρόπο.

Ένα ακόμη στοιχείο ήταν το γεγονός ότι οι Σοβιετικοί είχαν ξεκινήσει να δημιουργούν πετρελαιαγωγούς³³⁶ από την Ανατολή προς τη Δύση κατά μήκος της Ανατολικής Γερμανίας. Αυτοί τερμάτιζαν σε δύο υψηλής αξίας στρατηγικά σημεία στα ενδογερμανικά σύνορα απέναντι από το Βρετανικό στρατό του Rhine στη πόλη Magdeburg και απέναντι από τον Έβδομο Αμερικανικό Στρατό στο Fulda Gap. Οι πετρελαιαγωγοί μπορούσαν να εφοδιάσουν πιο γρήγορα και πιο εύκολα τις μονάδες των Σοβιετικών από τα φορτηγά βενζίνης. Ο μεγάλος αριθμός και οι θέσεις τους δίπλα στα σύνορα της Δυτικής Γερμανίας, κινούσαν υποψίες ότι οι Σοβιετικοί κάτι σχεδίαζαν για να μαζεύουν δυνάμεις κοντά στο Βερολίνο. Τέλος, τον Απρίλη του 1962, ο Khrushchev εγκατέλειψε τις «παρενοχλήσεις» στους αεροδιαδρόμους του Βερολίνου όταν ο Υπουργός Άμυνας Rodion

³³¹ Mahan, "Kennedy, De Gaulle and Western Europe", σελ 137

³³² Προφανώς μετά την αναγγελία του Khrushchev της παρουσίας των πυραύλων στη Κούβα, δεξ Smysler, "Kennedy and the Berlin Wall", σελ 192

³³³ Ibid., σελ 193

³³⁴ Ibid., σελ 193

³³⁵ Ibid., σελ 193

³³⁶ Ibid., σελ 185

Malinovsky τον ενημέρωσε για την Σοβιετική κατώτερότητα σε ICBM σε σχέση με τις ΗΠΑ. Ο Khrushchev απάντησε «γιατί να μην ρίξουμε ένα σκαντζόχοιρο στα εσώρουχα του Θείου Σαμ;»³³⁷» εννοώντας ότι η Κούβα ήταν μια χρήσιμη βάση πυραύλων μέσου βεληνεκούς που η Μόσχα ήδη διέθετε σε μεγάλους αριθμούς.

Ο Kennedy αντιμετώπισε ένα σοβαρό δίλλημα όταν ανακάλυψε τους πυραύλους στην Κούβα³³⁸. Αν δεν έπραττε τίποτα, οι Σοβιετικοί θα είχαν μια βάση πυραύλων εκεί και αυτό συνεπαγόταν πίεση και ζημιά στο γόητρο των ΗΠΑ. Σε περίπτωση επίθεσης στους πυραύλους της Κούβας, η ΕΣΣΔ θα είχε αφορμή για επίθεση στο Βερολίνο ενώ αν δεχόταν τους πυραύλους θα έχανε το Βερολίνο εξαιτίας της νέας Αμερικανικής θέσης στη νέα ισορροπία ισχύος.

Άρα οποιαδήποτε απόφαση και αν είχε λάβει, θα επηρεαζόταν το Βερολίνο άμεσα ή έμμεσα. Αργότερα, όταν αποκαλύφθηκαν οι πυραύλοι, οι Σοβιετικές δυνάμεις που ήταν στα Δυτικά σύνορα άρχισαν να αποσύρονται. Προφανώς ο Khrushchev ήθελε να δείξει στον Kennedy ότι ήθελε να αποφύγει οποιοδήποτε είδος σύγκρουσης. Η νίκη των ΗΠΑ στη κρίση της Κούβας είχε μεγάλη επίδραση στο θέμα του Βερολίνου. Η κρίση στο Βερολίνο είχε ουσιαστικά λήξει επειδή οι απειλές του Khrushchev είχαν απολέσει³³⁹ ουσιαστικά την αξιοπιστία τους ενώ η επιμονή του Kennedy για μυστικότητα στη συμφωνία απόσυρσης των Αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία αύξησαν αυτή την επίδραση υπέρ των ΗΠΑ.

Άλλωστε ο Kennedy εφάρμοσε στη Κούβα αυτά που είχε διδαχτεί από τις κρίσεις στο Βερολίνο³⁴⁰, η απόφαση του να στείλει τα ταξιαρχία στο Βερολίνο τον Αύγουστο του 1961, η άρνηση του να αποσυρθεί από το σημείο Charlie, η ετοιμότητα του να αψηφά τις σοβιετικές παρενοχλήσεις στους αεροδιαδρόμους τον είχαν εμπνεύσει σταδιακά με αυτοπεποίθηση και αποφασιστικότητα. Μπορούμε να πούμε ότι ο Kennedy πέρασε μια «σταδιακή εκμάθηση και ωρίμανση». Ο χειρισμός της κρίσης του Βερολίνου τον βοήθησε να χειριστεί τη κρίση της Κούβας

³³⁷ Ibid.,σελ 194

³³⁸ Ibid.,σελ 196

³³⁹ Ibid.,σελ 197

³⁴⁰ Ibid.,σελ 198

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4.1 Η Κρίση των Πυραύλων της Κούβας 1962³⁴¹

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 1962. Αναμφισβήτητα πρόκειται για την πιο κρίσιμη καμπή στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. ΗΠΑ και ΕΣΣΔ ήρθαν αντιμέτωπες στο θέατρο της Καραϊβικής εξαιτίας της απόφασης των Σοβιετικών να εγκαταστήσουν πυρηνικούς πυραύλους στο νησί της Κούβας. Μόλις οι ΗΠΑ ανακάλυψαν την εγκατάσταση πυρηνικών πυραύλων μεσαίου και μεγάλου βεληνεκούς, οι δύο υπερδυνάμεις αλλά και ολόκληρος ο κόσμος βρέθηκε στο χείλος μιας πυρηνικής καταστροφής. Η κρίση των πυραύλων αποδεικνύει τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει η «προσωπικότητα» στη πολιτική³⁴². Επιπλέον η κατάσταση στη Καραϊβική εμφανίζει πολλά κοινά στοιχεία με το Βερολίνο σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορεί να χαρακτηριστεί ως «mirror image» της κατάστασης γύρω από το Βερολίνο

Γιατί όμως η Κούβα βρέθηκε στο επίκεντρο της κρίσης; Αποτελεί γεγονός ότι ο Castro και ο Krushchev ενεργούσαν υπό ένα διαρκή φόβο μιας Αμερικανικής εισβολής. Σ' αυτό συντέλεσε η επιχείρηση MongOOSE, η ύπαρξη και εφαρμογή εναλλακτικών σχεδίων εισβολής στη Κούβα από τις ΗΠΑ. Το Πεντάγωνο είχε προετοιμάσει σχέδια επίθεσης για αεροπορικά χτυπήματα και επιθέσεις στο έδαφος εναντίων της Κούβας τα οποία είχαν δοκιμαστεί σε μεγάλης κλίμακας και καλά δημοσιοποιημένες ασκήσεις. Τον Απρίλιο και τον Μάιο το Ναυτικό διεξήγαγε την άσκηση «Quick Kick» με 79 πλοία, 300 αεροπλάνα και 40.000 στρατό ενάντια στην Νοτιοανατολική Ακτή των ΗΠΑ³⁴³. Στόχος ήταν η προσομείωση εισβολής στην Κούβα. Η άσκηση «Jupiter Springs» διεξήχθη το καλοκαίρι και αφορούσε το αερομεταφερόμενο στοιχείο μιας κουβανικής επίθεσης, ενώ η άσκηση «Swift Strike 2» διεξήχθη στη Καρολίνα τον Αύγουστο και περιελάμβανε 4 στρατιωτικές μεραρχίες και 8 αεροπορικές μοίρες, 70.000 προσωπικό σε επιχείρηση περιορισμένου πολέμου³⁴⁴. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι, την άνοιξη του 1961 η κυβέρνηση Kennedy έστειλε ένα θολό μήνυμα στη Μόσχα το οποίο ανέφερε ότι οι ΗΠΑ κατείχαν στρατηγική ανωτερότητα. Στόχος

³⁴¹ Η κρίση της Κούβας αναφέρεται στην κουβανική και ρωσική βιβλιογραφία ως η κρίση της Καραϊβικής και η κρίση του Οκτώβρη αντίστοιχα.

³⁴² Ο Khrushchev πίστευε ότι ο Kennedy ήταν αδύναμος, αναποφάσιστος, ανώριμος, μη-δοκιμασμένος, και ιδιαίτερα τροτός μετά το Κόλπο των Χοίρων, δεξ Stern, "The Week The World Stood Still", σελ 38

³⁴³ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 26

³⁴⁴ Ibid., σελ 26

ήταν να μετριασθεί ο επιθετικός συναγερμός της ΕΣΣΔ. Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν ΕΣΣΔ και Κούβα στη συμφωνία εγκατάστασης πυρηνικών πυραύλων στο νησί.

Στη κρίση αυτή η ουσία της νίκης είναι η αντίληψη και η λανθασμένη αντίληψη. Η ΕΣΣΔ πίστεψε λανθασμένα ότι αν οι ΗΠΑ ανακάλυπταν τους πυραύλους θα ήταν διστακτικοί και η απάντησή τους θα ήταν διπλωματική-πολιτική και όχι στρατιωτική. Κεντρικό ερώτημα στο σημείο αυτό αποτελούν τα αίτια που οδήγησαν τον Khrushchev σε λάθος υπολογισμό των προθέσεων του Kennedy. Σύμφωνα με μια πρώτη άποψη, ο Khrushchev πίστεψε πως οι προειδοποιήσεις που κατά διαστήματα απεύθυνε ο Kennedy είχαν ως στόχο το εσωτερικό των ΗΠΑ και την ενδυνάμωση της κυβέρνησης του έναντι των αντιπάλων και δεν απευθυνόταν προς την ΕΣΣΔ. Ταυτόχρονα, όταν ο Kennedy αρνήθηκε να παρέμβει με τις Αμερικανικές δυνάμεις για να διασώσει την εισβολή στο Κόλπο των Χοίρων, ο Khrushchev είχε λόγους να πιστεύει ότι η διπλωματία της αποτροπής του είχε πετύχει όπως και στη κρίση του Suez³⁴⁵. Επίσης θεωρούσε τον Kennedy ένα αδύναμο Πρόεδρο που δεν είχε τον πλήρη έλεγχο του κρατικού του μηχανισμού. Ο Khrushchev είχε αντιληφτεί τη συνεχόμενη θέση ισχύος που αποκτούσαν οι στρατιωτικοί στην Αμερικανική οικονομική και πολιτική ζωή. Διαισθανόταν να υφίσταται διαφορά αντίληψης στο θέμα της σοβιετικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος για την επέκταση της σοβιετικής επιρροής μεταξύ των αναλυτών του Πενταγώνου και των αναλυτών της CIA και του State Department.

Όμως ποια ακριβώς ήταν τα κίνητρα πίσω από την εγκατάσταση των πυραύλων;

4.2 Κίνητρα για τη Σοβιετική ανάπτυξη των πυραύλων και η συμφωνία ΕΣΣΔ-Κούβας

Μετά την απόδειξη μη ύπαρξης του «missile-gap» η ΕΣΣΔ ήθελε να ενισχύσει τη στρατηγική της θέση έναντι των ΗΠΑ ώστε να δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες για τη σοβιετική εξωτερική πολιτική. Η ανάπτυξη βαλλιστικών πυραύλων μεσαίου και ενδιάμεσου βεληνεκούς (MRBM-IRBM) στη Κούβα εξυπηρετούσε πολλές σκοπιμότητες³⁴⁶.

Κύριο στόχος του Khrushchev ήταν η διπλή αποτροπή τόσο μιας Αμερικανικής

³⁴⁵ Matthias, C. Willard, "America's Strategic Blunders, Intelligence Analysis and National Security Policy 1936-1991", (The Pennsylvania State University Press 2001), σελ 178

³⁴⁶ Bruce et al. "Essence of Revision: Moscow, Havana, and the Cuban Missile Crisis, International Security, Vol. 14, No. 3, (Winter, 1989-1990), σελ 138

εισβολής στη Κούβα όσο και της καταστροφής της Κουβανικής Επανάστασης³⁴⁷. Οι βάσεις θα βοηθούσαν την προστασία της Κούβας ενώ και ο Castro θα γινόταν δεκτικός στις Σοβιετικές επιθυμίες. Ένας πλήρης έλεγχος της Κούβας ήταν προ των πυλών. Επιπλέον, διακαής πόθος ήταν η επανόρθωση της επιθετικής ανισορροπίας στα στρατηγικά όπλα η οποία ήταν υπέρ των ΗΠΑ³⁴⁸. Μέσω αυτού θα επιτύγχαναν οι Σοβιετικοί αποκατάσταση της παγκόσμιας στρατηγικής κατωτερότητας της ΕΣΣΔ. Αυτό αποτελούσε εξάλλου και το αμυντικό στοιχείο του κινήτρου. Γίνεται αντιληπτό ότι υποτιμήθηκε ο αποτρεπτικός ρόλος των στρατιωτικών αναπτύξεων. Σταδιακά θα επέρχονταν αλλαγή της ισορροπίας ισχύος σε στρατιωτικούς και πολιτικούς λόγους.

Παράλληλα, η εθνική υπερηφάνεια και το γόητρο της ΕΣΣΔ προσέδιδε ένα επιπλέον κίνητρο. Η ΕΣΣΔ έπρεπε να αντιμετωπίσει τις Αμερικανικές αναπτύξεις πυρηνικών όπλων στη Σοβιετική περιφέρεια ασκώντας «ίσο δικαίωμα» σε παρακείμενο έδαφος των ΗΠΑ. Ο Khrushchev πίστευε πως υπήρχε ένα είδος «συμμετρίας» με τους πύραυλους Jupiters στη Τουρκία και γι αυτό επιθυμούσε να ανταποδώσει σε όρους «ψυχολογικής ισότητας»³⁴⁹. Δεν μπορεί να αποκλειστεί η σκέψη για πιθανή χρήση των βάσεων στη Κούβα ως διαπραγματευτικό πλεονέκτημα με τις υπερπόντιες βάσεις των ΗΠΑ ή συνομιλίες αφοπλισμού. Ταυτόχρονα βελτίωση του Σοβιετικού γόητρου απέναντι στη Κίνα, στην κομμουνιστική κίνηση και τον αποικιακό κόσμο. Είναι πιθανόν η έμπρακτη υποχωρητικότητα και η διάθεση για διαπραγμάτευση του Kennedy να ώθησαν τον Khrushchev στη δημιουργία της κρίσης της Κούβας. Είναι χαρακτηριστικό πως ο Kennedy πρόσφερε στον Khrushchev μέσω του Gromyko ένα εύρος συναινέσεων για το Βερολίνο και τη Γερμανία στις 11 Μαρτίου 1962 με τίτλο «Αρχές Σχεδίων-Διαδικασίες-Ενδιάμεσα Βήματα»³⁵⁰. Αυτό περιελάμβανε προτάσεις που αφορούσαν τα τελικά Γερμανικά σύνορα, τον περιορισμό στους εξοπλισμούς εντός της Γερμανίας, συνθήκη μη επιθετικότητας ΝΑΤΟ-ΣτΒ και τη δημιουργία Δυτικών και Ανατολικό-Γερμανικών τεχνικών επιτροπών.

Παρατηρούμε στο σημείο αυτό ότι οι πύραυλοι είχαν διπλή χρήση³⁵¹. Προστάτευαν τη Κούβα αλλά είχαν και μεγάλη στρατηγική αξία. Σύμφωνα με τον Emilio Aragonés, μέλος

³⁴⁷ Πολλοί έχουν απορρίψει την εκδοχή αυτή υποστηρίζοντας ότι προέκυψε μετά τη κρίση ως η επίσημη Σοβιετική αιτιολογία για την ανάπτυξη και στόχευε στην δικαιολόγηση των δημοσίων όρων με τους οποίους η κρίση τελικά λύθηκε.

³⁴⁸ Ο General Dimitry Volkogonov υποστήριξε ότι η ΕΣΣΔ είχε επιτύχει να αναπτύξει μόνο 20 ICBM ικανούς να πλήξουν τις ΗΠΑ. Ο αριθμός αυτός ήταν κατά πολύ μικρότερος από τους 75 που υπολόγιζαν οι Δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών. Μια Κουβανική ανάπτυξη μπορούσε να είχε τετραπλασιάσει τον αριθμό των Σοβιετικών κεφάλων που θα έπλητταν τις ΗΠΑ. δεξ Matthias, C. Willard, "America's Strategic Blunders", σελ 193

³⁴⁹ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 24

³⁵⁰ Smyser, "Kennedy and the Berlin Wall", σελ 168

³⁵¹ Bruce et al. "Essence of Revision: Moscow, Havana, and the Cuban Missile Crisis", σελ 145

του Κουβανικού κομμουνιστικού κόμματος το 1962 υποστήριξε ότι για τους Κουβανούς δύο ήταν οι κύριοι λόγοι αποδοχής των πυραύλων³⁵². Οι πύραυλοι θα μετατόπιζαν το παγκόσμιο συσχετισμό δυνάμεων υπέρ του σοσιαλισμού, ενώ η Κούβα έπρεπε να αποδεχτεί «το μερίδιο του ρίσκου» από τη στιγμή που ήταν ευγνώμων και είχε χρέος απέναντι στην ΕΣΣΔ για την υποστήριξη που της παρείχε. Άλλωστε η ΕΣΣΔ είχε αναλάβει πολλές ευθύνες όταν υποστήριξε την Κουβανική επανάσταση.

Στη Μόσχα οι Raul Castro και Malinovsky προετοίμασαν το προσχέδιο της συμφωνίας περιλαμβάνοντας «δικαιώματα και υποχρεώσεις³⁵³» της οικοδέσποινας χώρας και των Σοβιετικών δυνάμεων που θα κατασκεύαζαν και θα επάνδρωναν τα δίκτυα πυραύλων. Η συμφωνία ήταν διεθνής συνθήκη με τους εξής όρους. Οι Σοβιετικοί θα είχαν την επιμέλεια και τον έλεγχο των πυρηνικών πυραύλων στη Κούβα ενώ θα παρείχαν προσωρινά τη χρήση του δικτύου των πυραυλικών βάσεων για μια περίοδο 5 ετών, αν και τα δίκτυα θα παρέμεναν σε κυρίαρχο Κουβανικό έδαφος. Κάποια SAM θα παρέχονταν στους Κουβανούς αν και τα SA-2 SAM αρχικά θα εγκαθίστανται, θα επανδρώνονταν και θα τα χειρίζονταν οι Σοβιετικοί μέχρι οι Κουβανικές δυνάμεις να εκπαιδεύονταν στο χειρισμό και τη συντήρησή τους. Ο ολοκληρωτικός έλεγχος των πυραύλων ανατέθηκε στον στρατηγό Issa Pliyev, πρώην αξιωματικό των τεθωρακισμένων χωρίς εμπειρία σε πυρηνικούς πυραύλους. Μετά την πάροδο 5 ετών θα υπήρχε επιπλέον απόφαση για ακύρωση ή συνέχιση της συμφωνίας. Όλα τα κόστη που σχετίζονταν με την ανάπτυξη θα εκπληρώνονταν από την ΕΣΣΔ.

Το σημείο στον πρόλογο ανέφερε ότι σκοπός της συμφωνίας ήταν να «παρέχει αμοιβαία στρατιωτική βοήθεια» και όχι να «σώσει την κουβανική επανάσταση». Αυτό είναι πολύ σημαντικό για να κατανοήσουμε το εύρος και το βάθος των δεσμεύσεων που είχαν αναπτυχθεί μεταξύ ΕΣΣΔ και Κούβας. Τα πρώτα SS-4 MRBM αφίχθησαν τελικά στη Κούβα στις 15 Σεπτεμβρίου, 11 ημέρες μετά την πρώτη προειδοποίηση του Kennedy, 2 ημέρες μετά την δεύτερη του προειδοποίηση και 5 ημέρες μετά την άρνηση από το TASS ότι μια τέτοια εξέλιξη ήταν πιθανή. Το καμουφλάζ ήταν Σοβιετική υποχρέωση. Όμως οι διαδικασίες λειτουργίας κατασκευής πυρηνικών δικτύων πυραύλων δεν περιελάμβαναν την υποχρέωση αυτή με αποτέλεσμα να αγνοηθεί το γεγονός αυτό και να μην συμβουλευτούν την Κούβα στις διαδικασίες καμουφλάζ. Τέλος, υπήρχε ρητή δέσμευση ότι «οι πυραυλικές δυνάμεις θα χρησιμοποιούνταν μόνο σε περίπτωση επίθεσης από τις ΗΠΑ, ενός πολέμου και κάτω από αυστηρή περίπτωση λήψης διαταγών από τη Μόσχα ενώ όλες οι προϋποθέσεις έπρεπε να

³⁵² Υπήρχε ο κίνδυνος μέσα στο μηχανισμό λήψης αποφάσεων και στο ίδιο το Κόμμα η ανάπτυξη των πυραύλων να έγινε αντιληπτή με διαφορετικούς τρόπους. Αυτό θα περιέπλεκε τον Khrushchev στους όρους επίλυσης της κρίσης. Έπρεπε να ενδεχόμενο αυτό να είχε ερευνηθεί από τις υπηρεσίες πληροφοριών.

³⁵³ Bruce et al. "Essence of Revision: Moscow, Havana, and the Cuban Missile Crisis", σελ 148

εξακριβωθούν πριν χρησιμοποιηθούν οι πυραύλοι». Όμως δεν υπήρχαν φυσικοί μηχανισμοί που θα απέτρεπαν μη εξουσιοδοτημένη χρήση μέσα στις κεφαλές όπως κωδικοί σύνδεσης.

4.3 Στρατιωτικά μέτρα κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας

Κατά τη διάρκεια του Οκτωβρίου 1962, οι παγκόσμιες Αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις, πυρηνικές και συμβατικές, είχαν τοποθετηθεί στο υψηλότερο επίπεδο ετοιμότητας στη μεταπολεμική περίοδο. Ο σχεδιασμός, η εναλλακτική σχεδίαση και όλες οι στρατιωτικές αναπτύξεις για πιθανό αποκλεισμό ή εισβολή στη Κούβα είχαν ξεκινήσει πριν την ανάπτυξη του Σοβιετικού δικτύου πυραύλων στις 15 Οκτωβρίου. Την πρώτη Οκτωβρίου ο Υπουργός Άμυνας Robert McNamara ζήτησε από τους αρχηγούς των γενικών επιτελείων την δημιουργία σχεδίων για την απομάκρυνση των σοβιετικών πυραύλων από τη Κούβα σε περίπτωση που υπήρχαν και κρινόταν αναγκαίο για την απομάκρυνση του καθεστώτος Castro. Ο ναύαρχος Robert Lee Dennison, Διοικητής της Ατλαντικής Διοίκησης (CINCLANT) είχε διαταχθεί να προετοιμαστεί για πιθανό αποκλεισμό της Κούβας και στις 6 Οκτωβρίου οι δυνάμεις του τέθηκαν σε υψηλό βαθμό ετοιμότητας ενώ στις 8 Οκτωβρίου μία στρατιωτική μονάδα με F-4 αναπτύχθηκε στο Key West για την ενίσχυση των Αμερικανικών αεροπορικών δυνάμεων³⁵⁴.

Ο σκοπός των στρατιωτικών προετοιμασιών ήταν να αυξηθεί η ετοιμότητα και να δοθεί η δυνατότητα στον Υπουργό Άμυνας να εξηγήσει στην Εκτελεστική Επιτροπή (ExComm) ότι όλες οι αναγκαίες προετοιμασίες είχαν λάβει χώρα. Στην ίδια σύσκεψη ο Robert McNamara περιέγραψε τις επιλογές απάντησης που είχαν οι ΗΠΑ στη κρίση. Αυτές διακρίνονταν σε παθητικές και ενεργητικές. Η παθητική στάση περιελάμβανε τις εξής επιλογές, να μην πράξουν τίποτα, να υπάρξει προσωπική διαμαρτυρία στον Khrushchev. Αυτό αφορούσε ένα «πολιτικό σχέδιο δράσης», μια διπλωματική προσέγγιση είτε με τον Castro είτε με τον Khrushchev. Η επιλογή αυτή δεν επιλέχτηκε γιατί μπορούσε να οδηγήσει σε μη ικανοποιητικά αποτελέσματα. επιπλέον θα μπορούσαν να μεταφέρουν το θέμα ενώπιον του Σ.Α. του Ο.Η.Ε. ή να επιβάλουν εμπάργκο στη μεταφορά στρατιωτικών όπλων απέναντι στη Κούβα με την πρόθεση να συσφίξουν βαθμιαία τον κατάλογο παράνομης διακίνησης για να συμπεριληφθούν όλες οι προμήθειες. Αυτό θα έδειχνε προθυμία και ετοιμότητα των ΗΠΑ να

³⁵⁴ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management", σελ 101

προχωρήσουν παραπέρα. Η επιλογή αυτή βρισκόταν μεταξύ «πολιτικής δράσης» και «στρατιωτικής δράσης».

Η ενεργητική στάση περιελάμβανε σχέδια για αιφνιδιαστική αεροπορική επίθεση. Σκοπός ήταν να καταστραφούν οι πύραυλοι, αλλά θα σκοτώνονταν και πολλοί Σοβιετικοί τεχνικοί που βρίσκονταν στη Κούβα ενώ ο Khrushchev θα αντιμετώπιζε ισχυρές πιέσεις για αντεπίθεση είτε στη Κούβα είτε στην Ευρώπη. Ένα ακόμη εναλλακτικό σχέδιο ήταν η έναρξη προετοιμασιών για αιφνιδιαστική εισβολή. Μετά τον Κόλπο των Χοίρων οι Αρχηγοί των Γενικών Επιτελείων είχαν ετοιμάσει εναλλακτικά σχέδια. Όμως, η εισβολή απαιτούσε χρόνο προετοιμασίας κατά τη διάρκεια της οποίας τα σοβιετικά πυραυλικά δίκτυα στη Κούβα θα ήταν επιχειρησιακά.

Τελικά επιλέχθηκε η επιβολή καραντίνας. Η γραμμή της ήταν ένας κύκλος 500 μιλίων που ξεκινούσε από το ακρωτήριο Maisi στην ανατολική άκρη της Κούβας. Λίγες ώρες πριν η καραντίνα τεθεί σε ισχύ, τα μέτρα³⁵⁵ οι ΗΠΑ είχαν λάβει μέτρα για ενίσχυση της ετοιμότητας τους. Συγκεκριμένα, το προσωπικό μάχης είχε τεθεί σε 24ωρο συναγερμό καθήκοντος ενώ όλες οι αποχωρήσεις ακυρώθηκαν και έγινε ανάκληση προσωπικού. Αναβλήθηκαν όλες οι αποχωρήσεις από τη SAC ενώ υπήρχαν ήδη στον αέρα 1.962 όπλα της³⁵⁶. Διασκορπίστηκαν 183 βομβαρδιστικά B-47 σε 33 προεπιλεγμένα πολιτικά και στρατιωτικά αεροδρόμια, πρόσθετα B-52, B-47 και τάνκερ τοποθετήθηκαν σε ενισχυμένη επιφυλακή ενώ 90 πύραυλοι ICBM ΑΤΛΑΣ και 46 Titan τοποθετήθηκαν σε υψηλό βαθμό ετοιμότητας³⁵⁷. Επιπλέον, το SAC τέθηκε για πρώτη φορά σε DEFCON 2³⁵⁸ και υποβρύχια Polaris άρχισαν να κινούνται σε προκαθορισμένους σταθμούς.

Η βόρεια Αμερικανική Αεροπορική Αμυντική Διοίκηση (NORAD) έλαβε εντολή μετακίνησης σε DEFCON 3 και έγινε έλεγχος στο δίκτυο Διοίκησης και Ελέγχου. Υπήρχε συνεχή παρακολούθηση και προετοιμασία των Ενόπλων Δυνάμεων. Παράλληλα, ο Πρόεδρος Kennedy διακήρυξε ότι οποιοσδήποτε πύραυλος εκτοξευόταν από την Κούβα ενάντια σε οποιοδήποτε έθνος του Δυτικού Ημισφαιρίου θα ήταν ισοδύναμο με Σοβιετική επίθεση στις ΗΠΑ και θα προκαλούσε «αντεπιθετική» απάντηση προς την ΕΣΣΔ. Αποφασίστηκε η τοποθέτηση πρόσθετων στρατιωτικών μονάδων στη βάση στο Guantanamo και οι ΗΠΑ

³⁵⁵ Freedman, "Kennedy's Wars", σελ 237

³⁵⁶ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management" σελ 102

³⁵⁷ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management" σελ 103

³⁵⁸ Το DEFCON 2 δείχνει μέγιστη ετοιμότητα για εχθροπραξίες. Ο Στρατηγός Power πήρε την πρωτοβουλία να «βυθίσει» τους Σοβιετικούς στην «πυρηνική τους κατωτερότητα». Η κλιμάκωση προσφέρει σχετικά στρατιωτικά πλεονεκτήματα και αυξάνει το ρίσκο ώστε να υπάρξει ταυτόχρονη αύξηση βίας η οποία θα αποθαρρύνει τον αντίπαλο να προχωρήσει. Πρόκειται δηλαδή για ένα chicken game δες the Cuban missile crisis in the international system.

έλαβαν την υποστήριξη από τον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών και Η.Ε. Η ισχύς δεν ήταν μόνο η στρατιωτική ανάπτυξη αλλά και η διπλωματική. Στο διπλωματικό πεδίο ο Kennedy ήθελε να παρουσιάσει τον Khrushchev σε μια κατάσταση που δεν ανέμενε και στην οποία αν υπήρχε περίπτωση πολέμου, η ευθύνη θα ανήκε ολοκληρωτικά στον Khrushchev. Επιπλέον, τα «ουδέτερα κράτη» ήταν υπέρ των ΗΠΑ. Αυτό ήταν ακόμη μια απόδειξη των λανθασμένων υπολογισμών του Khrushchev όταν πίστευε ότι κέρδιζε την υποστήριξη τους σε μια σύγκρουση με τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ ακολούθησαν μια «στρατηγική αυξανόμενης πίεσης».

Περιορισμοί τέθηκαν στον Τύπο και αφορούσαν την αποδέσμευση πληροφοριών σχετικά με την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων. Αυτό συνέβη εξαιτίας της αντίληψης ότι ο Τύπος αποτελεί ένα «πολιτικό όπλο» στη διάρκεια της κρίσης³⁵⁹ το οποίο και έπρεπε να εκμεταλλευτούν. Τέλος απηύθυναν κάλεσμα προς τον Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους και να εργαστεί από κοινού με τις ΗΠΑ για «σταθερές σχέσεις» βοηθώντας με αυτό τον τρόπο να μετακινηθεί ο κόσμος από την άβυσσο της καταστροφής.

Ο αντικειμενικός στόχος του επιπέδου συναγερμού του SAC ήταν διπλός³⁶⁰. Πρώτον θα απέτρεπε Σοβιετικές στρατιωτικές κινήσεις οπουδήποτε αλλού, αυτό που σήμερα ονομάζεται «οριζόντια κλιμάκωση». Δεύτερον, ο συναγερμός υπογράμμισε τη δημόσια απειλή του Προέδρου Kennedy στις 22 Οκτωβρίου, να ξεκινήσει ένα πλήρη «αντεκδικητικό πυρηνικό χτύπημα» ενάντια στην ΕΣΣΔ σε περίπτωση που ένας πυρηνικός πύραυλος εκτοξευόταν από την Κούβα ενάντια σε οποιοδήποτε στόχο στο Δυτικό Ημισφαίριο. Παράλληλα, ο στρατιωτικός συναγερμός των ΗΠΑ «καθυστέρησε το χρονοδιάγραμμα» της ΕΣΣΔ για παρέμβαση και μείωσε τα κίνητρα των Σοβιετικών και τις ευκαιρίες ανάμιξης τους.

Η επιβολή του ναυτικού αποκλεισμού ή αλλιώς «καραντίνας³⁶¹» βασίστηκε στην Ενδοαμερικανική Συνθήκη Αμοιβαίας Βοήθειας του 1947 γνωστή και ως «Rio Pact³⁶²» η οποία εξουσιοδοτούσε τη χρήση στρατιωτικής βίας για να διατηρηθεί «η ειρήνη και η ασφάλεια» της Ηπείρου. Εδώ βασίστηκε και η νομική αιτιολόγηση της εφαρμογής του ναυτικού αποκλεισμού. Επιπλέον ήταν μια «σειρά μονομερών μη σχετιζόμενων δράσεων όχι αιφνιδιαστικών». Η καραντίνα μείωσε τη σοβαρή πιθανότητα ρίσκου μιας μεγάλης κλίμακας

³⁵⁹ Οι δημοσιογράφοι δέχτηκαν να εξαπλώσουν την Αμερικανική άποψη και θαυμασμό για τον νεαρό Πρόεδρο Kennedy που νίκησε έναν απρόβλεπτο και επικίνδυνο εχθρό.

³⁶⁰ Sagan, “Nuclear Alerts and Crisis Management” σελ 105

³⁶¹ Πρόκειται για «Legal crisis management». στόχος εδώ είναι η ειρηνική τακτοποίηση των διαφορών Frei, “International Crises and Crisis Management”, σελ 18

³⁶² George, Alice L., “Awaiting Armageddon, How Americans Faced the Cuban Missile Crisis”, (The University of North Carolina Press 2003) σελ 18

στρατιωτικής πράξης από την οποία η χώρα δεν θα είχε οφέλη. Επιβλήθηκε αρχικά καραντίνα στα πλοία με επιθετικά όπλα για να μην δοθεί η δικαιολογία στον Khrushchev να επιβάλλει απόλυτη καραντίνα στο Βερολίνο. Αν αυτή αποτύγχανε τότε η μόνη λύση ήταν ανάληψη στρατιωτικής δράσης. Στη περίπτωση αυτή οι ΗΠΑ χρειάζονταν μια κυβέρνηση για τη Κούβα και σχέδια για απάντηση σε δράσεις της ΕΣΣΔ στην Ευρώπη. Ο Rusk είχε τονίσει «ένα περιορισμένο πρώτο βήμα είναι πολύ σημαντικό για να δώσεις στους Σοβιετικούς τη δυνατότητα να υποχωρήσουν από το γκρεμό».

Η Αμερικανική στρατηγική της καραντίνας δημιούργησε την εικόνα μιας «stand off» κρίσης η οποία πολύ δύσκολα θα επιλυόταν χωρίς μια συμβολική παραχώρηση ενώ τοποθέτηση τη λήψη απόφασης στο άλλο μέρος εξαιτίας του γεγονότος ότι λειτουργεί παθητικά. Η τελική ζημία καταλήγει από την επιμονή της μπλοκαρισμένης επικράτειας και από τη συνέχιση της δύναμης που μπλοκάρει. Η καραντίνα απεικονίζει τη τυπική διαφορά μεταξύ μιας απειλής που σκοπεύει να αναγκάσει έναν εχθρό να κάνει κάτι και μιας απειλής που σκοπεύει να τον κρατήσει από το να ξεκινήσει κάτι. Η διαφορά είναι στο χρονισμό και στη πρωτοβουλία, ποιος κάνει την πρώτη κίνηση και ποια η πρωτοβουλία δοκιμάζεται. (διάκριση μεταξύ αποτροπής και εξαναγκασμού)³⁶³.

Η καραντίνα αποτελούσε μια προσέγγιση «try and see»³⁶⁴. Αυτό συνδυάστηκε με την αποστολή τελεσίγραφου προς την ΕΣΣΔ. Ο Kennedy πέτυχε μέσω αυτής της καταναγκαστικής διπλωματίας την εγκαθίδρυση αποφασιστικότητας και λιγότερο ευέλικτης θέσης³⁶⁵. Έτσι απέκτησε δυνατότητα άσκησης περισσότερης πίεσης στην ΕΣΣΔ. Υπήρχε έλλειψη δύο στοιχείων που ο Kennedy αναγκάστηκε να προσθέσει αργότερα για να ωθήσει την ΕΣΣΔ σε συμμόρφωση. Αυτά ήταν ο χρονικός περιορισμός της συμμόρφωσης³⁶⁶ και η ισοδύναμη συγκεκριμένη ένδειξη των συνεπειών που θα ακολουθήσουν αν υπήρχε απουσία συμμόρφωσης³⁶⁷. Σ' αυτό συντέλεσε η ρητή διαβεβαίωση ότι οι ΗΠΑ θα αποσύρουν τους jupiters από την Τουρκία ενώ ταυτόχρονα οι ΗΠΑ προχωρούσαν σε ανάπτυξη μεγάλου αριθμού αεροπορικών δυνάμεων με στόχο την εισβολή στη Κούβα κάτι που σίγουρα θα πρόσεξε η ΕΣΣΔ.

Κατά τη διάρκεια του αρχικού σταδίου της κρίσης, ο Kennedy ζήτησε από τις δύο υπηρεσίες σχεδιασμού έκτακτης ανάγκης, το Deffence Department's Office of Civil Defence το οποίο είχε την ευθύνη για την προστασία του πληθυσμού, και το White House's Office of

³⁶³ Jones, Sean M. Lynn et al, "Nuclear Diplomacy and Crisis Management" σελ 265

³⁶⁴ Η αντιπαράθεση στη γραμμή καραντίνας χαρακτηρίζεται ως «eyeball to eyeball», δες Dobbs, Michael, "One Minute to Midnight, Kennedy, Khrushchev and Castro on the Brink of Nuclear War", (New York, 2008), σελ 20

³⁶⁵ Cimballa, J. Stephen, "Coercive Military Strategy" (October 1, 1998) σελ 44

³⁶⁶ Cimballa, "Coercive Military Strategy", σελ 44

³⁶⁷ Cimballa, "Coercive Military Strategy" σελ 44

Emergency Planning το οποίο χειριζόταν τον κυβερνητικό σχεδιασμό και τις επιχειρήσεις για οποιοδήποτε είδος ανάγκης, να βελτιώσουν την υπάρχουσα κατάσταση ετοιμότητας. Στις υπηρεσίες αυτές υπήρχαν οργανωτικές διαμάχες και επικαλυπτόμενες προσπάθειες με αποτέλεσμα να υπάρξει «κατανάλωση χρόνου».

4.4 Η επικοινωνία κατά τη διάρκεια της κρίσης

Μεταξύ των 2 ηγετών είχε αναπτυχθεί μια διπλωματική επικοινωνία με την ΕΣΣΔ ώστε να ελεγχθεί καλύτερα η κρίση. Σκοπός ήταν να μην υπάρξουν λανθασμένοι υπολογισμοί και να υπάρξει τακτοποίηση της κρίσης. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν επίσημα και ανεπίσημα κανάλια επικοινωνίας από 22-28 Οκτώβρη³⁶⁸

Στις 24-25 Οκτωβρίου³⁶⁹ υπήρχε μια δημόσια ανταλλαγή γραμμάτων μεταξύ Kennedy-Khrushchev-Bertrand Russell. Ο τελευταίος απέστειλε γράμμα προς τους 2 ηγέτες με το οποίο ζητούσε ειρηνική τακτοποίηση. Ο Khrushchev απάντησε περιλαμβάνοντας μια ασαφή πρόταση για Σύνοδο Κορυφής αλλά ο Kennedy ήταν απρόθυμος να δεσμευτεί σε μη ώριμες διαπραγματεύσεις. Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε ο Aleksandr Fomin της σοβιετικής υπηρεσίας πληροφοριών στη «κατασκευή» μυστικών διπλωματικών καναλιών. Ο ανταποκριτής του ABC John Scali³⁷⁰ ήρθε σε επαφή με τον Aleksandr Fomin αξιωματούχο της Σοβιετικής πρεσβείας ο οποίος παρουσίασε μια εκδοχή της πρότασης που θα γινόταν η βάση επίλυσης της κρίσης. Η ΕΣΣΔ θα απέσυρε τα όπλα επιθετικά όπλα από τη Κούβα και σε αντάλλαγμα οι ΗΠΑ θα απέσυραν την καραντίνα και θα έδιναν διαβεβαιώσεις ενάντια σε εισβολή στο νησί. Στις 24 Οκτωβρίου ο Khrushchev συνάντησε στη Μόσχα τον Αμερικανό επιχειρηματία William Knox³⁷¹. Η συνάντηση αυτή επέτρεψε την σηματοδότηση σημαντικών πληροφοριών. Μέσω του Knox ο Khrushchev επικοινωνήσε με τον Kennedy την πληροφορία ότι οι πύραυλοι στη Κούβα ήταν κάτω από αυστηρό Σοβιετικό έλεγχο.

Η πρώτη συγκεκριμένη πρόταση για διαπραγματευτική λύση έγινε από τον Γενικό Γραμματέα U Thant ο οποίος πρότεινε δημοσίως στις 24 Οκτώβρη η ΕΣΣΔ να αναστείλει τα

³⁶⁸ Σκοπός τους ήταν η «purposeful signality»,δες Miller,R. Nicholas,“Cuban missile crisis in the international system”,University of California, Berkeley,(May, 1966),σελ 15

³⁶⁹ Welch, A. David and Blight,G. James,“ The Eleventh Hour of the Cuban Missile Crisis:An Introduction to the Excomm Transcripts”,International Security,Vol. 2,No. 3,(Winter,1987-1988) σελ 10

³⁷⁰ Ibid σελ 11

³⁷¹ Ibid σελ 12

φορτία όπλων προς τη Κούβα για 2-3 εβδομάδες και οι ΗΠΑ θα ανέστειλαν αντίστοιχα την καραντίνα για να παρέχουν χρόνο ώστε να λυθεί η διαφορά μέσω διαπραγμάτευσης. Ο Khrushchev το αποδέχτηκε αμέσως ενώ ο Kennedy το αρνήθηκε γιατί δεν περιείχε πρόνοια για την παύση των εργασιών στα δίκτυα των πυραύλων. Στις 27 Οκτώβρη ο Khrushchev έστειλε ένα δεύτερο γράμμα πριν καν απαντηθεί το πρώτο με πιο απαιτητικούς όρους δείχνοντας με αυτό τον τρόπο τη σκλήρυνση της Σοβιετικής διαπραγματευτικής θέσης: «συμφωνούμε να αποσύρουμε αυτά τα όπλα από την Κούβα τα οποία θεωρείται επιθετικά και να δηλώσουμε την δέσμευση μας στα Ηνωμένα Έθνη. Οι αντιπρόσωποι σας θα κάνουν δήλωση στο αποτέλεσμα ότι οι ΗΠΑ αντιλαμβάνονται την ανησυχία της ΕΣΣΔ και θα εκκενώσουν την Τουρκία από τα αντίστοιχα όπλα, ενημερώστε μας για την ώρα που θέλετε και επιθυμούμε να το θέσουμε σε ισχύ». Στις 9 α.μ. της Κυριακής 28 Οκτώβρη το Κρεμλίνο αποδέχτηκε τους Αμερικανικούς όρους.

Ακόμη και οι προειδοποιήσεις των ΗΠΑ προς ΕΣΣΔ αφορούσαν ένα «πρότυπο δόγμα επικοινωνίας και σηματοδότησης»³⁷². Στις 4 Σεπτεμβρίου ο Kennedy «τράβηξε» μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ επιθετικών και αμυντικών όπλων και διακήρυξε ότι θα προκύψουν «σοβαρά ζητήματα» αν οι ΗΠΑ αποκτούσαν στοιχεία που αφορούσαν «επιθετικούς πυραύλους εδάφους-εδάφους» ή άλλης σημαντικής επιθετικής ικανότητας που θα ανήκαν είτε σε Κουβανική είτε υπό Σοβιετική καθοδήγηση. Στις 7 Σεπτεμβρίου ο Kennedy ζήτησε και έλαβε κατεπείγον έγκριση του Κογκρέσου για εξουσιοδότηση 150.000 επιπλέον εφεδρειών ενώ στις 13 Σεπτεμβρίου³⁷³ χρησιμοποίησε μια συνέντευξη τύπου για να δεσμεύσει τον εαυτό του σε δράση εάν δεν είχαν επιτύχει τον σκοπό τους οι προηγούμενες προειδοποιήσεις του. Όλες οι προειδοποιήσεις του Kennedy «επικοινωνήθηκαν» στη Μόσχα μέσω ιδιωτικών καναλιών προκειμένου να ενισχυθεί η προβολή τους και να αποτρέψουν τους Σοβιετικούς από μια τυχόν παρερμηνεία των δεσμεύσεων τους ως «ρητορική εκστρατεία». Τέλος, στις 4 Σεπτεμβρίου ο Robert Kennedy, υπουργός Δικαιοσύνης, προειδοποίησε τον Σοβιετικό πρέσβη στην Ουάσιγκτον Anatolii Dobrynin ότι ο αδερφός του δεν θα ανεχόταν την εισαγωγή επιθετικών όπλων στη Κούβα. Δύο ημέρες αργότερα ο

³⁷² Lebow, Ned Richard, "The Cuban Missiles Crisis: Reading the Lessons Correctly", Political Science Quarterly, Vol. 98, No 3, (Autumn, 1983), σελ 435

³⁷³ «αν σε οποιαδήποτε στιγμή οι κομμουνιστές στη Κούβα διακινδύνευαν ή παρεμπόδιζαν την ασφάλεια μας συμπεριλαμβανομένου και της βάσης στο Γκουαντάναμο ή το πέρασμα στο κανάλι του Παναμά και τις πυραυλικές-διαστημικές ικανότητες μας στο Ακρωτήριο Κανάβεραλ ή τις ζωές των Αμερικανών πολιτών σ' αυτή τη χώρα ή αν η Κούβα επιχειρούσε να εξάγει επιθετικούς σκοπούς με δύναμη ή με απειλή ισχύος ενάντια σε οποιοδήποτε έθνος σ' αυτό το ημισφαίριο ή αν γίνει επιθετική στρατιωτική βάση για την ΕΣΣΔ, τότε αυτή η χώρα θα κάνει αυτό που πρέπει για να προστατέψει την ασφάλεια της καθώς και τους συμμάχους της». Δες Daniel James / Hubbell G. John, "Strike in the West, the complete story of the Cuban Missile Crisis", (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1963), σελ 16

Theodore Sorensen επανέλαβε το μήνυμα αυτό στον Dobrynin και πρόσθεσε ότι κατά τη γνώμη του οι εκλογές του Κογκρέσου το Νοέμβριο σε καμία περίπτωση δεν θα εμπόδιζαν την ελευθερία δράσης του Προέδρου Kennedy στο εξωτερικό.

Από τα παραπάνω συμπεράνουμε ότι οι ΗΠΑ διατύπωσαν μια πολιτική δηλώνοντας ακριβώς σε «ποιους στρατηγικούς μετασχηματισμούς προετοιμάζονται να αντισταθούν». Επιπλέον είναι πασιφανές ότι η ΕΣΣΔ γνώριζε τα ζωτικά συμφέροντα και ακολούθησε μια «στρατηγική ύπνωσης³⁷⁴» μέχρι να αναπτυχθούν και να καταστούν επιχειρησιακοί οι πυραύλοι. Η ΕΣΣΔ έδρασε κατ' αυτό τον τρόπο γιατί πίστεψε ότι τα κέρδη, πολιτικά και στρατιωτικά δικαιολογούν τα ρίσκα και το κόστος. Ήταν ένα δυνατό «χτύπημα» για την επίλυση του Γερμανικού προβλήματος, των Κινεζικών πιέσεων καθώς και των δυσκολιών που σχετίζονταν με την Σοβιετική κατωτερότητα.

4.5 Παραλείψεις και λάθη στη διαχείριση της κρίσης

Η διαχείριση της κρίσης της Κούβας αν και από το αποτέλεσμα της κρίνεται επιτυχημένη εφόσον αποφεύχθηκε ο πόλεμος και η ΕΣΣΔ απέσυρε τους πυραύλους που είχε εγκαταστήσει στο νησί, εντούτοις σημειώθηκαν λάθη και παραλείψεις οι οποίες εξαιτίας της δυναμικής που είχε αποκτήσει η κρίση θα μπορούσαν να διαμορφώσουν ένα εντελώς διαφορετικό αποτέλεσμα. Εξαιτίας λοιπόν του γεγονότος αυτού είναι αναγκαίο να αναφερθούμε στις παραλείψεις και λάθη που συντελέστηκαν.

Οι πρώτες μεγάλες δυσκολίες στην διαχείριση κρίσεων σχετίζονται με τις δραστηριότητες ανθυποβρυχιακών εχθροπραξιών του Αμερικανικού ναυτικού στον Ατλαντικό³⁷⁵. Όλες οι προετοιμασίες και η σχεδίαση της καραντίνας αφορούσαν τις διαδικασίες ακινητοποίησης των πλοίων επιφανείας και όχι τις ανθυποβρυχιακές επιχειρήσεις. Όταν ο Kennedy ενημερώθηκε για την ανακάλυψη σοβιετικών υποβρυχίων στη Καραϊβική έδωσε υψηλή προτεραιότητα για τον εντοπισμό των υποβρυχίων και την διασφάλιση της ασφάλειας των αεροπλανοφόρων.

Όμως, πόσο καλά κατανόησε ο Πρόεδρος Kennedy και τα μέλη της ExComm τις διαταγές που έδωσαν; Οι πολιτικές εξουσίες δεν κατανοούν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις όπως τις αντιλαμβάνονται οι στρατιωτικοί. Σύμφωνα με τον Clausewitz «εκφράζουν μια ιδέα

³⁷⁴ Lebow, "The Cuban Missiles Crisis: Reading the Lessons Correctly", σελ 435

³⁷⁵ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management" σελ 112

αλλά λένε κάτι το εντελώς διαφορετικό». Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η πίεση της κρίσης παρείχε μη ικανοποιητικό χρόνο ώστε να επανεξεταστούν οι κανόνες εμπλοκής των Αμερικανικών ανθυποβρυχιακών δυνάμεων(ASW). Οι διαμορφωτές αποφάσεων είναι πιθανό να μην κατανόησαν πλήρως το περιεχόμενο αυτών των επιχειρήσεων. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι η ανθυποβρυχιακή επιχείρηση ήταν τμήμα της τακτικής εφαρμογής βαθμιαίας και αυξητικής πίεσης στον Khrushchev κατά τη διάρκεια της κρίσης. Υπάρχουν στοιχεία ότι ένας Αμερικανός ναυτικός διοικητής προχώρησε στο επόμενο επίπεδο ρίχνοντας χαμηλού επιπέδου εκρηκτικά μέχρι να αναδυθεί το υποβρύχιο³⁷⁶. Μια τέτοια πράξη δεν είχε εξουσιοδότηση αλλά το θέμα είναι ότι οι «διαδικασίες ανάδυσης και αναγνώρισης» που ο Υπουργός Άμυνας είχε εισάγει επέτρεπαν στις δυνάμεις της καραντίνας να ρίξουν 4 ή 5 εκρηκτικά «ηχητικά σινιάλα» όταν έρχονταν σε επαφή με καταδυόμενο υποβρύχιο. Γίνεται αντιληπτό ότι η κεντρική εξουσία διατήρησε αυστηρό έλεγχο ενάντια σε σοβιετικά πλοία επιφανείας και επέτρεψε το «ανθυποβρυχιακό ισοδύναμο» στη καρδιά της κρίσης³⁷⁷.

Το Σάββατο 27 Οκτωβρίου ένα U-2 που ήταν υπό διοίκηση της SAC στη Στρατηγική Πτέρυγα Αναγνώρισης στη βάση Eielson στην Αλάσκα απογειώθηκε για μια τυπική αποστολή αναγνώρισης και μπήκε στο Σοβιετικό εναέριο χώρο³⁷⁸. Αμέσως,Σοβιετικά MIG απογειώθηκαν από μια βάση στο νησί Wrangel για να παρεμποδίσουν το αεροπλάνο. Ο Αμερικανός πιλότος κάλεσε τότε σε βοήθεια από την συχνότητα του χωρίς να έχει κρυπτογραφική δυνατότητα. Αμερικανικά αεροσκάφη έσπευσαν αμέσως προς βοήθεια. Τη στιγμή εκείνη υπήρχε διάχυτος ο κίνδυνος ο Khrushchev να πιστέψει ότι οι ΗΠΑ επιτηρούσαν τις Σοβιετικές εναέριας βάσεις για μια προληπτική πυρηνική επίθεση³⁷⁹.

Το ατύχημα αυτό συνέβη γιατί η COMOR(Committee on Overhead Reconnaissance) και η ExComm εστίασαν στις πτήσεις των U-2 πάνω από τη Κούβα και δεν είχαν θέσει περιορισμούς στις πολικές αποστολές των U-2,μέχρι το ατύχημα της 27^{ης} Οκτωβρίου³⁸⁰. Επιπλέον,υπάρχει πιθανότητα ο τοπικός διοικητής στην προσπάθεια για πιο έγκαιρη αναγνώριση εξαιτίας της έντασης της κρίσης να έδωσε λεκτικές διαταγές στον πιλότο να πετάξει κοντά ή μέσα στο Σοβιετικό εναέριο χώρο ώστε να αποκτηθεί πληροφόρηση σχετικά με τη διασπορά των Σοβιετικών βομβαρδιστικών. Τρίτον υπήρχε άμεσος κίνδυνος

³⁷⁶ Ο αληθινός κίνδυνος δεν προέρχονταν από τα πλοία που βρίσκονταν στη γραμμή καραντίνας αλλά από 4 υποβρύχια κλάσης Foxtrot που βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή στο Δυτικό Ατλαντικό και προστάτευαν τα πλοία Kimovsk και Yuri Gagarin. Δες ibid σελ 116

³⁷⁷ οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν χαμηλά εκρηκτικά και ένα σοβιετικό υποβρύχιο υπέστη ζημιές,δεν μπόρεσε να καταδυθεί και γύρισε στην ΕΣΣΔ. Δες ibid σελ 119

³⁷⁸ Sagan,“ Nuclear Alerts and Crisis Management” σελ 103

³⁷⁹ Όμως το ατύχημα αυτό μπορεί να αύξησε το επίπεδο άγχους και φόβου του Khrushchev και να συνείσφερε στην τελική του απόφαση για την απόσυρση των πυραύλων από τη Κούβα

³⁸⁰ Bruce et al. “Essence of Revision: Moscow,Havana,and the Cuban Missile Crisis”,σελ 150

κλιμάκωσης της κρίσης εξαιτίας του γεγονότος ότι τα Αμερικανικά πολεμικά αεροσκάφη που στάλθηκαν να συνοδεύσουν το U-2 πίσω στη βάση του, ήρθαν σε επαφή με Σοβιετικά πολεμικά. Η πιο πιθανή εξήγηση είναι ο Διοικητής της Αλάσκας να ακολουθούσε μόνιμες διαταγές που είχαν εγκριθεί πριν τη κρίση σύμφωνα με τις οποίες «όταν ένα αεροπλάνο εκπέμψει βοήθεια, οι τοπικοί διοικητές έχουν την εξουσία εκτός και αν διαταχθούν διαφορετικά να δώσουν εντολή απογείωσης μαχητικών στη προσπάθεια συνοδείας τους στη βάση».

Ο Robert Kennedy ανέφερε ότι ο Πρόεδρος στις 26 Οκτωβρίου έμαθε ότι ένα Αμερικανικό πλοίο ηλεκτρονικής πληροφόρησης³⁸¹ είχε αναμιχθεί σε επιχειρήσεις κοντά στη κουβανική ακτή με ορατό το ενδεχόμενο να δεχτεί επίθεση εξαιτίας της εγγύτητας του με τη Κούβα. Ο Kennedy αμέσως έδωσε διαταγές να κινηθεί πιο μακριά από τις ακτές.

Αξίζει να αναφερθεί και το γεγονός ότι υπήρχαν μη ελεγχόμενες επιχειρήσεις που θα λάμβαναν μέρος κατά τη διάρκεια της κρίσης από την task force W της επιχείρησης Mongoose³⁸². Ο διοικητής της δύναμης W είχε δώσει διαταγές σε ομάδες κεκαλυμμένων πρακτόρων να υποστηρίξουν μια εισβολή αν αυτή αποφασιζόταν από τον Πρόεδρο³⁸³.

Επιπρόσθετα, ο ναύαρχος Thomas Mooren διοικητής του έβδομου στόλου στον Ειρηνικό δεν έλαβε τις διαταγές των Αρχηγών των Γενικών Επιτελείων για αύξηση της ετοιμότητας DEFCON μέχρι τη στιγμή που άκουσε τον Πρόεδρο Kennedy στην ομιλία τους προς τα ΜΜΕ. Τότε, τοποθέτησε αμέσως τις δυνάμεις του σε υψηλό επίπεδο συναγερμού και έβγαλε το στόλο του στη θάλασσα.

Απειλή για τη διαχείριση κρίσεων συνιστούσαν και οι ανεξάρτητες πράξεις των συμμάχων³⁸⁴. Ο Castro στις 26 Οκτωβρίου αποφάσισε ότι δεν θα ανεχτεί χαμηλές πτήσεις αναγνώρισης από τις ΗΠΑ επειδή ήταν προάγγελος αιφνιδιαστικής επίθεσης με αποτέλεσμα οι πυροβολαρχίες να ανοίξουν πυρ την επόμενη ημέρα. Γίνεται κατανοητό ότι ο Kennedy είχε να λάβει σοβαρά υπόψη του και τις ενέργειες μιας τρίτης χώρας, δηλαδή της Κούβας.

³⁸¹ Sagan, "Nuclear Alerts and Crisis Management" σελ 118

³⁸² Ibid 121

³⁸³ Η ομάδα της επιχείρησης Mongoose ήταν μέσα στη Κούβα και ανατίναζε εργοστάσιο στις 8 Νοεμβρίου. Η CIA δεν μπορούσε να τους ελέγξει τη δεδομένη χρονική στιγμή και να τους κατευθύνει. Στις 27 Οκτωβρίου οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης ενημέρωσαν τους σοβιετικούς ότι η γραμμή καραντίνας ήταν ένα τόξο που είχε μετρηθεί από το ακρωτήριο Maisí στη Κούβα. Οι διαμορφωτές αποφάσεων στην Ουάσιγκτον είχαν χάσει τον μερικό έλεγχο της κρίσης σε προσωπικό και επιχειρησιακό επίπεδο. δεξ Paterson, "Kennedy's Quest for Victory", σελ 137

³⁸⁴ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 344

4.6 Διαχείριση της κρίσης και η επίλυση της: Νίκη ή ήττα;

Η εγκατάσταση των Σοβιετικών πυρηνικών πυραύλων στη Κούβα δείχνει ότι η αποτροπή είχε καταρρεύσει. Αυτό έγινε αντιληπτό από τις ΗΠΑ όταν ο Kennedy ανακάλυψε τους Σοβιετικούς πυραύλους. Το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν ήταν ότι η άμεση αποτροπή δεν είχε επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η γενική αποτροπή ήταν «προκλητική» και όχι αποτρεπτική³⁸⁵. Ασκήθηκε από τον Kennedy πολύ δυνατά, με αποτέλεσμα να οδηγήσει σε εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα.

Η αποτυχία της αποτροπής στην κρίση της Κούβας οφείλεται σε δύο αιτίες οι οποίες έχουν μια κοινή συνισταμένη, τις γνωστικές προκαταλήψεις. Η πρώτη αιτία είναι το «θεμελιώδες λάθος απόδοσης»³⁸⁶. Αυτό οδηγεί τους ανθρώπους να υπερτονίζουν τη σημασία της προδιάθεσης σε περιστασιακούς παράγοντες σε μια προσπάθεια εξήγησης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς του αντιπάλου αλλά και αναμένοντας ότι και ο αντίπαλος θα κατανοήσει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά του με όρους περιστασιακών περιορισμών. Η δεύτερη αιτία είναι η «προκατάληψη αναλογικότητας»³⁸⁷. Αυτή έχει ως κεντρική υπόθεση ότι οι άνθρωποι τελούν μια προσπάθεια ανάλογα με το σκοπό που επιθυμούν. Σημαντικό ρόλο εδώ διαδραματίζουν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών οι οποίες θα έπρεπε να είχαν εντοπίσει τις προθέσεις και τις αντιλήψεις που κυριαρχούσαν στην ΕΣΣΔ αλλά και στον ίδιο τον Khrushchev προσωπικά.

ΗΠΑ και ΕΣΣΔ δεν υπολόγισαν τα «σχετικά ενδιαφέροντα» αλλά οι αξιολογήσεις τους επηρεάστηκαν από την εκτίμηση των προθέσεων του εχθρού. Οι αντιλήψεις για νίκη ή ήττα βρίσκονταν σε συνάρτηση με την εξέλιξη της κρίσης των πυραύλων της Κούβας (Crisis evolution), πώς δηλαδή τα γεγονότα και η επακόλουθη τακτοποίηση έλαβε χώρα και η επίδραση τους στο πλαίσιο της κρίσης³⁸⁸. Η κρίση αυτή ανήκει στην κατηγορία «stand-off» κρίσεων με τους Σοβιετικούς να δείχνουν πρώτοι σημάδια αδυναμίας και υποχώρησης και να είναι οι χαμένοι της κρίσης³⁸⁹. Σημείο κλειδί αποτελούν τα Σοβιετικά πλοία που επέστρεψαν πίσω όταν αντίκρισαν τη γραμμή έναρξης της καραντίνας. Υπάρχουν δύο χρονικά σημεία σύγκρισης³⁹⁰. Το πρώτο είναι τον Οκτώβριο του 1962 όταν τα δίκτυα πυραύλων ήταν υπό προετοιμασία. Το σημείο αυτό συγκρίνεται με τη στιγμή που η Κούβα δεν διαθέτει πλέον

³⁸⁵ Ibid., σελ 49

³⁸⁶ Ibid., σελ 329

³⁸⁷ Ibid., σελ 329

³⁸⁸ Johnson and Tiernty, "Essence of Victory", σελ 369

³⁸⁹ Ibid., σελ 369

³⁹⁰ Ibid., σελ 370

πυραύλους. Η σύγκριση αυτή δείχνει νίκη των ΗΠΑ. Το δεύτερο σημείο σύγκρισης είναι η κατάσταση μετά τη κρίση η οποία συγκρίνεται με την κατάσταση πριν ο Khrushchev αποφασίσει να τοποθετήσει τους πυραύλους στη Κούβα. Στη περίπτωση αυτή, φαίνεται ο Khrushchev να έχει κερδίσει μια παραχώρηση και σε αντάλλαγμα να δίνει την υπόσχεση να μην τοποθετηθούν ποτέ ξανά πυραύλοι στη Κούβα. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι Σοβιετικοί μετακίνησαν τους πυραύλους μόλις εξέλαβαν κάτι ως αντάλλαγμα.

Αν οι πυραύλοι είχαν εντοπιστεί όταν πήγαιναν προς τη Κούβα, ο Kennedy δεν θα έκανε καμία παραχώρηση³⁹¹. Στη πρώτη περίπτωση η απομάκρυνση των πυραύλων είναι κέρδος ενώ στη δεύτερη περίπτωση η τοποθέτηση τους στη Κούβα είναι απώλεια. Επιπλέον, στη πρώτη περίπτωση η παραχώρηση είναι αποδεκτό μέσο επιτυχούς αποτελέσματος ενώ στη δεύτερη περίπτωση μια επιστροφή στο status quo απαιτεί τα πλοία να επιστρέψουν πίσω χωρίς quid pro quo. Παράλληλα αξίζει να επισημανθεί ότι ήταν στρατηγική της Αμερικανικής κυβέρνησης να εκμεταλλευτεί το «χρονισμό» των γεγονότων για να περιορίσει τη κρίση με τέτοιο τρόπο ώστε η απομάκρυνση των πυραύλων να εμφανιστεί ως μεγάλο κέρδος για τις ΗΠΑ.

Η κρίση της Κούβας αποτελεί θρίαμβο της καταναγκαστικής διπλωματίας των ΗΠΑ³⁹². Ο Kennedy βασίστηκε στη πυρηνική και συμβατική ανωτερότητα των ΗΠΑ στη Καραϊβική. Μια τέτοια πυρηνική κρίση μπορεί να επιλυθεί χρησιμοποιώντας μόνο στρατιωτικές απειλές ώστε να μεταφερθεί η αποφασιστικότητα στον εχθρό. Οι απειλές χρήσης βίας, η συνακόλουθη επίδραση τους στους δύο ηγέτες και η εφαρμογή της καραντίνας³⁹³ δημιούργησαν ισχυρούς και αμοιβαίους φόβους πολέμου και προκάλεσαν αμοιβαίες παραχωρήσεις και από τις δύο πλευρές. Στη κρίση της Κούβας οι ΗΠΑ εφάρμοσαν καταναγκαστική στρατιωτική στρατηγική και διπλωματία (coercive military strategy/diplomacy). Αυτό προκύπτει από τη κινητοποίηση των δυνάμεων για εισβολή στη Κούβα, τη τοποθέτηση των στρατηγικών πυρηνικών δυνάμεων στον υψηλότερο βαθμό εν καιρώ ειρήνης και το ναυτικό αποκλεισμό της Κούβας που ενείχε εσκεμμένα ένα υπολογίσιμο ρίσκο σύγκρουσης.

Ο καταναγκασμός στη κρίση της Κούβας πήρε τη μορφή του ναυτικού αποκλεισμού. Αυτός διέθετε χαρακτηριστικά αεροπορικού χτυπήματος και μυστικής διπλωματίας³⁹⁴. Μέσω

³⁹¹ Ibid.,σελ 371

³⁹² Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War",σελ 110

³⁹³ Οι ΗΠΑ με τη γραμμή καραντίνας κατάφεραν να αγοράσουν χρόνο και για τους αντιπάλους τους αποδεχόμενοι τη συμβουλή του Βρετανού πρέσβη στην Ουάσιγκτον Sir David Ormsloy Gore: «η γραμμή καραντίνας πρέπει να είναι κοντά στη Κούβα ώστε να δοθεί χρόνος στους Σοβιετικούς να αλλάξουν πορεία»,δες Frei, Daniel, "International Crises and Crisis Management",σελ15

³⁹⁴ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War",σελ 313

αυτού επιτεύχθηκε μια επικοινωνία «ενδιαφερόντων» προς ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, έγιναν γνωστές οι προθέσεις και τα ενδιαφέροντα των δύο πλευρών. Αυτό βοήθησε στην επίλυση της κρίσης γιατί ο Khrushchev δεν είχε αντιληφτεί τα εσωτερικά και εξωτερικά ενδιαφέροντα που έκαναν την εγκατάσταση των πυραύλων μη ανεκτή από τις ΗΠΑ. Στόχος της επικοινωνίας που αναπτύχθηκε ήταν η μείωση του φόβου, η αποφυγή λανθασμένων παρανοήσεων και η μείωση της ανασφάλειας. Αυτά τα στοιχεία είναι που οδηγούν σε κλιμάκωση της κρίσης και κατόπιν σε πόλεμο. Άλλωστε η κρίση της Κούβας προέκυψε από παρανόηση ενδιαφερόντων κινήτρων και προθέσεων, ασυμβίβαστων στόχων και της ύπαρξης σχετικού πλεονεκτήματος του αντιπάλου.

Οι ΗΠΑ άσκησαν μια «συμβατική κυριαρχία κλιμάκωσης» ενώ ο Khrushchev εφαρμόζε ένα «πολιτικό μοντέλο εκτεταμένης αποτροπής». Οι δράσεις των ΗΠΑ στη Κούβα ήταν ανταγωνιστικές και συνεργατικές. Παρόλο που οι ΗΠΑ είχαν στρατιωτική ανωτερότητα αυτό δεν μεταφράστηκε σε χρήσιμη ανωτερότητα (military and not usable superiority) εφόσον και ένα Σοβιετικό όπλο να έφτανε σε Αμερικανικό στόχο όλοι θα ήταν χαμένοι³⁹⁵. Το αποτέλεσμα δείχνει ότι η στρατηγική ανωτερότητα των ΗΠΑ δεν είχε άμεσο αποτέλεσμα στην Αμερικανική πολιτική κατά τη διάρκεια της κρίσης αλλά η στρατηγική κατωτερότητα της ΕΣΣΔ εμφανίζεται να είχε βαθύτατο αποτέλεσμα στη συμπεριφορά της κατά τη διάρκεια της κρίσης³⁹⁶.

Η κρίση της Κούβας επιλύθηκε επειδή οι ΗΠΑ αποδέχτηκαν ένα σημαντικό συμβιβασμό καθώς το ρίσκο του πολέμου αυξανόταν. Υπήρξε ένας συνδυασμός «περιορισμού» και «απόφασης» (restraint and resolve). Η παραδοσιακή προσέγγιση των ΗΠΑ στη διαχείριση της κρίσης με την ΕΣΣΔ στο πυρηνικό επίπεδο ήταν να κλιμακωθούν οι απειλές από πολύ νωρίς σε υψηλό επίπεδο και μετά να υπάρξει διαπραγμάτευση για τους τρόπους υποχώρησης. Η σταδιακή κλιμάκωση οδηγεί τον αντίπαλο στο να ανταποδώσει την κάθε κίνηση. Οτιδήποτε δείχνει μετριοπάθεια μπορεί να ερμηνευθεί ως αναποφασιστικότητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι όροι της διευθέτησης της κρίσης της Κούβας να μην αντανακλούν την στρατηγική ισορροπία αλλά τους αμοιβαίους φόβους πολέμου.

Η κρίση κατέληξε σε συμβιβασμό παρά τη Σοβιετική στρατηγική κατωτερότητα. Το αποτέλεσμα της ,δείχνει «finite deterrence»³⁹⁷. Ο Khrushchev άλλωστε βασίστηκε σε αυτή. Ο στόχος των ΗΠΑ ήταν η απομάκρυνση των πυραύλων από τη Κούβα. Επετεύχθη αλλά ο Kennedy αναγκάστηκε να αποδεχτεί μια ανταλλαγή μεταξύ των πυραύλων στη Κούβα και

³⁹⁵ Richard and Stein, "Deterrence and the Cold War" σελ 169

³⁹⁶ Schelling, "Arms and Influence", σελ 43

³⁹⁷ Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 358

των πυραύλων στη Τουρκία. Αυτό όμως δεν ήταν εύκολο για τρεις κυρίως λόγους. Δεν επιθυμούσε να εμφανιστεί ότι δίνει τα πάντα μπροστά στην Σοβιετική πρόκληση. Παράλληλα, η Τουρκία θα έδειχνε μεγάλη δυσαρέσκεια και θα εμφανίζονταν ότι ανταλλάσσεται για να κατευναστεί ένας εχθρός ενώ η αποδοχή μιας ανταλλαγής πυραύλων θα έδινε υπόσταση στις κατηγορίες ότι οι ΗΠΑ εφάρμοζαν ένα «διπλό πρότυπο»³⁹⁸.

Για να επιτύχει την επίλυση της κρίσης ο Kennedy προχώρησε στην εφαρμογή ορισμένων στρατηγικών. Δημιούργησε την Εκτελεστική Επιτροπή του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας γνωστή και ως ExComm. Η επιτροπή αυτή επανδρώθηκε από ειδικούς των Αμερικανο-Σοβιετικών σχέσεων και λειτούργησε βοηθητικά-υποστηρικτικά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων³⁹⁹. Ο Kennedy απέφυγε στη κρίση της Κούβας το σύνδρομο της ομαδοποιημένης λήψης αποφάσεων γνωστό και ως «groupthink» οργανώνοντας συζητήσεις μέσα στην ExComm με τέτοιο τρόπο ώστε να θεσμοποιεί τις εξαντλητικές συζητήσεις των επιλογών και των αντιρρήσεων σε κάθε μία από αυτές μέσω και της περιοδικής απουσίας του από τις συναντήσεις της⁴⁰⁰. Ενθάρρυνε την συζήτηση στη βάση ελεύθερου διαλόγου για τις επιλογές των ΗΠΑ. Επιπλέον, ανέφερε το πρόβλημα των σοβιετικών πυραύλων στη Κούβα εξ' ολοκλήρου και δεν το περιόρισε σε συγκεκριμένες περιοχές εξουσίας ή ειδικότητας.

Συμπεριέλαβε αξιωματούχους στην Excomm που γνώριζε ότι αντιπροσώπευαν διαφορετικές απόψεις, κάλεσε εξωτερικούς ειδικούς, ενθάρρυνε τη συζήτηση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων των διαφορετικών επιλογών χωρίς ο ίδιος να δεσμευτεί σε καμία εκ των προτέρων. Επίσης απουσίαζε από κάποιες συνεδριάσεις της Excomm ώστε να ενθαρρύνει την ειλικρίνεια των συμβολυλων του. Ο Robert Kennedy και ο Ted Sorensen είχαν αναλάβει τον ρόλο του «διανοητικού παρατηρητή» (intellectual watchdog) ώστε να

³⁹⁸ «οι Τούρκοι δεν θέλουν να συγκριθούν με τους Κουβανούς ούτε να χρησιμοποιηθούν ως ενέχυρο ή να στερηθούν τους jupiters οι οποίοι ήταν γι αυτούς ένα περήφανο σύμβολο της ικανότητας τους για ανταπόδοση σε περίπτωση που δέχονταν πλήγμα. Αυτοί δεν ήταν σημαντικοί σαν στρατιωτικό-στρατηγικό πλεονέκτημα όπως άλλωστε και το Βερολίνο. Και τα δύο έχουν στοιχειώδη σημασία ως σύμβολα για την ακεραιότητα της συμμαχίας και ειδικά για την δέσμευση μας να στεκόμαστε κοντά στα συμφέροντα των συμμάχων μας». Αν οι ΗΠΑ προχωρούσαν δημοσίως στην ανταλλαγή, τότε αυτό θα μεταφράζονταν ότι «πουλάνε ένα σύμμαχο και λιποτακτούν στις δεσμεύσεις του NATO για να λύσουν ένα τοπικό πρόβλημα της Καραϊβικής». Αλλά και στο εσωτερικό πεδίο η ανταλλαγή μπορεί να εκλαμβάνονταν ως μεγάλη διπλωματική ήττα ιδιαίτερα μετά την σκληρή στάση του Kennedy. Γι αυτό η κυβέρνηση τόνιζε συνεχώς τις ασυμμετρίες μεταξύ Κουβανικής και Τουρκικής ανάπτυξης και απέφευγε τον παραλληλισμό στα δημόσια σχόλια τους. Επιπλέον, μόλις το Τουρκικό κοινοβούλιο είχε πάρει έγκριση για το κόστος των πυραύλων Jupiter. Παράλληλα το φρόνημα της Τουρκίας θα δεχόταν πλήγμα εάν οι jupiters αποσύρονταν πριν τα υποβρύχια Polaris ενταχθούν σε υπηρεσία, το οποίο θα συνέβαινε την άνοιξη του 1963. Οι ΗΠΑ μπορούσαν να προστατέψουν την Τουρκία με τα υποβρύχια Polaris. Welch and Blight, «The Eleventh Hour of the Cuban Missile Crisis: An Introduction to the Excomm Transcripts», σελ 20

³⁹⁹ Για τα μέλη της ExComm δεξ το παράρτημα στη σελ 162

⁴⁰⁰ Ομάδες ατόμων που αντιπροσωπεύουν διαφορετικά γραφειοκρατικά ενδιαφέροντα τείνουν να παράγουν μια απόφαση βασισμένη στα αποτελέσματα ενός πολιτικού διαγωνισμού.

διασφαλιστεί ότι κάθε θέμα θα αναλυθεί διεξοδικά⁴⁰¹. Επιπλέον οι συμμετέχοντες μετείχαν σε μια «ανταλλαγή ρόλων» (role-playing) ενεργώντας ως υπέρμαχοι δικηγόροι θέσεων που δεν τις υποστήριζαν αναγκαστικά. Η Excomm είχε διαιρεθεί σε δύο υπο-ομάδες και η κάθε μία της είχε ανατεθεί να φτάσει σε μια πολιτική απόφαση και να την υπερασπιστεί πριν την άλλη. Συνεπώς η Excomm λειτουργούσε ως ένα ανοιχτό περιβάλλον λήψης απόφασης.

Η γραφειοκρατική πολιτική μπορεί να διαστρεβλώσει τον ορθολογισμό μιας διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Όμως ένας ενωτικός ορθολογικός παράγοντας μπορεί να επιλέξει μια αξία που μεγιστοποιεί το σχέδιο δράσης σαν αποτέλεσμα μιας προσεκτικής διερεύνησης κόστους και οφέλους των εναλλακτικών επιλογών. Η στρατιωτική ισχύ των ΗΠΑ οδήγησε τον Kennedy στη δημιουργία μιας «στρατηγικής κρίσης». Αυτή εκφράστηκε με τη μορφή της καραντίνας. Η επιλογή αυτή, η απόσυρση των πυραύλων από τον Khrushchev και η προθυμία απόσυρσης των πυραύλων jupiters από την Τουρκία αποτελούν ενδείξεις των πολιτικών αξιών και εκτιμήσεων του ρίσκου και του κόστους κλιμάκωσης. Ο Khrushchev είχε ήδη αποφασίσει τη απόσυρση των πυραύλων αλλά ο Robert Kennedy επηρέασε τον χρονισμό και τον τρόπο που θα γινόταν. Η θεωρία του εξαναγκασμού υποθέτει άλλωστε ότι οι εκτιμήσεις αποφασιστικότητας βασίζονται στην «ασοροπία των ασυμμετριών».

Επιπλέον, η μυστικότητα της συμφωνίας βοήθησε τον Kennedy να αντιμετωπίσει τους επικριτές του στο εσωτερικό της χώρας καθώς και τους διεθνείς συμμάχους ενώ ο Khrushchev διατήρησε τις σχέσεις του με τον Castro. Σημαντική είναι και η συνεισφορά του χρόνου στη διαχείριση κρίσεων διότι επηρεάζει την ποιότητα της δημιουργίας πολιτικής. Αν δεν υπάρχει, η φθορά έχει σταδιακές αυξητικές τάσεις. Ο Kennedy έδωσε χρόνο στον Khrushchev επιτρέποντας σ'ένα Σοβιετικό τάνκερ να περάσει τη γραμμή καραντίνας. Η αποτροπή όπως και ο εξαναγκασμός χρειάζονται αξιόπιστες απειλές. Αυτές επιτυγχάνονται με το «κόψιμο των γεφυρών» και με τις δημόσιες δεσμεύσεις. Με τον τρόπο αυτόν αυξάνεται το πολιτικό κόστος υποχώρησης. Όπως είδαμε ο Kennedy ανέλαβε πλήθος δεσμεύσεων με την κυριότερη να είναι η δημόσια δέσμευση του στο διάγγελμα του προς τον Αμερικανικό λαό.

Ο Kennedy κράτησε την πληροφορία για τους jupiters κερδίζοντας με αυτό τον τρόπο πολιτικό χρόνο, διατήρησε την υποστήριξη του λαού και του Κογκρέσου, κέρδισε την συναίνεση της Excomm και απέκτησε την πολιτική ελευθερία να προβεί στις αναγκαίες παραχωρήσεις για την επίλυση της κρίσης. Η κοινή γνώμη βελτίωσε την αξιοπιστία των

⁴⁰¹ Lebow, "Between Peace and War", σελ. 299

απειλών στη κρίση της Κούβας γιατί έδειξε πρόθυμη να αναλάβει το ρίσκο του πολέμου εφόσον διακυβεύονταν ζωτικά εθνικά συμφέροντα τα οποία βρίσκονταν σε κίνδυνο⁴⁰².

Εφάρμοσε ένα μοντέλο «εντατικής διπλωματίας»⁴⁰³. Αυτή οδήγησε στην αποσαφήνιση των συμφερόντων των δύο πλευρών τα οποία παρείχαν τη βάση για αμοιβαίες προσπάθειες διαβεβαίωσης, διαμόρφωσαν το πλαίσιο της σύγκρουσης για τους δύο ηγέτες και μείωσαν αισθητά το «αντιλαμβανόμενο κόστος παραχώρησης». Η διπλωματία νίκησε εξαιτίας της «αμοιβαίας εκμάθησης» των δύο πλευρών⁴⁰⁴. Σ' αυτό συνέβαλαν οι υπηρεσίες πληροφοριών με την ανάλυση που προσέφεραν σε πληροφορίες που ο κάθε ηγέτης λάμβανε κατά τη διάρκεια της διαπραγματεύσεως. Επιπλέον η κρίση επιλύθηκε επειδή κανείς δεν προέβη σε ανάληψη κάποιας δράσης που θα οδηγούσε σε στρατιωτική κλιμάκωση.

Ταυτόχρονα, ο Kennedy έδωσε ηθελημένα δυνατότητα και ευθύνη δημιουργίας πολιτικής σε δικομματικούς ανώτερους αξιωματούχους ώστε να προκαλέσει ισχυρή υποστήριξη ως προς την επιλογή του στο πλαίσιο μιας επικίνδυνης αντιπαράθεσης με τον Khrushchev. Ο Kennedy διαχειρίστηκε τη κρίση εφαρμόζοντας κλιμακωτά βήματα σε μικρά στάδια επιτρέποντας έτσι στον αντίπαλο να ξανασκεφτεί τις επιλογές του.

Τόσο η αποτροπή όσο και ο καταναγκασμός είναι στρατηγικές βασισμένες στην απειλή η οποία προσπαθεί να χειραγωγήσει το ρίσκο του πολέμου. Η απειλή πρέπει να δείχνει αποφασιστικότητα η οποία επιτυγχάνεται μέσω ανάπτυξης στρατιωτικών δυνάμεων και μέσω αξιόπιστων απειλών. Στόχος είναι να πειστεί ο αντίπαλος ότι θα χρησιμοποιηθεί βία αν δεν υποκύψει στις απαιτήσεις του. Η πειθώ έχει δύο μορφές, τις απειλές που έχουν μεγάλο κόστος σε περίπτωση απόρριψης μιας πρότασης και ανταμοιβές για να τις κάνει πιο ελκυστικές. Στην κρίση της Κούβας αυτό που επηρεάστηκε ήταν ο συγχρονισμός και όχι η ουσία των διαπραγματεύσεων⁴⁰⁵. Η αποτροπή είναι στρατηγική κρίσης και αποφυγής πολέμου. Η διαχείριση κρίσης βασίζεται περισσότερο στον εξαναγκασμό και ήταν το κρίσιμο στοιχείο του προέδρου Kennedy στη κρίση της Κούβας. Ο εξαναγκασμός με τη σειρά του εκμεταλλεύεται την ανώτερη στρατιωτική ικανότητα για απειλή τιμωρίας αν ο στόχος δεν συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις κάποιου.

Από τη κρίση αυτή συνάγεται το συμπέρασμα ότι η στρατιωτική ισορροπία είναι αποφασιστικός παράγοντας για το αποτέλεσμα μια κρίσης σε περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων. Η στρατιωτική ανωτερότητα (escalation dominance) σε κάθε δυνατό επίπεδο της

⁴⁰² Lebow and Stein, "We all Lost the Cold War", σελ 340

⁴⁰³ Ibid., σελ 312

⁴⁰⁴ Ibid., σελ 111

⁴⁰⁵ Ibid., σελ 300

διαμάχης προσφέρει «αποφασιστικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα⁴⁰⁶» ενώ η αποτελεσματική επίδειξη αποφασιστικότητας είναι λειτουργία της στρατιωτική ικανότητας και γι αυτό οι ηγέτες πρέπει να την αναγνωρίζουν και να απαντούν κατάλληλα. Επιβεβαιώνεται με τη κρίση αυτή η πολιτική αξία της στρατιωτικής ισχύος διότι αυτό που είχε σημασία ήταν το «πολιτικό νόημα της ισορροπίας» και όχι η στρατιωτική ισορροπία καθ' αυτή⁴⁰⁷. Άλλωστε η στρατιωτική ισορροπία είναι ο προάγγελος της «συμπεριφοράς στη κρίση». Ο Khrushchev βρέθηκε σε μια θέση όπου είχε να επιλέξει μεταξύ μη αποδεκτής κλιμάκωσης και συνθηκολόγησης. Ο Kennedy πέτυχε μέσω απειλών και μαζικής στρατιωτικής ανάπτυξης να χειραγωγήσει την εκτίμηση του ρίσκου του Khrushchev και να κερδίσει σ' ένα «competition in risk taking».

Συμπερασματικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι οι κρίσεις θα υπάρχουν όσο οι αμυνόμενοι έχουν έλλειψη στρατιωτικής ικανότητας ή πολιτικής βούλησης να υπερασπιστούν τις δεσμεύσεις τους. Η αποτροπή υποθέτει ότι οι εχθροί αξιολογούν τα ρίσκα και τις συνέπειες των προκλήσεων τους πριν προχωρήσουν. Η κρίση έδειξε ότι οι πυρηνικές απειλές είναι δύσκολο να επιτευχθούν. Ενέχουν μεγάλο βαθμό ρίσκου και οι στρατηγικές αναπτύξεις προκαλούν και δεν περιορίζουν εχθρούς εξαιτίας της επίδρασης τους στην εσωτερική ισορροπία της πολιτικής ισχύος στο κράτος στόχο. Αυτές είναι ισχυρές όσο υπάρχει ο φόβος του πολέμου. Η ύπαρξη έμμεσων πυρηνικών απειλών και η σχετική συνάφεια με την Αμερικανική πυρηνική ανωτερότητα στη κρίση της Κούβας συνάγεται από τα εξής γεγονότα⁴⁰⁸.

Οι ΗΠΑ υπέθεσαν ότι η Σοβιετική πυραυλική ανάπτυξη ήταν μη-ανεκτή, μια υπόθεση που ακόμη και αν έχει συμβολική επίδραση δοκιμάζει την πολιτική υπεροχή της αλλαγής στην ισορροπία ισχύος. Παράλληλα, οι ΗΠΑ ήταν πρόθυμες να εκμεταλλευτούν την συμβατική ανωτερότητα στην Καραϊβική παρά την ανάλογη Σοβιετική επιλογή τέλεσης της ίδιας πράξης ενάντια στο Βερολίνο, μια πράξη που θα είχε ως συνέπεια επακόλουθες κινήσεις στη σύγκρουση προς το υψηλό πυρηνικό επίπεδο της στρατιωτικής ισχύος ενώ προέβησαν στην προετοιμασία των πυρηνικών τους δυνάμεων και οι Σοβιετικοί δεν αντέδρασαν⁴⁰⁹.

Η υπερβολική εμπιστοσύνη στην αποτροπή οδήγησε όπως θα δούμε παρακάτω σε αποτυχία της πληροφόρησης⁴¹⁰. Η υπόθεση ότι η αποτροπή που βασίζεται σε ανώτερη στρατιωτική ικανότητα θα αποτρέψει μια επίθεση κατεύθυνε την συλλογή και αξιολόγηση

⁴⁰⁶ Ibid.,σελ 291

⁴⁰⁷ Ibid.,σελ 291

⁴⁰⁸ Betts, “ Nuclear Blackmail and Nuclear Balance”,σελ 112

⁴⁰⁹ Λέγεται ότι υπάρχει παραδοχή της σοβιετικής πυρηνικής κατωτερότητας στον Fidel Castro και ότι αυτός ήταν και ο λόγος υποχώρησης στις Αμερικανικές απαιτήσεις και την απομάκρυνση των πυραύλων από το νησί.

⁴¹⁰ Lebow and Stein, “We all Lost the Cold War”, σελ 327

της πληροφόρησης. Αυτό όμως τύφλωσε τους αναλυτές της των υπηρεσιών πληροφοριών σχετικά με τους στόχους του Khrushchev ενώ ο Kennedy με τους σύμβουλους του δεν αντιλήφτηκε ότι η πυραυλική ανάπτυξη της ΕΣΣΔ δημιουργήθηκε από αμυντικές ανησυχίες. Γιατί όμως υπήρχε τόσο μεγάλη εμπιστοσύνη στην αποτροπή εκ μέρους των ΗΠΑ;

4.7 «Missile gap»⁴¹¹ 1956-1961

Οι σχεδιαστές της Πολεμικής Αεροπορίας των ΗΠΑ δεν θεωρούσαν την ΕΣΣΔ απειλή το 1944 εξαιτίας της «τεχνολογικής οπισθοδρομικότητας» και την έλλειψη είτε ενός δόγματος είτε μιας παράδοσης στρατηγικής εναέριας ισχύος. Η μόνη πηγή πληροφοριών την εποχή εκείνη ήταν οι παρελάσεις της ΕΣΣΔ στις οποίες λάμβαναν μέρος επιδείξεις νέου στρατιωτικού υλικού.

Η Σοβιετική στρατηγική απειλή αντανάκλαζε κινδύνους για την Αμερικανική Εθνική Ασφάλεια οι οποίοι εξελίσσονται στα πυρηνικά οπλικά συστήματα. Το «missile gap» αφορά την επίδοση της Αμερικανικής κοινότητας πληροφοριών στην εκτίμηση της γενικής ανάπτυξης του Σοβιετικού Πυραυλικού προγράμματος. Προέκυψε από αντικρουόμενες και ανακριβείς εκτιμήσεις ενός μελλοντικού στρατηγικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό ξεκίνησε ένας διάλογος πρώτα μέσα στην κοινότητα πληροφοριών, έπειτα στο Κογκρέσο και τέλος ανάμεσα στους πολίτες.

Κύριος λόγος για την ανακριβή αυτή πρόβλεψη ήταν η μη διαθεσιμότητα αξιόπιστης στρατηγικής πληροφόρησης του Σοβιετικού πυραυλικού προγράμματος και των ανακριβών προβλέψεων της παραγωγής και ανάπτυξης εχθρικών ICBM. Υπήρχε μια τάση υπερεκτίμησης των Σοβιετικών δυνατοτήτων η οποία είχε επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από προηγούμενη επιτυχία της ΕΣΣΔ να πείσει ότι υφίσταται «bomber gap».

Οι κύριοι υποστηρικτές αυτού του επιχειρήματος ήταν οι Δημοκρατικοί που ήταν φιλόδοξοι για τις Προεδρικές εκλογές του 1960. Η κυβέρνηση Eisenhower γνώριζε λόγω του Αμερικανικού προγράμματος αναγνώρισης ότι οι κατηγορίες περί Σοβιετικής κυριαρχίας στους στρατηγικούς πυραύλους δεν ήταν αληθής αλλά η κυβέρνηση δεν ανταποκρίθηκε στις κατηγορίες σε μια προσπάθεια διασφάλισης των πηγών της πληροφόρησης. Όταν ανέλαβε η

⁴¹¹ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε πρώτα από ένα δημοσιογράφο, δεξ Freedman, "U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat", σελ 62

Κυβέρνηση Kennedy έμαθε ότι οι κατηγορίες ήταν αναληθείς⁴¹².

Οι πηγές του σοβιετικού πυραυλικού προγράμματος μέχρι το 1954 ανήκαν κυρίως σε πηγές HUMINT, και ήταν⁴¹³ ένας σοβιετικός αποστάτης, ο Αντισυνταγματάρχης G.A. Tokaty Tokaev, μηχανικός που είχε αναμιχθεί στην αρχική ανάπτυξη του σοβιετικού πυραυλικού προγράμματος, το οποίο περιελάμβανε την αιχμαλώτιση γερμανών επιστημόνων και τεχνικών ενώ διατηρούσε και επαφές με τον Stalin. Από τις ανακρίσεις⁴¹⁴ Γερμανών επιστημόνων και τεχνικών που είχαν εργαστεί για το πυραυλικό πρόγραμμα της ΕΣΣΔ και συγκεκριμένα για το ερευνητικό θέμα του V-2 μέχρι τον επαναπατρισμό τους το 1951 είχαν αντληθεί σημαντικές πληροφορίες.

Μια τρίτη πηγή αποτελούσε η στρατιωτική πληροφόρηση που είχε αποκτηθεί από την CIA το 1953 μέσω ενός αξιωματούχου της GRU (Σοβιετικής στρατιωτικής υπηρεσίας πληροφοριών) στη Βιέννη γνωστός ως «Major B» ή Συνταγματάρχης Pyotr Semyonovich Poron⁴¹⁵ ενώ διάφοροι τουρίστες οι οποίοι είχαν οπτική πρόσβαση προσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες.

Μόλις τέθηκαν σε υπηρεσία τα U-2, οι προηγούμενες εκτιμήσεις που αφορούσαν τη σοβιετική παραγωγή βομβαρδιστικών περιορίστηκαν ενώ η υπηρεσία πληροφοριών της πολεμικής αεροπορίας αποφάνθηκε ότι υπήρχε Σοβιετική απόφαση να επικεντρωθούν οι βιομηχανικές της πηγές σε πρόγραμμα ICBM («leap-frog»)⁴¹⁶. Η εκτόξευση του Sputnik στις 4 Οκτωβρίου 1957 συνιστούσε ακόμη μια απόδειξη της τεχνολογικής βελτιστοποίησης της ΕΣΣΔ. Αν και δεν είχε γίνει καμία εκτόξευση με εμβέλεια 3.700 ναυτικά μίλια εντούτοις, η κοινότητα πληροφοριών συμπεράνε ότι οι Σοβιετικοί δεν μπορούσαν να προχωρήσουν σε εκτόξευση μεγαλύτερης εμβέλειας λόγω των γεωγραφικών περιορισμών της ΕΣΣΔ και όχι λόγω τεχνικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε το πρωτότυπο ICBM. Πληροφόρηση καλύτερης ποιότητας αποκτήθηκε μόλις τέθηκαν σε ισχύ δορυφορικά προγράμματα όπως το SAMOS (Satellite and Missile Observation System). Τον Οκτώβριο του 1960 μπήκαν σε τροχιά 2 δορυφόροι αυτού του προγράμματος⁴¹⁷.

Η εκτίμηση περί ύπαρξης «missile gap» πρέπει να χωριστεί σε 2 ευδιάκριτα

⁴¹² Ο Υπουργός Άμυνας Robert S. McNamara πίστευε ότι η intelligence είχε «φουσκώσει» σκόπιμα τον προϋπολογισμό της Άμυνας. Πρόκειται για «πολιτικοποίηση» της απόφασης.

⁴¹³ Laquer, «The Uses and Limits of Intelligence», σελ 220

⁴¹⁴ Ibid σελ 222

⁴¹⁵ Ibid σελ 223

⁴¹⁶ Αυτό είναι γνωστό ως αναφορά «Gaither Panel» στον Πρόεδρο Eisenhower στις 7 Νοεμβρίου 1957 και ανέφερε ότι μέχρι το 1959 η ΕΣΣΔ μπορούσε να επιτεθεί στις ΗΠΑ χρησιμοποιώντας 100 ICBM οι οποίες θα μετέφεραν πολεμικές κεφαλές μεγατόνων. Δες ibid σελ 225

⁴¹⁷ Κουσκουβέλης, «Θεωρία Διεθνών Σχέσεων, Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο», σελ 174

συστατικά, στον χρονικό προσδιορισμό της αρχικής επιχειρησιακής ικανότητας των πρώτων ICBM και στο ρυθμό της επακόλουθης Σοβιετικής ανάπτυξης της ισχύος των ICBM.

Στη δεκαετία του 1940 υπήρχε η τάση στη Δύση να απορρίπτει τους ICBM ως «επίγεια μηχανήματα ανταπόδοσης» τα οποία συγκρίνονταν με βομβαρδιστικά στους τομείς της ακρίβειας και του κόστους. Στις ΗΠΑ πίστευαν ότι η ΕΣΣΔ θα είχε τον ίδιο τρόπο σκέψης και άρα θα κατέληγε στο ίδιο αποτέλεσμα. Όταν συνέβη η πρώτη δοκιμασία Σοβιετικού ατομικού όπλου το 1949, το Πεντάγωνο εκτίμησε ότι δεν θα αναμένει Σοβιετικούς ICBM για τα επόμενα 25 χρόνια⁴¹⁸.

Η ύπαρξη του σοβιετικού προγράμματος δοκιμών δικαιολογούσε την υπόθεση ότι μια ανάπτυξη ICBM θα λάμβανε χώρα. Υπήρχαν όμως 2 ερωτήσεις που έπρεπε να απαντηθούν από τις υπηρεσίες πληροφοριών. Αυτές ήταν ο χρονικός προσδιορισμός της έναρξης της επιχειρησιακής ανάπτυξης και του ρυθμού πραγματοποίησης της. Συνεπώς, έπρεπε να υπολογίσουν τη «συχνότητα παραγωγής». Αντίθετα οι υπηρεσίες πληροφοριών στηρίχθηκαν σε βιομηχανική κατασκοπεία, συμπεριλαμβανομένου και του καταμερισμού των βιομηχανικών πηγών, αλλά και στην Αμερικανική αναλογία με την συνακόλουθη υπόθεση ότι η Σοβιετική Αμυντική Βιομηχανία θα αντιμετώπιζε παρόμοιες δυσκολίες που σχετιζόνταν με την επίλυση προβλημάτων στη πυραυλική ανάπτυξη και κατασκευή. Άρα είτε ήταν μια σκόπιμη υπερβολική εκτίμηση που στόχο είχε να δικαιολογήσει την αυξανόμενη παραγωγή Αμερικανικών στρατηγικών όπλων χωρίς αναφορά στη πραγματική κατάσταση της κούρσας εξοπλισμών, είτε το αποτέλεσμα ελλιπούς πληροφόρησης. Η άποψη που κυριαρχούσε τότε στην Αμερικανική πολιτική σκηνή είχε εκφραστεί από τον McNamara και συμπυκνώνεται στη φράση «τα σχέδια των ΕΣΣΔ και ΗΠΑ αλληλοεπηρεάζονται εξαιτίας του φαινομένου δράσης-αντίδρασης που πυροδοτεί τη κούρσα εξοπλισμών.

Οι 2 υπερδυνάμεις εξοπλίστηκαν στη βάση υπολογισμών των αμοιβαίων απειλών οι οποίοι διαστρεβλώθηκαν εξαιτίας των έμφυτων προβλημάτων της ακριβούς πρόβλεψης σε συνδυασμό με την ανάγκη για σωφροσύνη όταν η εθνική ασφάλεια βρίσκεται σε κίνδυνο. Η αντίληψη της απειλής ισούται με την εκτιμώμενη ικανότητα συν την εκτιμώμενη πρόθεση. Το κλειδί για την λάθος αντίληψη βρίσκεται στα μέσα με τα οποία οι πράξεις του εχθρού παρακολουθούνται, κατανοούνται και μεταδίδονται στους δημιουργούς πολιτικής. Πρόκειται για μια διαδικασία που βρίσκεται υπό συνεχή αξιολόγηση. Αυτή συμβαίνει γιατί ο εξωτερικός κόσμος δεν είναι αναγνωρίσιμος είτε στην τωρινή είτε στη μελλοντική του

⁴¹⁸ Το 1957 ένα U-2 φωτογράφησε τη Tyura Tarn και ανακάλυψε τον πρώτο σοβιετικό ICBM στον εκτοξευτήρα του. Η CIA ενημέρωσε την κυβέρνηση ότι επίκειται τεστ ICBM. Freedman, "U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat", σελ 66

μορφή.

Η «βαρύτητα της απειλής» προέκυψε από τη συνάρτηση του ρυθμού της πυραυλικής ανάπτυξης ειδικά αν αυτός ήταν πιο γρήγορος με τον αντίστοιχο αριθμό των ΗΠΑ. Μια τέτοια εκτίμηση απαιτούσε κρίση των σοβιετικών ικανοτήτων παραγωγής. Η δυσκολία στη δημιουργία μιας τέτοιας ακριβούς πρόβλεψης ήταν η αληθινή αιτία του «missile gap».

Το «missile gap» προήλθε από εκτιμήσεις σε μια περιοχή αμφιβολιών. Υπήρξε τάση επίλυσης του, δίνοντας έμφαση στην υπερβολή εξαιτίας δυσάρεστων εμπειριών υποτίμησης. Το αληθινό «gap» δημιουργήθηκε όταν κάποιος ξεκίνησε να συγκρίνει τον αριθμό των πυραύλων που οι ΗΠΑ σχεδίαζαν πρόσφατα να παράγουν με τους αριθμούς που οι Σοβιετικοί μπορούσαν να παράγουν.

Το τέλος του «bomber-gap» έπρεπε να γίνει αντιληπτό ως σημάδι της Σοβιετικής ενίσχυσης και της επάρκειας της σε αυτοπεποίθηση ώστε να κινηθεί προς ένα πρόγραμμα ICBM πριν αναπτύξει μια δύναμη βομβαρδισμού⁴¹⁹. Το «bomber-gap» αφορά την επιχείρηση παραπλάνησης της ΕΣΣΔ προκειμένου οι ΗΠΑ να παγιδευτούν σε μια εικονική πραγματικότητα σχετικά με το επίπεδο εξοπλισμού της ΕΣΣΔ στον τομέα των βομβαρδιστικών. Κυρίως η επιχείρηση αυτή εκτυλίχθηκε στην παρέλαση της Μόσχας γνωστή και ως «Aviation Day» στις 13 Ιουλίου 1955 όπου οι παρατηρητές είδαν μεγάλες ποσότητες βομβαρδιστικών τύπου TU-20 Bear και Bison⁴²⁰. Οι επιδείξεις της Αεροπορίας ήταν ενδεικτικές της Σοβιετικής επιθυμίας να ακολουθήσουν το Αμερικανικό μονοπάτι της δημιουργίας μεγαλύτερων στρατηγικών βομβαρδιστικών στόλων πριν επικεντρωθούν οι πηγές τους στο επικίνδυνο εγχείρημα της ανάπτυξης βαλλιστικών όπλων⁴²¹.

4.8 Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών στη κρίση της Κούβας

Η κρίση της Κούβας σχετίζεται κυρίως με τον ρόλο της πληροφόρησης, την συλλογή της, την ανάλυση της, τη χρήση της, την μη χρήση της και την λάθος μεταχείριση της. Δύο είναι τα κύρια ζητήματα, η αποτυχία να προβλεφθεί η Σοβιετική ανάπτυξη και η ανακάλυψη της ανάπτυξης προσδιορισμένη χρονικά.

⁴¹⁹ Freedman, "U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat", σελ 68

⁴²⁰ Ήταν ένα κόλπο των σοβιετικών οι οποίοι πετούσαν τα ίδια αεροπλάνα μετά από κάθε μεσοδιάστημα δίνοντας με αυτό τον τρόπο την ψευδαίσθηση ότι ήταν περισσότερα, ibid σελ 75

⁴²¹ Το 1956 οι φωτογραφίες ενός U-2 αποκάλυψαν την αλήθεια. Αργότερα τα τεστ στους ICBM και η εκτόξευση του Sputnik το 1957 απέδειξαν ότι κύρια αιτία της μείωσης της παραγωγής των βομβαρδιστικών ήταν η Σοβιετική απόφαση για επικέντρωση των πηγών στο πρόγραμμα των ICBM., ibid σελ 86

Ο Kennedy ανέβηκε στην εξουσία με το σκεπτικό του «missile gap»⁴²². Δεν είχε αντιληφτεί ότι τα κίνητρα του Khrushchev ήταν πρωταρχικώς αμυντικά και αντανάκλασαν μια βαθιά ανησυχία για τη Σοβιετική στρατηγική πυρηνική κατωτερότητα και την ευπάθεια της Κούβας απέναντι σε μια Αμερικανική εισβολή. Η ΕΣΣΔ αντίθετα, γνώριζε ότι δεν υφίσταται τέτοιο κενό. Η αντίληψη που κυριαρχούσε στους Σοβιετικούς κύκλους ήταν ότι «ο Kennedy πιστεύει σε μια στρατηγική τύπου «missile gap» μεταξύ των υπερδυνάμεων. Για τον λόγο αυτό είναι απίθανο να εμπλακεί σε οποιοσδήποτε ώριμες διαπραγματεύσεις πριν επαναφέρει τη θέση ισχύος των ΗΠΑ». Υπό το σκεπτικό αυτό αποφάσισαν την εγκατάσταση των πυραύλων στη Κούβα.

Την άνοιξη ο Khrushchev έμαθε ότι απαιτούνται πολλά χρόνια ακόμη για τη Μόσχα ώστε να έχει αρκετές Σοβιετικές πυραυλικές δυνάμεις, νέους SS-7 και διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους που θα είναι ισάξιοι με το «μακρύ πόδι» της Αμερικανικής πυρηνικής τριάδας. Οι φόβοι του εντάθηκαν εξαιτίας της άσκησης των ΗΠΑ με την κωδική ονομασία Landphibex-62. Πρόκειται για μια μαζική στρατιωτική άσκηση των ΗΠΑ κοντά στη Κούβα στην οποία συμμετείχαν 40.000 άντρες σε 2 αμφίβιες ασκήσεις. Λειτουργώντας υπό την πίεση της στρατηγικής πυρηνικής κατωτερότητας, ο Khrushchev ξεκίνησε την επιχείρηση «Anadyr». Αυτή ήταν η κωδική ονομασία της μεταφοράς των όπλων στη Κούβα. Ταυτόχρονα χρησιμοποιήθηκε φυσική παραπλάνηση ώστε να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι τα φορτία θα κατέληγαν στη Σιβηρία.

Είναι γνωστό ότι οι ΗΠΑ ακολουθούσαν μια «πολιτική περιορισμού» της ΕΣΣΔ μέσα στα γεωγραφικά της όρια ώστε να αναγκαστεί να αντιμετωπίσει τις ασυνέπειες και ανεπάρκειες του κομμουνιστικού συστήματος. Στο πλαίσιο της πολιτικής περιορισμού σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζαν οι αναλύσεις των υπηρεσιών πληροφοριών και οι επιχειρήσεις τους. Η κοινότητα των υπηρεσιών πληροφοριών έπρεπε να γνωρίζει και να είναι ικανή να αξιολογήσει τους πιθανούς τομείς Σοβιετικών ελέγχων και επεκτάσεων, την επικείμενη δύναμη των ελέγχων, τη συνολική σοβιετική δύναμη στρατιωτική, οικονομική και κοινωνική, τους πιθανούς σοβιετικούς συμμάχους, τη δύναμη των Αμερικανικών συμμάχων και τις ενδείξεις σχετικών σοβιετικών δυνάμεων ή αδυναμιών.

Η πολιτική περιορισμού απαιτούσε σε όρους επιχειρήσεων σημαντική ικανότητα συλλογής πληροφορήσης σχετικά με τους Σοβιετικούς στόχους ώστε να επιτραπεί στους αναλυτές να εκπληρώσουν τις απαιτήσεις τους. Επιπλέον επιβάλλονταν η απόκτηση ικανοτήτων αποδυνάμωσης της ΕΣΣΔ και των συμμάχων της καθώς και ικανοτήτων

⁴²² Freedman, “Kennedy’s Wars”, σελ 46

αντικατασκοπίας ώστε να αντιμετωπιστεί η σοβιετική κατασκοπία και μια πιθανή ανατροπή. Ήταν επιτακτική η ανάγκη για συλλογή πλήθος πληροφοριών σχετικά με τις Σοβιετικές στρατιωτικές ικανότητες ώστε να υποστηριχτεί η ανάπτυξη των κατάλληλων Αμερικανικών και ΝΑΤΟϊκών δυνάμεων και να επιτευχτεί η στοχοποίηση των σοβιετικών δυνάμεων και εγκαταστάσεων σε περίπτωση πολέμου.

Είναι χρήσιμο να εξετάσουμε τις υπηρεσίες πληροφοριών που υπήρχαν εκείνη τη δεδομένη χρονική στιγμή⁴²³. Η κοινότητα πληροφοριών αποτελείται από ανεξάρτητες υπηρεσίες εκτός από τη CIA, διευθυντής της οποίας είναι και διευθυντής της κεντρικής υπηρεσίας πληροφοριών (DCI) με χαλαρό συντονιστικό ρόλο στη κοινότητα. Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ύπαρξης της CIA, η Αμερικανική πληροφόρηση υπέφερε από 2 μειονεκτήματα. Πρώτον δεν διέθετε ούτε επαρκή προσωπικό ούτε οικονομικές πηγές για να αντιμετωπίσει τα νέα προβλήματα που είχαν ανακύψει στην διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου⁴²⁴. Δεύτερον, μέχρι η αεροπορική αναγνώριση να καταστεί δυνατή από τα U-2 το 1956, η παραδοσιακή πληροφόρηση στηριζόταν σε διπλωματικές αναφορές και ανοιχτές πηγές πληροφόρησης. Όμως οι επιδόσεις μεταξύ 1945-1956 είχαν ένα ελαττωματικό ακαδημαϊκό τόνο που οι δημιουργοί πολιτικής θεωρούσαν ισοδύναμο με την υπεκφυγή και τη τάση αμφιταλάντευσης μεταξύ αισιοδοξίας και απαισιοδοξίας.

Η υπηρεσία Αμυντικών πληροφοριών (DIA) είχε δημιουργηθεί ένα χρόνο πριν τη κρίση ως «κεντρικό σώμα αμυντικών πληροφοριών» και δεν είχε αντικαταστήσει τις παραδοσιακές οργανώσεις των υπηρεσιών πληροφοριών του Στρατού-Αεροπορίας-Ναυτικού και του Γενικού Επιτελείου. Η NSA ήταν μια αυτόνομη υπηρεσία υπό το υπουργείο Άμυνας υπεύθυνη για το SIGINT –COMINT⁴²⁵. Όλες αυτές οι υπηρεσίες συμπεριλαμβανομένου και του «Γραφείου Πληροφόρησης και έρευνας» (Bureau of intelligence and research) που υπαγόταν στο Υπουργείο Εξωτερικών, ήταν μέλη του USIB (United States intelligence Board). Η οργάνωση αυτή προετοίμαζε όλες τις «εθνικές εκτιμήσεις πληροφοριών» (NIE), οι οποίες διαμοιράζονταν από το DCI⁴²⁶. Αυτές συντάσσονταν από το «Γραφείο εθνικών εκτιμήσεων» (Office of National Estimate)⁴²⁷. Στο USIB υπάγονταν πολλές τεχνικές επιτροπές οι οποίες είχαν ως αντικείμενο θέματα όπως εναέρια επιτήρηση, πυρηνικά και πυραυλικά προγράμματα της ΕΣΣΔ, το εθνικό κέντρο φωτογραφικής πληροφόρησης της CIA

⁴²³ Blight, G. James and Welch, A. David, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis, Intelligence and National Security, Vol. 13, No 3. (Autumn 1998), σελ 12

⁴²⁴ Laquer, "The Uses and Limits of Intelligence", σελ 180

⁴²⁵ Δες στο παράρτημα σελ 165

⁴²⁶ Υπήρχαν και οι «ειδικές εθνικές εκτιμήσεις πληροφοριών» (SNIE)

⁴²⁷ Αν κάποιο από τα μέλη του USIB διαφωνούσαν με το τελικό αποτέλεσμα NIE όπως αυτό είχε εγκριθεί και εισήχθη από το DCI, μπορούσαν να συμπεριλάβουν μια «υποσημείωση διαφωνίας» στην εκτίμηση.

(NPIC).

Στη κρίση της Κούβας, ένα από τα κύρια ερωτήματα είναι γιατί η CIA δεν ανακάλυψε τη σοβιετική ανάπτυξη και αν οι υπηρεσίες πληροφοριών όφειλαν να είχαν εντοπίσει και αναγνωρίσει τους Σοβιετικούς στρατηγικούς πυρηνικούς πυραύλους νωρίτερα από τις 15 Οκτωβρίου. Το θέμα εδώ είναι αν η πολιτική παρέμβαση ή γραφειοκρατική διαφωνία εμπόδισε νωρίτερα την συλλογή πληροφοριών⁴²⁸. Υποστηρίζεται ότι η CIA θα είχε ανακαλύψει τη σοβιετική ανάπτυξη νωρίτερα αν ο Dean Rusk και ο σύμβουλος εθνικής ασφάλειας Mc George Bundy δεν είχαν ασχοληθεί με τα σχέδια πτήσης των U-2 και η SAC είχε συνεργαστεί με τη CIA στη μεταφορά αρμοδιοτήτων όταν ο Υπουργός Άμυνας Robert McNamara έδωσε εντολή τα U-2 να έχουν στρατιωτικούς και όχι πολιτικούς πιλότους⁴²⁹.

Οι πιο σημαντικές υποθέσεις⁴³⁰ εργασίες ήταν ότι μπορεί η μη ανακάλυψη των πυραύλων να οφείλεται στο γεγονός ότι η επιχείρηση παραπλάνησης ήταν επιτυχημένη. Υπάρχει βέβαια πάντα η πιθανότητα η CIA να ήταν προσεκτική ώστε να μην μεταφέρει κάτι στον Πρόεδρο που δεν ήθελε να ακούσει εκτός και αν είχε ατράνταχτες αποδείξεις της παρουσίας των σοβιετικών πυρηνικών πυραύλων στη Κούβα. Μετά τη Playa Giron ο Kennedy είχε τιμωρήσει αυστηρά την CIA για παροχή «φτωχής πληροφόρησης» και επιχειρησιακή ανεπάρκεια. Το ενδεχόμενο η CIA να είχε ανακαλύψει την ανάπτυξη αλλά να είχε εμπλακεί σε επιχείρηση «αντιπαραπλάνησης» ώστε να δώσει στις ΗΠΑ το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού στην απάντηση της είναι υπαρκτό. Ακόμη και η περίπτωση η CIA να έστηνε παγίδα στον Kennedy ώστε να τον εκδικηθεί για την Playa Giron και την «εχθρική φιλελεύθερη κυβέρνηση» αν και συγκεντρώνει ελάχιστες πιθανότητες, εντούτοις πρέπει να λάβουμε υπόψη.

Επιπρόσθετα, τα βασικά ερωτήματα που αφορούν την επίδοση των Υπηρεσιών πληροφοριών και στα οποία θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε είναι τα εξής. Γιατί η Αμερικανική κοινότητα πληροφοριών δεν έδωσε μεγαλύτερο βάρος στη πιθανότητα οι Σοβιετικοί να αναπτύξουν στρατηγικούς πυραύλους στη Κούβα; Γιατί απέτυχε η CIA να εντοπίσει τους πυραύλους νωρίτερα; Ενώ οι ΗΠΑ παρακολουθούσαν στενά την ανάπτυξη των Σοβιετικών όπλων στη Κούβα, πώς έχασαν τη μεταφορά των πυραύλων και του υποστηρικτικού εξοπλισμού; Πώς η CIA υποτίμησε τον αριθμό του Σοβιετικού προσωπικού στη Κούβα; Γιατί δεν δόθηκε αρκετό βάρος στα αμυντικά κίνητρα του Khrushchev;

⁴²⁸ Σημειώνεται ότι τις μέρες εκείνες επικρατούσε πολύ άσχημος καιρός .

⁴²⁹ Υποστηρίζεται ότι αυτή η «επιθετική προσπάθεια συλλογής» παρεμπόδισε την ανακάλυψη.

⁴³⁰ Blight, Welch, “ Intelligence and the Cuban Missile Crisis”, σελ 188

4.9 Οι πηγές πληροφόρησης στη Κρίση της Κούβας

Η Κούβα απέχει 90 μίλια από τις ακτές της Florida. Τον Απρίλιο του 1961 στην επιχείρηση του Κόλπου των Χοίρων έγινε αντιληπτή η ανάγκη βελτίωσης του δικτύου πληροφόρησης στη Κούβα. Προς την κατεύθυνση αυτή κινήθηκε η κυβέρνηση των ΗΠΑ. Τον Ιούλιο ο Υπουργός Άμυνας Robert McNamara έδωσε εντολή στην NSA να διευρύνει το πρόγραμμα συλλογής πληροφοριών της Κούβας τοποθετώντας το στο επίπεδο «υψηλής προτεραιότητας» για τις υπηρεσίες ασφαλείας. Στη διάρκεια της κρίσης σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν η NSA και η CIA. Αυτές οι 2 υπηρεσίες των ΗΠΑ ήταν επιφορτισμένες με τη συλλογή πληροφοριών στη Κούβα. Οι πηγές πληροφόρησης που είχαν αναπτυχθεί προκειμένου να πολλαπλασιαστεί η συλλογή πληροφοριών ήταν κυρίως δύο: οι ανθρώπινες πηγές γνωστές και ως human intelligence⁴³¹ (HUMINT) και οι «πληροφορίες σημάτων» γνωστές ως signal intelligence (SIGINT)⁴³². Το SIGINT μπορεί να εντοπίσει ότι μεταδίδεται ή εκπέμπεται. Χαρακτηριστικό της σπουδαιότητας του είναι ότι είχε δημιουργηθεί ειδική ναυτική ομάδα SIGINT υπό τη γενική επίβλεψη της NSA στη Florida. Παράλληλα, για να διπλασιάσει τις τρέχουσες υποκλοπές και προσπάθειες κρυπτανάλυσης, η NSA δημιούργησε «διακλαδικές εγκαταστάσεις» ενώνοντας τη μονάδα Army SIGINT με το Naval Security Group.

Από τις ανθρώπινες πηγές οι υπηρεσίες πληροφοριών είχαν συλλέξει σημαντικές πληροφορίες. Η CIA είχε παρατηρήσει τον Αύγουστο του 1962 ότι η ΕΣΣΔ είχε αναπτύξει προηγμένα πυραυλικά συστήματα SAM, το SA-2 γύρω από τη περίμετρο του νησιού. Επιπλέον, Σοβιετικά στρατεύματα λάμβαναν λεπτομερή μέτρα για να αποκρύψουν τη φύση των δραστηριοτήτων τους στα κουβανικά λιμάνια. Ο John A. McCone διευθυντής τότε CIA συμπέρανε ότι οι Σοβιετικοί ήθελαν να κρύψουν κάτι εξαιρετικής σημασίας από τις ΗΠΑ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μπορούσε να είναι μόνο στρατηγικοί πύραυλοι⁴³³. Άλλες μαρτυρίες σχετικά με την ανάπτυξη των πυραύλων στη Κούβα είχαν δοθεί από πρόσφυγες στα μέσα Σεπτέμβρη. Υπήρχε αναφορά για πυραύλους SS-4 κοντά στην Αβάνα οι οποίοι είχαν προέλθει από το πλοίο Omsk στις 9 Σεπτεμβρίου. Μια δεύτερη αναφορά προήλθε από άλλη πηγή στις 17 Σεπτεμβρίου και στις 27 του ίδιου μήνα.

⁴³¹ Δες το παράρτημα στη σελ 164

⁴³² Δες το παράρτημα στη σελ 165

⁴³³ Θα μπορούσε να είναι επίσης η προστασία του νησιού από αεροπορική επίθεση δεδομένο ότι η γεωγραφία του νησιού δεν πρόσφερε δυνατότητα για άμυνα εις βάθος. Παράλληλα, η ΕΣΣΔ είχε προβεί σε ίδιες κινήσεις και σε Αίγυπτο-Συρία-Ινδονησία και αυτό οδήγησε τις ΗΠΑ να κρίνουν με βάση «προηγούμενη συμπεριφορά». McAuliffe, "CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962, σελ 13

Σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε κατά τη διάρκεια της κρίσης ο Oleg Penkovsky⁴³⁴. Από την άνοιξη του 1961 έως το φθινόπωρο του 1962 εργαζόταν για την Βρετανική Μυστική Υπηρεσία και τη CIA. Ήταν αξιωματούχος της GRU. Ο Penkovsky εφοδίασε τις ΗΠΑ με το τεχνικό εγχειρίδιο των SS-4 το οποίο βοήθησε αργότερα στην αναγνώριση τους. Ταυτόχρονα, είχε ενημερώσει ότι οι SS-6 αντιμετώπιζαν τεχνικές δυσκολίες και οι Σοβιετικές ικανότητες των ICBM ήταν κατώτερες από τις Αμερικανικές εκτιμήσεις. Επίσης είχε δώσει πληροφορίες σχετικά με πιθανή ανάπτυξη SS-4 στη Κούβα. Οι πληροφορίες του όμως δεν λήφθηκαν ποτέ υπόψη στο N.I.E. Ταυτόχρονα είχε ενημερώσει πως οι διοικητές των περιοχών είχαν μεγάλη αυτονομία στο θέμα διαχείρισης των πυραύλων. Αυτό δημιούργησε όπως είναι φυσικό φόβους μη εξουσιοδοτημένης χρήσης που θα οδηγούσε σε αθέλητη πυρηνική κλιμάκωση. Τέλος, ο Penkovsky παρείχε πληροφορίες σχετικές με το στρατιωτικό δόγμα, τη στρατιωτική οργάνωση, τον τεχνικό εξοπλισμό, τη γραφειοκρατική συμπεριφορά και τη σοβιετική πυρηνική διοίκηση και έλεγχο.

Στις 4 Ιανουαρίου 1962 στη New York Herald Tribune⁴³⁵ είχε δημοσιευτεί άρθρο με θέμα «300 Ρώσοι και Τσεχοσλοβάκοι στρατιωτικοί τεχνικοί είναι στη Κούβα, οι Σοβιετικοί καταλαμβάνουν τη Κούβα, ήρθε η ώρα για ένα πλήρη αποκλεισμό» ενώ στις 11 Φεβρουαρίου στον National Observer υπήρξε άρθρο με τίτλο «23-30 σοβιετικά πλοία το μήνα καταφθάνουν στην Αβάνα με εξοπλισμούς. Επιπλέον, ο Γερουσιαστής Kenneth B. Keating⁴³⁶ προσπαθούσε να προειδοποιήσει την κυβέρνηση και το έθνος δίνοντας συνεντεύξεις στην U.S. News Of The World αναφέροντας πως διέθετε πληροφορίες από τα μέσα Αυγούστου. Οι πηγές του προέρχονταν μέσα από την Αμερικανική κυβέρνηση και από Κουβανούς πρόσφυγες. Σημείωνε χαρακτηριστικά ότι «μεταξύ 3-15 Αυγούστου στο Κουβανικό λιμάνι Mariel 10-12 μεγάλα σοβιετικά πλοία αποβίβασαν 1.200 στρατιώτες οι οποίοι φορούσαν στολές αγγαρείας.

Ένας εκπρόσωπος του σοβιετικού μπλοκ στα Η.Ε. είχε αναφέρει ότι ο ρώσος πρωθυπουργός Nikita Khrushchev σχεδίαζε να επισκεφτεί τις ΗΠΑ τέλη Νοέμβρη για να διαπραγματευτεί με τον Kennedy για το Βερολίνο. Αν ο Kennedy επέτρεπε στην ΕΣΣΔ να τακτοποιήσει το ζήτημα του Βερολίνου σύμφωνα με τον σοβιετικό τρόπο τότε ο Khrushchev δεν θα έστελνε επιθετικά όπλα στη Κούβα ικανά για επίθεση στις ΗΠΑ. Παρατηρούμε εδώ

⁴³⁴Garthoff, L. Raymond, "Intelligence and National Security, Volume 14, Autumn 1999, Number 3", σελ 30

⁴³⁵ George, "Awaiting Armageddon", σελ 20

⁴³⁶ Ο Kenneth B. Keating ήταν αξιόπιστος και ενέπνεε σεβασμό. Είχε λάβει μέρος σε δύο πολέμους και είχε τιμηθεί για τις υπηρεσίες του προς τη πατρίδα. Είχε αναφέρει ότι κατασκευάζονται 6 πυραυλικά δίκτυα εκτόξευσης στη Κούβα, ικανά να πλήξουν τη «καρδιά» των ΗΠΑ. Strike in the West, the complete story of the Cuban Missile Crisis

τη χρήση μελλοντικού χρόνου⁴³⁷. Γιατί όμως ο Khrushchev ήθελε να πάει στα Η.Ε. για να κάνει τη συμφωνία; Επειδή οι υποστηρικτές μιας συμφωνίας ένοιωθαν ότι θα ήταν εύκολο για τον Kennedy να «δώσει» το Δυτικό Βερολίνο σε ουδέτερο έδαφος παρά στη Μόσχα.

Εκτός από τις ανθρώπινες πηγές, οι Υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ είχαν συλλέξει αρκετές πληροφορίες μέσω Signal Intelligence (SIGINT). Αυτή είχε ως σκοπό την αποκωδικοποίηση, την αποκρυπτογράφηση μηνυμάτων και την ανίχνευση της ένταξης σε υπηρεσία νέου στρατιωτικού υλικού. Ως συστατικά μέρη είχε την Communications Intelligence (COMINT) και την Electronic Intelligence (ELINT).

Το 1962 η ELINT είχε αποκαλύψει την παρουσία στη Κούβα ενός αερομεταφερόμενου ραντάρ παρεμπόδισης γνωστό ως «Scan Odd⁴³⁸». Στις 9 Οκτωβρίου οι επιχειρήσεις ELINT εντόπισαν ένα Σοβιετικό ραντάρ τύπου «KOMET 3» σε λειτουργία⁴³⁹. Η ανακάλυψη αυτή ήταν ανησυχητική γιατί νεότερες εκδόσεις του τύπου αυτού των ραντάρ σχετίζονταν με εκτοξεύσεις πυραύλων μεγάλου βεληνεκούς. Τον Ιούλιο και Αύγουστο είχαν εντοπιστεί 38 Σοβιετικά πλοία που περιελάμβαναν 5 επιβατηγά πλοία τα οποία είχαν ελλιμενιστεί στη Κούβα. Από τη πλευρά της η COMINT είχε επιβεβαιώσει ότι τα ρωσικά επιβατηγά δεν αποβίβαζαν τουρίστες. Είχε ανιχνευτεί σλαβική προφορά ανάμεσα στις γλωσσικές αναλύσεις των επικοινωνιών. Στα τέλη Αυγούστου Αμερικανικοί σταθμοί υποκλοπών παρακολουθούσαν Ρώσους πιλότους και προσωπικό εδάφους να εκπαιδεύουν τους Κουβανούς συναδέλφους τους. Στις 18 Οκτωβρίου, 4 ημέρες πριν ο Πρόεδρος Kennedy αποκαλύψει δημοσίως την παρουσία ρωσικών επιθετικών πυραύλων στη Κούβα, η NSA είχε αποφανθεί ότι 12 από τα 63 αεροσκάφη που υπήρχαν στο νησί, είχαν Σοβιετικούς πιλότους.

Στις 29 Αυγούστου 1962 ένα U-2 προχώρησε σε συλλογή φωτογραφιών οι οποίες απεικόνιζαν τους Σοβιετικούς να κατασκευάζουν 8 δίκτυα με πυραύλους εδάφους-αέρος. Στις 5 Σεπτεμβρίου ένα άλλο U-2 φωτογράφησε ένα δίκτυο πυραύλων στο Banan. Αυτό αναγνωρίστηκε από τις υπηρεσίες πληροφοριών ως «τοποθεσία παράκτιων πυραύλων». Στις 14 Οκτωβρίου ένα ακόμη U-2 φωτογράφησε το πρώτο δίκτυο MRBM στο San Cristobal. ενώ την άνοιξη του 1962 η SIGINT είχε ανιχνεύσει την άφιξη στη Κούβα Ρωσικού στρατιωτικού και τεχνικού προσωπικού. Όμως τα στοιχεία του φορτίου των πυραύλων και των πυρηνικών όπλων δεν εμφανίστηκαν στα κανάλια επικοινωνιών στα οποία είχε πρόσβαση η Αμερικανική πληροφορία.

Στις 9 Σεπτεμβρίου το πλοίο «OMSK» αφίχθη στη Κούβα με το πρώτο φορτίο

⁴³⁷ Strike in the West, the complete story of the Cuban Missile Crisis

⁴³⁸ Alvarez, David, "American Signals Intelligence and the Cuban Missile Crisis, Intelligence and National Security, Vol 15, No 1 (Spring 2000) σελ 172

⁴³⁹ Ibid σελ 175

πυραύλων SS-4. Η COMINT αποκάλυψε την αναχώρηση του αλλά αναγνώρισε το φορτίο του ως πετρέλαιο και αέριο. Αργότερα αναγνωρίστηκε το πλοίο «Indigirka» που κατευθυνόταν προς τη Κούβα αλλά δεν μπορούσε να πιστοποιήσει το φορτίο του το οποίο περιελάμβανε πυρηνικές κεφαλές για τους πυραύλους.

4.10 Ο ρόλος της πληροφόρησης στη Κρίση της Κούβας

Ο ρόλος της πληροφόρησης στη κρίση χωρίζεται σε 3 φάσεις. Η πρώτη φάση είναι η περίοδος που οδηγεί στην οξύ φάση της κρίσης πριν τις 22 Οκτωβρίου 1962. Η δεύτερη φάση είναι η κρίσιμη περίοδος 22-28 Οκτωβρίου και η τρίτη φάση είναι το αποτέλεσμα της κρίσης. Τον ρόλο της πληροφόρησης στις φάσεις αυτές πρέπει να τον δούμε σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις των δημιουργών πολιτικής και των διαμορφωτών αποφάσεων. Στο πλαίσιο αυτό οι επιλογές του Kennedy κατά τη διάρκεια της κρίσης τροποποιούνται και προσαρμόζονται ανάλογα με την παροχή πληροφόρησης και την εξέλιξη της κρίσης⁴⁴⁰. Οι επιλογές θα αλλάξουν 3 φορές⁴⁴¹. Συγκεκριμένα,

Τη πρώτη μέρα⁴⁴² επιτεύχθηκε η ανακάλυψη των πυραύλων στη Κούβα. Πρώτη επιλογή ήταν η αεροπορική επιδρομή. Στόχοι των ΗΠΑ ήταν πρώτα η επίδειξη αποφασιστικότητας, έπειτα η απομάκρυνση των πυραύλων από τη Κούβα και κατόπιν η διασφάλιση των πολιτικών συμφερόντων και η αποφυγή βίαιων συγκρούσεων.

Τη τρίτη μέρα⁴⁴³ πάρθηκε η απόφαση για επιβολή καραντίνας με εναλλακτική επιλογή την αεροπορική επιδρομή. Στόχοι της αμερικανικής κυβέρνησης ήταν πρώτιστα η απομάκρυνση των πυραύλων από τη Κούβα, έπειτα η επίδειξη αποφασιστικότητας ενώ ακολουθούσαν η διασφάλιση των πολιτικών συμφερόντων και η αποφυγή βίαιων συγκρούσεων.

Τη δωδέκατη ημέρα⁴⁴⁴ μετά τη συνάντηση του Robert Kennedy με τον Dobrynin αποφασίστηκε η μη-εισβολή στη Κούβα και η μυστική ανταλλαγή των πυραύλων jupiters. Οι στόχοι διαμορφώθηκαν ως εξής. Απώτερος σκοπός ήταν η αποφυγή βίαιων συγκρούσεων,

⁴⁴⁰ Για τις επιλογές και τις αποφάσεις των ΗΠΑ δες Graham, and Zelikow, “ Η κρίση της Κούβας”, στα κεφάλαια 2,4,6

⁴⁴¹ Documentation: White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis, International Security Vol. 10, No. 1, (Summer, 1985) σελ 164-203

⁴⁴² Lebow, “Coercion Cooperation and Ethics in International Relations”, σελ 242

⁴⁴³ Ibid., σελ 242

⁴⁴⁴ Ibid., σελ 242

και ακολουθούσαν η απομάκρυνση των πυραύλων από τη Κούβα,η διασφάλιση των πολιτικών συμφερόντων και τελευταία η επίδειξη αποφασιστικότητας.

Η πρώτη φάση της κρίσης περιελάμβανε τη παρακολούθηση των σοβιετικών δυνάμεων στη Κούβα μετά τις 16 Οκτωβρίου 1962⁴⁴⁵. Δύο ερωτήματα είχαν τεθεί από τους δημιουργούς πολιτικής,πόσο σύντομα αυτά τα συστήματα θα ήταν επιχειρησιακά έτοιμα και αν οι πυρηνικές κεφαλές για τους πυραύλους είχαν ήδη φτάσει στη Κούβα.

Μεταξύ της CIA και του τεχνικού τμήματος συλλογής πληροφοριών υπήρχε διάσταση απόψεων. Η πρώτη πίστευε ότι οι πρώτοι MRBM θα ήταν επιχειρησιακά έτοιμοι σε 1 ή 2 εβδομάδες. Αυτό ερχόταν σε αντίθεση με τη πρόβλεψη των «λίγων ημερών» που έδιναν οι δεύτεροι. Στις 20 Οκτώβρη το S.N.I.E. ανέφερε πως 2 συντάγματα και 16 εκτοξευτές πρέπει να θεωρούνται έτοιμοι. Οι υπηρεσίες πληροφοριών απέτυχαν στον εντοπισμό της παρουσίας των πυρηνικών κεφαλών στη Κούβα σε οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης εβδομάδας των μυστικών συζητήσεων για τους Σοβιετικούς πυραύλους στη Κούβα από 16 έως 23 Οκτωβρίου,οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών παρείχαν καλή υποστήριξη στους δημιουργούς πολιτικής. Η φύση,η τοποθεσία,η κλίμακα και το επιχειρησιακό status της πυραυλικής ανάπτυξης είχαν επακριβώς προσδιοριστεί παρά τη σοβιετική προσπάθεια παραπλάνησης. Αποτυχία υπήρχε μόνο στην διείσδυση και απόκτηση των σχεδίων ανάπτυξης των πυραύλων. Υπήρχε μόνο παρακολούθηση της στρατιωτικής ανάπτυξης στη Κούβα από τον Ιούλιο μέχρι τα μέσα Οκτωβρίου. Μέχρι τότε είχαν αναγνωριστεί μαχητικά MIG-21,αντιαεροπορικοί πύραυλοι SA-2,ελαφρά βομβαρδιστικά τύπου II-28,παράκτιοι αμυντικοί πύραυλοι cruise,τορπίλες σκαφών ενώ υπήρχε η εκτίμηση για ύπαρξη 4.000-5.000 ανδρών.

Εκδόθηκαν 2 S.N.I.E.s στις 11-18-62⁴⁴⁶ και 11-19-62⁴⁴⁷ στις 19 και 20 Οκτώβρη. Η εκτίμηση τους ήταν ότι σε περίπτωση αμερικανικής στρατιωτικής δράσης ενάντια στη Κούβα,οι σοβιετικοί δεν θα προέβαιναν σε αντεπιθετικές πράξεις. Αυτό αποδείχθηκε σωστό δεδομένου της συντριπτικής αμερικανικής στρατηγικής υπεροχής. Επιπλέον η πρόβλεψη της σοβιετικής αντίδρασης σε επιβολή καραντίνας εκτιμήθηκε σε «πολιτική εκμετάλλευση» και αύξηση της πίεσης στο Βερολίνο.

Η δεύτερη φάση εκτείνεται από τις 22-28 Οκτωβρίου⁴⁴⁸. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης εβδομάδας της κρίσης από 23 μέχρι 27 Οκτώβρη,η χαμηλή εναέρια αναγνώριση

⁴⁴⁵ Blight,Welch,“ Intelligence and the Cuban Missile Crisis”,σελ 30

⁴⁴⁶ Mcauliffe,“CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962”,σελ 197

⁴⁴⁷ Mcauliffe,S. Mary,“CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962”,σελ 211

⁴⁴⁸ Blight,Welch,“ Intelligence and the Cuban Missile Crisis”,σελ 38

επέτρεψε τον εντοπισμό επιπλέον στρατιωτικών δυνάμεων⁴⁴⁹, ενώ η εκτίμηση του σοβιετικού στρατιωτικού προσωπικού στη Κούβα αυξήθηκε από 8.000 σε 10.000. Βέβαια, μετά το τέλος της κρίσης η εκτίμηση ήταν 41.902 άντρες⁴⁵⁰. Αποτυχία των υπηρεσιών πληροφοριών συνιστούσε το γεγονός ότι αγνοούσε πως η ΕΣΣΔ δεν είχε στείλει μόνο 60 πυρηνικές κεφαλές αλλά και 100 τακτικά πυρηνικά όπλα, 16 τακτικούς εκτοξευτές πυραύλων cruise, 12 για τους 6 εκτοξευτές Luna, 6 βόμβες για μια ειδική μοίρα των βομβαρδιστικών και 4-6 πυρηνικά ναυτικά όπλα.

Το γεγονός ότι τα στρατιωτικά σχέδια δεν ταυτίστηκαν με τις νέες υπάρχουσες πληροφορίες ήταν λάθος μιας διαδικασίας που απέτυχε να λάβει υπόψη τις νέες εξελίξεις. Αυτό συνέβη εξαιτίας της τμηματοποίησης της εργασίας ανάλυσης και δημιουργίας πολιτικής. Σε περίπτωση εισβολής στη Κούβα και με δεδομένο ότι τα στρατιωτικά σχέδια είχαν δημιουργηθεί έχοντας ως βάση μόνο 10.000 άτομα σοβιετικό προσωπικό, ο Kennedy θα αντιμετώπιζε σοβαρά στρατιωτικά αλλά και πολιτικά προβλήματα. Γι αυτό σε μια κρίση πρέπει να υπάρχει ενιαίο σύστημα πληροφοριών και δημιουργίας πολιτικής.

Στη δεύτερη εβδομάδα⁴⁵¹ είχε κυριαρχήσει το ερώτημα της σοβιετικής απάντησης στην απαίτηση των ΗΠΑ για απομάκρυνση των πυραύλων και η πρόβλεψη των αλληλεπιδράσεων των αμερικανικών -σοβιετικών διπλωματικών και στρατιωτικών κινήσεων. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι αναλυτές των πληροφοριών έτειναν στην υποστήριξη του χειρότερου σεναρίου. Υπήρχε ελλιπή πληροφόρηση κυρίως επειδή δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία για σύγκριση με τα αντίστοιχα αμερικανικά που αφορούσαν το βαθμό ετοιμότητας και συναγερμού των σοβιετικών στρατηγικών δυνάμεων, τις διαδικασίες έλεγχου και διοίκησης, τους σοβιετικούς κανόνες εμπλοκής, τον βαθμό αποτελεσματικού ελέγχου της Μόσχας⁴⁵², τον βαθμό ενότητας ή έριδας ανάμεσα στους Σοβιετικούς ηγέτες στη Μόσχα. Παράλληλα δεν υπήρχαν στοιχεία από την αντικατασκοπεία για τις πληροφορίες⁴⁵³ που

⁴⁴⁹ Συγκεκριμένα εντοπίστηκαν 31 τανκς με 6-8 εκτοξευτές πυραύλων Luna, 2 τακτικά αεροπορικά πυραυλικά συντάγματα εξοπλισμένα με 16 εκτοξευτές και 80 πυραύλους cruise για υποστήριξη των επίγειων δυνάμεων τα οποία είχαν λανθασμένα αναγνωριστεί αρχικά ως παράκτιοι αμυντικοί πύραυλοι. Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 49

⁴⁵⁰ Το λάθος στον αριθμό του σοβιετικού στρατιωτικού προσωπικού αντανακλούσε σοβαρή έλλειψη πληροφόρησης και θα δημιουργούσε πολιτική κρίση στις ΗΠΑ σε περίπτωση που είχε επιλεγεί εισβολή έναντι της Κούβας. Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 50

⁴⁵¹ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 48

⁴⁵² Όταν κατέπεσε το U-2 δεν γνώριζαν οι ΗΠΑ αν η απόφαση κατάρριψης είχε παρθεί από τη Μόσχα. Η επίθεση στο U-2 ήταν μια «πολιτική αυτοχειρία» (self defeating policy). Αύξησε μόνο τις Αμερικανικές υποψίες για τις σοβιετικές δραστηριότητες στη Κούβα. Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 51

⁴⁵³ Οι σοβιετικοί ηγέτες γνώριζαν τις Αμερικανικές στρατιωτικές διαταγές για ετοιμότητα έναρξης μεγάλης κλίμακας επίθεσης μέχρι τις 29 Οκτωβρίου αλλά δεν γνώριζαν ότι αυτό ήταν το εφεδρικό σχέδιο και δεν είχε αποφασιστεί ακόμη αν θα εφαρμόζονταν. Πιθανόν αυτή η σοβιετική πληροφορία να συνέβαλε στην απόφαση του Khrushchev στις 26-27 Οκτώβρη να προφέρει ένα βιαστικό σχέδιο για τακτοποίηση της κρίσης και στις 27-

γνώριζε η ΕΣΣΔ σχετικά με τα Αμερικανικά σχέδια και προθέσεις

Η τρίτη φάση περιελάμβανε τη τακτοποίηση της κρίσης⁴⁵⁴. Αυτή έλαβε χώρα μεταξύ 28 Οκτωβρίου και 20 Νοεμβρίου. Πριν την κρίση δεν υπήρχε ανάλυση και εκτίμηση του τι η σοβιετική πολιτική ηγεσία και οι σοβιετικές υπηρεσίες πληροφοριών γνώριζαν, υπέθεταν και πίστευαν σχετικά με τις Αμερικανικές προθέσεις όσο αφορά τη Κούβα. Δεν είχε δοθεί προσοχή στο πώς οι σοβιετικοί αντιλαμβάνονταν την εκτεταμένη Αμερικανική πολιτική και οικονομική απομόνωση της Κούβας, τις κεκαλυμμένες ανατρεπτικές δραστηριότητες και τις ενεργές ασκήσεις εφεδρικών σχεδίων που ήταν σε εξέλιξη από το Μάιο και Ιούνιο του 1962. Αυτή ήταν η μεγάλη παράβλεψη των Αμερικανικών εκτιμήσεων των υπηρεσιών πληροφοριών. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη πληροφόρησης των σοβιετικών κινήτρων που οδήγησαν στην ανάπτυξη των πυραύλων στη Κούβα συνεισέφεραν σε αποτυχία της πληροφόρησης και των δημιουργών πολιτικής όσο αφορά την πρόβλεψη των πιθανών όρων τακτοποίησης της κρίσης. Δεν είχαν αναγνωρίσει τον πιθανό ρόλο-κλειδί που θα είχε μια διαβεβαίωση ενάντια σε μια εισβολή των ΗΠΑ στη Κούβα.

Αντίθετα, η πληροφόρηση διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαβεβαίωση και απόσυρση των πυραύλων, βομβαρδιστικών, πυρηνικών όπλων και αργότερα των ελαφρών βομβαρδιστικών IL-28. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός της απόσυρσης των πυρηνικών κεφαλών γιατί δεν είχαν εντοπιστεί από τις ΗΠΑ και επομένως δεν μπορούσαν να θέσουν απαιτήσεις για «συνεργατική διαβεβαίωση απόσυρσης»⁴⁵⁵.

4.11 Αξιολόγηση της πληροφόρησης

Από την λειτουργία της πληροφόρησης στις 3 φάσεις της κρίσης συνάγεται ότι δεν υπήρχε πλήρη και χρονική πληροφόρηση της Σοβιετικής στρατιωτικής ανάπτυξης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να μην εκμεταλλευτούν αυτή την πληροφόρηση στην διαδικασία εκτίμησης των Σοβιετικών σχεδίων και προθέσεων. Αυτό οφειλόταν κυρίως σε ελλείψεις και ανεπάρκειες σε μυστικές καλύψεις πρακτόρων. Κύρια αιτία για το φαινόμενο αυτό ήταν η έλλειψη «προνοητικότητας-προβλεπτικότητας» σε μακροπρόθεσμο σχεδιασμό που θα είχε

28 Οκτώβρη να αποδεχθεί την αντιπρόταση του Kennedy. Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 53

⁴⁵⁴ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 60

⁴⁵⁵ Αγνοούσαν επίσης το γεγονός ότι ο Castro πίεζε να τα κρατήσει στη Κούβα υπό τον έλεγχο του. Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ

προνοήσει για την εγκατάσταση αυτών των πρακτόρων ενώ παράλληλα υπήρχε και αποτυχία των εναέριων μέσων επιτήρησης με ταυτόχρονη λάθος αξιολόγηση του ρίσκου. Πρέπει να υπάρχει αποτελεσματική παρουσία της πληροφόρησης στην συλλογή-ανάλυση-διανομή προς υποστήριξη και διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής.

Υπήρχε έλλειψη πληροφόρησης για τις επιπτώσεις της Αμερικανικής πολιτικής στην ΕΣΣΔ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ΗΠΑ και ΕΣΣΔ να θεωρούν και οι δύο τους εαυτούς τους ως τον αμυνόμενο και τον εχθρό ως προκαλούμενο. Η αντίληψη των ρόλων είχε μεγάλες συνέπειες στην κατανόηση των κινήτρων και συμπεριφοράς του αντιπάλου.

Υπήρχε έλλειψη «σκληρής πληροφόρησης» (hard intelligence) στη κρίση της Κούβας⁴⁵⁶. Οι ΗΠΑ δεν γνώριζαν αν οι Σοβιετικοί είχαν γεμίσει τα βομβαρδιστικά με πυρηνικά όπλα ή αν είχαν τοποθετήσει πυρηνικές κεφαλές στους πυραύλους. Επιπλέον απαιτούνταν απαντήσεις από τις υπηρεσίες πληροφοριών σε θέματα όπως πότε οι πυρηνικές δυνάμεις θα τεθούν σε συναγερμό σε μια κρίση; αν ναι ποιες; σε ποιο επίπεδο;

Η κρίση της Κούβας δείχνει ότι πρέπει να υπάρχει αξιολόγηση των στρατηγικών κινήσεων του αντιπάλου, των υπολογισμών του και των προθέσεων του. Ένα κρίσιμο και βασικό ερώτημα για να προβούμε σε αξιολόγηση των προθέσεων και της συμπεριφοράς είναι το πώς οι δρώντες αντιλαμβάνονται και κατανοούν το ρίσκο.

Για να κατανοήσουμε τις αποτυχίες της πληροφόρησης πρέπει να αναλύσουμε τις λάθος αξιολογήσεις που έλαβαν χώρα. Αυτές βρίσκονται σε συνάρτηση με το πώς ο αντίπαλος πλαισιώνει ή περιορίζει μια απόφαση καθώς και τα ρίσκα που καλείται να αναλάβει.

Το κρίσιμο πρόβλημα στη κρίση του 1962 δεν ήταν ότι οι ΗΠΑ δεν είχαν συμπεριλάβει τη πιθανότητα ανάπτυξης πυρηνικών όπλων στη Κούβα αλλά η αιτία της αποτυχημένης αξιολόγησης ήταν ο τρόπος με τον οποίο η πιθανότητα αυτή εξετάστηκε⁴⁵⁷. Οι ΗΠΑ αξιολόγησαν τις Σοβιετικές προθέσεις λαμβάνοντας υπόψη μόνο τα κόστη και οφέλη της ανάπτυξης των στρατηγικών όπλων στη Κούβα και απέτυχαν να αναλύσουν τα πιθανά οφέλη μιας τέτοιας ανάπτυξης από τη πλευρά του Khrushchev όπως και τους λόγους για τους οποίους μπορεί να πίστευε ότι μια τέτοια ανάπτυξη θα ήταν επιτυχής. Ως αποτέλεσμα αυτή της παραμορφωμένης αξιολόγησης, η ανάλυση των ρίσκων από τους Αμερικανούς αξιωματούχους κρίθηκαν ότι είναι πολύ υψηλά για μια τέτοια ανάπτυξη. Συνεπώς, δεν ήταν

⁴⁵⁶ Blight, Welch, “ Intelligence and the Cuban Missile Crisis”,σελ 54

⁴⁵⁷ Ibid σελ 55

πιθανή⁴⁵⁸.

Οι ΗΠΑ κινήθηκαν στην ανάλυση τους με βάση την αρχή της επαγωγής. Το μέλλον θα μοιάζει με το παρελθόν. Η CIA έκανε το λάθος του συμπεράσματος «προθέσεων από συμπεριφορά». Όμως, η προηγούμενη σοβιετική συμπεριφορά ήταν μια σύνθεση συμπεριφοράς αρκετών σοβιετικών ηγετών, ένας απ' όλους ήταν ο Khrushchev ο οποίος δεν είχε άλλη δυνατότητα να αφήσει το στίγμα του. Ούτε η ΕΣΣΔ είχε ξανα-αποτύχει να επεκτείνει την πυρηνική της ομπρέλα πάνω από ένα φιλικό μαρξιστικό-λενινιστικό κράτος. Πρόκειται για μια περίπτωση «πρωτοφανούς αιφνιδιασμού συμπεριφοράς».

Αυτό οδήγησε τις υπηρεσίες πληροφοριών στις ΗΠΑ σε λάθος αναλύσεις και εκτιμήσεις εξαιτίας της παθογένειας τύπου «mirroring risk» που επικράτησε⁴⁵⁹. «Mirroring risk» είναι η τάση προβολής κάποιου πλαισίου μιας κατάστασης σε κάποια άλλη κατάσταση ενώ το «risk profile» ή «risk tolerance» κάποιου χρησιμοποιείται για να αναλυθεί η συμπεριφορά κάποιου άλλου. Το «mirroring risk» λαμβάνει χώρα στην αρχική φάση αν τα άτομα προβάλλουν τα κίνητρα, στόχους, φόβους, επιθυμίες, ρίσκα και επιχειρησιακές διαδικασίες στο στόχο. Ενώ δεν υπήρχε αποτυχία των υπηρεσιών πληροφοριών στον τομέα της συλλογής, η παθογένεια αυτή οδήγησε σε «αποτυχία εκτίμησης»⁴⁶⁰. Η κρίσιμη αποτυχία δεν ήταν στην ανίχνευση «του τι έκανε η ΕΣΣΔ πραγματικά» αλλά στις προκατειλημμένες και ανακριβείς αξιολογήσεις «του τι ήταν πιθανό να κάνουν». Το λάθος που συνέβη ήταν η υπόθεση ότι ο στόχος της αξιολόγησης αντιλαμβάνεται και κατανοεί ένα δεδομένο ρίσκο με τον ίδιο τρόπο που το κατανοούμε εμείς.

Όπως αναφέρθηκε, η αποτυχία ήταν στη λάθος αξιολόγηση ότι οι Σοβιετικοί θα ανέπτυσαν στρατηγικά όπλα στη Κούβα επειδή δεν θα αποδέχονταν το υψηλό ρίσκο μιας τέτοιας ανάπτυξης⁴⁶¹. Η ανάλυση που κυριάρχησε στους κύκλους των υπηρεσιών πληροφοριών στις ΗΠΑ ήταν η εξής: οι σοβιετικοί ηγέτες αντιλαμβάνονται την ύπαρξη υψηλού βαθμού ρίσκου στη ανάπτυξη των πυραύλων στη Κούβα, η ΕΣΣΔ δεν είναι πρόθυμη να λάβει υψηλά ρίσκα για να προστατεύσει τη Κούβα.

Από τις δύο αυτές αλληλεξαρτώμενες σκέψεις συνάγεται ότι η ΕΣΣΔ δεν θα προχωρούσε στην ανάπτυξη των πυραύλων στη Κούβα, υπήρχε δηλαδή λάθος αντίληψη του

⁴⁵⁸ Αυτή η πεποίθηση δεν ανταποκρινόταν όμως στην πραγματικότητα γιατί ο Khrushchev είχε την τάση να εμπλέκεται σε ριψοκίνδυνη συμπεριφορά όπως στην αποκάλυψη των εγκλημάτων του Στάλιν, στη τακτική που ακολούθησε στο Βερολίνο και στη παρακινδυνευμένη πολιτική της πυρηνικής παραπλάνησης/μπλόφας

⁴⁵⁹ Renshon, Jonathan, "Mirroring Risk: The Cuban Missile Estimation, Intelligence and National Security, Vol. 24, No. 3, (June 2009), σελ. 323

⁴⁶⁰ Οι λανθασμένες εκτιμήσεις των σοβιετικών προθέσεων πήραν μια «αναδρομική επικύρωση». Η εκτίμηση των Αμερικανικών υπηρεσιών πληροφοριών ήταν λογική για την ΕΣΣΔ και ήταν καλύτερη από τον Khrushchev και γι αυτό ήταν σωστή στην ανάλυση της κατάστασης όπως ακριβώς έπρεπε να γίνει και από τους Σοβιετικούς

⁴⁶¹ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ. 58

«ρίσκου αποδοχής» (risk acceptance). Σ' αυτό τον τρόπο σκέψης εντάσσονται και η S.N.I.E. 80-62⁴⁶² του Ιανουαρίου 1962 η οποία θεωρούσε την τοποθέτηση των πυραύλων στη Κούβα ως «απίθανο σενάριο» ενώ στο ίδιο συμπέρασμα κατέληγε και το N.I.E. 85-62 του Μαρτίου⁴⁶³. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινήσουμε ότι υπάρχουν 2 στάδια στην αξιολόγηση του ρίσκου. Το πρώτο είναι η αξιολόγηση ή εκτίμηση του πως ο στόχος πλαισιώνει και κατανοεί την περίπτωση και το δεύτερο είναι η αξιολόγηση της πιο πιθανής επιλογής του στόχου δεδομένης της προηγούμενης αξιολόγησης της απόφασης-πλαίσιο του «ρίσκου ανοχής»(risk tolerance).

Το πλαίσιο περιέχει την αντίληψη του λήπτη αποφάσεων για τους δρώντες, τα αποτελέσματα και τα εναλλακτικά σχέδια που σχετίζονται με μια συγκεκριμένη επιλογή και είναι έμφυτα συνδεδεμένη με την έννοια του ρίσκου. Άρα πρέπει να εκτιμηθεί το είδος του προβλήματος, οι κίνδυνοι της κατάστασης, τα πιθανά αποτελέσματα, οι πόροι της λήψης αποφάσεων και να ερευνηθεί αν χρειάζεται αναδιανομή και επανατοποθέτηση των πόρων. Ενώ χρήσιμο είναι η ψυχολογία της εκτίμησης των πληροφοριών και η πολιτική οργάνωση του κράτους.

Δύο κύρια ερωτήματα δημιουργήθηκαν σχετικά με την επίδοση της πληροφόρησης στη κρίση της Κούβας. Αυτά αφορούσαν την αδυναμία εκτίμησης του ρίσκου, την επίδοση της πληροφόρησης και την μεθοδολογία που ακολούθησαν οι υπηρεσίες πληροφοριών.

Μια εξήγηση γιατί η ΕΣΣΔ έλαβε τέτοιο ρίσκο δίνει η συμπεριφορική θεωρία απόφασης. Σύμφωνα με αυτή, ο Khrushchev προσπαθούσε να ανακτήσει μια απώλεια, το μύθο του «missile gap», και να ματαιώσει μια άλλη απώλεια, αυτή της Κούβας. Επομένως έγινε δεκτικός στο ρίσκο στο πεδίο της απώλειας και απέφυγε το ρίσκο στο πεδίο των κερδών. Οι άνθρωποι παίρνουν μεγαλύτερα ρίσκα όταν προσπαθούν να αποκαταστήσουν ή να αποφύγουν μια αντιληπτή απώλεια παρά όταν προσπαθούν να συνειδητοποιήσουν ένα κέρδος⁴⁶⁴.

Όσο αφορά την επίδοση της πληροφόρησης, είναι σωστό ή λάθος να την μετράμε με βάση το χρονισμό (timing) και την ποιότητα παροχής πληροφοριών⁴⁶⁵; Γιατί είχαν ανιχνευτεί σημάδια ανάπτυξης πυραύλων 2-3 βδομάδες πιο πριν αλλά δεν είχαν κινητοποιήσει τις υπηρεσίες πληροφοριών. Άρα η ποιότητα ισούται με το χρόνο προειδοποίησης ή όχι; Σύμφωνα με μια άποψη, η ποιότητα πρέπει να μετριέται με αναφορά στην απόσταση μεταξύ

⁴⁶² McAuliffe, S. Mary, "CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962", CIA History Staff, (October 1992), σελ 9

⁴⁶³ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 25

⁴⁶⁴ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 163

⁴⁶⁵ Garthoff, "Intelligence and National Security", σελ 48

της ανάλυσης των πληροφοριών και της πραγματικότητας που ψάχνει να αποκαλύψει. Έχει 2 μεγάλες διαστάσεις, το πεδίο και το βάθος. Υπολογίζεται με το πόση και πόσο ακριβής η οργάνωση της πληροφόρησης διαχειρίστηκε την αξιολόγηση και αποκάλυψη μιας ειδικής κατάστασης.

Όμως ποιες ήταν οι επιτυχίες των Υπηρεσιών Πληροφοριών στη κρίση της Κούβας; Συνοπτικά μπορούμε να πούμε ότι ήταν οι ακόλουθες. Πρώτον, αποφεύχθηκε η συναίνεση πολιτικής και πληροφόρησης. Δεύτερον, αποφεύχθηκε η πολιτική-γραφειοκρατική και προσωπική εχθροπραξία που συχνά επιδρά μεταξύ των δημιουργών πολιτικής και μελλών των υπηρεσιών πληροφοριών. Σ' αυτό βοήθησε η συμπεριφορά του McCone οποίος δεν αναμίχθηκε σε πολιτικές και γραφειοκρατικές έριδες. Ήταν η γέφυρα μεταξύ των πολιτικών ανησυχιών της κυβέρνησης Kennedy και της αναλυτικής παραγωγής των υπηρεσιών πληροφοριών. Ενώ το γεγονός της προειδοποίησης που είχε απευθύνει για επικείμενο συναγερμό λειτούργησε αφυπνιστικά. Τρίτον, υπήρξε εντοπισμός των γεγονότων πριν αυτά εξελιχθούν ολοκληρωτικά. Κατά μία άποψη ήταν επιτυχία των υπηρεσιών πληροφοριών που εντόπισαν τους πυράλους πριν καταστούν επιχειρησιακοί. Η πληροφόρηση παρείχε απλά ενημέρωση και όχι την λύση στη κρίση. Επικράτησε δηλαδή η παραδοσιακή άποψη του Sherman Kent. Τέλος, υπήρξε σημαντική πρόοδος στην «Ηχητική αναλυτική εργασία».

Συμπερασματικά, τα προβλήματα στη κρίση της Κούβας είχαν 4 διαστάσεις μεθοδολογίας ως προς την πληροφόρηση. Αυτά επικεντρώνονταν στη χρήση συγκριτικής λογικής δηλαδή η χρήση του εδάφους της Κούβας και η χρήση του εδάφους άλλων σοβιετικών συμμάχων με σκοπό την ανάπτυξη στρατηγικών όπλων. Αφορούσαν τη χρήση στοιχείων για επικύρωση της θεωρίας. Επιπλέον υπήρχε σύγκριση της σοβιετικής στρατιωτικής βοήθειας στη Κούβα με εκτεταμένη βοήθεια σε άλλους συμμάχους. Εδώ η SNIE 85-3-62⁴⁶⁶ οδηγήθηκε στο συμπέρασμα του «negative finding». Τέλος, η μεθοδολογία επηρέασε τη διαμόρφωση των ερωτήσεων έρευνας. Δεν αναπτύχθηκαν ούτε διαμορφώθηκαν και δοκιμάστηκαν ερωτήσεις ενώ δεν υπήρχε ανάπτυξη και έλεγχος των υποθέσεων. Αντίθετα προχώρησαν σε adhoc πρόσθεση εξηγήσεων επειδή τα ευρήματα της κοινότητας πληροφοριών έρχονταν σε αντίθεση με τη θεωρία τους.

Γίνεται αντιληπτό πως οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των ΗΠΑ είχαν συλλέξει κρίσιμες πληροφορίες. Αυτές έδειχναν έντονη κινητικότητα στο νησί της Κούβας. Όμως οι διαμορφωτές αποφάσεων δεν τις έλαβαν σοβαρά υπόψη τους. Αυτό πιθανολογείται ότι συνέβη για τους εξής λόγους. Πρώτον, από τη στιγμή που οι Αμερικανοί αναλυτές υπέθεσαν

⁴⁶⁶ McAuliffe, "CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962, σελ 91

ότι δεν θα συνέβαινε μια Σοβιετική ανάπτυξη ήταν σχετικά αναισθητοι σε αντίθετες πληροφορίες. Για τον ίδιο λόγο, η CIA απέτυχε να εντοπίσει τους πυραύλους επειδή δεν ανέμενε να είναι εκεί ενώ απέρριψε πολλές πηγές ως μη αξιόπιστες επειδή ανέμενε πληροφορίες που θα υποστήριζαν τις προσδοκίες τους παρά πληροφορίες που θα τις ακύρωναν. Επίσης, λάθη κινήτρων συνεισέφεραν στην αποστολή εντοπισμού της ανάπτυξης νωρίτερα. Είναι πιθανό, η CIA να επιθυμούσε να αποφύγει περαιτέρω κατηγορίες για ανακρίβειες. Γι αυτό απαιτούσε σαφή απόδειξη της ύπαρξης μιας πυραυλικής εγκατάστασης πριν ειδοποιήσει τον Πρόεδρο Kennedy.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Παράγοντες που επηρέασαν την πληροφόρηση στις δύο κρίσεις

Από τις δύο κρίσεις που αναλύσαμε, μπορούμε να συνάγουμε σημαντικά συμπεράσματα για τον ρόλο και τους παράγοντες που επιδρούν άμεσα στην πληροφόρηση κατά τη διάρκεια μιας κρίσης⁴⁶⁷. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν το πολιτικό σύστημα του κράτους και η πολιτική αδυναμία των ηγετών. Αυτά σε συνδυασμό με την αστάθεια του πολιτικού συστήματος αποτελούν αποφασιστικά σημεία για την εξέλιξη μιας κρίσης. Η κρίση της Κούβας αποδεικνύει ότι υπάρχει άμεση σχέση της πληροφόρησης με την εσωτερική πολιτική. Ο Kennedy ανησυχούσε για πιθανές πολιτικές κατηγορίες που θα του απαγγέλλονταν αν εγκατέλειπε το Δόγμα Μονroe⁴⁶⁸ και υπονόμευε την εθνική ασφάλεια συναινώντας στην μετατροπή της Κούβας σε προπύργιο της στρατιωτικής Σοβιετικής ισχύος. Στο πλαίσιο αυτό χρειαζόταν πληροφόρηση ώστε να αποδειχτούν οι ικανότητες των όπλων που είχαν εγκατασταθεί στη Κούβα, το καθεστώς λειτουργίας τους και ποια ήταν η φύση τους, αν ήταν δηλαδή επιθετικά ή αμυντικά όπλα. Η εσωτερική δομή ενός κράτους⁴⁶⁹, ο συνολικός τρόπος που αυτό έχει οργανωθεί ώστε να διευθύνει διπλωματικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες καθώς και το πνεύμα που ζωντανεύει τις ενδοκυβερνητικές σχέσεις, επηρεάζουν την συνεισφορά των υπηρεσιών πληροφοριών στην καθοδήγηση λήψης απόφασης σε μια κρίση

Επιπλέον, καταδείχτηκε πως η πληροφόρηση μπορεί να βοηθήσει μια κυβέρνηση να σχεδιάσει μια πρωτοβουλία αιφνιδιασμού. Αυτό μπορεί να συμβεί υπό τις προϋποθέσεις της πρώιμης ενημέρωσης και της ευκαιρία προσφοράς συμβουλής. Ένα ακόμη κομβικό σημείο διαδραματίζει ο εσωτερικός ανταγωνισμός στις ελίτ για την απόκτηση ισχύος. Αυτός επηρεάζει άμεσα την ποιότητα της πληροφόρησης η οποία αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην προσπάθεια αλλαγής της ισορροπίας ισχύος. Επιπρόσθετα, οι κρίσεις απέδειξαν πως τα «γεγονότα» ποτέ δεν μιλούν μόνα τους. Αποκτούν την σημασία τους πολιτικά ή στρατιωτικά όταν τοποθετούνται στο κατάλληλο πλαίσιο από τους αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών. Μόνο μέσα από την ανάλυση μπορούμε να αναγνωρίσουμε ένα πρωτοφανές γεγονός πριν αυτό καταστεί ιστορική πραγματικότητα.

⁴⁶⁷ Lebow, "The Cuban Missiles Crisis", σελ 438

⁴⁶⁸ Alvarez, "American Signals Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 173

⁴⁶⁹ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 122

Τα «στυλ ηγεσιών⁴⁷⁰» επηρεάζουν το ρόλο της πληροφόρησης στην δημιουργία της πολιτικής διαδικασίας. Στο εσωτερικό επίπεδο ανάλυσης ο Henry Kissinger σύνδεσε το στυλ ηγεσίας με τις σχετικές κυβερνητικές δομές. Στο πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής υπάρχει η αδήρητη ανάγκη να προετοιμαστούν ενέργειες που βασίζονται σε εκτιμήσεις. Όμως η συμπεριφορά των ηγετών και οι αντιλήψεις διαμορφώνονται από τις εμπειρίες τους, οι οποίες διαφέρουν στην κυβερνητική κλίμακα των αξιωματούχων, τις κοινωνικές αξίες και τον τρόπο οργάνωσης των κυβερνήσεων. Αυτοί οι παράγοντες παράγουν 3 στυλ ηγεσίας, το γραφειοκρατικό (ρεαλιστικό) όπως οι ΗΠΑ, το ιδεολογικό και το επαναστατικό⁴⁷¹.

5.2 Συμπεράσματα από τις δύο κρίσεις

Το ζήτημα του Βερολίνου αποτελούσε ένα «Σοβιετικό ψυχολογικό ελιγμό» από τη στιγμή που οι Σοβιετικοί δεν μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τους πυραύλους μέχρι να καταστεί επιχειρησιακό το διηπειρωτικό βαλλιστικό όπλο από την ΕΣΣΔ. Το «χρονικό πλεονέκτημα» που είχε η ΕΣΣΔ με την τοποθέτηση πυρηνικών πυραύλων απέναντι από την Αμερικανική ακτή δεν είχε νόημα επειδή μια αρχική πυροδότηση από την ΕΣΣΔ προς τη Κούβα θα προκαλούσε αναμφισβήτητα μια καταστρεπτική Αμερικανική ανταπόδοση πριν οι σοβιετικοί ICBM χτυπήσουν τις ΗΠΑ. Επομένως, η ΕΣΣΔ έπρεπε να πυροδοτήσει πρώτη τους ICBM έπειτα τους μεσαίους κ ενδιάμεσους εμβέλειας πυραύλους για να χτυπήσουν ταυτόχρονα.

Μόνο με αυτό τον τρόπο η ΕΣΣΔ θα είχε οποιαδήποτε ικανότητα να εξουδετερώσει την ικανότητα δεύτερου πλήγματος από τις ΗΠΑ. Αυτό όμως θα εξαφάνιζε το χρονικό πλεονέκτημα που παρείχαν οι σοβιετικές βάσεις στη Κούβα. Οι πύραυλοι στη Κούβα πρόσφεραν μόνο μεγαλύτερη ακρίβεια απ' ότι ένας ICBM από την ΕΣΣΔ. Σκοπός της ΕΣΣΔ ήταν να «στενέψει το missile gap». Στη φάση της εγκατάστασης των πυραύλων στη Κούβα εμφανίστηκαν «ανταγωνιστικές αξίες». Η ΕΣΣΔ διεξήγαγε την επιχείρηση στη Κούβα γρήγορα και μυστικά. Επέλεξε να θυσιάσει την μυστικότητα ώστε να αποκομίσει περισσότερα κέρδη σε ταχύτητα για να επιφέρει το *fait accompli*.

Η ΕΣΣΔ στη Κρίση της Κούβας είχε καταφέρει να «παραλύσει τα φυσικά αυτό-

⁴⁷⁰ Ibid σελ 123

⁴⁷¹ Στις ΗΠΑ οι δημιουργοί πολιτικής είναι ρεαλιστές. Σπάνια αναμένουν προβλήματα αλλά τα αντιμετωπίζουν μόλις προκύπτουν. Όταν κάποια κρίση συμβαίνει, οι δημιουργοί πολιτικής τη χωρίζουν σε συστατικά στοιχεία επιζητώντας την γραφειοκρατική ειδικότητα. Η ηγεσία εμπεριέχει συντονισμένες και καλά καθορισμένες οργανωτικές αποδόσεις ώστε να υπάρξει πολιτική συναίνεση. Τέλος, αγνοούν την πολιτική ιστορία που οδηγεί σε κρίση και εστιάζουν στα τεχνικά θέματα των διεθνών θεμάτων. δεξ *ibid* σελ 134

προστατευτικά ένστικτα» των ΗΠΑ με τις διαβεβαιώσεις ότι τα όπλα είναι αμυντικής φύσεως και τον καθησυχασμό που πρόσφερε για το Βερολίνο. Το γεγονός ότι δεν υπήρξε πυρηνικός πόλεμος στις δύο αυτές κρίσεις υποδηλώνει ότι οι λήπτες αποφάσεων πίστευαν ότι είχαν κάτι να κερδίσουν από την χειραγώγηση των πυρηνικών ρίσκων. Επεδίωξαν την εκμετάλλευση του κινδύνου για πυρηνική σύγκρουση ως διαπραγματευτική τακτική. Η πολιτική ισορροπία ενδιαφερόντων διαβεβαίωνε ότι η Αμερικανική αποφασιστικότητα θα ήταν πιο αξιόπιστη από την αντίστοιχη των εχθρών των ΗΠΑ. Το Αμερικανικό πλεονέκτημα στην πυρηνική ικανότητα πρόσφερε την δυνατότητα στις ΗΠΑ να ακολουθούν μέσω απειλών σ' ένα επίπεδο χαμηλότερο από την προσκόλληση στο πλεονέκτημα του εχθρού. Η «ανισορροπία ευπάθειας» στην πυρηνική επίθεση έκανε τις απειλές για πρώτη χρήση ασφαλή, επειδή η ΕΣΣΔ είχε πολύ αδύναμη αποτροπή για να τις αντιμετωπίσει. Συνεπώς, ο πυρηνικός πόλεμος ήταν αδιανόητος για τους Σοβιετικούς, όχι όμως και για τις ΗΠΑ.

Σύμφωνα με τη θεωρία της «ισορροπία αποφασιστικότητας», η προοπτική πυρηνικού πολέμου είχε μονόπλευρο αποτέλεσμα. Οι Σοβιετικοί θα είχαν αποτραπεί από κίνηση στο Βερολίνο ακόμη και αν οι δυνάμεις τους στη Καραϊβική δεχόντουσαν επίθεση αλλά οι ΗΠΑ δεν θα είχαν αποτραπεί από την ίδια απειλή του πολέμου. Συνεπώς το ίδιο ρίσκο θα είχε μη-ισοδύναμα αποτελέσματα. Αν η πυρηνική απειλή είχε τέλεια συμμετρικά αποτελέσματα η Αμερικανική ισχύ θα ήταν σε αδιέξοδο γύρω από τη Κούβα όπως η Σοβιετική ισχύ γύρω από το Βερολίνο. Επειδή αυτό δεν συνέβαινε δείχνει ότι οι φόβοι και οι ανησυχίες δεν ήταν σε ισορροπία. Η ισορροπία αποφασιστικότητας ήταν υπέρ των ΗΠΑ. Η πίεση προς ΗΠΑ και ΕΣΣΔ δεν ήταν ίση, η εισβολή στη Κούβα θα οδηγούσε σε γενικευμένο πόλεμο και αυτό μετέφερε πίεση στους Σοβιετικούς ώστε να δεχτούν τους όρους.

Τα αποτελέσματα της κρίσης της Κούβας⁴⁷² δεν αντανάκλασαν την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ. Αυτό γίνεται αντιληπτό αν εξετάσουμε προσεκτικά τις συνέπειες της κρίσης. Ενδεικτικό είναι το γεγονός πως ο Castro έμεινε και εδραιώθηκε στη Κούβα ενώ το ίδιο συνέβη με το αστυνομοκρατούμενο κράτος του. Παράλληλα, οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν για μη εισβολή και εκατοντάδες ετοιμοπόλεμα στρατεύματα Σοβιετικών παρέμειναν στη Κούβα. Ταυτόχρονα το Γκουαντάναμο παρέμεινε ασφαλές. Οι Σοβιετικοί ενώ υποστήριζαν πως απομάκρυναν 42 μεσαίου βεληνεκούς βαλλιστικούς πυραύλους και 42 βομβαρδιστικά Ilushin, εντούτοις η εναέρια επιτήρηση της Κούβας ανίχνευσε μόνο 30 από τους 42 επιθετικούς πυραύλους. Καθίσταται εμφανές ότι η λέξη «νίκη» για τις ΗΠΑ αποκτά στη συγκεκριμένη κρίση μεγάλη αμφισημία. Αν ήταν νίκη για τις ΗΠΑ τότε τι ακριβώς

⁴⁷² James and Hubbell, "Strike in the West", σελ 160

κέρδισαν;

Επιπλέον διαφάνηκε πως η πληροφόρηση επηρεάζει την αντίληψη η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την στρατηγική της αποτροπής. Υπάρχουν δύο στοιχεία που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, το αντιληπτό κόστος των τιμωριών που ο παράγοντας μπορεί να επιφέρει και οι αντιληπτές πιθανότητες ότι θα τις επιφέρει. Η πληροφόρηση πρέπει να εντοπίζει αν υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις για τον κάθε παράγοντα που επηρεάζει την εξέλιξη της κρίσης. Πρέπει να επικεντρώνεται σ' αυτό που οι Σοβιετικοί σκέφτονται ότι είναι σημαντικό για αυτούς και όχι τι μπορεί να σκεφτόμαστε ότι είναι σημαντικό για αυτούς.

Γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει ενδημικό πρόβλημα στην πρόβλεψη κρίσεων. Συνεπώς, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να ενσωματωθούν στο κυβερνητικό σύστημα «προφητικές σκέψεις μεγάλου βεληνεκού»⁴⁷³ (predictive thinking). Αυτό όμως είναι αρκετά δύσκολο γιατί το κυβερνητικό σύστημα κατά κανόνα λειτουργεί με όρους του «σήμερα» και είναι προσανατολισμένο στο «σήμερα». Επιπλέον η δημιουργία επίκαιρων γεγονότων τείνουν να διαστρεβλώνουν την έννοια της «μακροπρόθεσμης ανάλυσης».

Πρέπει να βελτιωθούν οι σχέσεις του αξιωματούχου των υπηρεσιών πληροφοριών με τους δημιουργούς πολιτικής. Πολλές φορές αντιμετωπίζεται ως κυνικός ή σκεπτικός ο άνθρωπος που φέρνει ανεπιθύμητες ή ανεπαρκείς πληροφορίες και μετά αποχωρεί μην έχοντας καμιά ευθύνη για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Πρέπει να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο που να εξηγεί τη διοίκηση και έλεγχο με όρους στοιχείων που είναι αξιόπιστα και προσβάσιμα και όσο περισσότερη πληροφόρηση υπάρχει τόσο το πλαίσιο αυτό αξιολογείται. Σύμφωνα με τον Posen⁴⁷⁴ «κάθε κοινωνία έχει ένα μια μοναδική κουλτούρα διοίκησης και ελέγχου η οποία παράγει ένα χαρακτηριστικό σύστημα διοίκησης. Άλλωστε η στρατηγική κοινωνιολογία αναφέρει ότι «η κάθε κοινότητα ασφάλειας τείνει να σχεδιάζει μοναδικές λύσεις σε μοναδικά καθορισμένα προβλήματα».

Υπάρχουν 3 δομικές κατηγορίες δρώντων σε μια σύγκρουση. Αυτοί που προκαλούν, οι αμυνόμενοι και οι απλοί παριστάμενοι (θεατές)⁴⁷⁵. Στη πρώτη κατηγορία ανήκουν τα κράτη που έχουν αναλάβει κάποια πρωτοβουλία η οποία είναι άμεση αιτία ενός γεγονότος που σκοπό έχει τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου. Τα κράτη «θεατές»⁴⁷⁶ αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της εκτίμησης των πράξεων και του αμυνόμενου και του επιτιθέμενου. Οι δημιουργοί πολιτικής στα «αδύναμα κράτη» ανησυχούν ότι κάποια στιγμή οι ισχυροί σύμμαχοι τους μπορεί να σκεφτούν την πιθανότητα εγκατάλειψης της συμμαχίας σε

⁴⁷³ Cogan, "Intelligence and Crisis Management", σελ 635

⁴⁷⁴ Feaver, "Command and Control in Emerging Nuclear Nations", σελ 163

⁴⁷⁵ Blight, Welch, "Intelligence and the Cuban Missile Crisis", σελ 130

⁴⁷⁶ Όπως η Κούβα στη περίπτωση της κρίσης των πυραύλων

περίπτωση που μια κρίση κάνει τα κόστη μιας συμμαχίας δυσανάλογα μεγάλα γι αυτούς. Πρόκειται για το «δίλλημα ασφάλειας της συμμαχίας». Οι επιτιθέμενοι έχουν το έμφυτο μειονέκτημα ότι δεν μπορούν να προβλέψουν τις δικές τους μελλοντικές πράξεις αν δεν επαληθευτούν οι προηγούμενες σύμφωνα με το σχέδιο τους. Στη περίπτωση του επιτιθέμενου, οι υπηρεσίες πληροφοριών προετοιμάζουν τον αιφνιδιασμό αναγνωρίζοντας τις πεποιθήσεις του αντιπάλου, τις στρατιωτικές και πολιτικές αδυναμίες και δυνατότητες του. Αυτή η πληροφορία είναι χρήσιμη στην επινόηση παραπλάνησης, κάλυψης αιφνιδιασμού ή προληπτικού χτυπήματος. Οι αναλυτές του κράτους που αμύνεται μπορούν να αντιμετωπίσουν πρωτοβουλίες κάποιου που είναι επιθετικός και υπόκειται σε μη λογικές εσωτερικές, πολιτικές και γραφειοκρατικές επιρροές ή δεν βρίσκεται υπό κεντρικό έλεγχο.

Οι δημιουργοί πολιτικής πρέπει να συμβουλεύονται τις υπηρεσίες πληροφοριών ώστε να επαληθεύουν τις υποθέσεις στις οποίες βασίζονται για να χαράξουν τη στρατηγική τους ή να επιβεβαιώσουν την πιθανότητα οι πρωτοβουλίες τους να παράγουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Σκοπός είναι ο «έλεγχος του μέλλοντος». Αν υπάρχουν λίγα κανάλια επικοινωνίας μεταξύ των αναλυτών των υπηρεσιών πληροφοριών και των δημιουργών πολιτικής ή αν οι τελευταίοι δεν εκτιμούν την πληροφόρηση είναι πιθανό οι εκτιμήσεις των υπηρεσιών πληροφοριών να μην έχουν επιρροή στην πολιτική ενός κράτους.

Σε μια κρίση πρέπει να υπάρχει «χειραγώγηση της αντίληψης» προκειμένου να αποφεύγονται διαρροές κρίσιμων πληροφοριών. Ο Kennedy έπρεπε να περιορίσει την πρόσβαση στη πληροφόρηση ώστε να μειωθούν οι διαρροές σε MME και πολιτικούς αντιπάλους. Σε αντίθετη περίπτωση, θα αντιμετώπιζε πρόβλημα στην υλοποίηση των πολιτικών του επιλογών. Στο πλαίσιο αυτό η CIA δημιούργησε ειδικές διαδικασίες με το κωδικό όνομα «Psalm⁴⁷⁷» για τον χειρισμό και διάδοση τέτοιου υλικού. Στους ανώτερους υπαλλήλους της NSA εγκαταστάθηκε ειδικό κανάλι χειρισμού με το κωδικό όνομα «Funnel⁴⁷⁸» και αφορούσε οποιοδήποτε στοιχείο SIGINT ή επιθετικών όπλων στη Κούβα⁴⁷⁹. Τα μηνύματα στο επίπεδο «Funnel» προωθούνταν κατευθείαν έχοντας υψηλό επίπεδο προτεραιότητας, στο διευθυντή της υπηρεσίας πτέραρχο Gordon Blake.

Συμπερασματικά, η πληροφόρηση πρέπει να είναι ανεξάρτητη από τον αγώνα για διανοητική συνεκτικότητα⁴⁸⁰ καθώς και από τη συντηρητική του επίδραση στην αντίληψη και την επεξεργασία πληροφοριών. Επιπλέον, πρέπει να αποφεύγονται οι συστηματικές προκαταλήψεις σε πρόχειρες αναλύσεις και τα διαστρεβλωτικά αποτελέσματα που

⁴⁷⁷ Alvarez, “American Signals Intelligence and the Cuban Missile Crisis”, σελ 174

⁴⁷⁸ Ibid σελ 174

⁴⁷⁹ Ibid., σελ 173

⁴⁸⁰ Lebow, “Between Peace and War” σελ 102

προκαλούνται εξαιτίας του συναισθηματικού άγχους. Σε αντίθετη περίπτωση ελλοχεύει ο κίνδυνος μιας διανοητικής κατασκευής τάξης και προβλεπτικότητας μέσα σ' ένα διαστρεβλωμένο και αβέβαιο περιβάλλον. Τέλος, είναι σημαντικό οι προσδοκίες και οι ανάγκες των διαμορφωτών αποφάσεων να μην περιορίζουν τις νέες πληροφορίες.

Οι αρχές μιας κρίσης είναι δύσκολο να αναλυθούν. Αυτό συμβαίνει γιατί οι κρίσεις είναι το αποτέλεσμα εθνικών και διεθνών αναπτύξεων, οι ρίζες των οποίων είναι πολύ παλιές. Οι αναλυτές των υπηρεσιών πληροφοριών πρέπει να αποφασίζουν πότε μια κρίση ξεκινά και αν η αρχή μιας κρίσης σχετίζεται με συγκεκριμένα σχέδια εσωτερικών και διεθνών συνθηκών καθώς και αν η αναγνώριση αυτών των συνθηκών βοηθά στην πρόβλεψη της έναρξης της κρίσης⁴⁸¹. Ο αναλυτής πρέπει να διακρίνει τις αιτίες πολέμου ανάμεσα σε υποβόσκουσες και άμεσες⁴⁸². Στις υποβόσκουσες υπάρχουν μακροπρόθεσμες αιτίες εχθροπραξιών και εντάσεων μεταξύ των κρατών ενώ στις άμεσες απειλές οι κρίσεις προκαλούν πόλεμο.

Η πληροφόρηση πρέπει να υποστηρίζει τη διαχείριση κρίσης πριν, κατά τη διάρκεια καθώς και στη φάση τακτοποίησης της. Στη διάρκεια της κρίσης, κύρια λειτουργία της είναι ο λεπτομερής έλεγχος της πολιτικής από τους ηγέτες και η αποφυγή του πολέμου που αποτελεί πρωταρχικό στόχο των δημιουργών πολιτικής.

5.3 Προτάσεις βελτίωσης της πληροφόρησης

Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να βελτιωθεί ο τομέας διαχείρισης κρίσεων σε μια χώρα αλλά και ο τομέας της πληροφόρησης. Τα βήματα που συμβάλλουν στην καλύτερη διαχείριση μιας κρίσης είναι τα ακόλουθα.

Ο ηγέτης μιας ομάδας διαμόρφωσης πολιτικής αναθέτει το ρόλο του κρίσιμου αξιολογητή στο κάθε μέλος ενθαρρύνοντας την ομάδα να δίνει υψηλή προτεραιότητα στη μετάδοση αντιρρήσεων και αμφιβολιών. Επιπλέον ο ηγέτης σε μια ιεραρχία οργάνωσης πρέπει να είναι αμερόληπτος αντί να δηλώνει προτιμήσεις και προσδοκίες από την αρχή. Η οργάνωση πρέπει να ακολουθεί την διοικητική πρακτική δημιουργίας αρκετών ανεξάρτητων ομάδων σχεδιασμού-πολιτικής και ομάδων αξιολογήσεων οι οποίες να εργάζονται στο ίδιο θέμα πολιτικής και η καθεμία να μεταφέρει τις μελέτες της υπό διαφορετικό ηγέτη. Η ομάδα

⁴⁸¹ Η κρίση του Βερολίνου του 1961 δεν είχε γίνει αντιληπτή ως πιθανότητα πολέμου,δες Lebow, "Between Peace and War",σελ 9

⁴⁸² Lebow, "Between Peace and War",σελ 1

δημιουργίας πολιτικής πρέπει μέσα στο χρόνο να χωρίζεται σε δύο ή περισσότερες υποομάδες, να υπάρχουν τακτικές μεταξύ τους συναντήσεις υπό διαφορετικό ηγέτη ώστε να σφυρηλατούν τις διαφορές τους⁴⁸³.

Κάθε μέλος της ομάδας δημιουργίας πολιτικής πρέπει να συζητά περιοδικά τις συζητήσεις της ομάδας με έμπιστους συνεργάτες στη δικιά του μονάδα της οργάνωσης και να αναφέρει πίσω τις αντιδράσεις. Ένας ή περισσότεροι εξωτερικοί ειδικοί πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να προκαλούν τις απόψεις των μελών του πυρήνα⁴⁸⁴. Σε κάθε συνάντηση πρέπει να ανατίθεται σ' ένα μέλος της ομάδας ο ρόλος του «δικηγόρου του διαβόλου» για την αξιολόγηση των εναλλακτικών πολιτικών. Πρέπει να αφιερώνεται χρόνος για την επιθεώρηση των προειδοποιητικών σημαδιών από τους ανταγωνιστές καθώς και για τη δημιουργία εναλλακτικών σεναρίων⁴⁸⁵ με βάση τις προθέσεις των ανταγωνιστών. Μόλις υπάρξει προκαταρκτική συμφωνία η ομάδα δημιουργίας πολιτικής πρέπει να προχωρήσει σε συνάντηση δεύτερης ευκαιρίας στην οποία κάθε μέλος αναμένεται να εκφράσει ξεκάθαρα τις υπόλοιπες αμφιβολίες του και να ξανασκεφτεί το όλο θέμα πριν κάνει την οριστική επιλογή⁴⁸⁶.

Σε ένα δεύτερο στάδιο, για να βελτιωθεί ο τομέας διαχείρισης κρίσεων πρέπει να βελτιωθεί ταυτόχρονα η πληροφόρηση που παρέχεται στους δημιουργούς πολιτικής κατά τη διάρκεια της. Το κύριο ερώτημα που πρέπει να απαντήσουμε εδώ είναι το πώς ορίζεται η επιτυχία. Μια εκτίμηση που οδηγεί κατευθείαν στον αποκλεισμό μιας απειλής ή την εκμετάλλευση μιας ευκαιρίας όπως η προειδοποίηση; Όποια και αν είναι η απάντηση η πληροφόρηση πρέπει να βελτιωθεί για να εξαλειφτούν οι αδυναμίες που εντοπίσαμε στις κρίσεις που αναλύθηκαν. Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να γίνουν οι εξής κινήσεις οι οποίες θα προσδώσουν πολλαπλασιαστική ισχύ σε μια χώρα.

Πρώτον, πρέπει να δημιουργηθεί ένα δίκτυο αξιολόγησης γνωστό και ως «net assessment» που θα αναλύει τη σημασία των ξένων ικανοτήτων σε σύγκριση με τις φίλιες δυνάμεις. Αυτό όμως απαιτεί στελέχη εξειδικευμένα σε ποικίλα θέματα. Ταυτόχρονα πρέπει να εκπονηθεί μια θεωρία που να προβαίνει σε αξιολόγηση των απειλών μέσω της συλλογής γεγονότων και της μετάφρασης των συνεπειών τους. Θα αποκαλύπτονται οι στόχοι του εχθρού, των ικανοτήτων του, της ροπής του προς το ρίσκο. Στόχος είναι να εκτιμηθεί ορθά ένα πιθανό ατύχημα που μπορεί να οδηγήσει σε μια μελλοντική κρίση στο μέλλον. Παράλληλα, θα καταβάλλεται προσπάθεια πρόβλεψης των κινήσεων του εχθρού

⁴⁸³ Lebow, “Between Peace and War”, σελ. 292

⁴⁸⁴ Ibid., σελ. 295

⁴⁸⁵ Heuer, “Psychology of Intelligence Analysis”, σελ. 7

⁴⁸⁶ Lebow, “Between Peace and War”, σελ. 296

βραχυπρόθεσμα ή μέσα σε μια κρίση όταν αυτή συμβεί. Θα υπάρχουν σχέδια άμεσης προειδοποίησης και κινητοποίησης εφαρμογής της διπλωματίας κρίσεων.

Θα πρέπει να βελτιωθεί η «πιθανολογική σκέψη» και παραγωγή των καλύτερων δυνατών εκτιμήσεων για τη συμπεριφορά του αντιπάλου σε πολυάριθμα γεγονότα του διεθνούς ανταγωνισμού. Σκοπός είναι η πρόβλεψη της πιθανής δράσης ενός κράτους ακόμη και αν το κράτος αυτό δεν έχει αποφασίσει για κάποιο συγκεκριμένο είδος δράσης. Αν δεν μπορεί να γίνει μια ακριβή πρόβλεψη, τότε πρέπει να διαμορφωθεί το μέλλον. Εδώ θα πρέπει να συμπεριληφθεί και πρόβλεψη μη ορθολογικών συμπεριφορών. Η μη ορθολογική⁴⁸⁷ συμπεριφορά ορίζεται εδώ ως αντιπαραγωγική για τα συμφέροντα και τους στόχους της παρατηρηθείσας κυβέρνησης ή ομάδας. Αυτή θα πρέπει να καταπολεμά τις ροπές εκείνες που εμφανίζουν αξιωματούχοι της πληροφόρησης οι οποίοι επειδή δεν αντιμετωπίζουν αληθινά νέες καταστάσεις τείνουν να τις αντιμετωπίσουν τοποθετώντας τις σε παλαιότερο υποσύνολο περιπτώσεων⁴⁸⁸.

Χρήσιμο θα ήταν η αναγκαία η αναμόρφωση του αναλυτικού συστήματος με την ενθάρρυνση της ανάλυσης η οποία δεν ακολουθεί τη συνηθισμένη μέθοδο, γνωστή και ως «out of the box». Αυτή προκαλεί τη συμβατική σοφία και λαμβάνει υπόψη σενάρια που έχουν χαμηλή πιθανότητα αλλά υψηλή συνέπεια. Αυτό όμως συνεπάγεται μια μορφή μεταρρύθμισης. Μεταρρύθμιση σε μια γραφειοκρατία σημαίνει αναδιοργάνωση. Αυτό όμως ισοδυναμεί με αλλαγή των σχέσεων εξουσίας και αυτό συνεπάγεται αλλαγή του ελέγχου και της ισορροπίας ισχύος μέσα στους κυβερνητικούς θεσμούς. Συνεπώς, η όποια αλλαγή θα πρέπει να γίνει με προσοχή ώστε να μην δημιουργηθούν προβλήματα στο γραφειοκρατικό τομέα.

Επιπλέον θα πρέπει να επιτυγχάνεται μετακίνηση από την δημιουργία συναινέσεων⁴⁸⁹ ανάμεσα σε πολλαπλές υπηρεσίες πληροφοριών στην παραγωγή πολλαπλών ανταγωνιστικών αναφορών που επισύρουν την προσοχή των αναλυτών. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το νέο παγκόσμιο περιβάλλον στο οποίο η δυναμική της αλλαγής και η εμφάνιση νέων δρώντων ασκούν ισχυρές επιδράσεις στο μοναδικό κυρίαρχο ρόλο των κρατών.

⁴⁸⁷ Ορθολογικό: οι τρόποι μετάφρασης των στοιχείων που συμμορφώνονται με τους γενικά αποδεκτούς κανόνες ή με τα συμπεράσματα των σχεδίων.

⁴⁸⁸ Όταν οι στρατηγικές υποθέσεις όπως στόχοι και συμπεριφορά είναι σε συμφωνία με τους τακτικούς δείκτες της επικείμενης δράσης, οι απειλές γίνονται αντιληπτές και λαμβάνονται προληπτικές ενέργειες. Όταν υπάρχει απόκλιση μεταξύ αυτών των 2 δεικτών τότε επικρατούν οι στρατηγικές υποθέσεις. δεξ Ransom, J. Clark, "Intelligence and National Security, A Reference Handbook", (Contemporary Military, Strategic, and Security Issues, Praeger Security International Westport, Connecticut London, 2007), σελ 5

⁴⁸⁹ Berkowitz, Peter, "The Future of American Intelligence", (Hoover Institution Press, Stanford University, 28 October 2005), σελ 60

Ορόσημο αποτελεί η θεσμοθέτηση του «ειδικού πληροφοριών»⁴⁹⁰. Ο ειδικός πληροφοριών θα ταξινομεί μέσω της μεγάλης ποσότητας πληροφοριών σημαντικά στοιχεία σημείων για το «φορέα χάραξης πολιτικής» και θα είναι ο καθημερινός «αγωγός» στις υπηρεσίες πληροφοριών που θα ζητούν και θα λαμβάνουν επιπλέον στοιχεία απαραίτητα για τη συμπλήρωση μια ιδιαίτερης εικόνας. Αυτοί θα έχουν πρόσβαση σε ειδικές πηγές και μεθόδους πληροφόρησης και γι αυτό θα είναι σε καλύτερη θέση να ενώνουν τις πληροφορίες των υπηρεσιών πληροφοριών με άλλες πηγές. Επιπλέον θα πρέπει να γνωρίζει ποιες είναι οι κυβερνητικές πολιτικές, ποιες επιλογές πολιτικής είναι υπό σκέψη, πως μοιάζει ο εχθρός, και ποιες είναι οι διπλωματικές και στρατιωτικές ικανότητες.

Πρέπει να δημιουργηθεί ένας «εσωτερικός τομέας SIGINT» με στόχο τον εντοπισμό, ανάλυση και πρόβλεψη των σημάτων που εκπέμπει η χώρα προς τα έξω, δηλαδή ανάλυση της εξωτερικής και εσωτερικής συμπεριφοράς όχι μόνο προς τον εχθρό αλλά και προς άλλους δευτερεύοντες και μικρότερες ισχύος διενέξεις και χώρες⁴⁹¹.

Για να υπάρξει ανταγωνιστική ανάλυση πρέπει να δημιουργηθούν 2 ομάδες αναλυτών: μία μέσα στην υπηρεσία πληροφοριών και μία με άτομα έξω από τις υπηρεσίες πληροφοριών⁴⁹². Αυτές οι ομάδες πρέπει να έχουν διαφορετικό υπόβαθρο, προοπτικές και τοπικιστικές απόψεις. Με τον τρόπο αυτό θα καταπολεμηθεί η «ομαδική σκέψη» (groupthink).

Δημιουργία μοντέλων «εθνικών κουλτούρων πληροφόρησης»⁴⁹³. Η στρατηγική κουλτούρα περιέχει λίστα προσανατολισμού και προτιμήσεων που θα καθορίζουν την ταυτότητα ως προς τάσεις μυστικότητας, θεσμικής επιβίωσης, παροχή ακριβούς, έγκαιρης και σχετικής πληροφόρησης. Ο ρόλος της κουλτούρας είναι σημαντικός γιατί παρέχει επιρροές προσανατολισμού και προσδοκίες. Είναι το πιο χρήσιμο εργαλείο για να γίνει κατανοητή η αποτελεσματικότητα των κανονισμών ενώ μας δείχνει την πολιτική και οργανωτική κουλτούρα του αντιπάλου. Πρέπει να εντοπίζεται τυχόν αδυναμία στην συλλογικότητα και ιεραρχική ακαμψία γιατί οδηγεί σε αποστροφή στις διαπραγματεύσεις και τον συλλογισμό. Αυτό έχει σημαντική επίδραση στην ανάλυση της πληροφόρησης γιατί παρουσιάζει στους καταναλωτές μια πολλαπλότητα απόψεων με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να μην

⁴⁹⁰ Ibid σελ 80

⁴⁹¹ Ο Κόλπος των Χοίρων, το Βερολίνο και το Λάος έδωσαν σήμα στην ΕΣΣΔ για «soft» στάση των ΗΠΑ με αποτέλεσμα οι Σοβιετικοί να πιστέψουν ότι άξιζε το ρίσκο η τοποθέτηση πυραύλων στη Κούβα γιατί εκτίμησαν σοβαρές πιθανότητες επίλυσης των δικών τους προβλημάτων. Άρα οι ΗΠΑ δεν είχαν λάβει υπόψη την Αμερικανική συμπεριφορά.

⁴⁹² Ransom, J. Clark, Intelligence and National Security, σελ 123

⁴⁹³ Davies, H.J. Philip, Intelligence Culture and Intelligence Failure in Britain and the United States, (Cambridge Review of International Affairs, Vol. 17, No 3, October 2004), σελ 495

αντιλαμβάνονται την σημασία της κάθε άποψης και η αξία της πληροφόρησης να ακυρώνεται. Οι κρίσεις εξαρτώνται από τη γνώση της ξένης κουλτούρας. Οι αναλυτές έχουν αφοσιώσει λίγο χρόνο για την απορρόφηση της κουλτούρας των χωρών πάνω στις οποίες εργάζονται. Αν δεν το κάνουν όμως αυτό,θα έχουν μια τάση ροπής προς το mirror-image⁴⁹⁴.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης πρέπει να εκπονηθεί μια θεωρία «κοινωνικής και πολιτιστικής πληροφόρησης» (social-cultural intelligence). Το κάθε έθνος έχει την δικιά του κουλτούρα,ξεχωριστές τοπικές φυλετικές οικονομικές και πολιτιστικές ευαισθησίες. Πρέπει να υπάρξει συλλογή,μελέτη και εμπέδωση πληροφοριών πολιτιστικού περιεχομένου με σκοπό να έρθουν πιο κοντά οι λαοί,στρατοί και κοινότητες στις οποίες ενεργούν. Για να επιτευχτεί αυτό χρειάζονται ανθρωπολόγοι, ανθρωπογεωγράφοι οι οποίοι θα παρέχουν τις κατάλληλες πληροφορίες στις «ομάδες που στοχοποιούν στόχους υψηλής αξίας».(High Value Target Teams). Παράλληλα τέτοιου είδους πληροφορίες μπορούν να αφομοιώνονται μέσω των ειρηνευτικών και ανθρωπιστικών αποστολών στο εξωτερικό. Η διείσδυση μέσω αυτών των σωμάτων μπορεί να είναι επιτυχής και να αποκτηθεί πρόσβαση σε τοπικούς φορείς και κοινότητες.

Η πληροφόρηση είναι μια διαδοχική διαδικασία ενδοδιαμεσολάβησης. Το πρώτο στάδιο είναι η συλλογή από μια μία πηγή και η παραγωγή αναφορών από την κάθε πηγή συλλογής. Το δεύτερο στάδιο είναι η ανάλυση όλων των πηγών η οποία απαιτεί όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για να παραχθεί η «τελική πληροφόρηση». Μετά τα δύο αυτά στάδια ακολουθεί η διανομή και διάδοση των αναφορών της πληροφόρησης στο μη πληροφοριακό κόσμο της απόφασης και της πολιτικής,στους χρήστες. Μπορεί να υπάρξει ένα ενδιάμεσο στάδιο μεταξύ ανάλυσης και διανομής όταν τμήματα και υπηρεσίες συνδυαστούν για να παράξουν εξειδικευμένες «ενδο-τμηματικές» εθνικές αξιολογήσεις για υψηλό κυβερνητικό επίπεδο. Υπάρχουν πλεονεκτήματα ώστε να υπάρξει θεσμικός διαχωρισμός μεταξύ των δύο,τοποθετώντας τους σε διαφορετικούς οργανισμούς ή σε διαφορετικά τμήματα. Η κρίσιμη διαφορά είναι μεταξύ των ευθυνών «ενιαίας πηγής» και «όλων των πηγών». Στη τελευταία χρησιμοποιούνται ως υπόβαθρο αναφορές όλων των πηγών. Και οι υπεύθυνοι είναι ειδικοί σε θέματα πληροφόρησης και έχουν την τελική ευθύνη για αξιολόγηση όλων των στοιχείων.

Απαραίτητη πρέπει να θεωρείται και η δημιουργία «πολιτικής πληροφόρησης». Στόχος της είναι να προβαίνει σε ανάλυση των εσωτερικών πολιτικών σχέσεων,κοινωνικών αναπτύξεων,οικονομικών δεδομένων, δημογραφικών στατιστικών,ιδεολογικών απόψεων και

⁴⁹⁴ Heuer,“ Psychology of Intelligence Analysis,σελ 175

πολιτικής κουλτούρας. Αυτή αποτελείται από πληροφορίες που αφορούν τις πολιτικές διαδικασίες, ιδέες και προθέσεις κομμάτων και ηγετών. Η πληροφόρηση γενικά πρέπει να έχει υποστηρικτικό ρόλο στην εκπόνηση μιας «θεωρίας συμφερόντων» που απαιτεί ανάλυση εσωτερικής πολιτικής έτσι ώστε μια θεωρία διεθνών σχέσεων να καταστεί επαρκής. Η έρευνα των υπηρεσιών πληροφοριών θα πρέπει να εστιάζεται στο επίπεδο του κράτους. Άλλωστε η βέλτιστη επιλογή ενός κράτους εξαρτάται από το πώς περιμένει να αντιδράσει το άλλο κράτος. Η συμπεριφορά του κάθε έθνους προς αυτήν είναι μια έκφραση της γεωγραφίας του και της εσωτερικής του δυναμικής.

Η πληροφόρηση πρέπει να περιλαμβάνει και την οικονομική⁴⁹⁵ πλευρά των σχέσεων μιας κυβέρνησης όπως είναι το διεθνές εμπόριο. Η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης ενός κράτους μπορεί να επιτευχθεί μέσω της οικονομικής κατασκοπίας, απόκτησης πληροφοριών που σχετίζονται με την «βιομηχανική του πολιτική» και περιβαλλοντικά θέματα που επηρεάζουν την Εθνική Ασφάλεια. Γίνεται αντιληπτό ότι πρέπει να εντοπιστούν οι πιθανές περιβαλλοντολογικές αλλαγές.

Πρέπει να αντιμετωπίζουμε την πληροφόρηση όχι ως ζήτημα χρόνου αλλά ως βάθος και εύρος ζητημάτων, τακτικών και στρατηγικών. Η «τωρινή πληροφόρηση» (current intelligence) δίνει έμφαση στο εύρος και όχι στο βάθος. Άρα πρέπει να αυξηθούν οι αναλυτικές ικανότητες για να δημιουργήσουμε πληροφόρηση που να είναι ταυτόχρονα τωρινή και στρατηγική. Αυτό θα δώσει την ικανότητα δημιουργίας πολιτικής με μια πιο «ευρεία ματιά» στα θέματα που εμπλέκονται. Η κρίση είναι νίκη της τωρινής πληροφόρησης εξαιτίας των απαιτήσεων που θέτει.

Στη κρίση της Κούβας, η διαδικασία ανθρώπινης σκέψης επεξεργάστηκε λανθασμένα τις πληροφορίες. Σκοπός είναι η εύρεση του μοντέλου εκείνου που θα βοηθήσει τους αναλυτές να αντιμετωπίσουν τους περιορισμούς του ανθρώπινου μυαλού όταν αντιμετωπίζουν περίπλοκα προβλήματα που εμπεριέχουν διαφορούμενες πληροφορίες, πολλούς δρώντες και ρευστές καταστάσεις. Πρέπει να δημιουργηθεί «αναλυτική πυραμίδα» που θα αποτελείται από αντικειμενικές πληροφορίες, υγιείς υποθέσεις με την κορυφή να δείχνει το πιο πιθανό μελλοντικό σενάριο.

Οι αναλυτές δεν θα πρέπει να εγκλωβίζονται στη «δικιά τους έκδοση της πραγματικότητας» εξαιτίας των πληροφοριών που τους παρέχονται. Όλοι είναι ισχυρά επηρεασμένοι από προηγούμενες εμπειρίες, εκπαίδευση, πολιτιστικές αξίες, απαιτήσεις ρόλου

⁴⁹⁵ Shulsk, N. Abram and Schmitt, J. Gary, "Silent Warfare, Understanding the World of Intelligence, third edition, (Brassey's inc, 2002), σελ 30

και οργανωτικές δομές. Για να επιτευχθεί η καθαρότερη δυνατή εικόνα χρειάζονται κάτι περισσότερο από πληροφόρηση. Απαιτείται από τους αναλυτές δέσμευση στη πρόκληση, τον προσδιορισμό και στη πρόκληση ξανά των δικών τους μοντέλων εργασίας. Αυτό είναι απαραίτητο βήμα προς τη κατεύθυνση της σωστής ερμηνείας των σύνθετων και διαφορούμενων ζητημάτων. Ένα παράδειγμα αναπόφευκτης διανοητικής παγίδας που οδήγησε σε αποτυχία ,είναι το «mirror-image» που συνέβη στη περίπτωση της κρίσης της Κούβας.

Για να εντοπίσουμε τις επιλογές που αντιμετωπίζουν οι ξένοι ηγέτες (Khrushchev), πρέπει να τις δούμε από την οπτική γωνία που οι ίδιοι τις βλέπουν. Πρέπει να κατανοήσουμε τις αξίες τους, υποθέσεις, λανθασμένες αντιλήψεις και παρερμηνείες μέσω της διορατικότητας. Πρέπει να ερμηνευτούν οι αποφάσεις των ξένων ηγετών και να προβλεφθούν οι μελλοντικές αποφάσεις. Οι φράσεις «μη λογικές συμπεριφορές» και «δεν είναι προς το συμφέρον τους» δείχνουν τη στιγμή που γίνονται ότι οι αναλυτές έχουν προβάλει τις αξίες τους και τα δικά τους εννοιολογικά πλαίσια πάνω στους ξένους ηγέτες και τις κοινωνίες τους και δεν κατανόησαν την λογική της κατάστασης όπως εμφανίστηκε σε αυτούς.

Η Ανάλυση Ανταγωνιστικών Υποθέσεων⁴⁹⁶ ACH είναι πολύ σημαντική (analysis of competing hypothesis). Στον πυρήνα της μεθόδου αυτής κυριαρχεί ή έννοια του ανταγωνισμού μεταξύ μιας σειράς λογικών υποθέσεων ώστε να εντοπιστεί ποια υπόθεση «επιβιώνει» από μια δοκιμασία συμβατότητας με τις διαθέσιμες πληροφορίες. Αυτή που επιβιώνει, υποβάλλεται σε περαιτέρω δοκιμασία. Αυτό βοηθά τους αναλυτές να υπερνικήσουν τους διανοητικούς περιορισμούς. Ακολουθείται η μέθοδος προσδιορισμού των πιθανών υποθέσεων που εξετάζονται, η σύνταξη μιας λίστας σημαντικών στοιχείων και επιχειρημάτων υπέρ και κατά της κάθε υπόθεσης.

Συχνά οι αναλυτές απορρίπτουν τη πιθανότητα εξαπάτησης (deception) επειδή δεν εντοπίζουν κάποιο στοιχείο από αυτή. Όμως αν η εξαπάτηση έχει σχεδιαστεί σε μια τέλεια μορφή και έχει εκτελεστεί καλά δεν θα υπάρχουν στοιχεία που να την αποδεικνύουν. Επομένως, δεν πρέπει να απορρίπτουν μια λογική αλλά και μια υπόθεση που δεν έχει συμβεί γιατί προκαταλαμβάνουν την ανάλυση.

Η κρίση της Κούβας επιβεβαιώνει το γεγονός ότι οι μεγάλες αποτυχίες των υπηρεσιών πληροφοριών συνήθως προκαλούνται από αποτυχίες στην ανάλυση και όχι στη συλλογή των πληροφοριών. Επιπλέον αποδεικνύει ότι η αποτυχία της πρόβλεψης εγκατάστασης των πυραύλων οφειλόταν σε λάθος στις «στρατηγικές υποθέσεις». Οι εκτιμήσεις διακρίνονται σ' αυτές που βασίζονται στις «στρατηγικές υποθέσεις» και σ' αυτές

⁴⁹⁶ Heuer, " Psychology of Intelligence Analysis, σελ 32

που βασίζονται σε «τακτικές ενδείξεις». Οι «τακτικές ενδείξεις» είναι συγκεκριμένες αναφορές προετοιμασιών ή προθέσεων για έναρξη εχθρικών δράσεων. Οι «στρατηγικές υποθέσεις» αφορούν τις πεποιθήσεις του αντιπάλου. Όταν οι «στρατηγικές υποθέσεις» και οι «τακτικές ενδείξεις» σύγκλιναν, η άμεση απειλή γινόταν αντιληπτή και λαμβάνονταν κατάλληλα μέτρα πρόληψης. Όταν εμφανίζονταν διαφορές μεταξύ τους, οι «στρατηγικές υποθέσεις» πάντα επικρατούσαν και δεν επαναξιολογήθηκαν ποτέ λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη ροή αντιφατικών πληροφοριών. Αυτό όμως στη περίπτωση της Κρίσης της Κούβας απέτυχε. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι «τακτικές ενδείξεις» στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η εμφάνιση «τακτικών δεικτών» που αντιτίθεται με τη «στρατηγική υπόθεση» πρέπει να προκαλούν υψηλότερο επίπεδο συναγερμού των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Σε συνδυασμό με την Ανάλυση Ανταγωνιστικών Υποθέσεων μπορούν να αποδείξουν ότι ένας μεγαλύτερος αιφνιδιασμός βρίσκεται σε εξέλιξη.

Πρέπει να εφαρμοστεί μια θεωρία γνωαστή ως «μεγαλύτερη του αναμενομένου απειλής» (greater than expected threat). Αυτή θα πρέπει να περιέχει την προβολή των στρατηγικών δυνατοτήτων του αντιπάλου και υποθέσεις για την ανάπτυξη και εξέλιξη των δυνάμεων του. Επιπλέον θα παρίστανται οι εκπρόσωποι των υπηρεσιών πληροφοριών, οι αρχηγοί των Ενόπλων Δυνάμεων, ο Υπουργός Άμυνας, Εξωτερικών. Θα εξηγείται και θα αναλύεται η έμφυτη αδυναμία εντοπισμού μη ρεαλιστικής απειλής.

Από τις κρίσεις που αναλύσαμε έγινε κατανοητό πως η μεγάλη ροή δεδομένων απαιτεί υψηλή ποιότητα ανάλυσης. Πρέπει να εξαλειφτούν οι γραφειοκρατικές επιπτώσεις που διεισδύουν στην πληροφοριακή ανάλυση ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα πληροφοριακής υποστήριξης των δημιουργών πολιτικής.

Πρέπει να εκπονηθεί μια θεωρία πληροφόρησης που να έχει ως βάση ψυχολογικά μοντέλα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων καθώς και «μοντέλα κινήτρων» που θα έχουν ως αφετηρία τις ανάγκες και τα συναισθήματα ενός ανθρώπου. Τα άτομα έχουν ισχυρές ανάγκες για διατήρηση των εικόνων των εαυτών τους και του περιβάλλοντος τους που συμβάλλουν στην αισθηματική ευημερία.

Πρέπει να υπάρξει συνδυασμός των δομικών και εσωτερικών πολιτικών περιορισμών για να εντοπίζονται οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες πληροφοριών των κρατών κατά τη διάρκεια μιας κρίσης.

5.4 Διανοητικές και Γραφειοκρατικές Βελτιώσεις

Δύο από τις παθογένειες που πρέπει να αποφεύγονται στην ανάλυση πληροφοριών είναι οι «αντιληπτικές προδιαθέσεις» και η επιλεκτική αντίληψη. Όσο αφορά τη πρώτη είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε τι μαθήματα το άτομο πιστεύει ότι διδάσκει το παρελθόν γιατί θα μας βοηθήσει να εκτιμήσουμε καλύτερα το πώς θα κρίνει τα επόμενα γεγονότα. Υπάρχουν όμως και πολλές μεταβλητές. Γι' αυτό μιλάμε με όρους «μέτρησης προδιαθέσεων» το οποίο θα περιέχει ισχυρισμούς για τις μεταφράσεις των στοιχείων.

Για να αντιμετωπιστεί επαρκώς η «Επιλεκτική αντίληψη» πρέπει να δημιουργηθούν δοκιμαστικές υποθέσεις. Αυτές υπηρετούν μια χρήσιμη λειτουργία. Βοηθούν τους αναλυτές να επιλέξουν, να οργανώσουν και να διαχειριστούν τη πληροφορία. Στενεύουν το πεδίο του προβλήματος έτσι ώστε ο αναλυτής να εστιάσει αποτελεσματικά στα στοιχεία που είναι πιο σχετικά και σημαντικά.

Καθίσταται σαφές πως πρέπει να αναπτυχθούν τεχνικές και εργαλεία αντιμετώπισης των έμφυτων περιορισμών της διανοητικής λειτουργίας των αναλυτών. Αυτά μπορεί να είναι τα ακόλουθα.

Η καθιέρωση ενός οργανωτικού περιβάλλοντος που να προωθεί και να ανταμοίβει το είδος της κριτικής σκέψης που υπερασπίζει την ανάλυση σε δύσκολα θέματα και εξετάζει σε βάθος μια σειρά εύλογων υποθέσεων.

Η επέκταση της χρηματοδότησης της έρευνας⁴⁹⁷ για το ρόλο που διαδραματίζουν οι διανοητικές διαδικασίες στη διαμόρφωση αναλυτικών κρίσεων. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών βασίζονται στη διανοητική απόδοση από τους αναλυτές της. Πρέπει να υπάρξει ενημέρωση για το πώς το μυαλό εργάζεται και φτάνει σε κρίσεις.

Η ενθάρρυνση της ανάπτυξης των εργαλείων για την παροχή βοήθειας στους αναλυτές στο πεδίο της αξιολόγησης.

Εφαρμογή της μεθόδου «tradecraft». Οι ηγέτες πρέπει να γνωρίζουν αν οι αναλυτές έχουν τελήσει τη γνωστική εργασία πριν πάρουν την ευθύνη για τις κρίσεις τους. Πρέπει να επεξηγηθεί γιατί ένα αναλυτικό συμπέρασμα αποκλίνει από τα πρότυπα. Η ανάλυση πληροφοριών είναι μια θεμελιώδης πνευματική διαδικασία αλλά η κατανόηση αυτή της διαδικασίας εμποδίζεται από την έλλειψη συνειδητοποίησης της εργασίας των αναλυτών.

Η αντίληψη είναι μια διαδικασία συμπεράσματος και υπονοεί κατανόηση και συνειδητοποίηση. Η κατανόηση της φύσης της αντίληψης έχει σημαντικές επιπτώσεις στην

⁴⁹⁷ Heuer, " Psychology of Intelligence Analysis, σελ 40

κατανόηση της φύσης και των ορίων της ανάλυσης πληροφοριών. Όταν υπάρχουν καταστάσεις οι οποίες δυσκολεύουν την ακριβή αντίληψη τότε η ανάλυση πληροφοριών αντιμετωπίζει μεγάλες δυσκολίες στην εκπόνηση εκτιμήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό ένα σύστημα διαχείρισης και ανάλυσης πρέπει να ενθαρρύνει την καθαρή σκιαγράφηση των υποθέσεων και της αλυσίδας συμπεράσματος και να συγκεκριμενοποιεί το βαθμό και τη πηγή αβεβαιότητας που εμπεριέχονται στα συμπεράσματα. Επιπλέον, πρέπει να υποστηρίζει αναλύσεις που επανεξετάζουν τα βασικά προβλήματα από τη βάση προς τα επάνω και να δίνει έμφαση σε διαδικασίες που εκθέτουν και διαμορφώνουν εναλλακτικές απόψεις. Ταυτόχρονα οι καταναλωτές πρέπει να εκπαιδευτούν γύρω από τα όρια και τις δυνατότητες της ανάλυσης πληροφοριών.

Είναι επιτακτική ανάγκη να προωθεί η «ανταλλαγή ρόλων⁴⁹⁸». Αυτό χρησιμοποιείται κυρίως για να ξεπεραστούν περιορισμοί και παρεμποδίσεις που στενεύουν το εύρος σκέψης κάποιου. Αλλάζει η «τοποθεσία όπου καθόμαστε» και δίνεται η άδεια για διαφορετική σκέψη και δράση. Παράλληλα, πρέπει να προωθεί η μέθοδος του «δικηγόρου του διαβόλου⁴⁹⁹». Αυτός είναι κάποιος που υπερασπίζεται μια μειονοτική άποψη. Στόχος είναι να εκτεθούν αντικρουόμενες ερμηνείες.

Χρήσιμη είναι η εφαρμογή ετεροχρονισμένης σκέψης⁵⁰⁰. Η παραγωγική φάση της ανάλυσης πρέπει να διαχωριστεί από την αξιολογική φάση με την αξιολόγηση να αναβάλλεται μέχρι όλες οι πιθανές ιδέες να παρουσιαστούν. Δεν πρέπει να υπάρχει κανένας αυτοεπιβαλλόμενος περιορισμός. Η σκέψη πρέπει να ενθαρρύνεται και να επιτρέπεται όσο το δυνατόν πιο ελεύθερα. Η διασταύρωση των ιδεών είναι σημαντική και απαραίτητη. Οι ιδέες πρέπει να συνδιαστούν για να διαμορφωθούν περισσότερες και καλύτερες ιδέες. Βασικός μηχανισμός είναι η αλληλεπίδραση με άλλους αναλυτές γιατί οι άνθρωποι παράγουν δημιουργικότερες ιδέες όταν συνεργάζονται με άλλους. Ανάπτυξη θεσμοθετημένης διαδικασίας με σκοπό τη σύγκριση των κρίσεων των αναλυτών και των εκτιμήσεων τους με τα πραγματικά αποτελέσματα.

Η ποσότητα των ιδεών οδηγεί στην ποιότητα⁵⁰¹. Αυτό βασίζεται στην υπόθεση ότι οι αρχικές ιδέες είναι αυτές που είναι οι πιο κοινές ή συνηθισμένες. Είναι απαραίτητο να ξεπεράσουμε αυτό το συμβατικό στάδιο μέχρι να φτάσουμε σε πρωτότυπες ή διαφορετικές ιδέες.

Επιπλέον η ύπαρξη άνεσης, ασφάλειας και ευελιξίας βοηθούν καθοριστικά τους

⁴⁹⁸ Heuer, "Psychology of Intelligence Analysis, σελ 67

⁴⁹⁹ Ibid σελ 88

⁵⁰⁰ Ibid σελ 70

⁵⁰¹ Ibid σελ 73

αναλυτές στην επιτέλεση του έργου τους. Η μέτρηση των επιδόσεων⁵⁰² των αναλυτών αποτελεί ακόμη ένα κομβικό σημείο που θα λειτουργήσει ενισχυτικά προς την αύξηση της επίδοσης των υπηρεσιών πληροφοριών γενικότερα. Τέλος ο καθορισμός του «τι» περιμένουμε από τους αναλυτές πληροφοριών⁵⁰³, η επιθεώρηση των κριτηρίων επιλογής και διατήρησης υπαλλήλων και ο ορισμός περισσότερων πηγών για παρακολούθηση διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη βελτίωση της συνεισφοράς των υπηρεσιών πληροφοριών.

5.5 Εν Κατακλείδι

Η αναγκαία γνώση είναι πολύ σημαντική για την ασφάλεια και την ευημερία μας. Είναι εποικοδομητική γνώση με την οποία πρέπει να υπερασπιζόμαστε την ειρήνη και την ελευθερία. Βασικός στόχος μας είναι η διεύθυνση της «Εθνικής Πολιτικής Ασφάλειας». Αυτό σημαίνει ότι η πληροφόρηση έχει δύο κύριες λειτουργίες οι οποίες αλληλοτέμνονται.

Πρώτον, μια λειτουργία της είναι η στρατηγική προειδοποίηση η οποία σημαίνει προειδοποίηση εκ των προτέρων σε θέματα που θα μπορούσαν να αποτελέσουν απειλή για την Εθνική Ασφάλεια. Επιπλέον, υποστηρίζει τη χρήση στρατιωτικής ισχύος για την επίτευξη των εθνικών στόχων καθώς και την ανατροπή των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών πληροφοριών άλλων χωρών. Μια ανάλυση των υπηρεσιών πληροφοριών πρέπει να δίνει έμφαση σε παράγοντες που μπορούν να χειραγωγηθούν ή να αλλάξουν. Απώτερος σκοπός είναι η αλλαγή της πολιτικής κατάστασης προς το συμφέρον της κάθε χώρας. Αυτό σε περιόδους κρίσεων μεταφράζεται σε αγώνα πληροφοριών με απώτερο σκοπό την διείσδυση στον κύκλο αποφάσεων του εχθρού. Σε περιπτώσεις βομβαρδισμών ή στρατηγικών εναέριων επιθέσεων χρειάζονται στόχοι και εκτιμήσεις των ευπαθειών. Άλλωστε και η πολιτική της ισορροπίας δυνάμεων είναι μια ενεργή αμυντική τεχνική η οποία απαιτεί πληροφόρηση για να επιτύχει.

Παράλληλα, οι κρίσεις επηρεάζουν τις μακροπρόθεσμες σχέσεις μεταξύ των πρωταγωνιστών. Είναι γεγονός πως η συμπεριφορά των συμμετεχόντων σε μια κρίση επηρεάζει όχι μόνο τις εικόνες του άλλου αλλά και τις εικόνες που οι άλλοι κρατούν από αυτούς ενώ οι κρίσεις επηρεάζουν τις αντιλήψεις της πιθανότητας για μελλοντικό πόλεμο⁵⁰⁴.

⁵⁰² Ibid σελ 162

⁵⁰³ Ibid σελ 165

⁵⁰⁴ Lebow, "Between Peace and War", σελ 5

Η αντίληψη της ύπαρξης της κρίσης είναι σχετική και αυτό δυσκολεύει τη διαδικασία λήψης απόφασης η οποία είναι διαφορετική από τη διαδικασία διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής.

Η κρίση μπορεί να διευκολύνει την επίλυση μιας σύγκρουσης και να μειώσει την πιθανότητα μελλοντικών συγκρούσεων. Λειτουργεί όμως και ως καταλύτης του επαναπροσδιορισμού της εξωτερικής πολιτικής ενός έθνους προς τους εχθρούς και φίλους του. Η ήττα σε μια κρίση αναγκάζει τους δημιουργούς πολιτικής να επαναξιολογήσουν τις βασικές υποθέσεις εξωτερικής πολιτικής οδηγώντας με αυτόν τον τρόπο σε «ριζοσπαστική επαναδόμηση της πολιτικής». Η κρίση μπορεί να προκαλέσει ένα φόβο για τον πόλεμο και να ωθήσει μεγαλύτερη προσοχή σε μελλοντικές πρωτοβουλίες εξωτερικής πολιτικής⁵⁰⁵.

Άρα βλέπουμε ότι η διαχείριση κρίσεων σχετίζεται άμεσα με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Η δεύτερη λειτουργία της πληροφόρησης έγκειται σ' αυτό ακριβώς το σημείο. Αυτή είναι η βοήθεια που παρέχει στους δημιουργούς πολιτικής, στη χάραξη πολιτικής σε επίπεδο άσκησης διπλωματίας. Οι διπλωμάτες κάνουν χρήση «τακτικής πληροφόρησης» για την εκτέλεση της εξωτερικής πολιτικής και την διαμόρφωση των τοπικών τους εκτιμήσεων. Εξωτερική πολιτική είναι η μετάφραση των στόχων σε αποφάσεις υπό το φώς των πληροφοριών. Εμπεριέχει περίπλοκες διαδικασίες στις οποίες αξίες, συμπεριφορές και εικόνες μεσολαβούν στις αντιλήψεις της πραγματικότητας από διάφορες πηγές πληροφόρησης. Οι δομές γνώσης και ιδεολογίας είναι ζωτικής σημασίας πλαίσια για την εξωτερική πολιτική. Η γνώση είναι τμήμα της κρατικής δύναμης εν καιρώ ειρήνης ή επιρροής. Αυτοί που γνωρίζουν περισσότερα και αυτοί που εκμεταλλεύονται αυτά που οι άλλοι γνωρίζουν έχουν περισσότερη ισχύ. Η «τακτική πληροφόρηση» προσθέτει υποστήριξη στη βεβαιότητα και εμπιστοσύνη στην εκτέλεση της εξωτερικής πολιτικής ενθαρρύνοντας τους διαμορφωτές αποφάσεων προς ένα στυλ βασισμένο σε στοιχεία και ανάλυση.

Εν καιρώ ειρήνης σκοπός είναι η βελτιστοποίηση των εθνικών θέσεων. Πρέπει να αποφεύγονται οι προσδοκίες σε διπλωματικό επίπεδο γιατί οδηγούν σε προδιαθέσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι δρώντες να παρατηρούν συγκεκριμένα πράγματα και να απορρίπτουν άλλα άμεσα, συνάγωντας αθέλητα συμπεράσματα από τις παρατηρήσεις τους χωρίς να διαμορφώσουν εναλλακτικές στρατηγικές. Γι αυτό η πρόβλεψη του συμπεράσματος πρέπει να γίνεται με βάση στοιχεία και πληροφορίες που αποκτήθηκαν πρόσφατα. Σύμφωνα με τον Hans Morgenthau: «Για να δώσουμε νόημα στα βασικά δεδομένα της εξωτερικής πολιτικής πρέπει να προσεγγίσουμε την πολιτική πραγματικότητα μ' ένα είδος ορθολογικού περιγράμματος που θα μας υποδεικνύει τα πιθανά νοήματα της εξωτερικής πολιτικής. Σ'

⁵⁰⁵ η Κούβα διευκόλυνε τη μείωση της μακροχρόνιας εχθρότητας παρά την απουσία προηγούμενης πρόθεσης από την πλευρά των πρωταγωνιστών να μειώσουν την εχθρότητα.

αυτό ακριβώς το σημείο είναι η τεράστια συμβολή της πληροφόρησης. Συνεπώς αποδεικνύεται ότι η πληροφόρηση μαζί με την Διπλωματία και την Στρατιωτική ισχύ αποτελούν εργαλεία διεξαγωγής πολιτικής⁵⁰⁶.

⁵⁰⁶ Shulsk and Schmitt, “Silent Warfare”, σελ 187

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

- Βαληνάκης,Γ.Γιάννης,Μπότσιου Ε. Κωνσταντίνα,Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στην Πυρηνική Εποχή,(Εκδόσεις Παρατηρητής)
- Ήφαιστος Παναγιώτης,Πλατιάς Αθανάσιος,Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική,(Εκδόσεις Παπαζήση 1992)
- Κολιόπουλος,Κωνσταντίνος,Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως σήμερα,(Εκδόσεις Ποιότητα)
- Κολιόπουλος,Κωνσταντίνος,Στρατηγικός Αιφνιδιασμός,Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις,(Αθήνα 2008,Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα).
- Κουσκουβέλης,Ι. Ηλίας,Θεωρία Διεθνών Σχέσεων,Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο,(Αθήνα 2000,Εκδόσεις Ποιότητα)
- Λυμπέρης,Χρήστος,Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων,(Αθήνα 1997, Εκδόσεις Ποιότητα,τρίτη έκδοση)
- Πλατιάς,Αθανάσιος,“Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θοτκυδίδη”,Πέμπτη έκδοση, (Εστία,Αθήνα 2009),
- Graham Allison,Zelikow Philip,Η κρίση της Κούβας,η ουσία της απόφασης(Αθήνα 2006,εκδόσεις Παπαζήση)

ΞΕΝΗ:

- Berkowitz,Peter,The Future of American Intelligence,(Hoover Institution Press, Stanford University, 28 October 2005).
- Betts,K. Richard,Enemies of Intelligence.Knowledge and Power in American National Security,(Columbia University Press New York, 2007).
- Betts,K. Richard,Nuclear Blackmail and Nuclear Balance

- Blight,G.James,Welch,A. David,Intelligence and the Cuban Missile Crisis, Intelligence and National Security,Vol. 13,No 3. (Autumn 1998)
- Daniel,James,Hubbell,G. John,Strike in the West,The Complete Story of the Cuban Crisis (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1963).
- Dobbs,Michael,One Minute to Midnight,Kennedy,Khrushchev and Castro on the Brink of Nuclear War (New York,2008).
- Frei,Daniel,International Crises and Crisis Management
- Freedman,Lawrence,U.S. Intelligence and the Soviet Strategic Threat,Second Edition, (Macmillan Press Ltd,1986).
- Freedman,Lawrence,Kennedy's Wars:Berlin,Cuba,Laos and Vietnam,(New York Oxford University Press 2000)
- Gearson,P. S. John,Schake,Kori,The Berlin Wall Crisis,Perspectives on Cold War Alliances,Palgrave, Macmillan
- George,L. Alice,Awaiting Armageddon,How Americans Faced the Cuban Missile Crisis,(The University of North Carolina Press 2003).
- George,L. Alexander,Problems of Crisis Management,(Westview Press)
- George,L. Alexander,Smoke,Richard,Deterrence in American Foreign Policy,Theory and Practice
- Herman,Michael,Intelligence power in peace and war,(Cambridge University Press 1996).
- Heuer,J. Richards,JR,Psychology of Intelligence Analysis,(Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency 1999).
- Intelligence and National Security,Volume 14,Autumn 1999 Number 3,
- Jervis,Robert,Perception and Misperception in International Politics,(Princeton University Press,1976).
- Jones,Sean M.Lynn,Miller E. Steven,Evera Van Steven,Nuclear Diplomacy and Crisis Management,(Εκδόσεις MIT Press, 1990)
- Laquer,Walter,The Uses and Limits of Intelligence,(London Transaction Publishers, 1995).
- Lebow,Ned Richard,Coercion Cooperation and Ethics in International Relations (Taylor & Francis Group,LLC,2007)
- Lebow,Ned Richard,Stein Gross Janite,We all Lost the Cold War,(Princeton University Press 1994)

- Lebow, Ned Richard, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis*, (The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London)
- Lowenthal, M. Mark, *Intelligence From Secrets to Policy*, fourth edition, (CQ Press, 2009)
- Maddrell, Paul, *Spying On Science, Western Intelligence in Divided Germany 1945-1961*, (Oxford University Press Inc., New York, 2006)
- Mahan, R. Erin, *Kennedy, De Gaulle and Western Europe*, Office of the Historian Department of State Washington, D.C., Palgrave, Macmillan
- Matthias, C. Willard, *America's Strategic Blunders, Intelligence Analysis and National Security Policy, 1936-1991*, (The Pennsylvania State University Press, 2001)
- McAuliffe, S. Mary, *CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962*, CIA History Staff, (October 1992).
- Paterson, G. Thomas, *Kennedy's Quest For Victory, American Foreign Policy 1961-1963*, New York, Oxford University Press 1989
- Ransom, J. Clark, *Intelligence and National Security, A Reference Handbook*, (Contemporary Military, Strategic, and Security Issues, Praeger Security International, Westport, Connecticut London, 2007).
- Russel, L. Richard, *Sharpening Strategic Intelligence*, (Cambridge University Press, 2007).
- Schelling, C. Thomas, *Arms and Influence*, (Yale University Press, 1966).
- Smyser, W. R., *Kennedy and the Berlin Wall, "A Hell of a Lot Better than a War"*, Rowman & Littlefield Publishers, inc
- Shulsky, N. Abram, Schmitt, J. Gary, *Silent Warfare, Understanding the World of Intelligence*, third edition, (Brassey's inc, 2002).
- Stern, M. Sheldon, *The Week the World Stood Still, Inside the Secret Cuban Missile Crisis*, (Stanford University Press, Stanford, California 2005).
- Taylor, Frederick, *The Berlin Wall, A World Divided, 1961-1989*

ΑΠΘΠΑ:

- Alvarez,David,American Signals Intelligence and the Cuban Missile Crisis, Intelligence and National Security,Vol 15,No 1 (Spring 2000) σελ. 169-176.
- Allyn,J. Bruce,Blight,G. James,Welch,A. David,Essence of Revision:Moscow, Havana,and the Cuban Missile Crisis,International Security,Vol. 14,No. 3,(Winter, 1989-1990),σελ. 136-172
- Adelphi Papers,The Spread of Nuclear Weapons,Deterrence in a Bipolar World,1 September 1981 σελ 1-10.
- Betts,K. Richard,A Nuclear Golden Age?The Balance Before Parity, International Security,vol. 11,No 3 (Winter,1986-1987,σελ 3-32)
- Brodie,Bernard,The Development of Nuclear Strategy,International Security, vol. 2,No 4.(Spring,1978) σελ. 65-83.
- Cogan,G. Charles,Intelligence and Crisis Management:The Important of the pre-crisis,Intelligence and National Security,Vol 9,No 4.(October,1994)σελ. 633-650.
- Cimbala,J. Stephen,Coercive Military Strategy, (October 1, 1998)
- Cimbala,J. Stephen,Nuclear Crisis Management and Cyberwar.Phising for Trouble?, (Strategic Studies Quarterly,Spring 2011),σελ 117-131
- Davies,H.J. Philip,Intelligence Culture and Intelligence Failure in Britain and the United States,Cambridge Review of International Affairs,Vol. 17,No 3,October 2004.
- Documentation:White House Tapes and Minutes of the Cuban Missile Crisis, International Security,Vol. 10,No. 1, (Summer,1985) σελ. 164-203.
- Feaver,D. Peter,Command and Control in Emerging Nuclear Nations,International Security,vol. 17,No 3. (Winter,1992-1993) σελ 160-187.
- Gustavo,Diaz,Different Approaches to the Difficult Relationship Between Intelligence and Policy:A Case Study of the Cuban Missile Crisis of 1962 vs. the 2003 War in Iraq,UNISCI / University of Salford, N° 9 (October 2005) σελ. 93-126.
- Hope,M. Harrison, Ulbricht And The Concrete Rose:New Archival Evidence On The Dynamics Of Soviet-East German Relations And The Berlin Crisis,1958-61, Woodrow Wilson International Center For Scholars,Working Paper No. 5, Washington, D.C., May 1993.

- Jervis,Robert,Deterrence and Perception,International Security,vol.7,No 3. (Winter, 1982-1983) σελ 3-30
- Jervis,Robert,The Political Effects of Nuclear Weapons,International Security,vol. 13, No 2 (Autumn,1988,σελ 80-90)
- Johnson,D. Dominic,Tierny Dominic,ESSENCE OF VICTORY:Winning and Losing International Crises,σελ 350-381
- Keohane O. Robert,Book Review:The Origins of Alliances by Stephen M. Walt, Alliances,Threats and the Uses of Neorealism, International Security,vol. 13,No 1. (Summer,1988) σελ 169-176
- Lebow,Ned Richard,The Cuban Missile Crisis:Reading the Lessons Correctly, Political Science Quarterly,Vol. 98,No 3,(Autumn,1983),σελ. 431-458.
- Lebow,Ned Richard ,Stein Gross Janite,Deterence and the Cold War,Political Science Quarterly,Vol. 110,No. 2, (Summer, 1995),σελ 157-181
- Miller,R. Nicholas,The Cuban Missile Crisis in the International System,University of California Berkeley,(May, 1966),σελ. 1-20.
- Renshon,Jonathan,Mirroring Risk: The Cuban Missile Estimation,Intelligence and National Security,Vol. 24, No. 3,(June 2009),σελ.315–338.
- Rosello,M. Victor,Clausewitz’s Contempt for Intelligence,(Spring 1991)
- SAGAN D. SCOTT,Why do States Build Nuclear Weapons?Three Models in Search of a Bomb, International Security,vol. 21,No 3. (Winter,1996-1997 σελ 54-86)
- Sagan,D. Scott,Nuclear Alerts and Crisis Management,International Security,vol. 9,No 4.(Spring,1985) σελ. 99-139
- Scott Len,Hughes,R. Gerald,Intelligence,Crises and Security:Lessons from History?, Intelligence and National Security,Vol 21 No 5 October 2006 σελ. 653-674
- Stein,C. Janice,Crisis Management:Looking Back to Look Forward Political Psychology,Vol. 29, No.4,(2008 Published by Blackwell Publishing.Inc.),σελ553-569
- Dr Steury P.Donald,Central Intelligence Agency,Bitter Measures:Intelligence and Action in the Berlin Crisis,1961
- Welch,A. David,Blight.G. James,The Eleventh Hour of the Cuban Missile Crisis:An Introduction to the Excomm Transcripts,International Security,Vol. 2,No. 3,(Winter, 1987-1988) σελ. 5-29.
- Kwu,Chong Guan,Role of Intelligence in International Crisis Management(S. Rajaratnam School of International Studies Singapore, 23 July 2012)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Μέλη ExComm⁵⁰⁷:

1. George W. Ball Αναπληρωτής Γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών
2. Mc George Bundy Ειδικός Σύμβουλος Εθνικής Ασφάλειας
3. Douglas Dillon Γραμματέας του Υπουργείου Οικονομικών
4. Roswell Gilpatric Αναπληρωτής Υπουργός Άμυνας
5. Lyndon B. Johnson Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ
6. U. Alexis Johnson Υφυπουργός Εξωτερικών, αρμόδιος για πολιτικά θέματα
7. John Fitzgerald Kennedy Πρόεδρος των ΗΠΑ
8. Robert F. Kennedy Υπουργός Δικαιοσύνης
9. Edwin Martin Βοηθός Υπουργού Εξωτερικών για τις ενδοαμερικανικές σχέσεις
10. John McCone Διευθυντής CIA
11. Robert McNamara Υπουργός Άμυνας
12. Paul H. Nitze Βοηθός Υπουργού Άμυνας
13. Dean Rusk Υπουργός Εσωτερικών
14. Theodore C. Sorensen Ειδικός Σύμβουλος του Προέδρου
15. Maxwell D. Taylor Αρχηγός Ενιαίου Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων
16. Llewellyn E. Thompson Επίτιμος πρέσβης των ΗΠΑ, ειδικός για τις Σοβιετικές Υποθέσεις.
17. Walt Rostow, Σύμβουλος σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής
18. Adlai Stevenson Πρέσβης των ΗΠΑ στον ΟΗΕ έλαβε μέρος σε κάποιες συσκέψεις
19. Robert Lovett πρώην Υπουργός Άμυνας
20. Dean Acheson, πρώην Υπουργός Εξωτερικών, συμβούλευε κατιδίαν τον Πρόεδρο και μετείχε σε συσκέψεις στο Υπουργείο Εξωτερικών αλλά δεν ήταν παρών ποτέ στις συσκέψεις της ExComm στο Λευκό Οίκο.

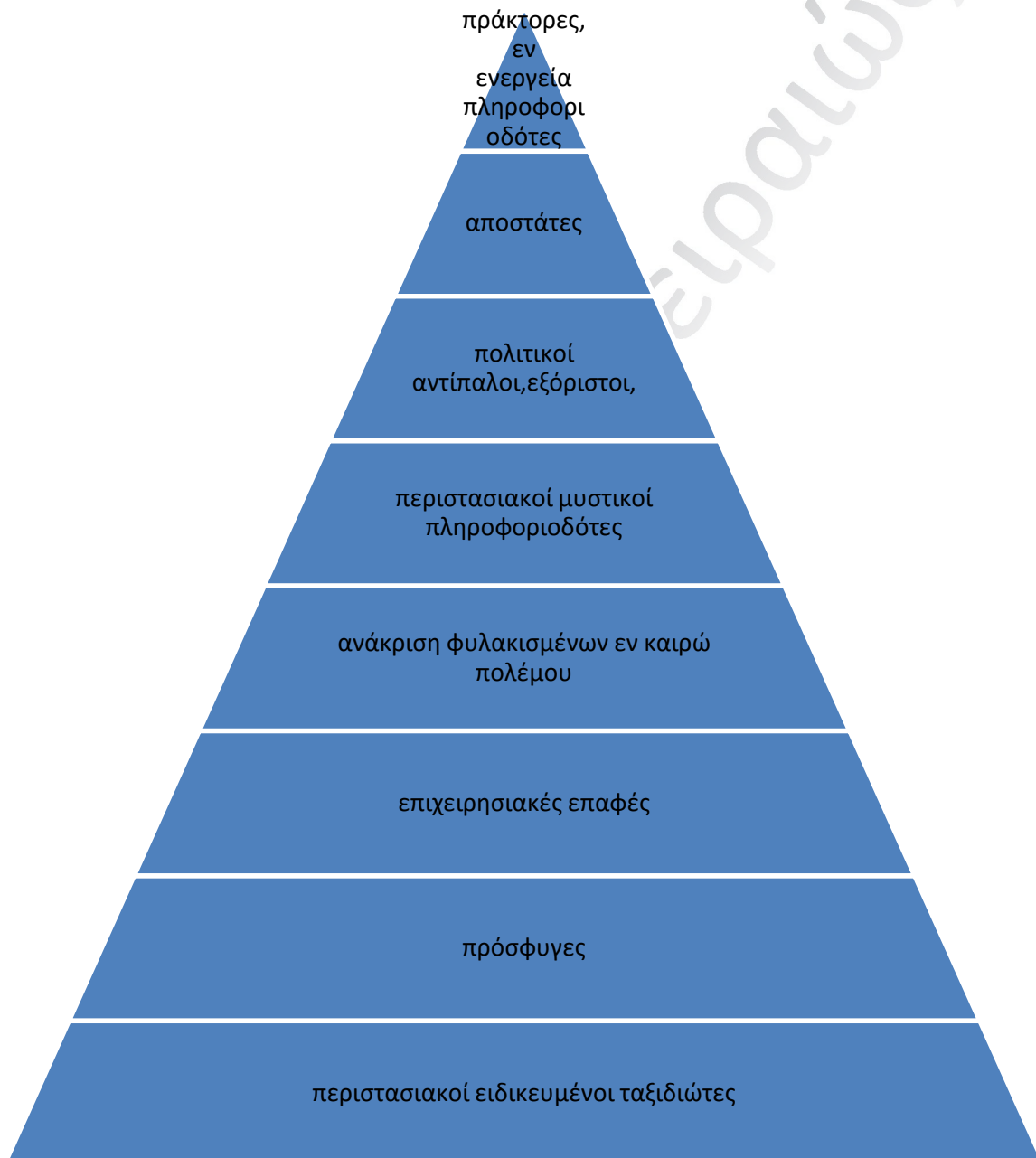
⁵⁰⁷ Stern, M. Sheldon, "The Week the World Stood Still, Inside the Secret Cuban Missile Crisis", (Stanford University Press, Stanford, California 2005), σελ 29

Ο πολεμικός εξοπλισμός στη Κούβα⁵⁰⁸

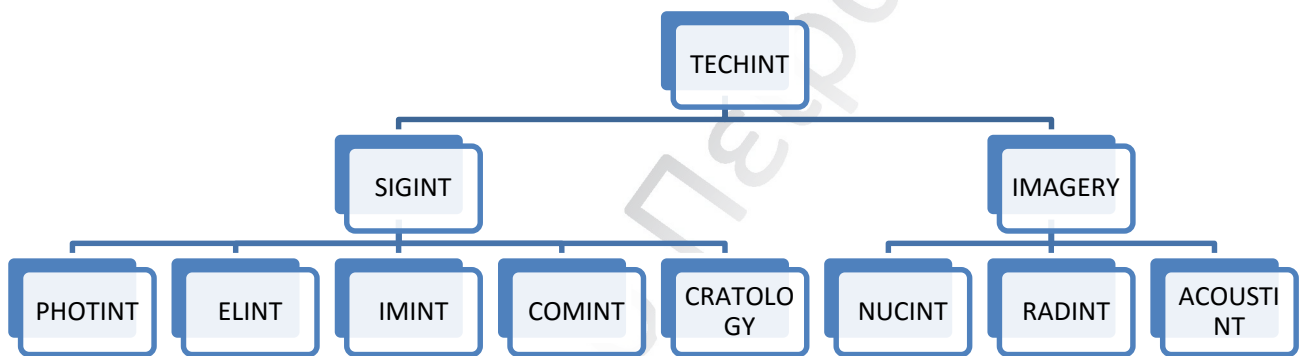
- 124 τανκς
- 240 ΤΟΜΠ
- 36 πύραυλοι αντιαρματικού πυροβολικού
- 6 εκτοξευτές Luna
- 2 αντιαεροπορικά συντάγματα
- 24 SA-2 με 144 εκτοξευτές και ραντάρ
- 2 συντάγματα εναέριων τακτικών πυραύλων cruise
- 2 συντάγματα για πολεμικές αναχαιτίσεις
- 42 MIG-21,60 MIG-15,MIG-17
- Παράκτια άμυνα με πυραυλικό εξοπλισμό
- 3 μοίρες με 12 Κομαν και σύνολο 24 εκτοξευτές για πυραύλους μικρού βεληνεκούς
- 4 συντάγματα με 10.000 άντρες το καθένα
- 1 σύνταγμα με παράκτιους αμυντικούς πυραύλους
- 4 πυροβολαρχίες με 8 εκτοξευτές και 32 πυραύλους cruise
- Ελαφρά βομβαρδιστικά 42 IL-28

⁵⁰⁸ Blight, Welch, “ Intelligence and the Cuban Missile Crisis”,σελ 60

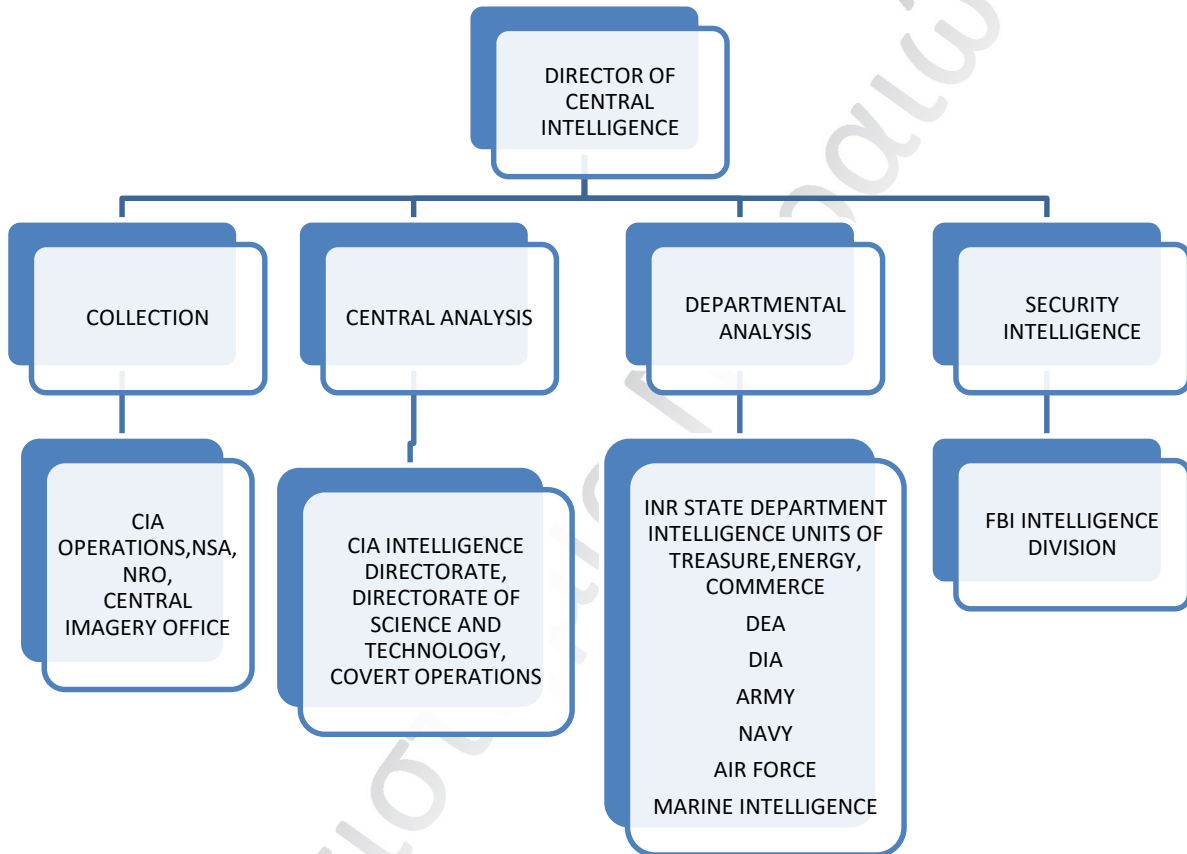
Πυραμίδα Humint

Techint

Σχεδιάγραμμα των Αμερικανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών

Φωτογραφικό υλικό

Χάρτης της Κούβας που απεικονίζει τις εγκαταστάσεις των όπλων⁵⁰⁹

⁵⁰⁹ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 11

Συνάντηση της Εκτελεστικής Επιτροπής του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας (ExComm). Υπουργικό Συμβούλιο, Λευκός Οίκος, 29 Οκτωβρίου, 1962. Δεξιά από τη σημαία, Robert McNamara, Roswell Gilpatric, General Maxwell Taylor, Paul Nitze, Donald Wilson, Theodore Sorensen, McGeorge Bundy (δεν φαίνεται), Douglas Dillon, Vice President Lyndon Baines Johnson (δεν φαίνεται), Robert F. Kennedy, Llewellyn Thompson, William C. Foster, John McCone (δεν φαίνεται), George Ball, Dean Rusk, Πρόεδρος Kennedy⁵¹⁰.

[Cecil Stoughton, Προεδρική Βιβλιοθήκη Kennedy]

Ο Nikita Khrushchev και ο Πρόεδρος Kennedy κατά τη διάρκεια της μοναδικής τους συνάντησης στη Βιέννη τον Ιούνιο του 1961⁵¹¹. [USIA-NARA].

⁵¹⁰ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 11

⁵¹¹ Ibid., σελ 23

Πριν την αποστολή στη Κούβα, το επίγειο πλήρωμα προετοιμάζει ένα RF-8 Crusader του Αμερικανικού Ναυτικού στο Key West στη Florida. Κάτω από το αεροπλάνο διακρίνουμε τον προωθημένο μηχανισμό αεροφωτογράφισης⁵¹². [USNHC]

⁵¹² Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 34

Φωτογραφία του πυρηνικού καταφυγίου που βρισκόταν υπό κατασκευή στο San Cristobal, στο πυραυλικό δίκτυο μεσαίου βεληνεκούς No.1, η φωτογραφία τραβήχτηκε από τον Ecker με μια μικρή κάμερα⁵¹³. [NARA]

⁵¹³ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 42

Ο Adlai Stevenson στα Ηνωμένα Έθνη κατά τη διάρκεια της συζήτησης του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 25 Οκτωβρίου χρησιμοποίησε φωτογραφίες των Σοβιετικών πυραυλικών δικτύων⁵¹⁴. [UN]

⁵¹⁴ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 58

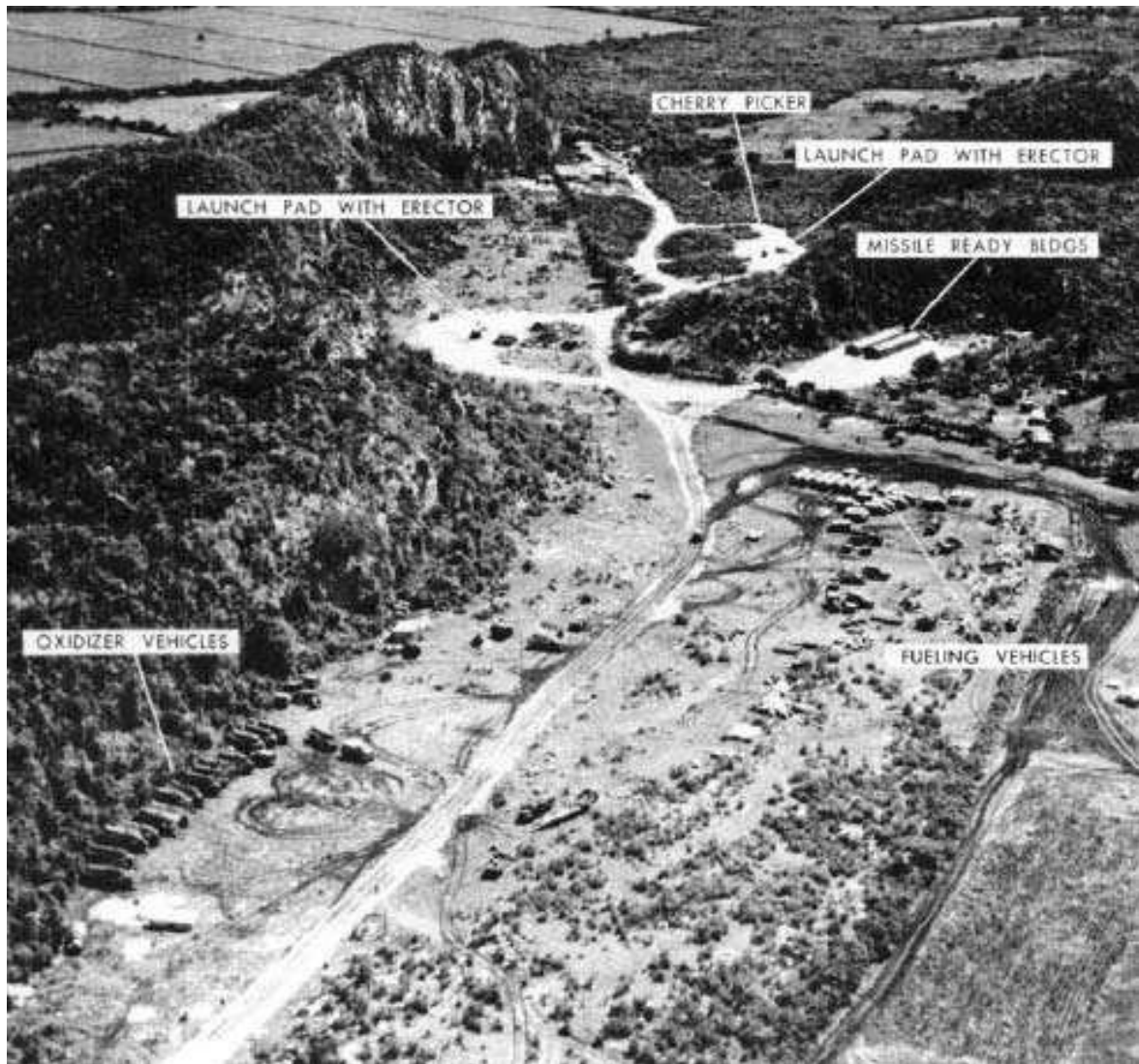
Αδημοσίευτες φωτογραφίες του δικτύου SAM στο San Julian στη Δυτική Κούβα δείχνουν στο κέντρο οχήματα ελέγχου πυρός και ραντάρ περικυκλωμένα από οχυρωμένες και καμουφλαρισμένες θέσεις πυραύλων⁵¹⁵. [NARA]

⁵¹⁵ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 104

Η πρώτη φωτογραφία που τραβήχτηκε από τον πιλότο του U-2 Σμηναγό Richard Heyser στις 14 Οκτωβρίου, έπεισε τον Πρόεδρο Kennedy ότι η ΕΣΣΔ είχε αναπτύξει πυραύλους μεσαίου βεληνεκούς στη Κούβα. Αυτή έδειχνε το δίκτυο MRBM No 1 στο San Cristobal, το ίδιο δίκτυο που φωτογράφησε ο διοικητής Ecker στις 23 Οκτωβρίου⁵¹⁶. [NARA]

⁵¹⁶ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 163

Το δίκτυο MRBM Νο. 2 στη Sagua la Grande, φωτογραφήθηκε στις 23 Οκτωβρίου⁵¹⁷.

⁵¹⁷ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 186

Οι κοντινές θέσεις εκτόξευσης των πυραύλων στη Sagua la Grande⁵¹⁸. [NARA]

⁵¹⁸ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 238

Αδημοσίευτη φωτογραφία του δικτύου πυρηνικού καταφυγίου στο Bejucal που τραβήχτηκε από τα Crusaders του Αμερικανικού Ναυτικού στην αποστολή «Μπλε φεγγάρι 5008» στις 25 Οκτωβρίου. Σημειώστε τον κυκλικό δρόμο, τα φορτηγά πυρηνικών κεφαλών, τον μονό φράκτη ασφαλείας και την αμελή ασφάλεια της κύριας πύλης. Δείτε την παρεμβολή της κάθετης φωτογραφίας των φορτηγών πυρηνικών κεφαλών, πυροβολισμός στην ίδια αποστολή⁵¹⁹.

⁵¹⁹ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 233

Αδημοσίευτη φωτογραφία του πυρηνικού δικτύου αποθήκευσης στο Managua, νότια της Αβάνα το οποίο χρησίμευε για αποθήκευση των πυρηνικών κεφαλών για τους τακτικούς πυραύλους FROG/Luna. Οι ταμπέλες δείχνουν το μονό φράκτη ασφάλειας, τις εισόδους στο υπόγειο καταφύγιο, και μια αντιαεροπορική περιοχή στη κορυφή του λόφου. Η φωτογραφία τραβήχτηκε στις 26 Οκτωβρίου από το RF-101 της Αμερικανικής Αεροπορίας στην αποστολή «Μπλε φεγγάρι 2623»⁵²⁰.

⁵²⁰ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 265

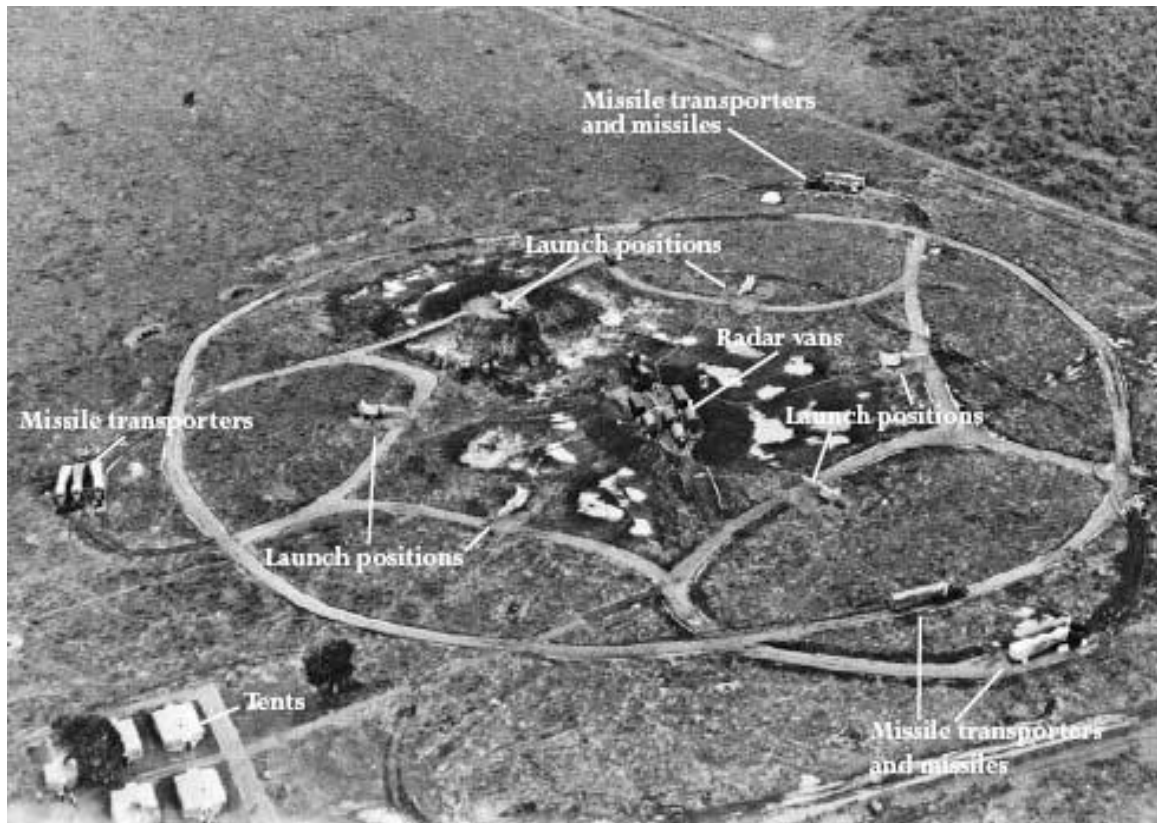
Η φωτογραφία του δικτύου No 1 MRBM στο San Cristobal που τραβήχτηκε από τον Ecker την Τρίτη 23 Οκτωβρίου στην αποστολή «Μπλε Φεγγάρι 8003», δείχνει τον εξοπλισμό των πυραύλων, την τροφοδότηση με καύσιμα των οχημάτων και φορητά πυρηνικών κεφαλών. Η φωτογραφία τραβήχτηκε από πλάγια αριστερή φωτογραφική μηχανή⁵²¹.

⁵²¹ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 113

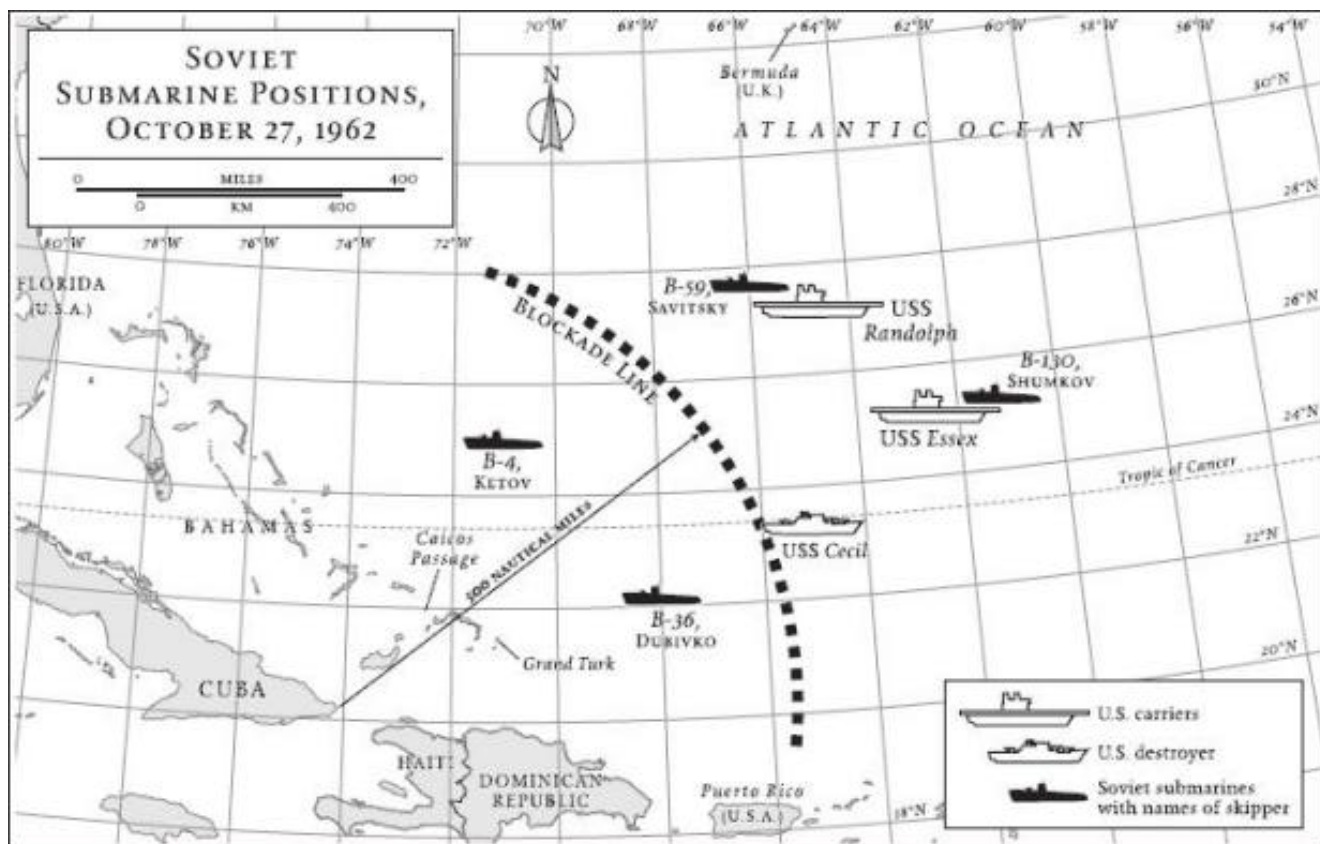
Το Σοβιετικό βλήμα Κρουζ γνωστό ως FKR, στόχευε τη ναυτική βάση του Γκουαντάναμο κατά τη διάρκεια της κρίσης της Κούβας. Το FKR ήταν μια μορφή μαχητικού MiG-15 χωρίς όμως πιλότο και μπορούσε να μεταφέρει πυρηνική κεφαλή 14 ktn. Η Κουβανική κυβέρνηση δημιούργησε τη φωτογραφία για τη διάσκεψη της Αβάνας το 2002⁵²².

⁵²² Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 169

Φωτογραφία του δικτύου SAM στο Banes που τραβήχτηκε από το RF-101 στις 26 Οκτωβρίου⁵²³.

⁵²³ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 276

Η Σοβιετική θέση των υποβρυχίων στις 27 Οκτωβρίου 1962 και η γραμμή καραντίνας⁵²⁴.

⁵²⁴ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 310

Η τελευταία πτήση του Σμηναγού Rudolf Anderson στις 27 Οκτωβρίου 1962⁵²⁵.

⁵²⁵ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 11

Φωτογραφία των πυρηνικών πυραύλων FROG/Luna κοντά στο Remedios που τραβήχτηκαν στην αποστολή «Μπλε Φεγγάρι 5012» στις 25 Οκτωβρίου. Ως αποτέλεσμα αυτής της φωτογραφίας οι Αμερικανικές εκτιμήσεις των Σοβιετικών στρατευμάτων στη Κούβα αυξήθηκαν ραγδαία. Ο Πρόεδρος Kennedy ενημερώθηκε για τη φωτογραφία αυτή το πρωινό της 26^{ης} Οκτωβρίου⁵²⁶.

⁵²⁶ Dobbs, "One Minute to Midnight", σελ 298